

27—28 maj

Debatter m. m.

Fredagen den 27 maj fm.

	Sid.
Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg	6
Ändringar i grundlagarna	61

Fredagen den 27 maj em.

Ändringar i grundlagarna (Forts.)	76
Uppskov med vissa ärenden	88
Anslag till arkiv m. m.:	
Anordnande av lokaler för luftbevakningen m. m.	89
Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m.	92
Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Avlöningar	96
Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Stipendier m. m.	98
Musikaliska akademien med musikhögskolan: Stipendier m. m. ...	99
Bidrag till musikkonservatoriet i Göteborg	99
Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter	100
Statens lånefond för universitetsstudier	104
Organisationsfrågor inom skolväsendet m. m.:	
Den allmänna försöksverksamheten	105
Ombildning av högre allmänt läroverks gymnasium till försöks- gymnasium	109
Atomansvarighetslag	113
Lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.	119

Lördagen den 28 maj

	Sid.
Anförande i anslutning till gemensam omröstning ang. slopande av den allmänna varuskatten	127
Svar på interpellationer av herr Haglund ang. bensinhandelns investeringar och av herr Senander ang. statsmakternas inflytande över oljehandeln	128
Statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.	133
Statsunderstödet till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m. ..	145
Riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet	147
Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.....	158
Statsregleringen.....	158

Samtliga avgjorda ärenden**Fredagen den 27 maj fm.**

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 147, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut om lokaliseringen av vissa statliga institutioner m. m.	5
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 66, ang. ändring i förordningen om investeringsfonder för konjunkturutjämning	5
— memorial nr 67, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut ang. viss restitution av energiskatt på bränsle	5
— nr 68, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut om undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.	5
— nr 69, ang. uppskov med vissa ärenden	5
— nr 70, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut ang. beräkning av bevilningarna, m. m.	6
— nr 71, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt	6
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 38, om ändrad lydelse av 10 kap. 11 § strafflagen, m. m.	6
<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 35, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut om bidrag till hushållningssällskapens omkostnader	6
<i>Särskilda utskottets</i> utlåtande nr 1, ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.	6
— nr 2, ang. anslag till handelshögskolan i Göteborg	6
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 21, ang. ändrad lydelse av 1 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen	61

Fredagen den 27 maj em.

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 22, ang. ändringar i regeringsformen m. m.	76
— nr 23, ang. Sveriges anslutning till Europeiska frihandelssammanslutningen, m. m.	88

	Sid.
— memorial nr 24, ang. uppskov med vissa ärenden	88
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 129, om anordnande av lokaler för luftbevakningen m. m.	89
— nr 130, ang. inrättande av en för krigsmakten gemensam krigshögskola m. m.	91
— nr 131, om anslag till arkiv, bibliotek, museer och akademier m. m. samt till naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter m. m.	92
— nr 132, ang. utbildningen av lärare på det husliga området m. m.	105
— nr 133, ang. vissa organisationsfrågor inom skolväsendet m. m.	105
— nr 134, om anslag till Sveriges elevers centralorganisation.	113
— nr 135, ang. livstidsgager åt förtjänta utövare av konstnärliga yrken	113
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 34, ang. lag om straff för varusmuggling, m. m.	113
— nr 35, ang. lag om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m. (atomansvarighetslag)	113
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 45, ang. lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.	119
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 30, ang. anslag till lanthushållningsseminariet å Rimforsa	122
— memorial nr 33, ang. uppskov med vissa ärenden	122

Lördagen den 28 maj

<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 35, ang. bidrag till hushållningssällskapens omkostnader (gemensam omröstning)	123
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 67, ang. viss restitution av energiskatt på bränsle (gemensam omröstning)	124
— nr 70, ang. slopande av den allmänna varuskatten, m. m. (gemensam omröstning)	125
— nr 71, ang. ändringar i förordningen om allmän varuskatt (gemensam omröstning)	126
— nr 72, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut ang. ändring i förordningen om investeringsfonder för konjunkturutjämning	132
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 33, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut om fortsatt giltighet av lagen ang. rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m.	132
<i>Andra lagutskottets</i> memorial nr 51, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av förslag till mönstringsförordning m. m.	132
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 143, ang. statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.	133
— nr 144, ang. vissa tjänster vid kommunikationsverken	144
— nr 145, ang. bemyndigande för Kungl. Maj:t att vidtaga vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.	144
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 25, ang. regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.	144
— memorial nr 27, ang. särskilt lönetillägg åt hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän	144

	Sid.
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 36, ang. ändrad lydelse av 2 § lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt	144
— memorial nr 37, ang. uppskov med vissa ärenden	145
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 47, om statsunderstödet till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.	145
— nr 48, om ändring i lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna	147
— memorial nr 49, ang. uppskov med vissa ärenden	147
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 28, ang. uppskov med visst ärende	147
— utlåtande nr 29, om pension åt Emy Lovisa Lindqvist	147
— nr 30, om engångsunderstöd åt Judit Olsson	147
— nr 31, om underlättande av radio- och TV-sändningar från riksdagsdebatterna	147
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 136, ang. riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet	147
<i>Tredje lagutskottets</i> memorial nr 29, ang. uppskov med vissa ärenden	158
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 146, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut om utredning i syfte att vinna besparingar i den statliga förvaltningen	158
— nr 148, ang. uppskov med vissa ärenden	158
— nr 149, ang. tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1959/60	158
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 32, ang. utgivande av en matrikel över riksdagens ledamöter	158
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 150, ang. statsregleringen	158

Fredagen den 27 maj

Kl. 11.00

§ 1

Justerades protokollet för den 20 innevarande maj.

§ 2

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets memorial nr 146.

§ 3

Föredrogs statsutskottets memorial nr 147, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om lokaliseringen av vissa statliga institutioner m. m.

Kammaren biföll på framställd proposition utskottets hemställan att detta memorial måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Den i memorialet gjorda anmälan lades till handlingarna.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets memorial nr 148—150.

§ 5

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll först på framställd proposition utskottets hemställan att detta betänkande måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Härefter bifölls utskottets i betänkandet gjorda hemställan i övrigt.

§ 6

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 67, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 61 i anledning av väckta motioner angående viss substitution av energiskatt på bränsle.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan att memorialet måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning, godkändes den av utskottet föreslagna voteringspropositionen.

§ 7

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 68, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 43 i anledning av väckta motioner om undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.

På given proposition biföll kammaren utskottets hemställan att detta memorial måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Den i memorialet gjorda anmälan lades till handlingarna.

§ 8

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 69, angående uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg**§ 9**

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 70, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 60 angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1960/61, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan att memorialet måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning, godkändes den av utskottet föreslagna voteringspropositionen.

§ 10

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 71, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 62 i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt.

Kammaren biföll på given proposition utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning.

Den i memorialet gjorda anmälan lades till handlingarna.

Härefter godkändes den av utskottet föreslagna voteringspropositionen; och uppdrog kammaren på förslag av herr talmannen åt utskottet att, för den händelse beslut komme att av riksdagen fattas i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll, utarbeta rubrik och ingress till härav föranledd förordning angående ändrad lydelse av varuskatteförordningen.

§ 11

Föredrogs, men bordlades åter bankoutskottets utlåtande nr 32.

§ 12

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 10 kap. 11 § strafflagen, m. m.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan att utlåtandet måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets hemställan i övrigt.

§ 13

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 35, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om bidrag till hushållningssällskapens omkostnader.

Kammaren, som på framställd proposition biföll utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, godkände den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

§ 14

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman får jag meddela, att gemensamma omröstningar avseende frågorna i de nu godkända voteringspropositionerna kommer att anställas vid början av kamrarnas sammanträden i morgon.

§ 15**Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg**

Föredrogs i ett sammanhang särskilda utskottets utlåtanden nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anslag för budgetåret 1960/61 till handelshögskolan i Göteborg jämte i ämnet väckta motioner.

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg**Utlåtandet nr 1**

I propositionen nr 119, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 8 april 1960 föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för utbyggande av det högre utbildningsväsendet m. m. under 1960-talet.

I samband härmed hade till behandling av särskilda utskottet hänvisats följande — i enlighet med statsutskottets memorial nr 86 — till utskottet överlämnade ärenden, nämligen dels Kungl. Maj:ts förslag angående anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till handelshögskolan i Göteborg (propositionen nr 1, tionde huvudtiteln, punkten 94), dels ock tio motioner.

Vidare hade särskilda utskottet till behandling förehaft 24 till utskottet hänvisade motioner.

Om det huvudsakliga innehållet i den förevarande propositionen nr 119 anförde utskottet följande.

Det växande behovet av välutbildad arbetskraft och det allmänna kravet på bättre utbildning åt fler skapar tillsammans den drivkraft, som nu gör en omfattande kapacitetsökning på den högre utbildningens område tvingande nödvändig. De stora dragen i samhällsutvecklingen har därvid den innebörden att universitets- och högskoleväsendets expansion måste ske med tyngdpunkten på de tekniska, matematisk-naturvetenskapliga, ekonomiska och samhällsvetenskapliga områdena. Med hänsyn till den utveckling som ägt rum tidigare och med tanke på de stora ungdomskullarna från 1940-talet är det ytterligt angeläget, att denna omstrukturering inom universitets- och högskoleväsendet sker med största möjliga snabbhet. Förutom universitet och högskolor måste emellertid även de icke-akademiska yrkesutbildningslinjerna

ges större kapacitet och bättre kvalitet. En kortare yrkesutbildning efter en gymnasial grundutbildning måste under 1960-talet komma att för ungdomen framstå som ett lockande alternativ till den längre universitets- och högskoleutbildningen.

De *allmänna riktlinjer* som förordas i propositionen är följande. Universitet och högskolor byggs under första hälften av 1960-talet ut i betydande omfattning med tyngdpunkten lagd på de utbildningslinjer som nu har intagningsbegränsning. De statliga insatserna på de icke-akademiska utbildningslinjernas område ökar kraftigt under 1960-talet. Yrkesvägledningen i gymnasierna intensifieras. Den fortlöpande utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten förstärkes. Det studiesociala stödet utformas med inriktning på de likartade utgångspunkterna för samtliga studerande vid skilda utbildningslinjer efter gymnasiestadiet. Beträffande de gymnasiala skolformerna måste med hänsyn till de stora dragen i utvecklingen de tekniska gymnasiernas och handelsgymnasiernas intagningskapacitet ökas särskilt starkt under de närmaste åren. Med tanke på utvecklingen på lång sikt av både högskoleväsendet och grundskolan bör en ingående utredning rörande den framtida gymnasiepolitiken snarast igångsättas.

För universitetens och högskolornas del förordas i anslutning till de allmänna riktlinjerna bl. a. följande.

De *tekniska högskolornas* sammanlagda intagningskapacitet bör ökas från för närvarande cirka 1 000 nybörjare per år till cirka 1 850 nybörjare höstterminen 1965. Detta möjliggöres genom en begränsad ökning vid tekniska högskolan i Stockholm, från 600 till cirka 770, genom en betydande intagningsökning vid Chalmers tekniska högskola, från 400 till cirka 650, samt genom inrättande av ett tredje lärosäte

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

för högre teknisk utbildning och forskning i Lund med en intagningskapacitet som hösten 1965 uppgår till cirka 430.

En *matematisk-naturvetenskaplig* fakultet inrättas vid universitetet i Göteborg, vilken successivt byggs ut till att omfatta flertalet matematisk-naturvetenskapliga ämnesområden.

Med början vid matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala igångsättes försöksvis en *utbildning för filosofie kandidater till civilingenjörer* med kompetens motsvarande den som erhålles vid avdelning för teknisk fysik vid teknisk högskola. En tre terminers *utbildning vid tekniskt gymnasium för studenter*, examinerade vid allmänbildande gymnasium, samt två till fyra terminers *vidareutbildning efter avlagd läroverksingenjörsexamen* förberedes av vederbörande myndighet.

Åtgärder vidtages för att åstadkomma en *differentierad utbildning inom de filosofiska fakulteterna*.

Ekonomisk utbildning och forskning ges ökade resurser. Åtgärder vidtas i syfte att snabbt öka intagningskapaciteten vid handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg. Vid universitetet i Lund anordnas ekonomutbildning som vid full utbyggnad ger civilekonomutbildning åt 200 nybörjare per år.

Vid det fortsatta planeringsarbetet bör tas som allmän riktpunkt att omkring år 1970 minst 53 000 studerande kommer att bedriva studier vid universitet och högskolor mot för närvarande drygt 30 000. Det förutsättes att i Umeå så snart ske kan utbygges en så fullständig utbildnings- och forskningsorganisation som möjligt, med inriktning på förutom medicin och odontologi jämväl socionomutbildning samt viss samhällsvetenskaplig och naturvetenskaplig utbildning och forskning.

Ett räkneexempel rörande *kostnader* för utbyggnaden av universitet och högskolor till de delar som berörs av

utbyggnadsprogrammet för de närmaste fem åren visar att de årliga anslagshöjningarna under budgetåren 1961/62—1965/66 på driftbudgeten skulle belöpa sig till cirka 24 miljoner kronor, vartill skulle komma anslag av engångsnatur på driftbudgeten med cirka 20 miljoner kronor per budgetår och anslag på kapitalbudgeten med sammanlagt omkring 345 miljoner kronor under de fem budgetåren.

Slutligen förordas en intensifierad *utbildnings- och yrkesprognostisk utredningsverksamhet*, förvaltningsmässigt knuten till arbetsmarknadsstyrelsen.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh, Ragnar*, m. fl. (I: 652) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén* m. fl. (II: 805), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

I. att följande åtgärder skulle under den första femårsperioden av 1960-talet vidtagas, nämligen

a) att tandläkarinstitutet i Umeå på grundval av föreliggande utredning omorganiserades till tandläkarhögskola för utbildning från tandläkarkandidatexamen till tandläkarexamen,

b) att utredning verkställdes och planläggning igångsattes för utbyggnaden av den medicinska högskolan i Umeå till en fullständig läroanstalt och att sedan denna utbyggnad blivit verkställd preklinisk utbildning för odontologie studerande förlades till Umeå,

c) att i samband härmed jämväl förberedelsearbeten — särskilt i vad avsåge vissa centrala ämnen — vidtoges för inrättandet i Umeå av en matematisk-naturvetenskaplig fakultet;

II. att vid uppbyggandet av rikets femte universitet i Umeå, planeringen skulle ske med sikte på att därstädes under 1960-talet jämväl upprättades en humanistisk fakultet (omfattande även samhällsvetenskapliga ämnen).

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

Hanson, Per-Olof, och herr *Ollén* (I: 653) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Stockholm m. fl. (II: 806), hade hemställts, att riksdagen måtte

A. anhålla att Kungl. Maj:t vid anskaffandet av mark för nu föreslagen utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm även beaktade möjligheterna att bättre utnyttja redan disponerat område samt

B. uttala att nya områden av djurgårdsmarken inte kunde påräknas för högskolans bruk eller för behov som uppkomme på grund av dess verksamhet, sedan de omkring 60 000 m², som enligt stadsplaneförslaget reserverats för ändamålet, tagits i anspråk.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 657) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Göteborg m. fl. (II: 810), hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 119 måtte med hänvisning till vad i motionerna anförts

a) hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning rörande möjligheterna att vid en framtida universitetsutbyggnad åstadkomma en ökad regionvis spridning av de högre läroanstalterna,

b) uttala, att utbyggnaden av de högre utbildningsanstalterna i Stockholm måtte begränsas i förhållande till vad som föresloges i propositionen, bl. a. genom att universitetet i Umeå snarast utbyggdes med en så fullständig forsknings- och utbildningsorganisation som möjligt.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Jacobsson m. fl.* (I: 659) och den andra inom andra kammaren av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Nilsson* i Tvärålund (II: 814), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om att åtgärder vidtoges för att en utbyggnad av

tandläkarinstitutet i Umeå till tandläkarhögskola för utbildning från tandläkarkandidatexamen till tandläkarexamen komme till stånd vid den tidpunkt organisationskommittén för medicinska högskolan i Umeå föreslagit.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sörlin m. fl.* (I: 663) och den andra inom andra kammaren av herr *Lundmark m. fl.* (II: 809), hade hemställts, att riksdagen vid besvarandet av Kungl. Maj:ts proposition nr 119 ville beakta vad i motionen anförts angående utbyggnad av de högre läroanstalterna i Umeå för fullständig läkarutbildning respektive tandläkarutbildning.

I en inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* väckt motion (II: 811) hade hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om snabbt utarbetande av en generalplan för utbildnings- och forskningsorganisationens utbyggnad i Umeå, innefattande inrättandet av ett norrlandsuniversitet med matematisk-naturvetenskaplig, humanistisk-samhällsvetenskaplig och teknisk fakultet samt en komplettering av den medicinska högskolan och tandläkarhögskolan i Umeå med prekliniska institutioner.

I en inom andra kammaren av herrar *Helén* och *Boija* väckt motion (II: 812) hade hemställts, att riksdagen ville vid behandlingen av propositionen nr 119 beakta de av Nordiska rådet rekommenderade förslag till samarbete mellan de nordiska tekniska högskolorna, som innefattades i Nordiska kulturkommissionens skrivelse i ämnet av den 5 oktober 1959 jämte vid denna fogad utredning.

Utskottet hemställde

1) att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 812, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anförte;

2) att motionerna I: 662 och II: 815

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

3) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 657 och II: 810, såvitt dessa två motioner avsåge utbyggnaden i Umeå, I: 652 och II: 805, II: 811, I: 663 och II: 809 samt I: 659 och II: 814, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

4) att motionerna I: 657 och II: 810, såvitt de icke behandlats under 3) icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

5) att motionerna I: 653 och II: 806 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

6) att motionen II: 207 icke måtte av riksdagen bifallas;

7) att motionerna I: 656 och II: 817 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

8) att motionerna I: 651 och II: 804 samt I: 661 och II: 813 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

9) att motionerna I: 660 och II: 818, i vad de avsåge utredning rörande den företagsekonomiska forskningen, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

10) att motionerna I: 660 och II: 818, i vad de avsåge utökning av civilekonomutbildningen i Stockholm och Göteborg till respektive 350 och 250 årligen nyintagna studerande, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

11) att motionerna I: 660 och II: 818, i vad de avsåge civilekonomutbildning vid Stockholms högskola (universitet), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

12) att motionerna I: 175 och II: 200 icke måtte av riksdagen bifallas;

13) att motionerna I: 658 och II: 816 icke måtte av riksdagen bifallas;

14) att riksdagen måtte — med hänvisning till vad utskottet anfört — godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för utbyggande av det högre

utbildningsväsendet m. m. under 1960-talet.

Reservation hade avgivits av herrar *Torsten Andersson* och *Wahlund*, vilka ansett att vissa delar av utskottets yttrande bort ha annan, i reservationen angiven lydelse, samt

att utskottet under 4) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 657 och II: 810, såvitt de icke behandlats under 3), i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört.

Utlåtandet nr 2

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under tionde huvudtiteln (punkt 94, s. 242—246 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad huvudstat för handelshögskolan i Göteborg, att tillämpas tills vidare under budgetåret 1960/61, dels ock till Bidrag till handelshögskolan i Göteborg för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 734 500 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 110) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 119), i vilka — under hänvisning till i motionerna I: 106 och II: 118 anförd motivering — hemställts att riksdagen måtte besluta att till handelshögskolan i Göteborg anvisa ett särskilt förstärkningsanslag för budgetåret 1960/61 å 317 000 kronor för att möjliggöra intagning av ytterligare 60 studerande;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt-Wiberg m. fl.* (I: 185) och den andra inom andra kammaren av

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

herrar *Bengtsson* i Göteborg och *Johansson* i Öckerö (II: 194), i vilka hemställts att riksdagen ville besluta ställa till Kungl. Maj:ts förfogande erforderligt belopp för utökning av det för handelshögskolan i Göteborg under tionde huvudtiteln upptagna anslaget i syfte att möjliggöra en omedelbar utökning av intagningskapaciteten vid handelshögskolan med 50 procent;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Mattson* och herr *Gustavsson, Bengt*, (I: 387) och den andra inom andra kammaren av herr *Andreasson* och fru *Sjövall* (II: 473), i vilka hemställts att anslaget till Bidrag till handelshögskolan i Göteborg för budgetåret 1960/61 upptoges till 1 009 500 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Nestrup* och *Edström* (I: 660) och den andra inom andra kammaren av herr *Rydén* (II: 818), i vilka — såvitt här vore i fråga — hemställts att riksdagen i riksstaten för budgetåret 1960/61 måtte upptaga det av universitetsutredningen föreslagna anslaget om 317 000 kronor för en provisorisk förstärkning av undervisningsresurserna vid handelshögskolan i Göteborg.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte

a) godkänna i utskottets hemställan intagen huvudstat för handelshögskolan i Göteborg, att tillämpas tills vidare under budgetåret 1960/61;

b) till Bidrag till handelshögskolan i Göteborg för budgetåret 1960/61 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 734 500 kronor;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 110 och II: 119 samt I: 660 och II: 818, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom i anledning av motionerna I: 185 och II: 194 samt I: 387 och II: 473, till Bidrag till vissa kostnader för ökad intagning vid

handelshögskolan i Göteborg för budgetåret 1960/61 under tionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 317 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Näsström*, *Holmqvist*, *Möller* och *Palme*, fröken *Olsson*, herrar *Blidfors* och *Fredriksson* samt fru *Sjövall*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 110 och II: 119, I: 185 och II: 194, I: 387 och II: 473 samt I: 660 och II: 818, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att medel för ökning av intagningskapaciteten vid handelshögskolan i Göteborg upptoges i riksstaten för budgetåret 1961/62.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt föredrogs. Därvid anförde:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Med hänsyn till att särskilda utskottet i allt väsentligt tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor och jag följaktligen inte kommer att få anledning att polemisera mot utskottet har jag dristat mig att inleda denna debatt.

Jag skulle först vilja understryka, att man inte förstår den under 1950-talet förda utbildningspolitiken och förmodligen inte heller kommer att förstå den under 1960-talet nödvändiga, om man inte har klart för sig vilken oerhörd sprängkraft och dynamik det ligger och kommer att ligga i de stora årskullarna och deras väldiga anstormning mot den högre utbildningen. Under de senaste 15 åren har vi onekligen haft en press på alla delar av vårt utbildningsväsende, och den har ökat år från år. Jag behöver inte här i kammaren uppehålla mig vid orsakerna. Alla känner dem: standardökning, stora årskullar, en annan attityd till högre utbildning hos breda folkgrupper etc. Huvudanledningen är kan-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

ske att allt fler föräldrar har velat ge sina barn en bättre utbildning än den de själva som barn och ungdomar fick. Erfarenheten har också visat, att de, som har en gedigen utbildning bakom sig, alltid eller nästan alltid haft större förmåga att klara sig senare i livet. När jag här allmänt talar om gedigen utbildning menar jag självfallet utbildning av alla de slag, såväl teoretisk som praktisk. Det har varit lönande inte bara för individen utan även för samhället med en stigande utbildningsstandard; det är uppenbart när man ser på arbetsmarknaden under efterkrigsperioden. Vi har upplevt en stadig ökning av efterfrågan på alla slag av kvalificerad arbetskraft.

Ändå bör vi ställa frågan om vi har lyckats tillfredsställa den ökade efterfrågan på utbildningsplatser under de 15 år som gått sedan sista världskriget slutade. Jag vill, herr talman, nämna ett fåtal siffror för att därmed kunna gå över till en kommentar av det nu föreliggande utlåtandet. Dessa siffror är i sig ganska imponerande. År 1946 avlade 17 procent av en ålderskull realexamen eller motsvarande; 17 procent lyckades, men många fler sökte göra det. År 1957 hade siffran stigit till 33 procent. Samma tendens gäller på studentexamensnivån. År 1946 tog 6,5 procent av samtliga 20-åringar studenten eller fick motsvarande utbildning. År 1957 hade siffran stigit till 12 procent. Vi kan i dag förutse, att om några år 15 procent av en generation 20-åringar avlägger studentexamen.

Utbildningsvägen har sedan med oförändrad kraft rullat vidare in över universitet och högskolor. Tillströmningen dit har mer än fördubblats under efterkrigsperioden. I dag har vi i runt tal 30 000 studenter inskrivna vid våra universitet och högskolor. Vi räknar med att de år 1970 skall vara minst 53 000. Det är väldiga tal; ur många synpunkter hoppingivande, ur andra kanske något skrämmande. Vi skall emellertid, om vi

blir skrämnda av dessa stora tal, ha klart för oss, att samma enorma utveckling — praktiskt taget en fördubbling på tio år — har vårt samhälle och vårt högre utbildningsväsen kunnat klara av under 1950-talet. Det vore märkligt, ärade kammarledamöter, om vi inte skulle kunna ha samma kraft även under 1960-talet.

Jag skall inte här tala om forskningen och de resurser som den har fått. Forskningsverksamheten har varit stadd i kraftig expansion och visat väldig aktivitet, och den har på många områden nått ganska fantastiska resultat, som också har påverkat våra levnadsförhållanden. Jag behöver här bara nämna de oerhörda framsteg som gjorts inom medicinen tack vare ökad forskning under efterkrigstiden. Jag är för min del övertygad om — och särskilda utskottets utlåtande vittnar också om det — att en mycket stor majoritet i vårt land är överens om att om det varit möjligt, skulle vi ha satsat än mer på utbildningsverksamheten, liksom att det är nödvändigt att i fortsättningen låta forskning och högre utbildning ha en mycket hög angelägenhetsgrad vid avvägningen av våra ekonomiska resurser.

Det program som riksdagen i dag kommer att i princip antaga är ett dyrbart program. Det rör sig om minst 500 miljoner kronor under den nu överblickbara femårsperioden, och det är nog ingen överdrift när det allmänt har sagts att vad riksdagen i praktiken tar ställning till är en insats under kommande decennium på minst 1 miljard kronor.

Jag har velat erinra om dessa mer allmänna ting innan jag går över till själva problematiken för 1960-talets universitetspolitik. Det är meningslöst för mig att kommentera propositionen eller utskottsutlåtandet, eftersom utskottet i allt väsentligt är enigt med departementschefen. Jag skall i stället försöka uppehålla mig vid den metodik och problematik som måste beaktas för att man skall kunna förverkliga det program som här

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

ligger på riksdagens bord. Utgångspunkten måste då vara tillströmningen och efterfrågan på arbetskraft. Det oroväckande är nämligen den snedvridning av arbetsmarknadsbalansen som kan befaras.

När vi talar om de höga talen bör vi kanske erinra oss att det totalt sett ändå är fråga om relativt blygsamma siffror. År 1960 finns det 66 500 akademiker i yrkesverksam ålder. Det är inte så många i ett folk på 7 miljoner. Dessa akademiker utgör inte mer än 1,6 procent av den yrkesverksamma befolkningen. År 1965 bör denna siffra ha stigit till 2 procent eller i absoluta tal 82 550. År 1975, för vilket år vi ju endast har en prognos att tillgå, skulle det finnas drygt 136 000 akademiker i yrkesverksam ålder. Men även den siffran, som i absoluta tal är ganska imponerande jämfört med dagens läge, skulle endast innebära att i ett välståndssamhälle 3 procent av alla yrkesverksamma hade akademisk utbildning.

Denna stora tillströmning behöver emellertid inte i och för sig verka skrämmande, utan det är snedvridningen av tillströmningen som är det oroväckande. Det är inte denna sifferkolumn med 136 000 yrkesverksamma akademiker år 1975 eller dessa 3 procent som är det oroande. Men jag har en annan siffra som visar att det år 1975 kommer att finnas 37 500 yrkesverksamma humanister, och jämfört med dagens antal, 14 700, är detta en siffra som inger allvarlig oro.

Universitetsutredningens mycket försiktiga beräkningar rörande tillströmningen till de humanistiska fakulteterna under 60-talet ger följande resultat. Antalet personer med examen från humanistisk fakultet skulle som nämnt öka från 14 700 år 1960 till 37 500 år 1975. Om vi bortser från samhällsvetarna, för vilka det knappast kommer att finnas något arbetsmarknadsproblem, och räknar med rena humanister, är det fråga om en ökning från 14 000 till 34 500. Om vi dessutom söker skala bort alla

tänkbara icke yrkesverksamma grupper, kvarstår ändå en ökning från 11 000 till 27 000. Detta är en minimisiffra, som endast kan hållas under förutsättning att man lyckas föra en viss politik. Om så inte blir fallet, om utskottets och propositionens rekommendationer inte kan följas, då blir denna siffra av helt annan storleksordning och det uppkommer en fullkomligt katastrofal snedbalans på den akademiska yrkesmarknaden.

Om jag nämner att det för närvarande vid läroverk och enhetsskolor finns lärartjänster för rena humanister till ett antal av 7 000, förstår var och en att det inte hjälper ens med att mycket radikalt sänka elevantalet i klasserna under den period som det här är fråga om. Vi kommer ändå att få ett väldigt överskott av humanister och ett humanistproblem på arbetsmarknaden.

Vilka åtgärder kan då vidtas för att undvika sådana allvarliga balansrubbingar? Såsom jag inledningsvis sade vill jag lägga huvudvikten i mitt anförande just på frågan om den politik som det enligt min mening är nödvändigt att föra på detta område. Det är också dessa tankegångar som har legat bakom de praktiska och konkreta förslagen till utbyggnad av våra universitet och högskolor. Jag skulle nu vilja sammanfatta dem i fyra punkter, vilka samtliga återfinns i propositionen och utskottsutlåtandet.

Det gäller att till varje pris försöka öka kapaciteten hos de nu spärrade utbildningslinjerna. Jag nöjer mig med att peka på tekniska högskolor, handelshögskolor, naturvetenskapliga fakulteter och medicinska utbildningsanstalter.

Detta är det konkreta program som har framlagts. Men det gäller också att försöka finna nya former av utbildning och differentierad utbildning för i första hand humanister. Lärarbanan kan uppenbarligen inte ensam försörja den humanistproduktion vi har att vänta. Den utredning, som om några dagar

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

kommer att tillsättas just med uppdrag att lägga fram förslag till differentierad humanistutbildning, har därför ett ytterligt angeläget ärende.

Samtidigt som de spärrade högskolelinjerna byggs ut måste, för det andra, vad vi kallar studentkarriären vidgas, d. v. s. den karriär som visserligen bygger på studentexamen men som inte förutsätter akademisk utbildning eller högskoleutbildning. Det gäller att göra denna karriär lockande och likvärdig i många avseenden, t. ex. beträffande stipendier. Jag vill exemplifiera denna karriär med att peka på socialinstitut, en rad institut inom näringslivets område och den påbyggnad som är föreslagen på de tekniska gymnasierna.

Vi har för närvarande 9 000 utbildningsplatser vid kortare utbildningslinjer. På dessa har vi i dag 30 procent studenter. 1965, alltså ett år inom räckhåll, räknar vi med att ha fått 14 000 sådana utbildningsplatser, och därav har vi antagit att studenterna skall besätta 45 procent. Det skulle innebära drygt 3 000 nya platser för studenter.

För det tredje måste vi föra en aktiv gymnasiepolitik. Jag tror att aldrig förr har sambandet mellan universitet och gymnasier gjort sig mera märkbart än just nu. Det krävs inte bara fortsatt utbyggnad av fackgymnasier, tekniska gymnasier och handelsgymnasier, det gäller inte bara att försöka få en rimlig inriktning av det allmänna gymnasiet, mot reallinjen framför allt, utan det gäller också att försöka avleda en alltför våldsam anstormning mot gymnasierna över huvud taget. Skolberedningen som indirekt kommer in på detta problem har räknat med att på den nioåriga obligatoriska skolan skulle följa ett- och tvååriga utbildningslinjer av skilda slag. Lyckas vi inte med detta, utan tillströmningen till gymnasierna blir lika våldsam som tillströmningen till realskolorna var under 1950-talet, kommer gymnasiet att ställas inför alldeles sär-

skilda problem. Vi har då två möjligheter.

Den ena möjligheten är att införa en hänsynslös intellektuell spärr för att behålla vårt nuvarande gymnasium som exklusiv utbildningsform, helt avpassad för uppgiften att förbereda eleverna för studier vid universitet och högskolor. En sådan politik är självfallet helt möjlig. Det är ju en frivillig skola det gäller och problematiken blir då inte densamma som i fråga om realskolor och enhetsskolor.

Men i en demokrati är det alltid majoriteten som bestämmer. Majoriteten i detta land är målsmän och föräldrar, och det är möjligt att de inte kommer att finna sig i en alltför restriktiv gymnasiepolitik. Vi måste då försöka finna andra former. Det är i det sammanhanget jag kastat fram — inte gjort någonting annat än det — tanken på en horisontell klyvning av gymnasiet. Problematiken som hör samman härmed kommer att presenteras i direktiven för den gymnasieutredning, som kommer att tillsättas inom kort, alltså samma utredning som särskilda utskottet med kraft efterlyst och understrukit nödvändigheten av.

Den fjärde punkten skulle jag vilja kalla intensifierad yrkesvägledning och effektiviserad prognosverksamhet. Jag tror att det blir omöjligt att alls föra någon politik på detta område utan stöd av prognoser och fullföljd genom verksam yrkesvägledning. Men, herr talman, denna politik förutsätter också ett progressivt samhälle. Vi har ofta från socialdemokratiskt håll sagt att reformer skapar resurser och det gäller också på detta område. Tror man inte på att t. ex. nioårig enhetsskola kan genomföras eller att det går att sänka elevantalet i klasserna, får man helt andra siffror i behovskolumnen än om man friskt satsar på vår förmåga att lösa dessa uppgifter. Tror man inte att vi har råd att bygga ut sjukvård, hälsovård och socialvård får

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

man såsom prognosmakare också mycket lägre siffror för behovet av läkare, tandläkare, socialarbetare och alla de slag av arbetskraft som är verksamma på detta fält.

Det är med denna grundinställning som regeringen och dess bättre ett enigt särskilt utskott har avvisat vad man kallar spärrtanken, att de nu fria fakulteterna också skulle spärras.

Jag vill, herr talman, slutligen kommentera ett par saker i utskottets utlåtande. Självfallet gäller det den s. k. Umeå-frågan. Jag blev något häpen när jag i en skånetidning läste följande för några dagar sedan: »Ecklesiastikministern, som gick med på ungefär det som universitetsutredningen tagit upp, ville naturligtvis pruta någonstans och det skedde på de båda punkter där remissinstanserna varit så gott som eniga, nämligen beträffande en fullständig utbyggnad av resurserna för den medicinska undervisningen och utbildningen samt av tandläkarutbildningen.»

Jag vill, ärade kammarledamöter, påpeka, att ingenting kan vara mera missvisande än denna skrivning. Vad är det som skiljer propositionen och utskottet? Jag kan inte förstå att det är någonting annat än ordvalet. Utskottet understryker vad i propositionen framhålles om önskvärldheten att i Umeå, så snart ske kan, utbygges en så fullständig utbildnings- och forskningsorganisation som möjligt, men av olika skäl har departementschefen inte nu tagit närmare ställning till tidpunkten för utbyggnadens planläggning och igångsättande. Alla de skäl jag har anfört för en fullständig läkar- och tandläkarutbildning i Umeå har självfallet också utskottet framfört. Utskottet anser att allmänna forsknings-, utbildnings- och studentsociala skäl i och för sig är tillräckliga för att högskolans fullständiga utbyggnad skall kunna accepteras. Detta menar jag också.

Anledningen till att — som någon

sagt — jag har krupit bakom läkarprognosutredningen är ju helt enkelt den, att vi i rimlighetens namn måste veta vilken omfattning och vilka dimensioner utbyggnaden i Umeå bör få. För närvarande har vi en intagning av 20 medicinare per termin, alltså 40 per år. Läkarprognosutredningen, som kommer att vara klar redan om några månader — någon tidsförlust blir det under alla förhållanden inte fråga om — är övertygad om att vi behöver en ökad utbildning. Man är dock ännu inte klar över hur stor den skall vara. Just när det gäller den medicinska utbildningen måste man se på samtliga våra utbildningsanstalter på en gång. Man har fått hjälpas åt och stödja varandra, eftersom det varit omöjligt att vid varje medicinsk fakultet ha samma kapacitet under alla åren. På vissa ställen har den prekliniska utbildningen möjlighet att expandera, men man har inte samma möjligheter på den kliniska sidan t. ex. Därför har de olika högskolorna och fakulteterna fått stödja varandra. På samma sätt får man göra i fortsättningen.

Jag kan ta ett exempel, nämligen odontologiutbildningen i Umeå. Där finns också f. n. 40 studerande. Organisationskommittén föreslog att man skulle öka siffran till 47, om jag inte missminner mig. Det var en ganska dyrbar sak att öka utbildningen till 47 studerande och samtidigt göra den fullständig även under de bägge sista terminerna. Det visade sig ganska snart vid en undersökning i departementet och vid ytterligare förhandlingar med Västerbottens läns landsting att det gick att för ungefär samma kostnader öka till 60.

Jag vill dessutom erinra inte minst göteborgsbänkens och västkustens representanter om, att det också ligger ett gammalt principbeslut sedan många år om en tandläkarhögskola i Göteborg. Därför är det alldeles självklart att man måste göra en visserligen snabb men i alla fall samlad översyn beträffande

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

tandläkarbehovet innan man bygger ut tandläkarinstitutet i Umeå till en fullständig högskola. Jag har alltså så starkt som möjligt velat understryka, att det inte finns någon som helst tvekan om att såväl den medicinska högskolan som tandläkarhögskolan där uppe skall byggas ut till fullständiga läroanstalter.

Såväl propositionen som utskottet behandlar sedan den fortsatta utbyggnaden av universitetet i Umeå. Jag skall inte kommentera denna eftersom enigheten är fullständig. Man bör börja med centrala naturvetenskapliga ämnen och centrala samhällsvetenskapliga ämnen. Men vad blir det av humanisterna? Här skulle jag personligen vilja säga bl. a. följande.

Det är ju självklart att vi kommer att få humanister i Umeå. Det är väl ingen som tror att, när statsmakterna en gång satsat på högre utbildning i Norrland och stannat för Umeå, man skulle göra halt just framför den humanistiska fakulteten. I dag gäller det, och det har gällt såväl för universitetsutredningen som för regeringen, att lägga upp en plan för den närmaste femårsperioden. Mot bakgrunden av siffrorna för humanisttillskottet som jag inledningsvis anförde och mot bakgrunden av vad alla fackliga organisationer framhållit är det väl ganska självklart att man inte, samtidigt som diskussionen om ett humanistiskt proletariat — man har t. o. m. använt detta uttryck i debatten — pågår, kallt och jag höll på att säga cyniskt utökar den humanistiska utbildningskapaciteten. Det skulle — och detta gäller även Umeå — vara en märklig politik om man inte hade turordningen medicin, odontologi, naturvetenskap och samhällsvetenskap för den här femårsperioden. Vad som sedan kan komma blir det tids nog möjligheter att diskutera. Jag skulle också tro att när Umeå får sina humanister, kommer vi att ha erfarenhet bl. a. av vad jag har kallat differentierad humanistutbildning.

Det är inte alls säkert att Umeå just skall ha fakulteter och sektioner, uppbyggda efter det gamla, traditionella mönstret. Det är möjligt att en helt annan integration kommer till stånd mellan humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnen än vad vi nu är vana vid.

Den sista fråga jag här vill kommentera är universitetsutredningens förslag om civilekonomutbildning i Uppsala. Många var kanske förvånade över att departementschefen inte tog upp det förslaget. Att jag inte gjorde det beror på två skäl. Förslaget avstyrktes av åtskilliga instanser och myndigheter och framför allt av den historisk-filosofiska sektionen i Uppsala och av universitetskanslern. Universitetskanslern avstyrkte även civilekonomutbildning i Lund, men där var däremot universitet och fakulteten eniga.

Men det är ändå inte detta som för mig har varit huvudskälet. Huvudskälet har varit att det med hänsyn till bristande personella resurser, framför allt brist på företagsekonomer, inte går att utöka kapaciteten vid såväl handelshögskolan i Stockholm som handelshögskolan i Göteborg och samma år börja med civilekonomutbildning i Lund och Uppsala. Det skulle förmodligen inte ha resulterat i annat än halvmesyrrer kanske i både Uppsala och Lund. Det är inte något principiellt avståndstagande från civilekonomutbildningen i Uppsala, som ligger bakom propositionen. Nu får ekonomer och samhällsvetare i Uppsala inom den normala politices magisterns ram tillfälle att experimentera med eventuella andra former av ekonomutbildning. Jag föreställer mig att under denna experimenttid många nya idéer och tankegångar kan komma fram.

Herr talman! Jag vill till sist säga att de utredningar, som i propositionen är annonserade och som av utskottet har begärts, kommer att tillsättas så snabbt som möjligt, d. v. s. redan i nästa kon-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

selj. Jag skulle tro att dessa fyra kommittéer kontinuerligt kommer att kunna lämna sådana uppgifter att det skall bli möjligt för departementet och regeringen att lika kontinuerligt hålla riksdagen underrättad om utbyggnadsarbetet på detta område och självfallet — som utskottet stryker under — i alla stora konkreta punkter komma med praktiska konkreta förslag. Den proposition och det utskottsutlåtande, som vi nu diskuterar, är ju ett principbeslut, ett program för upprustningen, men vi kommer att få tillfälle att många gånger återkomma till detta. Självfallet kommer varje regering, vilket eller vilka partier denna regering än representerar, att höst efter höst i budgetarbetet tvingas att göra de avvägningar som blir nödvändiga.

Jag vill sluta med att tacka det särskilda utskottet för en ovanligt snabb, positiv och välvillig behandling av propositionen.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Jag vill tacka ecklesiastikministern för att han här sist lovade att hålla riksdagen kontinuerligt underrättad om vad som i framtiden kommer att ske på de områden det här gäller.

I dagens situation, som är mer än vanligt präglad av akuta partipolitiska motsättningar, är det faktiskt en tillfredsställelse för mig att kunna uttrycka mitt eget och mitt partis oreserverade instämmande i de betydelsefulla regeringsförslag, som här föreligger. Endast i fråga om ett par detaljer går våra meningar isär, och jag skall så småningom redogöra för dessa avvikelser. Jag vill gratulera ecklesiastikministern till resultatet av det arbete, som ligger bakom propositionen.

Det har sina besvärligheter att tala om detta ämne efter ecklesiastikministerns uttömmande anförande. Jag hade liksom han tänkt försöka teckna bak-
2 — Andra kammarens protokoll 1960. Nr 20

grunden till situationen och ge en bild av anstormningen till den högre utbildningen och den samtidigt ökade efterfrågan på högre utbildade. Det skulle ha legat naturligt till för mig som sifferkarl, men jag avstår därifrån, ty den bild jag får fram av situationen överensstämmer helt med den som ecklesiastikministern här nyss har tecknat. Jag skall i stället inledningsvis ta upp en annan tråd.

De förslag, som vi här inbjudes att bifalla, representerar inga lyxprodukter utan nödvändiga ting. Det är dock så att vetenskaplig forskning och den på forskning grundade kunskapen och utbildningen utgör ett viktigt villkor för att Sverige skall kunna hävda sig i den alltmer hårdnande konkurrensen med andra nationer. Under de senaste decennierna — och alldeles särskilt under den allra senaste tiden — har vi fått bevittna en tävlan speciellt mellan de stora nationerna, Förenta staterna, Sovjet och andra, om vetenskaplig forskning och om högre utbildning. I denna tävlan måste också ett litet land som vårt vara med. Det är en ädel tävlan, så länge den söker sig till fredliga mål.

I detta sammanhang tänker man kanske mest på den vetenskapligt-tekniska utvecklingen, på önskvärdheten av framsteg inom industri, jordbruk och annat, på förbättringar inom kommunikationsväsendet och distributionen. Men man skall inte — och det vill jag understryka — glömma att just denna tekniska utveckling, som har hjälpt oss till en högre materiell levnadsstandard, också har möjliggjort en högre fritidsstandard. Det har skapats bättre möjligheter för oss att leva ett rikt liv. Därmed har det också kommit fram ett större behov av samhällseliga anordningar för ökad kulturaktivitet hos människor inom alla samhällsskikt.

Men låt oss ett slag se dessa frågor som något isolerat materiellt. De för-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

slag, som vi i dag kommer att bifalla, innebär stora kostnader. Det vitsordas även av ecklesiastikministern. Det är klart att man frågar sig: Är det här verkligen väl använda pengar? Det gäller utgiftsökningar av en storlek, som skulle ha ansetts verklighetsfrämmande och fantastisk, om förslagen väckts bara för tio år sedan. Ecklesiastikministern redovisade själv kostnadssiffran. Det rör sig på fem års sikt om en halv miljard kronor eller ännu mera, byggnadskostnader och utgifter för byggnadernas inredning och utrustning inräknade. Det är rent budgetmässigt mycket pengar, men jag vill oreserverat instämma med ecklesiastikministern, då han säger att det i själva verket är litet pengar, jämfört med arbetsmarknadens behov av utbildad arbetskraft. Jag undantar här humanister, dock inte samhällsvetarna.

Men naturligtvis har vi anledning att upprepa frågan: Är detta väl använda pengar? Vi tror det. All erfarenhet, såväl här hemma som utomlands, visar att de investeringar, som man gör i ett folks begävningsresurser, ger hög avkastning. Vad vi här ger oss in på representerar, krasst uttryckt, faktiskt en verkligt god affär. Bevisa det kan jag inte, och det kan inte heller någon annan.

Jag skall i detta sammanhang beröra en fråga, som väl har blivit något av en käpphäst för mig personligen, nämligen frågan om den svenska befolkningsutvecklingen. Man har inom familjerna etablerat födelsestreck. Man har sänkt barnantalet, och det är klart att det i sin tur är en god affär för dessa familjer. Det är inte fullt så säkert, att det också är en god affär för Sverige i dess helhet. Sverige har blivit ett immigrationsland. Vi importerar utländsk arbetskraft, vilket givetvis ur ekonomisk synpunkt är förmånligt. Vi undandrar oss därmed kostnaderna för de inflyttades utbildning men utnyttjar deras arbetskraft. Men även om detta skulle vara en god affär för vårt land, så hör

det till det slag av goda affärer, som man inte har så värst stor anledning att vara särskilt stolt över.

Jag konstaterar att vi, som det nu ser ut, befolkningsmässigt går mot tider med en skrumpnande svensk produktionsbefolkning. Dessa förhållanden tänker man kanske inte på i förevarande sammanhang men de blir åtminstone för mig ett inte oviktigt inslag i motivbilden. Jag menar att det, när vi inte förmår att upprätthålla den svenska befolkningens kvantitet, finns särskilda skäl att ersätta kvantitet med kvalitet. Ecklesiastikministern såg denna sak ur den enskilde individens synpunkt. Han sade nyss att den, som har gedigen utbildning, har bättre möjligheter att klara sig i livet. Ser vi frågan om att ersätta kvantitet med kvalitet ur befolkningssynpunkt, betyder det att vi i möjligaste mån bör höja kvaliteten på de svenska medborgarna genom att ge dem en god utbildning.

Herr talmannen behagade lägga märke till att jag närmar mig den fråga vi nu diskuterar på vägar, som inte är vanliga för utskottsrepresentanter då det gäller statsutgifterna. Vi står alla under knapphetens kalla stjärna. När kostnadskrävande förslag framlägges, är en utskottsrepresentants självklara attityd denna: Är verkligen behovet av denna utgift styrkt, föreligger det bindande bevisning för att dessa kostnadsbelopp är nödvändiga? Men ställer man denna fråga till ecklesiastikministern i dag när det gäller propositionen, blir han svaret skyldig. Han kan inte lämna några säkra beräkningar och det finns inte möjlighet för någon annan heller att göra det. Det får bli, som det anges i propositionen, »räkneexempel». Det blir ingen prognos, det blir ingen framtidsförutsägelse om kostnadsutvecklingen för universiteten och högskolorna.

Vad vi här har framför oss är en femårsplan och kanske till och med en relativt osäker sådan. Men jag vill säga att

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

något annat hade givetvis inte varit möjligt att åstadkomma.

Det har fallit sig naturligt för mig att särskilt granska de rent statistiska beräkningarna i sammanhanget, och jag nöjer mig med att helt allmänt redovisa, att man från de givna premisserna ingalunda har räknat för högt då det gäller kostnaderna. Den saken är säker.

Jag sade »från de givna premisserna». Ty de beräkningar som här gjorts, och vilka utmynnar i vissa kostnads-siffror, får till mycket stor del, kanske rent av huvudsakligen, anses vara ett uttryck för inte hur man *väntar*, att framtiden kommer att gestalta sig utan hur vi *vill* att framtiden skall bli.

I detta sammanhang kommer jag naturligt över till det i propositionen föreslagna prognosinstitutet. Jag vill som min mening säga, att ett sådant prognosinstitut borde ha kommit till för länge sedan. Jag vill påminna om att för snart 20 år sedan inlämnade ett 40-tal organisationer i landet en petition till regeringen med önskan att det skulle inrättas ett befolkningsinstitut. Bland dessa organisationer befann sig Arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen, Kooperativa förbundet, Röda korset m. fl. Jag var själv med i det sammanhanget och tog på sin tid också upp saken inom befolkningsutredningen. Avsikten var den gången att befolkningsinstitutet skulle ha en vidare syftning än det nu föreslagna prognosinstitutet; det skulle emellertid bland annat också syssla med sådan prognosverksamhet som nu är på tal. Men för 20 år sedan var det inte möjligt att vinna tillräckligt intresse för denna fråga, och den fick därför förfalla.

Av vad jag nu sagt torde framgå att jag givetvis med tillfredsställelse förordar att det föreslagna prognosinstitutet kommer till stånd. Jag hade nog hoppats på ett fristående, mera vittsyftande institut, men så länge institutets verksamhet begränsas till utbildnings- och

yrkesprognoser har jag ingenting emot dess förläggning till arbetsmarknadsstyrelsen. Jag vill dock i sammanhanget rikta en uppmaning till regeringen att ta sig en funderare på om det inte är stort behov av organiserad prognosverksamhet också på andra områden än de, varom här är fråga.

Ecklesiastikministern var inne på denna sak, när han betonade vad vi alla är överens om, nämligen att vi inte bör föra in några ytterligare spärar i de högre undervisningsanstalterna. Ecklesiastikministern pekade på behovet av en effektiviserad yrkesvägledning. Jag instämmer häri, men jag skulle vilja tillägga — och där tror jag inte föreligger någon skillnad i uppfattning mellan ecklesiastikministern och mig — att yrkesvägledningen inte får bli så effektiv att den så att säga slår över. Jag menar, att om vi får för mycket folk inom vissa sektorer av arbetsmarknaden, så får varningarna härför inte bli så effektiva att det nästa gång som de studerande är färdiga föreligger underskott i rekryteringen. Det får inte bli en sådan vågrörelse som så ofta inträffar när det gäller arbetsmarknadsmässiga problem.

Vad beträffar Umeå-frågan refererade ecklesiastikministern till vad som stått att läsa i en skånetidning. Jag vet inte vilken tidning det gäller, men jag känner ett behov av att vitsorda att vi inom utskottet inte står i någon som helst motsatsställning till departementschefen i vad gäller frågan om Umeå. Visst har vi skrivit mycket positivt för Umeå i utskottet. Detta är en sak som jag personligen noterar med stor tillfredsställelse. Men jag förmodar att vad vi där skrivit av departementschefen uppfattas som en hjälp i de strävanden som jag vet att han är inriktad på.

Vad gäller Uppsala-frågan vågar jag tolka departementschefens uttalanden så att propositionen inte innebär något principiellt ståndpunktstagande. Nu är det så att det föreligger brist på lärar-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

krafter, först och främst i företagsekonomi. Kan lärarfrågan ordnas, så tolkar jag departementschefens anförande så, att han är positiv till hithörande undervisning i Uppsala. Jag noterar detta med tillfredsställelse.

Det var min avsikt, herr talman, att göra en del kommentarer också till övriga detaljer i den föreliggande propositionen. Men jag har inte behov av att göra det, särskilt efter vad departementschefen nyss anförde.

Den reservation, som av mig och en partikamrat fogats till utskottsutlåtandet nr 1, berör inte de centrala principerna i propositionen utan andra principer, som centerpartiet vill hävda och som vi gång på gång har gett uttryck för här i kammaren. Vi vill inte ha alltför stora befolkningsanhopningar med de besvärligheter sådana för med sig. Jag skall inte gå in på detta, utan jag skall bara peka på vad vi här inom utskottet har yrkat. Vi har yrkat att riksdagen skall uttala sig för en begränsning av utbyggnaden av de högre läroanstalterna i Stockholm. Beträffande tekniska högskolan tänkte vi oss reservationsvis, att intagningskapaciteten skulle hållas oförändrad och att den av departementschefen föreslagna ökningen med 170 teknologer på lämpligt sätt skulle fördelas mellan Chalmers och den blivande tekniska högskolan i Lund. Vi obeserverar alltså här, att vi inte går emot departementschefens målsättning. Det är inte fråga om kvantiteten utan om fördelningen av de studerande på läroanstalter.

Beträffande handelshögskolan i Stockholm har vi inte velat motsätta oss den föreslagna ökningen av utbildningskapaciteten. Vi har funnit att nybörjarintagningen vid denna läroanstalt bör kunna ökas i enlighet med departementschefens förslag, dock så att intagningen bör begränsas till högst 275.

Det föreligger också en annan reservation till särskilda utskottets utlåtande

nr 2, och den gäller elevintagningen vid handelshögskolan i Göteborg. I fråga om den reservationen var vi från centerpartiet inte bundna när vi kom till särskilda utskottets förhandling. Men det upplystes där, att det skulle vara möjligt för handelshögskolan i Göteborg att genomföra en ökning på 60 studerande vid intagningen och skaffa de lärarkrafter som behövdes. Denna förstärkning skulle provisoriskt kunna ske redan från och med höstterminen 1960. Då det finns behov — det är ingen som säger något annat — av utökning av utbildningen på detta område, har vi ansett oss kunna biträda utskottet i detta fall, och vi avvisar alltså den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet.

Vi centerpartister står vad beträffar principfrågan i utskottets utlåtande nr 1 som de enda reservanterna. Detta förhållande gör att jag känner det särskilt angeläget att redovisa den politiska enighet, som har rått inom särskilda utskottet då det gällt beslutet i stort. Att på detta sätt frågorna om den högre undervisningen lyfts över partipolitiken tycker vi i dag är något helt naturligt. Men i själva verket är det märkligt, om man ser saken mot dess historiska bakgrund.

För inte längre sedan än vad jag minns, fanns det hos de breda folklagren en viss kallsinnighet mot den högre undervisningen, mot »lärdomsskolan», som man ofta kallade den. Det begreppet representerade för många ett slags överklasskola. Inom de bredare lagren av vårt folk solidariserade man sig däremot mer eller mindre påtagligt med vad man ansåg vara de »folkliga» utbildningsinstitutionerna: naturligtvis bottenskolan, folkskolan, vidare folkbildningsrörelsen och den lägre yrkesundervisningen. Det verkade många gånger som om man ansåg det som något odemokratiskt att syssla med mål- och inriktade studier vid högre undervis-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

ningsanstalter och inte skaffa sig motsvarande utbildning under stora svårigheter genom självstudier eller korrespondenskurser.

Det fanns faktiskt förr i tiden en olycklig klassmotsättning mellan s. k. vanligt folk och intellektuella. Jag kan påminna om hur intellektuella, som under arbetarrörelsens kampperiód tog sig an det kämpande folkets sak, stötte på motstånd inte bara inom sin egen samhällsklass; de möttes ofta av en påtaglig misstro från arbetarna själva. Ingen skall tro att jag är ute i partipolitiska ärenden när jag säger detta. Jag vill deklarerat att motsvarande tendens också gjort sig gällande inom kretsar där jag själv hör hemma partipolitiskt.

Nu tror jag mig kunna säga, att det under senare tid glädjande nog har blivit definitiv islossning gentemot den högre utbildningen. Detta tycker jag är den största behållningen av vad som skett vid behandlingen av den proposition, som i dag ligger på kammarens bord.

Jag slutar här, herr talman. Jag tycker mig inte ha behov av att anföra mer än dessa i huvudsak principiella synpunkter. Jag yrkar bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande nr 1, och jag yrkar likaledes bifall till utskottets utlåtande nr 2.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Jag vill i likhet med övriga talare börja med att ge universitetsutredningen och ecklesiastikministern en eloge för det arbete som ligger bakom denna proposition. Den innebär att en ny grund läggs för den högre utbildningen. Det hela har, om jag så får uttrycka det, varit en spännande läsning om vart vi nått och vart vi strävar. Den enighet som riksdagen sannolikt kommer fram till i fråga om de principiella riktlinjerna bådär gott för det fortsatta arbetet.

Trots att detta alltså är ett nydaningsarbete som täcker huvudparten av de akademiska studierna, rullas omedelbart en rad nya frågeställningar upp. Det gäller bl. a. de problem »nedåt» som sammanhänger med den gymnasie-reform som måste bli en följd. I utredningen skymtar frågan huruvida den senast genomförda gymnasiereformen har någon del i ansvaret för det humanistöverskott vi nu står inför. Problemet om att skapa en ny gymnasie-reform är både brännande och svårt. Om en utökad differentiering genomförs — och detta ter sig absolut nödvändigt — kommer man att begära att det hos unga människor skall finnas ett tidigt utvecklat starkt yrkesmedvetande.

Den nu planerade reformen öppnar problem också åt sidorna. De gäller de olika studieformer som icke skall vara knutna till universiteten. Utredningen nämner en rad exempel. Alla dessa nya utbildningstyper, som vi på något sätt måste skapa, tar i vidaste mening sikte på näringslivets behov; jag inräknar då även de statliga och kommunala sektorerna. Jag vill särskilt ta upp ett problem som ter sig allvarligt och som omnämns på flera ställen i utredningens betänkande utan att någon lösning anges. Det är kvinnoproblemet.

Det visar sig ju att gymnasierna rekryteras av allt fler kvinnor som tar studentexamen och slutligen fullföljer sina akademiska studier men vilkas verksamhet därefter upphör. Vi har kommit fram till det ytterligt bekymmersamma förhållandet att inte mindre än 40 procent av de akademiskt utbildade kvinnorna icke är yrkesverksamma. Såvitt jag förstår kommer dessa icke yrkesverksamma kvinnor att utgöra ett mycket allvarligt problem som vore förtjänt av en egen utredning. Universitetsutredningen framhåller att man icke kan svara på frågan i vilken utsträckning som studierna inom de sto-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

ra humanistiska fakulteterna fullföljs på de olika delområdena. Man borde ta reda på i vilken utsträckning kvinnorna rekryterar de olika grenarna men också i vilken utsträckning de fullföljer studierna och senare blir yrkesverkssamma.

Det har många gånger sagts att en genomgången akademisk utbildning för en kvinna skulle utgöra en form av livsförsäkring när maken faller ifrån. Jag tror emellertid att man måste säga sig att en akademisk utbildning, som man skulle nyttja kanske 10 eller 15 år efter det att man skaffat sig den, i dagens läge och än mer i morgondagens, med den ytterligt snabba utveckling som sker, kommer att te sig värdelös. Man kan alltså inte längre med samma fog åberopa denna faktor.

Med skärpa vill jag slå fast att kvinnorna skall ha samma möjligheter som männen att studera. Men om de ej nyttjar dessa möjligheter på grund av kalla det biologiska skäl, måste samhället beakta de problem som härigenom skapas och fråga sig om vi har råd med detta. Visserligen får vi kulturellt bättre rustade mödrar, men endast ur den synpunkten kan ju inte kvinnornas studier ses. Ty i sak kommer dessa kvinnors kunskaper att bli outnyttjade och dyra för samhället. Det innebär också ett stort problem för männen genom att dessa kvinnor upptar platser som männen skulle kunna nyttja bättre.

Jag vill återigen understryka att det inte ligger något av kvinnofientlighet i att jag framhåller detta. Det är endast ett konstaterande av ett faktiskt existerande problem, ett erkännande av att vi kvinnor har dubbla roller och att de lösningar som fordras för oss därför sannolikt måste vara annorlunda än de lösningar som är tillräckliga och riktiga för männens del. Kvinnorna skall ha fulla rättigheter, men vad skall samhället göra, när kvinnorna inte utnytt-

jar dessa rättigheter utan stannar på halva vägen?

De problem som gäller skapandet av ett rikare differentierat gymnasium, där det också bör finnas större möjlighet att kanalisera in även kvinnorna på mer naturvetenskapliga områden, och en rikare differentiering av de akademiska studierna, är visserligen viktiga i sak och brännande aktuella som nödvändiga komplement till vår mer traditionella akademiska utbildning, men jag tror att de även ur denna särskilda synpunkt, d. v. s. frågan om kvinnornas ställning, har en speciell tyngd. Uppenbarligen tillfredsställer icke de klassiska akademiska studierna kvinnornas särbehov. Det är möjligt — jag vågar inte svära på det — att helt nya utbildningsformer behövs, kanske enbart delstudier och liknande; sjuksköterskornas vidareutbildning kan här vara ett exempel på vad vi strävar efter för kvinnornas del. I så fall måste dessa utbildningsformer skapas. De blir dock verkningslösa, om inte arbetsmarknadens parter — stat och kommun liksom det fria näringslivet — kan lösa problemet om högre lön åt alla dessa som inte har full utbildning — ett problem som inom parentes sagt för övrigt inte bara är ett kvinnoproblem utan också kommer att gälla många män.

Jag hoppas innerligt att vid det utredningsarbete, som blir en nödvändig fortsättning av universitetsutredningens arbete, statsrådet i sina direktiv tar upp dessa kvinnoproblem. De måste för kvinnorna själva ges en riktig och rättvis lösning. Men lösningen måste också vara riktig och rättvis för männens del, och den slutliga lösningen måste gagna hela samhället.

Jag har dröjt speciellt vid detta problem, eftersom det för mig framstår som ytterligt väsentligt om än också mycket svårbemästrat. Görs ingenting åt det, kommer situationen att bli än

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

mer svårbemästrad. Det är redan nu allvarligt att 40 procent av de akademiskt utbildade kvinnorna icke är yrkesverksamma. Det blir än allvarligare, om detta antal skulle öka ytterligare. Redan nu är t. ex. enbart planeringsarbetet för dimensioneringen av universitetens resurser starkt beroende av detta speciella kvinnoproblem.

Denna plan för den akademiska utbildningen rullar också upp problem uppåt. Frågan om forskarrekruteringen och om de ökade forskningsmöjligheter vi måste tillskapa genom en differentiering av de akademiska studierna och tillskapande av nya ämneskombinationer är brännande aktuella. Det nämns många exempel på dessa problem i utredningen och än fler i remissvaren. Jag tror att detta blir ett av de centrala problemen i framtiden.

Sammanfattande skulle jag vilja säga att förslaget innebär en förnämlig lösning, som emellertid omedelbart drar med sig ett fortsatt omfattande och komplicerat arbete.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, innefattande bifall till den framlagda propositionen.

Jag skulle ett ögonblick vilja stanna vid den reservation som herrar Torsten Andersson och Wahlund fogat till särskilda utskottets utlåtande nr 1. Den bygger i viss utsträckning på en motion, som är avlämnad av herr Hagberg m. fl. Den motionen är ett exempel på hur man ljuger med statistik. Man har i motionerna försökt göra gällande, att studenter skulle dra oproportionerligt många andra människor till en stad och att studenterna därför skulle utgöra ett speciellt svårt lokaliseringspolitiskt problem. Man åberopar i motionen ett engelskt arbete som säger, att om 2 000 studenter kommer till en stad så medför detta därutöver ett extra tillskott på 8 000 andra människor, som blir indragna i det hela. Det är riktigt. Men om jag

förlägger en storindustri med 2 000 arbetare till en stad, så medför det exakt samma ökning av antalet människor som måste finnas för att det hela skall kunna fungera. Det gäller för studenterna lärare, för arbetarna tjänstemän. Därtill kommer alla övriga som skall tillhandahålla service i olika former.

Universitetsutredningen har framhållit att vi måste skapa stora universitetscentra för att möjliggöra en rik differentiering både av studierna och av forskningen. Jag kan förstå att man hyser betänkligheter när det gäller Stockholms storlek och att man inte vill att Stockholm skall växa över ett optimalt maximum. Men däremot kan jag inte förstå att i första hand studenterna och forskarna skall avvisas från Stockholm. Stockholm är traditionellt en stor universitetsstad och den har tack vare sin ställning som huvudstad även en nyckelposition i näringslivet. Att icke utnyttja allt vad huvudstaden kan bjuda studenter och forskare i deras arbete, skulle medföra en försämring av forsknings- och utbildningsresultaten totalt sett. För en lösning av Stockholms lokaliseringsproblem är det alltså inte i första hand universitetsmänniskorna som skall avisas, utan vi får försöka med andra grupper som det är mindre vanskligt att flytta från huvudstaden.

Jag ber att av detta skäl få yrka avslag på den reservation, som är fogad till särskilda utskottets utlåtande nr 1.

I utskottets utlåtande nr 2 upptas frågan om handelshögskolan i Göteborg. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till den diskussion som i propositionen på sid. 296 ff föres om civilekonomutbildningen och om handelshögskolan i Göteborg. Där poängteras de bristande kvalitativa resurser, som redan nu föreligger i Göteborg och som skapar svårigheter för utbildningen vid handelshögskolan. Det gäller att utbygga resurserna, så att man får möjligheter till ökad forskning och framför allt möjlig-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

heter till en differentiering av studier. Dessa synpunkter understryks i annat sammanhang av högskolans rektor professor Trolle.

Även om vi alltså är eniga om nödvändigheten av en utbyggnad av civilekonomutbildningen, vill jag understryka att utredningen alltså förutsatt en annan planläggning av civilekonomutbildningen. Utredningen har föreslagit att en kommitté skall tillsättas för att lösa detta och andra problem i sammanhanget. Den är ännu ej tillsatt.

Innan en sådan omläggning sker, tror jag att det skulle vara olyckligt att forcera fram fler civilekonomer som får en utbildning, vilken redan om några år är föråldrad. Det kan varken tjäna studenterna eller avnämarens — näringslivets — intressen att göra så. Detta är ett skäl som vägt tungt för reservanterna när de avstyrkt att utbildningen skulle börja redan i höst. Ett annat skäl är att en sådan omläggning av studierna, vilket skulle medföra en utökning av studentantalet med 50 procent, icke kan genomföras på tre månader. Ombyggnadsarbeten måste företas, anställning av lärarkrafter etc. skall ske. Reservanterna tror inte att det går att åstadkomma en hygglig lösning av alla dessa problem på tre månader.

Universitetsutredningen har föreslagit att man trots allt skulle göra ett provisorium i Göteborg. Samtidigt har universitetsutredningen emellertid föreslagit en kraftig utbyggnad av handelshögskolan i Göteborg och förordat att en rad topptjänster skall inrättas i anslutning till den definitiva omformningen av handelshögskolan. Men ett provisorium skulle ju innebära ett extra och inte så välmeriterade och välkvalificerade lärarkrafter som den definitiva utformningen kräver skulle anställas för en mycket kort övergångstid. Reservanterna tror inte att ett forcerat provisorium av den karaktären gagnar utbildningen.

Professor Trolle, handelshögskolans i Göteborg rektor, har för övrigt i en artikel i Ekonomiskt forum betecknat de motioner rörande handelshögskolan, som framlades i början av årets riksdag, som en komplikation och hävdade att ett beslut som kom så sent som nu skulle med hänsyn till den korta tid som då står handelshögskolan till buds, omöjliggöra en riktig planläggning. Jag tror att detta uttalande av professor Trolle bör tillmätas större tyngd än dem han senare gjort — han har, liksom utskottsmajoriteten, blivit bunden av diverse psykologiska och politiskt taktiska faktorer.

Vidare förutsätter, såvitt vi förstår, en ombyggnad av handelshögskolan i Göteborg förhandlingar mellan staten och Göteborgs stad. Det är ju inte säkert att dessa förhandlingar kommer att vara till nackdel för Göteborgs stad. Det är möjligt att Göteborg kommer att vinna på dem, men vi anser det vara principiellt oriktigt att binda staten i förväg, innan den påbörjar sina förhandlingar, och detta är vad som skulle ske genom ett beslut om handelshögskolan i dag.

Den principen att förhandlingsparter skall stå obundna, även om den ena är staten, har fått gälla i alla andra sammanhang av detta slag, och det finns inga vägande skäl för att man beträffande handelshögskolan i Göteborg skulle frångå denna princip, så mycket mer som ett sådant avsteg kan bli prejudicerande i andra viktiga sammanhang.

Det väsentliga är dock inte denna principfråga om förhandlingar utan det väsentliga är att reservanterna är övertygade om att den forcerade utbildning som man vill ha fram nu i höst, kommer att innebära dålig kvalitet för studenterna. Det gäller inte bara dessa 60 studenter som man i all hast skall planera för, utan dessa 60 skall trängas med de 120 studenter som redan finns där. Det ter sig absolut osannolikt att man

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

skulle kunna lösa sådana problem gynn-
samt på tre månader.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till särskilda utskottets utlåtande nr 2. Den innebär ett principiellt tillstyrkande av att handelshögskolan får denna utökning men att den uppskjutes ett år.

Häri instämde fröken *Olsson* (s).

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev här direkt inblandad i ett sammanhang, där man enligt fru Sjövall »ljuger med statistik». Herr talmannen kan säkert förstå att jag därav känner mig litet stucken i min yrkesfåfänga.

Jag har inte haft någonting med den här åberopade motionen att göra, och fru Sjövall kan säkert bestyrka att jag varken i utskottet eller här har åberopat den siffermässiga argumenteringen i motionen. Vad jag har skrivit under står i reservationen till särskilda utskottets utlåtande nr 1 och detta står jag för.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Den som började sina akademiska studier så pass sent som i slutet av 30-talet kunde vid ankomsten till Uppsala universitet mötas av en historia, som kan förefalla skämtsam men som vid den tidpunkten var verklighet för studenten. I ett ämne bjöd traditionen, att när den studerande infann sig hemma hos professorn skulle han knacka tre gånger på dörren och därefter noga lyssna på det svar som kom bortifrån andra ändan av professorns våning. Då han sedan trädde in hörde han ett mullrande ljud som lokaliserade honom närmare professorn och slutligen en röst som sade: »Vill kandidaten ta plats på andra sidan skärmen — jag vill inte se kandidaten.»

Jag tror att den bilden säger något litet om hur snabbt förändringen inom svenskt universitetsväsen skett. I dag

kan ingen professor gömma sig bakom någon skärm. Studenterna stormar in från alla håll, från nya samhällsgrupper och med nya studiemål. Om det knakar i organisationen, så beror det på själva den samhällsförändring som ligger bakom de nya arbetsförhållanden, i vilka dagens universitet verkar.

Ecklesiastikminister Edenman har med talande siffror åskådliggjort dynamiken i den nu pågående universitetsexpansionen och visat, hur den snabbt stigande andelen av i sin tur snabbt växande årskullar krävt gymnasieutbildning och med denna bakom sig nu klappar på portarna till universitet och högskolor. Riksdagen kan emellertid i dag inte helt blunda för att dessa tendenser varit märkbara under hela efterkrigstiden. Det har kunnat studeras i form av växande intagningssiffror och växande examinationssiffror år för år, och redan en bit in på 50-talet kunde det läge, som vi står inför i dag, tydligt skönjas av den som ville se framåt. 1954 aktualiserade Sveriges förenade studentkårer kravet på en allomfattande universitetsutredning. Året därpå hade riksdagen att ta ställning till en motion från folkpartiet som krävde just en utredning, vilken sedan genom Kungl. Maj:ts försorg tillsattes på sommaren 1955 och vars femte och viktigaste betänkande vi i dag tar ställning till.

Jag hoppas att mina kamrater i utskottet har överseende med om jag pekar på att tillkomsten av det särskilda utskott, vars utlåtanden nu ligger på kamrarnas bord, utgör ett av strävan-
dena från den liberala sidan att med kraft driva dessa frågor. Vi betraktar dem som stora. Vi vill ingalunda tillåta att de dränks i floden av riksdagsangelägenheter och krävde därför att riksdagen skulle, trots den tidsnöd som förelåg när propositionen i det sista tillåtna ögonblicket lämnades, ändå ges möjlighet att genom den utförligare behandling, som ett särskilt utskott tillå-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

ter, få tid att tänka över problemen, samtidigt som en så stor del som möjligt av riksdagens ledamöter skulle få tillfälle att sysselsätta sig med dessa frågor. Trots detta är naturligtvis den behandling som kunnat ske knapphändig — ingen skall kunna förneka det — och om det särskilda utskottets utlåtande nr 1 på en del punkter måst inskränka sig till att upprepa eller variera departementschefsförklaringarna, så får detta ses dels mot bakgrunden av den allmänna enighet som råder om att någonting nu måste göras, dels mot bakgrunden av att tiden varit knapp.

Herr Wahlund tog i sitt anförande upp en intressant folkpsykologisk synpunkt när han betonade att det förr i världen fanns en opinion inom breda lager som var kallsinnig mot hela den högre utbildningen — man uppfattade den som ett uttryck för alltför stor benägenhet att fastna i lärdomsskolans traditioner — och att vi först i dag kunde räkna med en annan opinion. Jag tror tyvärr att även riksdagen och regeringen måste ta på sig en del av skälen till att klarsynen har kommit så pass sent. Efter den korta perioden av intresse för universitetsfrågorna vid själva krigsslutet kom en period, från 1948 till 1954, då relativt litet gjordes, men då i själva verket planläggningen borde ha ägt rum.

Det tjänar emellertid ganska litet till att här nu ytterligare älta den snö som föll i fjol. Jag tror att alla är på det klara med att det är värdefullt att vi för första gången har fått ett underlag för en samlad bedömning av tendenserna på både tillströmningssidan och efterfrågesidan. Detta utgör samtidigt underlag för en samlad bedömning av vad statsmakterna kan och bör göra i det läge vi nu befinner oss i.

Efter professor Wahlunds på det statistiska området fackmannamässiga uttalanden inser alla lätt att det statistiska underlag i form av prognoser, i

form av modeller, som finns med i universitetsutredningens betänkanden och i propositionen trots allt är bräckligt. Det är så många svåröverblickbara faktorer som verkar här. Universitetsutredningens räkneexempel skulle förmodligen ha sett annorlunda ut, om beräkningarna hade gjorts den nu inbrytande sommaren i stället för ungefär ett år tidigare. Jag vill bara peka på att tillströmningen av humanister, som är betydligt snabbare än man har räknat med i universitetsutredningens betänkande, för närvarande utgör ett av de allvarligaste bekymren ur samhällsplaneringens synvinkel. Jag har här för dagen färsk siffror från Stockholms högskola, vilken nu vid övergången till universitet är på väg att etablera sig som landets största universitet. Dessa siffror visar att antalet närvarande humanister i dag är ungefär lika med det antal som universitetsutredningen har räknat med för sommaren 1970. Här har alltså, medan planeringen har pågått, skett en oväntat snabb ökning som man inte kan blunda för. Sådana siffror får emellertid inte bara leda till att vi förskräckt rycker på axlarna utan måste leda till krav på fortlöpande statistik och rådgivande utredningsverksamhet. Den bör haka på, där universitetsutredningen övergick från att göra beräkningar till att trycka sitt betänkande. Denna fortlöpande utredningsverksamhet, som inte minst arbetskraftutredningen på sin tid tryckte på och som sedan de akademiska organisationerna ivrigt har begärt, borde egentligen ha funnits sedan länge.

De enstaka röster som i dag höjs emot tekniken att genom prognoser vägleda den studerande ungdomen, dess föräldrar och samhället, kan inte få segra. Det är väl ganska karakteristiskt att, när i den livliga debatten kring universitetsutredningens betänkande några humanistprofessorer gick till storms mot själva prognosarbetet, de som ex-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till hantelshögskolan i Göteborg

empel använde en prognos som utförts 1942 av en lekman på området, en känd präst, vilken konstaterade att hans egna ämbetskolleger skulle få en dyster framtid. Detta konstaterande gjorde han på det utomordentligt lekmannamässiga sättet att han inte räknade med någon som helst dödlighet inom prästkåren utan lät sina kolleger fullt arbetsföra uppnå pensionsåldern. Det är ju inte med sådana vapen som den statliga prognosapparaten har rätt att arbeta. Det är viktigt att expertisen här får arbeta ostörd av taktiska och politiska funderingar.

Det är också viktigt att siffrorna står till allas förfogande så att de kan granskas och utsättas för offentlig kritik. Det är viktigt att själva antagandena för prognoserna redovisas, och slutligen är det viktigt att de rekommendationer som ges allmänheten och myndigheterna bäres upp av förtroende hos alla grupper, samtidigt som de inte får vara så allmänna att de ingenting säger.

Verksamheten får heller inte, som alldeles särskilt professor Wahlund såsom fackman understrukt i det särskilda utskottet, förväxlas eller blandas samman med den övriga verksamhet som skall ske inom arbetsmarknadsstyrelsen. Det får inte bli så, att arbetsmarknadsstyrelsens dagliga sysslande med upprättande av de olika regionplanerna kastas in här. Och inte heller får det vara så, att de personer som skall syssla med prognosverksamheten kastas från den ena arbetsuppgiften till den andra, utan de bör — som utskottet understrukt — helt få ägna sig åt denna verksamhet.

I dag har vi emellertid inte dessa prognoser, och man kan då fråga sig om det inte är ett oändligt stort äventyr av riksdagen att här — utan att röra ett finger för att möjliggöra ett spårande av de hittills fria fakulteterna — öppna vägen för nya studentkullar. Jag vill emellertid konstatera, att universi-

tetsutredningen klarare än tidigare visat sambandet mellan olika arbetsmarknadssektorer och olika utbildningsformer. Vi står alltså redan i dag på något säkrare mark. Man har visat på sambandet mellan behovet av civilingenjörer och behovet av ingenjörer på andra utbildningsnivåer, och man har pekat på hur nya grupper av naturvetare i allt större utsträckning vinner insteg i industrien. Man har också klargjort sambandet mellan juristernas, samhällsvetarnas och civilekonomernas arbetsfält.

Den våldsamma expansionen av akademiker kommer visserligen att leda till att akademikertätheten ökar mera inom den privata än inom den offentliga sektorn, och prognossvårigheterna blir ännu större. Men det får inte hindra oss från att med den enskilda företagssamhetens hjälp försöka kanalisera och prognostisera tillflödet även till dess område.

Om man alltså accepterar, att prognoserna behövs som vägledning för utbyggnaden av universitet och högskolor, är det lika viktigt att i dag utan att darra på målet slå fast att prognoserna behövs för att inte individens möjligheter att själv bestämma inom vilket område han vill utbilda sig, så långt hans förutsättningar tillåter, blir beskurna. Låt mig ta ett exempel. Humanistöverskottet utgöres antagligen till inte så liten del av personer, som hellre velat bli civilekonomer. Samhället får inte genom försummelser att öppna utbildningsvägarna eller genom försummelser att klargöra vilka arbetsmöjligheter som kommer att finnas för dessa civilekonomer locka dem in i onödan på en redan till trängsel fylld utbildningsväg.

Man kan fråga sig vad en student av i dag egentligen söker, sedan han fått den efterlängtnade vita mössan. Är det i största allmänhet kulturella ambitioner, kulturella önskedrömmar, som vägleder

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

honom? Jag tror tvärtom det är ganska karakteristiskt för dagens studerande ungdom, att de flesta som når studentexamen har relativt fasta personliga uppfattningar om vart de vill komma. Det är med andra ord en yrkesutbildning på den ena eller andra nivån som dessa ungdomar söker. Den yrkesutbildning, som de akademiska utbildningsanstalterna kan ge, är och förblir förmodligen för överskådlig framtid den dominerande yrkesutbildningsvägen. Även om man kan nedbringa övergångsprocenten från låt oss säga 75 till 65 procent, så att 35 procent söker sig till andra yrkesutbildningsvägar än de akademiska efter avlagd studentexamen, blir det ändå kvar ett krav på samhället att just inom den akademiska räjongen öppna de yrkesutbildande vägarna.

Beträffande humanistproblemet har redan till leda sagts, att det här är nödvändigt att för humanisterna skapa andra yrkesvanor än vad staten traditionellt tillhandahållit exempelvis genom lärarutbildningen. Jag tror det är nödvändigt, att den kommitté, som särskilt skall gripa sig an frågorna om differentierad utbildning inom och mellan fakulteterna, här får en direkt kontakt med de enskilda företagen och deras organisationer. Det räcker inte med att vi redan i dag som enstaka svalor kan notera annonser om att »humanist sökes till näringslivet», utan det är här fråga om att bedriva den opinionsmässigt viktiga verksamheten att hos företagsledarna, hos personalcheferna, hos dem som skall anställa de nya planerna inom företagen göra klart att man inom rimlig tid kan tillhandahålla personer med en mera lämplig utbildning än vad fil. kand.-examen och andra examina hittills kunnat ge. Det är därför utomordentligt angeläget, att den kommittén under det närmaste året betraktas som den viktigaste av de många, som ecklesiastikdepartementet

nu kommer att tillsätta. Ingen skulle bli gladare än jag, om universitetsutredningens nuvarande ordförande kunde stå till förfogande för att leda detta arbete.

När universitetsutredningen, propositionen och även utskottet räknar med att man skall våga tro på en sjunkande övergångsfrekvens från studentexamen till akademisk utbildning, och tror att detta skall kunna ske redan i år, finns det skäl att mot oss själva rikta vissa kritiska invändningar.

Jag pekade nyss på tillströmningen till Stockholms högskola som visar, att det ingalunda är fråga om någon uppstoppning av den kraftiga ökningen av humanisterna. Från vårterminen 1959 till vårterminen 1960 har tvärtom humanistandelen vid högskolan ökat med 12 procent. Det är förmodligen mer än vad universitetsutredningen räknat med. Om våra förhoppningar att kunna ta hand om en större andel av studenterna på andra utbildningsvägar än de rent akademiska inte skall bli uttryck för någon sorts strutspolitik är det oerhört angeläget att allt göres för att göra yrkesvägledningen och själva intagningen till de direkt yrkesutbildande vägarna väl kända för den studerande gymnasieungdomen.

Fru Sjövall tog här upp ett brett resonemang om den kvinnliga ungdomens speciella problem. I början gjorde hon mig kanske en aning konfunderad, när hon så hårt slog fast att om kvinnorna inte vill utnyttja de vägar samhället ställer till förfogande finns ingenting att göra. Men hon drog ögonblicket därefter den riktiga slutsatsen, nämligen att samhället ännu inte har utnyttjat de möjligheter som finns att skapa direkta och bättre utbildningsvägar för kvinnliga studenter. Hon drog sig inte ens för att peka på att det inom det speciellt dagsaktuella området, sjuksköterskor, inte bara var frågan om utbildningsåtgärder utan också om löneåtgärder.

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

Låt mig till vad fru Sjövall sade peka på, att för närvarande ungefär en tredjedel av reallinjens studenter är flickor, att ungefär hälften på den allmänna linjen är flickor, men att av latinlinjens studenter alltså ungefär två tredjedelar är flickor. Vi utbildar i dag i absoluta tal oändligt många fler latinstudenter än vi gjorde t. ex. på 1930-talet. Antalet funktioner för vilka denna utbildning skall tjäna i samhället har ingalunda ökat i takt med det antal studenter som tar sin examen på latinlinjen. Att göra klart för många flickor, att de har faktiska möjligheter att via realstudentexamen placera in sig på en plats i arbetslivet, där de inte bara kommer att tjäna mera pengar utan också på ett helt annat sätt är behövliga och där många av dem slutligen inte minst kommer att finna större personlig tillfredsställelse måste vara en väsentlig uppgift för dagens yrkesvägledare.

Jag tror att man måste tillägga att rådgivningen till dem som i år tagit studenten borde börja här i dag. Det vore klokt, om ecklesiastikministern vände sig till den studerande ungdomen med påpekande att de som är tveksamma om vart de skall gå har skäl att tänka sig för mer än en gång. Det är inte fråga om att locka eller tubba någon att låta bli en utbildning som vederbörande tror sig passa för, men den som är tveksam om han skall välja ett naturvetenskapligt eller ett humanistiskt ämne bör i dagens läge välja det naturvetenskapliga. På samma sätt skulle man, med tillgodosende av de synpunkter herr Wahlund i princip velat understryka, kunna säga, att den som är tveksam om han skall studera i Stockholm eller Uppsala bör gå till Uppsala. På samma sätt kan man slutligen säga att den som är tveksam efter avslutad enhetsskola eller realskola, om han skall börja i latin- eller realgymnasium i dag bör välja realgymnasiet.

Jag kommer sedan in på några av de

specialfrågor ecklesiastikministern utförligt berörde. Han konstaterade att frågorna om läkarutbildningen intimt hänger samman med den väntade läkarprognosutredningens rekommendationer, och han var djärv nog att sia att denna utredning skall vara klar om några månader. Det var ett glädjande besked. Men vad skall man göra om utredningen inte är klar då? Hur skall man då kunna undvika att trängseln leder till att intagningspoängen bringas i höjden och tillströmningen till de inte spärrade områdena blir allvarligare än den redan är?

Jag tror att vad särskilda utskottet här kunnat skriva om tandläkar- och läkarutbildningen i Umeå trots den försiktighet vid formuleringen som alltid blir följden, när många viljor skall stämmas samman till en enda, bör ge ecklesiastikministern ett starkt stöd i de fortsatta diskussionerna med finansdepartementet om möjligheterna att genom att bättre och snabbare utnyttja Umeå få en möjlighet att täcka de speciella behoven på den norrländska arbetsmarknaden av läkare och i andra hand även tandläkare.

Herr Wahlund har i sin reservation gått in på frågan, var den tekniska högskoleutbildningen skall utvidgas. Nu talade herr Wahlund visserligen huvudsakligen om andra ting, men som utskottets talesman måste jag säga några ord om den reservation herr Wahlund står för. Jag vill understryka att den i praktiken endast gäller de tekniska högskolorna, medan den stora ökningen i Stockholm gäller matematiker, naturvetare, jurister och humanister, och frågan är väl, om herr Wahlund skulle vara beredd att dra de principiella konsekvenserna av sitt resonemang, nämligen exempelvis att spärra de matematisk-naturvetenskapliga ämnena i Stockholm för stockholmsungdomen själv. Jag vill understryka, att Stockholms universitet i långt högre grad än de övriga bygger

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

på studerande från det egna tågreseomlandet. Medan vid andra universitet endast 10 procent av de studerande dagligen kan nå sina hem, är siffrorna för Stockholm uppe i över 80 procent.

När centerpartireservanterna har velat dra en praktisk slutsats av sitt allmänna resonemang och stannat vid att sätta tummen just på de tekniska högskolorna, har de valt ett från statsfinansiell synpunkt ganska olyckligt exempel. Jag tror inte, att det skulle vara praktiskt möjligt att bygga ut Chalmers tekniska högskola och bygga upp högskolan i Lund snabbare än universitetsutredningen och propositionen har räknat med utan att hemfalla åt ett omättligt slöseri. Jag vill också understryka, att så som byggnadsläget är för tekniska högskolan i Stockholm blir en utbyggnad där per utbildningsplats oändligt mycket billigare än på någon annan ort i landet upp till ungefärligen den gräns, där universitetsutredningen har stannat. Sedan kommer man nämligen på grund av byggnadsenheterens egenartade placering så att säga in i en ny omgång, då man lika gärna kan avstå från att bygga vidare, därför att kostnaderna blir precis lika stora som de skulle bli, om man byggde långt borta från Stockholm.

En tredje slutsats, som man kan dra vid läsningen av centerpartireservationen, är att konsekvenserna av dess förslag skulle bli, att vi rimligtvis finge lov att bygga upp en ny bergsvetenskapsavdelning, med de mycket stora kostnader en sådan för med sig, och förmodligen placera den i Lund, som inte precis är platsen för bergsvetenskaplig forskning.

Ecklesiastikministern har från talarstolen sagt ungefär detsamma i Umeå-frågan som han nyligen offentligen yttrade i Umeå. Jag tror, att stämningen där har lättat något, sedan ecklesiastikministern gjort dessa uttalanden. Man kände sig nog vid läsningen av propo-

sitionen rätt bekymrad och tyckte, att regeringen inte hade dragit de rätta slutsatserna av sitt eget Umeå-program. När ecklesiastikministern i dag gör Umeås utbyggnad till en tidsfråga och konstaterar, att det inte finns något skäl i och för sig att göra halt framför just den humanistiska fakulteten, är det ändå ett ganska förpliktande löfte. Ingen av oss andra, som har skrivit under särskilda utskottets utlåtande, vill väl protestera mot den tågorordning, som han anser nödvändig innan man kommer fram till den tidpunkt, då själva det slutliga avgörandet skall fattas. Jag skulle bara vilja be ecklesiastikministern att i sina kontakter med Umeå stad hålla möjligheten till improvisationer öppen. Det kan tänkas, att man kan få fram lokala medel för t. ex. en god utbildning i vissa humanistiska skolämnen utan att behöva avvakta det datum, då en fullständig fakultet ens kan komma på tal.

Fru Sjövall har här talat för den socialdemokratiska reservationen, som berör den enda punkt i särskilda utskottets utlåtande, där vi har haft anledning att syssla med det kommande budgetårets penningsituation och utbildningsfrågor. Det är väl kanske på sitt sätt betecknande för riksdagens arbete och för hela den politiska situationen att medan man kan komma överens om ett månghundramiljonersprogram, vars förverkligande ligger så pass nära i tiden som under nästa decennium, kan det skära sig om man råkar i motionsform aktualisera ett förslag, som något bryter av från Kungl. Maj:ts proposition för det närmaste budgetåret. Men kammarens ledamöter måste väl hålla med mig om att det är litet egenartat, att sedan man mad pukor och trumpeter accepterat det stora utbyggnadsprogrammet på många hundra miljoner kronor, så skulle man göra halt inför de 317 000 kronor som det formellt kostar att redan denna höst öka intagningen vid han-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

delshögskolan i Göteborg från 120 till 180 studerande. Jag påminner om vad ecklesiastikminister Edenman i sitt principital nyss sade att det gällde att till varje pris öppna de nu spärrade utbildningsvägarna för allt fler studerande och att göra det snarast möjligt.

Mot denna bakgrund blir för oss, som utgör utskottsmajoriteten, reservanternas skäl föga mer än svepskäl. Från reservanternas sida hänvisar man till en artikel, som handelshögskolans rektor, professor af Trolle, skrev i mars och i vilken artikel man tror sig finna skäl för att nu avvisa önskemålet om en omedelbar ökning av antalet studerande. Vid den tidpunkt då artikeln skrevs var det emellertid inte möjligt för handelshögskolans ledning att förutse, om man skulle klara lärarfrågan. I dag är det — enligt ett skriftligt utlåtande av handelshögskolans rektor, vilket jag har här framför mig — säkerställt att man kommer att ha tillgång till alla lärare som behövs för en utvidgning av de studerandes antal fr. o. m. denna höst samt vidare att det belopp som krävs för ombyggnaden står till förfogande. 175 000 kronor kommer nämligen att tillskjutas från enskilt håll, under förutsättning att utökningen av antalet studerande sker redan i höst.

Det vore väl inte särskilt klokt att staten av några slags prestigeskäl i denna situation skulle säga nej tack till dessa pengar. Handelsministern, som just har kommit hem från de stora vyer- nas förhandlingar, vet precis hur angeläget det är för Sverige att i konkreta förhandlings- och försäljningslägen ha tillgång till en väl utbildad personal och att vi inte kommer att vara betjänta med några förhoppningar om att det inom ett antal år skall finnas några sådana kvalificerade krafter, eftersom dessa kommer att mycket snabbt behövas. Jag hoppas därför att handelsministern med en generös gest säger: »All right, jag ger mig!» Även om det inte precis hör

till den parlamentariska regimen att göra på det sättet, så skulle det i nuvarande situation verka välgörande.

Fru Sjövall framhöll — med en, såvitt jag förstår, olycklig formulering — att dessa 60 studerande, för vilka det i höst skulle beredas plats vid handelshögskolan i Göteborg, skulle få en dålig utbildning. Men det kan ju ändå inte vara så, att vi skulle stå till svars med att åt 120 studerande ge en viss utbildning men inte låta 180 studerande få samma utbildning, eftersom den då skulle betraktas som dålig. Något sådant kan det inte vara fråga om, utan självfallet är att om riksdagen beviljar dessa medel, handelshögskolans ledning skall se till att utbildningen blir den bästa tänkbara.

Det avtal, som här åberopats, är såvitt jag kan se icke skrivet på ett sådant sätt, att det föreligger någon som helst skyldighet för den ena eller andra sidan att uppta förhandlingar. Vi har emellertid förutsett att sedan riksdagen fattat beslut om denna ytterligare intagning, så skulle det kvarstå möjligheter till diskussioner på längre sikt. Men att svenska staten skulle sätta Göteborgs stad i ett förhandlingsläge, som så bjärt kontrasterar mot den behandling som nyligen kommit Stockholms stad till del vid övergången från högskola till universitet, något sådant kan enligt mitt förmenande inte vara aktuellt.

Herr talman! De stora universitetsfrågorna, som behandlas i särskilda utskottets utlåtande nr 1, är naturligtvis dagens huvudärendet, men det vore litet snöpligt, om behandlingen av dessa frågor skulle efterlämna ett intryck av att vittomfattande, till intet förpliktigande uttalanden är vi alla beredda att göra, men att när det kommer till kritan och det gäller att ordna plats för 60 studerande, som annars kommer att höra just till den grupp som mer eller mindre motståndslöst söker sig till humanistiska utbildningsvägar och där ökar över-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

befolkningen, så vill vi inte vara med om några positiva åtgärder.

Jag vill sluta med att yrka bifall till särskilda utskottets utlåtanden nr 1 och nr 2 i alla delar.

Herr förste vice talmannen övertog förhandlingarnas ledning.

Fru SJÖVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Helén understryker, att riksdagen skulle vara beredd att med pukor och trumpeter acceptera hela principprogrammet, men ställer sig frågande inför av vilken orsak vi då skulle göra halt vid ett delproblem som Göteborgs handelshögskola. Jag skulle vilja fråga: Varför skall vi ta ut just detta delproblem? Det är ju relativt slumpartat att just det har tagits upp motionsvägen. Frågan om de spärrade utbildningsområdena gäller inte bara dessa 60 studenter i Göteborg, som kanske kan slippa gå till de humanistiska fakulteterna. Medan vi väntar på utbyggnaden enligt principprogrammet kommer ju långt flera än 60 studenter under några år att fortfarande vara tvungna att gå till dessa fakulteter, därför att de andra är spärrade. Detta gäller både tekniska och medicinska studier såväl som en rad andra linjer. Göteborg utgör inte något särproblem.

Reservanterna har inte grundat sitt ställningstagande på en artikel av professor Trolle utan på vad vi kan återfinna i propositionen. Professor Trolles artikel bestyrker emellertid till alla delar den uppfattning, som vi redan dessförinnan hade. Jag vill hänvisa till propositionen s. 297, där det sägs: »Utredningen anser sig allmänt kunna uttala, att Göteborgs-högskolans resurser för närvarande är otillräckliga även vid nuvarande undervisningsbelastning.»

I utskottet har man påpekat — det har givits många olika uppgifter i detta ärende — att det behövdes 20 000 kronor för en relativt liten ombyggnad,

som kanske kan medhinnas på tre månader. Nu får vi höra, att industriens folk i Göteborg har satsat 175 000 kronor till utbyggnad — det är oklart om pengarna skall gå till högskolan, till kårhus eller till någonting annat — men en ombyggnad som skulle kosta 175 000 kronor är alls inte liten, och det är därför tveksamt om den hinner genomföras på tre månader.

Vad sedan beträffar den omständigheten att dessa 60 studerande skulle få en dålig utbildning, så har det redan i propositionen liksom även i professor Trolles artikel framhållits, att utbildningens kvalitet redan nu icke har varit fullgod på grund av de förhållanden som tidigare rått i Göteborg. Det är väl då orimligt att tro, att utbildningens standard skulle bli bättre, om man snabbt ökade antalet studerande vid handelshögskolan med 50 procent. Den slutliga omgestaltningen av handelshögskolan kräver enligt utredningens förslag tillsättande av ytterligare tre professorer, fem universitetslektorer, åtta biträdande lärare och sju assistenter. Den lilla utökning, som nu föreslås, är ju ett provisorium. Hur kan man då räkna med att utbildningen skall kunna bli fullgod, när utredningen tror att allt detta behövs för en utökning av de studerande till 180?

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Egentligen vore det onödigt att polemisera mot fru Sjövall. Hon polemiserade här nämligen mot sin egen motion på ett sådant sätt att det skulle kunna tala för sig själv.

När fru Sjövall frågar varför vi nu skulle ta ut detta delproblem, så vill jag dock erinra om att det ju är den enda punkt i statsverkspropositionen som särskilda utskottet haft att handlägga där vi kunnat gå från ord till handling. Det är vidare fråga om det första av universitetsutredningens konkreta förslag, som i detta skede har

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

kunnat bli föremål för prövning, och det gäller då för oss att visa att vi är beredda att ta konsekvenserna av vår allmänt positiva hållning till utredningens förslag.

Sedan är det väl litet tråkigt att, som fru Sjövall säger, det inte kan göras någonting för de många hundra och inte heller för de 60. Vi skall väl i all rimlighets namn göra vad vi kan för den mindre gruppen, så att den får den utbildning den söker sig till.

Det viktigaste sakskålet blir här till sist följande. Vi beslutar här om en ny civilekonomutbildning vid Lunds universitet, som på en gång skall stampas ur marken med en intagningskapacitet av 200. Men vi törs inte ta en utbyggnad från 120 till 180 i en redan existerande utbildningsenhet. De lärare som handelshögskolan i Göteborg nu har till förfogande står kanske inte till förfogande i ett läge, där de samtidigt skulle ha möjligheter att söka till Lund. Låt oss ta steget i Göteborg nu och göra det senare i Lund. Vi kan inte ta båda stegen på ett och samma år.

Fru SJÖVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte ofta, herr Helén, som man får höra av någon att det, att man motionerar, utgör en komplikation. Det har motionärerna nu fått höra från handelshögskolans håll i detta sammanhang. Många gånger får man lära sig mera om problemet efter det att man avlämnat en motion i ämnet, varför man kanske inte alla gånger kan vidhålla allt man skrivit i motionen. I den båten har väl herr Helén också någon gång suttit.

Jag har inte något emot att man genast börjar med den utvidgade undervisningen, om kvaliteten för de nya 60 eleverna kan bli fullgod, men ingenting kan få mig att tro, mot bakgrunden av de faktiska uppgifter vi har fått, att den kommer att vara fullgod. Utbild-

ning av dålig kvalitet för dessa ytterligare 60 är ingenting att sträva efter.

Vad beträffar tillgången på lärare vet vi så mycket av rektorns egna ord för någon dag sedan, att han har lyckats anställa vissa krafter, men att andra redan har lämnat högskolan därför att de inte fick definitivt besked. Han *tror* att det skall vara möjligt att lösa lärarfrågan, men jag tror inte att det går på tre månader.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har framför mig en förklaring som handelshögskolans rektor med egen hand skrivit där det heter, att det den 18 maj i år blivit säkraställt att högskolan får alla de lärare som behövs för att utvidga undervisningen från och med hösten. Fru Sjövall hänvisar till tidigare uttalanden.

Det har inte sagts att motionerna utgör en komplikation utan att det uppstått en komplikation genom det i och för sig glädjande konstaterandet, att utvecklingen möjliggjort att öka kapaciteten.

Här finns alltså klara skäl för påståendet, att det är möjligt att påbörja den utvidgade undervisningen redan i höst. Jag tycker vi skulle låta bli att göra handelshögskolan i Göteborg den otjänsten att vi talar om att det är dålig utbildning som där bedrivs. Det är möjligt att den inte står i nivå med den internationellt berömda lärarstabens prestationer vid Stockholms handelshögskola, men de flesta av dem som skulle kunna ifrågakomma såsom lärare i Göteborg har fått sin forskar- och lärarutbildning just vid handelshögskolan i Stockholm.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det är inte min avsikt att förlänga debatten med många ord. Jag vill ändå säga någonting i anslut-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

ning till den diskussion som nu förs om handelshögskolan i Göteborg.

Låt mig först understryka det glädjande i den omständigheten, att enighet föreligger om behovet av en utvidgning av utbildningsmöjligheterna för civil-ekonomer. Ingen kan heller förneka att även riksdagen — liksom Kungl. Maj:t — är helt villig att ta konsekvenserna av denna mycket positiva inställning.

Meningarna går däremot isär i en fråga av mycket begränsad räckvidd. Det gäller tidpunkten när en utökning av antalet platser lämpligen bör och kan äga rum. Såväl utredningen som Kungl. Maj:t har föreslagit — och detta har också riksdagens särskilda utskott stannat inför — att antalet platser skall ökas från 120 till 180 — en ökning med 50 procent, vilket innebär en betydande utvidgning. Ingen förnekar heller att en dylik förändring inte kan åstadkommas utan ganska tidskrävande förberedelser. Ökningen av antalet platser får förmodligen konsekvenser för kursplanerna, för schemat, för lokalerna och i varje fall för dispositionen av lärarkrafterna. Detta har också starkt understrukits av fru Sjövall — och på den punkten fann jag inte att herr Helén kunna motsäga henne. En sådan ändring klarar man givetvis inte i en handvändning. Detta är avgörande.

Jag vill gärna säga till herr Helén, att om nya skäl hade kunnat framföras för att den ökade utbildningen utan större omgång och svårigheter skulle kunna börja redan från och med kommande hösttermin, då skulle jag ha ändrat min uppfattning. Jag är inte sådan att jag inte kan ändra mig om tillräckligt starka skäl förebärs för att jag har haft fel. Jag har dock inte funnit några sådana nya skäl. Jag vill betona att den omständigheten, att man enligt de uppgifter som lämnats av högskolans rektor nu har fått lärarkrafter som skulle vara villiga att tjänstgöra, kan visserligen innebära att man undanröjt en av

svårigheterna; det återstår andra. Jag vill understryka att handelshögskolan i Göteborg, där säkerligen flera utomordentliga lärarkrafter finns tillgängliga, dock lider av en viss brist på högkvalificerat folk. Detta sammanhänger med att det tidigare varit svårt att i tillräcklig omfattning få fram de krafter som varit erforderliga för undervisningen av de elever som nu deltar i densamma. Den omständigheten att 175 000 kronor ställs till förfogande för att möjliggöra de lokala dispositionerna gör ju inte utan vidare att man kan dra den slutsatsen, att lokalfrågan hinner ordnas i tid för den nya höstterminen. Någon garanti för att man verkligen skulle ha lokaler tillgängliga som gjorde det möjligt att motta det starkt utökade elevantalet som det varit fråga om, har man därför inte.

Som bekant uppgår kostnaderna för denna utvidgning till 317 000 kronor. Göteborgs stad bidrar nu med det belopp till vilket dess bidrag enligt överenskommelse är maximerat, nämligen 200 000 kronor till högskolans driftkostnader. En sådan ändring som nu är i fråga är uppenbarligen en sådan som enligt avtalet skall föranleda nya förhandlingar med Göteborgs stad. Nog är det en smula egendomligt att på denna punkt gå dessa förhandlingar i förväg genom att utan vidare fastslå, att hela denna kostnadsökning skall bäras av staten och först i efterhand ta upp de erforderliga överläggningarna med Göteborgs stad rörande detta avtal, som under alla förhållanden måste revideras inför denna stora ändring av högskolans eventual.

Båda dessa omständigheter gör att jag har litet svårt att förstå utskottsmajoritetens önskemål. Inte vill väl ändå herr Helén göra gällande att om vi väntar ett år och därmed får den tid på oss som jag och utskottsmajoriteten anser erforderlig, så skulle detta kunna ha avgörande betydelse för tillgången på

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

civilekonomer. Vi bör i detta avseende kunna lita på att den positiva inställning, som har kommit till uttryck i propositionen och som utskottet har tagit fasta på, skall bära frukt på ett sätt som vi alla kan vara tillfreds med, även om vissa förberedelsearbeten måste göras innan resultatet föreligger konkret.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är naturligtvis tacksam för att handelsministern ser så prestigefritt på dessa saker. Jag kan dock inte hjälpa att jag fick intrycket av att han fullgjorde en viss retroaktiv plikt mot sina ställningstaganden från i höstas och att han inte riktigt haft tid att tänka på dessa saker sedan han kom hem.

Men det är nog litet kraftigt gjort av ett statsråd att ställa åt sidan den ansvarige ämbetsmannens klara, offentliga konstaterande att han har ordnat så, att denna undervisning kan börja i höst. Statsrådet Langes inlägg innebär ingenting annat än att han underkänner handelshögskolans rektors under ämbetsmannans ansvar avgivna uttalande.

Vad beträffar avtalet kan det väl heller inte vara de statliga förhandlarnas mening att försätta Göteborg i sämre läge än Stockholm vid övergången från högskola till universitet.

Statsrådet noterade att en ökning av intagningen från 120 till 180 är en betydande utvidgning men säger samtidigt, att motsvarande ökning av utbudet av civilekonomer inte kan avgörande påverka arbetsmarknadsläget vad civilekonomer beträffar. Man kan väl inte ena ögonblicket hävda att ökningen är stor och i nästa ögonblick att den är liten och betydelselös. Vi tror att det är en rättvisesak mot de studerande som kommer att söka till denna högskola att vi minskar den stora avvisningskän och bereder plats för ytterligare 60 som eljest skulle ha blivit avvisade. Detta är utskottsmajoritetens mening, herr tal-

man, icke reservanternas, som handelsministern av misstag råkade säga.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! För att det inte skall föreligga något missförstånd vill jag betona att det inte är fråga om huruvida antalet elever vid handelshögskolan i Göteborg skall ökas med 60 eller inte; frågan är om det skall ske i år eller nästa år. Verkningarna av ett dröjsmål tror jag inte man skall överdriva så som herr Helén gjorde.

Jag vill visst inte bestrida att högskolans rektor tror, att det skall vara möjligt för honom att åstadkomma de anordningar som är nödvändiga för att ta emot detta antal elever. Jag vill heller inte helt utesluta möjligheten att detta kan lyckas. Frågan är då på vilket sätt det ordnas, och man kan ha delade meningar om hur starka skälen är att skjuta på utvidgningen för att bättre hinna med förberedelsearbetena.

Vi är alla, tror jag, medvetna om att det redan nu finns betydande utrymme för förbättring av standarden vid Göteborgs högskola. De möjligheterna bör tillvaratas så snart ske kan och jag tror inte att man riskerar någonting om man nu ger sig till tåls med denna ändring till höstterminen 1961.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är nu uppenbart, att handelsministern fäster den avgörande vikten vid själva sättet för utbildningens utvidgning och vid den kvalitet som är möjlig att uppnå. Det är i och för sig en glädjande förskjutning i resonemanget i förhållande till vad vi började med. Då vill jag utan att på något sätt önska bli beskydd för att utså split på statsrådsbänken påminna handelsministern om att han har en konkurrent bakom sig, som vill stödja civilekonomutbildningen i Lund snarast möjligt och att det då blir konkurrens i fråga om de forskar-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

kapaciteter och de lärare som står till förfogande. Nu finns de till förfogande i Göteborg. Vi har möjlighet att starta där i höst. Låt oss dra de praktiska konsekvenserna av detta!

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Den planritning för universitets och högskolors upprustning och utveckling under det närmaste decenniet som nu lagts fram gör inga anspråk på att vara en färdig plan, varken en 5-årsplan eller en 10-årsplan enligt kända förebilder. Någon har kallat den en svepande visionär reform, den mera kritiske kanske skulle vilja säga ett önsketänkande satt i system och gärna det, men redan detta att vi på ett så centralt område har kunnat komma överens om att *önska* detsamma, att sträva efter gemensamma mål, har i sig ett värde som inte kan skattas nog högt. Denna enighet i målsättningen beror framför allt på att våra utgångspunkter varit och är desamma. Vi har alla varit fullt på det klara med att landets och folkets framtid — materiella och andliga — hänger på och är beroende av dess vilja och förmåga att tillgodogöra sig intelligens och kunighet. Vi har varit lika eniga om att det är en av samhällets allra mesta primära uppgifter att bereda möjligheter för ungdom att tänka och forska, att skola sig för arbetsuppgifter som måste ställa höga krav.

Enigheten har därjämte drivits fram av en önskan att nå enighet som gjort att vi alla — eller nästan alla — nöjt oss med att få våra speciella önskingar och synpunkter tillgodosedda i blygsam omfattning.

Hela den stora upprustningsplanen andas framtidstro och optimism. Den förutsätter och kräver för sitt realiserande en dynamisk expansion och ett sjudande ekonomiskt liv, där företagsamhet och konkurrensförmåga erövrar ständigt nya marknader. De expanderande företagen och de nya företagen förutsättes

behöva tiotusentals nya kvalificerade medarbetare — ingenjörer, ekonomer och administratörer. I det nya välstånd, som denna ekonomiska aktivitet tänkes skola skapa, skall möjligheterna till medicinsk och social omvårdnad bli större än någonsin tidigare och ställa anspråk på allt flera läkare, tandläkare, socionomer och psykologer. Ungdomens fostran och utbildning tänkes komma att kräva långt flera lärare än nu. Om att önska allt detta är vi eniga. Själv vill jag utan att dra upp någon politisk debatt bara i all fridsamhet göra den reflexionen, att allt detta förutsätter en helt ny ekonomisk politik.

Om man frågar oss, som står bakom utskottsutlåtandet, vad denna stora plan skall komma att dra för kostnader, vad det skall gå till att bygga alla de nya institutionerna, att avlöna alla de nya professorer och andra universitetslärare som här kommer att behövas, så måste vi dess värre lämna ganska vaga svar. Vi vet det inte, ingen har kunnat tala om det för oss. Vad vi har fått är räkneexempel och kvalificerade gissningar, som med all säkerhet icke kommer att hålla i verkligheten. Jag understryker detta — det är heller inte redovisat som någonting annat.

Alla är på det klara med att planen icke kan realiseras i snabbare takt än den för vilken statsfinanserna ger utrymme. Man förutsätter att andra mindre viktiga ändamål kan få lov att utrensas från budgetens utgiftssida för att bereda ökad plats för den högre undervisningen och man är inställd på att år från år inrätta sig efter de faktiska omständigheter som kommer att vara för handen. Jag behöver väl inte särskilt framhålla, att vi inom vårt parti är väl förtrogna med tanken att sådana avvägningar i många lägen är nödvändiga.

Den uppgjorda planen är därjämte så till vida väl genomtänkt att den inte är alltför genomtänkt. Författarna har haft klart för sig hur litet man i varje tids-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

skede kan veta om nästa och hur fåfängt det därför är att i varje detalj söka binda handlandet under åren framöver. Planläggningen har därför gjorts smidig och böjlig. Det skall alltid vara möjligt att tänka om, att fatta nya beslut med utgångspunkt i nya fakta och nya värderingar.

Till ledning i arbetet med framtida planeringar vill utskottet ha ett prognosorgan, och man har blivit enig om att förlägga detta till arbetsmarknadsstyrelsen. Men man är också enig om att detta organ måste ha ett betydande mått av självständighet, att det måste få arbeta med den frihet som vetenskaplig forskning kräver.

En betydande olägenhet har planens upphovsmän haft att kämpa mot nämligen den att de tvungits bygga den akademiska undervisningen på ett gymnasium, som ännu inte har funnit sin form. De som avlägger studentexamen vid de allmänbildande gymnasierna har förvärvat aktningstvårda kunskaper i många olika discipliner och har också förvärvat en viss förmåga att tillägna sig ytterligare insikter. Men de har inte fått någon yrkesutbildning — inte ens början till någon yrkesutbildning. Som det nu är strömmar 75 procent av dem vidare till universitet och högskolor. Universitetsutredningen — och även departementschefen och utskottet — hoppas och tror på att det skall vara möjligt att begränsa tillströmningen från 75 procent till 65 procent och har pekat på en rad möjligheter att åstadkomma en sådan begränsning. Man vill uppnå denna inte genom spärrar utan genom att å ena sidan leda bort ungdomarna från de allmänbildande gymnasierna till specialgymnasierna och genom att å andra sidan erbjuda nya icke akademiska utbildningsbanor, som är väl lämpade för studenter. Jag tror att det är av synnerlig vikt att båda dessa utvägar snabbt och noggrant undersökes.

Det måste vara god hushållning med

krafterna att någorlunda tidigt, dock inte alltför tidigt, leda ungdomen in på dess verkliga yrkesutbildning i stället för att till universiteten samla tusentals studenter, som inte riktigt vet vad de skall göra, när de blir färdiga med sin examen.

Härmed är jag inne på planens svagaste punkt, som har berörts av tidigare talare och till vilken även jag vill deklarera min ställning. Det gäller humanistöverskottet. Universitetsutredningen hade räknat med att antalet humanister med akademisk examen, yrkesverksamma eller arbetssökande, som nu är cirka 11 000, skall stiga till inte mindre än 27 000 år 1975. Lärarbanan, som nu tar de flesta humanisterna, väntas komma att ta endast en blygsam del av detta nya tillskott. Vad skall de andra då göra? Utredningen presenterar en rad olika förslag, som syftar till att göra en del av dessa humanister attraktiva för näringslivet. Det är möjligt att det kan lyckas i vissa fall. Men nog förefaller mig en del av dessa förslag rätt osäkra. Vi skall komma ihåg att det alltid måste leda till personliga tragedier, om en människa genom hårt arbete och ekonomiska uppostringar skaffar sig en utbildning och sedan i sitt kommande arbete inte får tillfälle att utnyttja sina förvärvade kunskaper och inte heller får den ställning, som kamraterna uppnår. Jag är, herr talman, direkt orolig för att vi här — även om vi släpper spärrarna till specialhögskolorna och därmed lotsar in en del elever dit — håller på att ställa till med ett humanistproletariat. Men det är en sak att konstatera detta; en annan vore att anvisa en lösning av problemet. Något förslag till en sådan lösning kan inte jag framlägga. Jag tror inte att det är möjligt att få stora skaror av humanister säljbara — om jag får använda det uttrycket — på marknaden, och jag vill inte vara med om att begränsa tillströmningen av elever till de fria fakulteterna.

Vad skall man då göra? Ja, då har

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

man den möjlighet till förbättring som ligger däri, att man söker konstruera icke-akademiska utbildningsvägar som är så beskaffade, att de verkar attraherande just på de typer av ungdomar, vilka eljest på grund av sin läggning skulle söka sig till humanistiska studier.

Högskoleutbildningen och de fria akademiska studierna måste ge till resultat civilingenjörer, civilekonomer, läkare och tandläkare, jurister, teologer och lärare etc., som alla är kapabla att bemästra de problem de kommer att ställas inför i sin framtida gärning. Dessa problem blir inte lättare utan blir svårare för varje år som går och med varje steg framåt som skilda vetenskaper tar. Kvaliteten på den färdigutbildade kan därför under inga omständigheter få tillåtas att sjunka. Men detta ställer motsvarande höga krav både på råämnen och på produktionsprocess, både på den färske studenten och på den akademiska undervisningen. Detta, att uppehålla kvalitetskravet, är en grundläggande förutsättning, och om den inte uppfylles är det risk för att hela uppbyggnaden visar sig sakna inre mening.

Herr talman! Jag kommer så till en stridsfråga, som man har drabbat samman omkring, nämligen ökningen av civilekonomutbildningen i Göteborg. Låt oss för all del ge den frågan dess rätta proportioner i detta stora sammanhang. Den är för mig på intet sätt en principfråga, inte heller en probersten på olika partiets intressen för högre undervisning. Den förefaller mig vara ett rent praktiskt spörsmål. Skall man eller skall man inte i en tid av uppenbar brist på civilekonomer ta till vara den chans, som nu erbjuder sig att omedelbart sätta i gång utbildning av ytterligare 60 civilekonomer vid högskolan i Göteborg? Ja, därom kan man ha olika meningar. Jag har vägt skälen för och emot och till sist kommit fram till att skälen som talar för väger tyngre. Därför har jag lagt min röst i utskottet för att denna

ökade utbildning nu skall komma till stånd.

Man har här ifrån reservanternas sida fört fram ekonomiska betänkligheter beträffande kostnaden på 317 000 kronor. Jag tycker det är litet komiskt — om jag så får säga — att beteckna detta belopp som något fullständigt avskräckande, när vi här rör oss med reformprojekt som kommer att sluka, vad vet jag, tusentals miljoner kronor i form av byggnads- och upprustningskostnader. Det är ungefär som om någon beslutat företa den nu så aktuella resan till Tokio och då hesiterar inför kostnaden på den buss, som skall föra honom till flygplatsen.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess utlåtanden nr 1 och 2.

Herr LARSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag beklagar att jag nu, efter alla dessa högstämda och välformulerade anföranden, kommer att föra in diskussionen på ett stickspår. Men detta har nödvändiggjorts genom den formella behandling, som ärendena får här i riksdagen. Det är nämligen i en speciell fråga i samband med tekniska högskolans utbyggnad som jag vill framföra några synpunkter och därför nu tar till orda. Det sker i anledning av en motion, som jag tillsammans med andra ledamöter av denna kammare har väckt i anledning av propositionen. Det gäller ett problem, som tyvärr aktualiseras vid varje föreslagen utbyggnad av de på Djurgårdens mark belägna institututionerna, nämligen den i detta område ytterst känsliga markfrågan.

Djurgårdens markproblem har tidigare under denna riksdag förts fram till debatt, och det är betecknande för hur hårda kraven på områdets exploatering faktiskt är, att endast efter några veckor nya anspråk i den riktningen måste föranleda erinringar.

Stockholms befolkning har genom sta-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

dens oerhört snabba tillväxt ett synnerligen begränsat område för friluftsliv och rekreation, i varje fall inom ett avstånd från stadskärnan som gör det tillgängligt för den ännu trots allt ganska stora del av stadens befolkning som inte är bilägare. Ett sådant andningshål — snart nog det enda — utgör Djurgården, men särskilt dess norra del, som sträcker sig från Värtan fram till Djurgårdsbrunnsviken och som omfattar även det nyss aktualiserade Gärdet och dess bebyggelse, muras alltmer igen av befintliga och tillämnade institutioners anspråk på plats för byggnader.

Vad gäller den föreslagna utbyggnaden av tekniska högskolan sägs det i propositionen, att det bör överlåtas åt Kungl. Maj:t att svara för att den erforderliga marken anskaffas. Den skall naturligtvis tas av de markområden, som gränsar till de redan nu disponerade. Det hela är ju så enkelt: det är bara att stycka av ytterligare en bit av den tillgängliga marken. Att sedan för stadsborna ytterst värdefull mark för all framtid avsköndras från ett område, som av ålder utgjort deras rekreations- och strövmarker, det betyder i detta sammanhang tydligen ingenting.

Det är ganska beklämmande, när universitetsutredningen uttalar, att områdets värde som naturpark måste stå tillbaka för det värde det har som tomtmark för utbyggnaden. Jag är helt medveten om att vi befinner oss i en tidsålder, då ingenting annat än den tekniska utvecklingen synes ha något värde. I varje fall får ingenting anses ha större värde. Och ändå är det väl så, att tekniken och dess framgångar är till för människans skull och inte tvärtom. Den tekniska utbildningen kommer i sinom tid att medverka till att vi bl. a. får mera fritid, men vad tjänar det till om våra möjligheter att njuta av den begränsas? Ingen av oss förnekar väl betydelsen av ett materiellt välstånd, men om vi på vägen fram till detta river sönder de

tillgångar, som detta välstånd i stället skulle hjälpa oss att bättre utnyttja, vad har vi då vunnit? När universitetsutredningen i sitt ensidiga främjande av en i och för sig välmotiverad förbättring av den högre utbildningen inte alls tar hänsyn till dessa ting, tycker jag att dess ställningstagande är beklämmande.

Nu menar man kanske, att jag tar till för stora ord när det gäller ett så litet stycke av vårt fagra land som Djurgården. Men det är mot tendensen jag vänder mig, tendensen att alltid nedvärdera betydelsen av allt annat än det rationella, det effektiva, det tekniskt fulländade. En människa, som ger sig tid att se något annat än den raka vägbanan framför sig, kallas väglus, och den som vill skydda den ännu återstående delen av Djurgården från att invaderas av motorbanor, skolbyggnader och studentbostäder, är en romantisk blomlockare, som man rycker på axlarna åt.

I motionen vänder vi oss som sagt ingalunda mot utbyggnaden av den tekniska utbildningen, men vi motionärer menar att även markfrågorna skall beaktas när man planerar. Det hade kanske inte varit alldeles nödvändigt att företa en utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm, när ändå en helt ny skola skall anläggas i Lund. Kanske blir man i framtiden tvungen att inrätta en ny högskola i Mellansverige för att klara de kommande kraven på högre teknisk utbildning. En utbildningsanstalt kan väl knappast få bli hur stor som helst.

Vidare hävdar vi i motionen, att redan disponerad mark skall utnyttjas så effektivt som möjligt. Markslöseri för att man skall ha låg bebyggelse och stora utrymmen för gräsmattor och träd mellan husen ter sig utmanande, om man samtidigt berövar stadens invånare stora naturliga parkområden. Vi har också genom motionen velat ge riksdagen tillfälle att enligt såväl djurgårdsnämndens som stadens önskemål uttala, att sedan

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

den nu planerade utbyggnaden av tekniska högskolan skett, kan ny tomtmark inom Djurgårdens område inte påräknas.

Särskilda utskottet har emellertid i sitt utlåtande över propositionen inte villfarit något av dessa önskemål utan har nöjt sig med att upprepa vad allmänna beredningsutskottet skrev i ett utlåtande förra året, nämligen att ett så stort område som möjligt av djurgårdsmarken skall bevaras som naturpark. Detta är ett till intet förpliktande, i allmänna ordalag hållet uttalande. Det låter mycket bra, och det kan av omisskännliga människor tydas så, att riksdagen verkligen är intresserad av att bibehålla Djurgården som naturpark, men så är i själva verket inte alls förhållandet.

Riksdagen är och har alltid varit ytterst rädd för att göra något uttalande i djurgårdsfrågan, som kan vara bindande för en framtida behandling. Tomtvärdet är för stort för att staten skulle avhända sig rätten att exploatera; det har bland annat markpolitiken på Gärdet utvisat, och det kulturhistoriska värdet har helt kommit i skymundan. Den enkle medborgaren i Stockholm kunde annars tänka sig att riksdagen borde ha en viss skyldighet att även vårda kultur och tradition. I Lilljansskogens kanske vackraste område finns nämligen en gammal offerkälla kring vilken folktraditioner utbildats, som bakåt förlorar sig historiens dunkel. Knappast kunde väl någon tänka sig att tekniska högskolan, då dess första byggnader uppfördes vid Valhallavägen, inom en knapp mansålder skulle sträcka sitt område och sin bebyggelse så gott som ända fram till Ugglevikskällan, men så är förhållandet i dag. Stoppas inte expansionen, så ligger källan inom kort på skolans område.

Hur har utskottet vidare tänkt sig att studenternas bostadsfråga skall lösas? Skulle det inte ha varit lämpligt att

man ägnat en tanke också åt den sidan av saken, innan man helt kallsinnigt nekat instämma i djurgårdsnämndens och motionärernas begäran, genom att uttala att denna utbyggnad av högskolan får bli den sista, såvitt krav på mark inom detta område ställes. Men förmodligen anser utskottet, att när begäran om studentbostäder i anslutning till tekniska högskolan så småningom framställes och nya stora tomtområden därigenom avses komma att avsöndras från djurgårdsmarken, då skall riksdagen snällt och fogligt gå med också på det.

Början har för övrigt redan gjorts i och med att riksdagen förra året medgav att ett område på det s. k. Lappkärrsberget skulle avsöndras för byggnad av studentbostäder i samband med utflyttningen av Stockholms universitet till Frescati. Även den gången vägrade riksdagen att ansluta sig till djurgårdsnämndens mening att ytterligare markupplåtelser inte skulle få ske.

Det är ganska egendomligt att riksdagen gång på gång desavouerar djurgårdsnämnden, som ju dock är ett riksdagens organ för behandlingen av dessa markfrågor. Djurgårdsnämnden handlägger dessutom ärendena i enlighet med riksdagens instruktioner, som bland annat innebär att den skall verkställa en allmän planläggning i fråga om markens användning för parkändamål. Hur skall nämnden kunna fullgöra detta sitt uppdrag, om riksdagen gång på gång ogillar dess ställningstagande? Det är väl till de aktuella markfrågorna ståndpunkt skall intagas, och om beslutet härvidlag går stick i stäv mot de vackra uttalandena att marken bör bibehållas som naturpark — ja, då är dessa uttalanden totalt utan värde och kan lika väl uteslutas.

När man läser djurgårdsnämndens yttrande över universitetsutredningens betänkande, grips man av förskräckelse vid nämndens redogörelse för alla de markanspråk som ställes på Norra

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

Djurgårdens områden. Där är redan nu förutom tekniska högskolan även veterinärhögskolan och skogshögskolan placerade liksom även till dessa skolor mer eller mindre fast anknutna institutioner av alla slag. Bland dessa kan nämnas statens provningsanstalt, metallografiska institutet, cement- och betonginstitutet, svenska träforskningsinstitutet, Ingeniörsvetenskapsakademiens försöksstation, statens veterinärmedicinska anstalt och statens skogsforskningsinstitut. Dessutom finns där tre sjukhus. Och nu skall enligt beslut förra året även Stockholms universitet förläggas dit. Samtliga dessa institutioner har en sällsam förmåga att yngla av sig.

Man kan med skäl fråga sig, om man måste bygga igen parker för att möjliggöra forskning inom exempelvis byggnadsindustrien. Djurgårdsnämnden anför, att tillsammanantagna torde institutionernas kommande markbehov utgöra ett allvarligt hot mot hela Norra Djurgårdens existens som naturpark. Nu hoppas emellertid djurgårdsnämnden att den framtida förläggningen av vissa institutioner skall tagas under omprövning av statsmakterna och att hotet därigenom skall kunna avvärras. Men skall riksdagen *alltid* fatta beslut i enlighet med respektive institutioners önskemål och utan att låta andra hänsyn påverka bedömningen — ja, då grusas de förhoppningarna tämligen snart.

Herr talman! Hed hänsyn till att den slutliga planläggningen av djurgårdsmarken nu är under arbete och oerhört försvåras av att riksdagen årligen upplåter nya områden till bebyggelse, finner vi motionärer det synnerligen nödvändigt att riksdagen nu säger ifrån, att detta får vara sista upplåtelsen. Jag yrkar därför bifall till motion II: 806, även om jag inser det utsiktslösa i att gentemot ett enhälligt utskott få kammaren att bifalla yrkandet.

Motionens hemställan lyder:

»att riksdagen måtte

A. anhålla att Kungl. Maj:t vid anskaffandet av mark för den nu föreslagna utbyggnaden av tekniska högskolan i Stockholm även beaktar möjligheterna att bättre utnyttja redan disponerat område, samt

B. uttala att nya områden av djurgårdsmarken inte kan påräknas för högskolans bruk eller för behov som uppkommer på grund av dess verksamhet, sedan de omkring 60 000 m², som enligt stadsplaneförslaget reserverats för ändamålet, tagits i anspråk.»

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Särskilda utskottet har i sitt utlåtande behandlat flera olika motioner som har mig som huvudmotionär. I klämman har utskottet lyckats avstyrka dem samt och synnerligen, men när man ser till motiveringen ligger det lyckligtvis inte fullt så illa till.

I en av motionerna begär vi civilekonomutbildning vid Uppsala universitet. Samma yrkande ställs också i likalydande motioner av herr Jacobsson i Tobo och herr Osvald.

Utskottet finner det önskvärt att sådan utbildning kommer till stånd men vill avvakta förslag från Kungl. Maj:t och förutsätter att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan. Kungl. Maj:t är tydligen i detta fall ecklesiastikministern, och det framgick av hans anförande att han preliminärt har tagit ställning i frågan. Han nämnde två skäl till att han inte nu velat komma med förslag, och jag observerade särskilt det andra skälet, bristen på lärarkrafter.

Jag kan inte underlåta att konstatera, herr talman, att planeringen av denna verksamhet och hushållandet med arbetskraften ovillkorligen försvåras av att den högre utbildningen för närvarande lyder under olika departement. Om det nu nödvändigtvis måste bli ett uppskov i Uppsala, tillåter jag mig i alla fall erinra om vad som sades i de-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

batten om handelsgymnasierna, nämligen att den tid det dröjer innan civil-ekonomutbildningen kommer till stånd också i Uppsala skall utnyttjas bland annat till en sådan upprustning av handelsgymnasierna, att de som tagit examen där kan vinna tillträde till all civilekonomutbildning.

Jag står också som huvudmotionär för två motioner, som gäller det av universitetsutredningen föreslagna prognosinstitutet. Den första är en fyrtimotion, som väcktes under ordinarie motionstid i januari och som är tryckt i första kammaren som nr 175. Motionärerna observerade, att det inte beräknats medel i statsverkspropositionen för ett sådant institut och begärde därför anslag i enlighet med universitetsutredningens förslag. Det bör understrykas, att motionärerna liksom utredningen med sitt förslag inte bara avser akademiyrkena utan studentkariären i vidsträckt bemärkelse och annan yrkesutbildning av längre varaktighet. Den senare var jag för min del mycket angelägen om att få med i motionen. Jag kan kort och gott peka på de erfarenheter som gjorts på yrkesskolehåll. Syftet med den första motionen har i stort sett blivit tillgodosett genom propositionen och särskilda utskottets utlåtande, och jag skall inte på den punkten framställa något yrkande.

Den andra motionen, som är tryckt i andra kammaren som nr 816, har väckts av ett antal folkpartiledamöter. Med utgångspunkt från universitetsutredningens förslag yrkar vi där på att prognosinstitutet skall stå under ledning av en särskild nämnd, som till betydande del sammansättes av företrädare för arbetsmarknadens och näringslivets organisationer. Yrkandet innebär liksom i den tidigare motionen att institutet skall vara fristående, men i texten har vi tillfogat att om institutet trots allt enligt Kungl. Maj:ts förslag i stället inrättas inom arbetsmarknadsstyrel-

sen bör det ställas under ledning av en särskild delegation inom verket. Denna delegation skulle i huvudsak få samma sammansättning som den föreslagna fristående nämnden. Utskottet har ju stannat för det sistnämnda alternativet och förutsätter, att Kungl. Maj:ten skall komma med förslag till nästa års riksdag. Även om jag beklagar att det hela därigenom blir uppskjutet ett år, skall jag, herr talman, inte heller på denna punkt framställa något yrkande. I mitt fortsatta resonemang utgår jag från att det blir en delegation och icke en nämnd.

Jag skall be att få komma med några synpunkter på sammansättningen av delegationen och arbetsfördelningen mellan denna och det egentliga institutet. Det måste givetvis bli ett omfattande lagarbete inom delegationen och ett samarbete mellan delegationen och tjänstemännen. Departementschefen framhåller alldeles riktigt, att man måste skilja mellan själva beräkningarna och de antaganden som ligger till grund för dessa. En del av dessa antaganden har som departementschefen också framhåller delvis karaktären av värderingar och inte av fakta. Jag vill tillägga, att det inte minst därför ofta finns skäl att göra flera alternativa antaganden. Jag föreställer mig att det i stor utsträckning blir delegationen som får svara för valet av de antaganden man skall arbeta efter och likaså för valet av de yrkesområden för vilka man skall göra prognoser. Vetenskapligt skollade tjänstemän svarar givetvis för själva prognosarbetet och för analysen av resultaten. Bland annat måste de redovisa graden av tillförlitlighet hos beräkningarna.

När man sedan kommer till frågan om publiceringen av resultaten, måste delegationen återigen ha ett avgörande inflytande. Det gäller den omfattning i vilken resultaten skall publiceras. Detta är både en ekonomisk fråga och en frå-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

ga om allmänhetens möjligheter att bekvämt få tillgång till resultaten. Det gäller också frågan om sättet för publicering. Vissa av dessa prognosresultat har ju sådan karaktär, att det bara är en mycket begränsad krets av fackmän som kommer att utnyttja dem. För det ändamålet krävs kanske ingen publicering, men materialet måste hållas tillgängligt. Där blir det inte så stora bekymmer med frågan om i vilken form materialet är framlagt.

De resultat som skall publiceras för allmänhetens bruk måste emellertid presenteras i en lättbegriplig form. Bland annat måste det tydligt anges, hur långt gående slutsatser som kan dras av prognoserna. På den punkten råder ju en ganska stor förvirring bland allmänheten. En del tror att varje decimal i en prognosmakares ekvation har en avgörande betydelse. Andra konstaterar efter några år, att prognosen slog fel, och säger att man inte kan lita på prognoser. Här tror jag att delegationen med dess lekmannainslag har en mycket stor uppgift när det gäller att klargöra för en större allmänhet vad prognoser egentligen är, vilka slutsatser man kan dra av prognoser av det ena eller andra slaget. Framför allt bör det framhållas, att om en prognos inte slår in, så kan det bero på att samhället under mellantiden vidtagit åtgärder för att resultaten inte skulle bli så olyckliga som prognosen visade. Sådant gör det nödvändigt att ha ett kontinuerligt prognosarbete; man kan inte nöja sig med prognoser som görs av enstaka utredningar.

Om man tänker sig denna arbetsfördelning, bör delegationen ha ungefär den sammansättning som universitetsutredningen föreslagit beträffande den fristående nämnden. Särskilda utskottet säger ingenting om detta men framhåller, att vetenskaplig kompetens skall företrädas i nämnden. Utskottet säger emellertid inte, om man tänker sig att

det skall finnas vetenskaplig kompetens vid sidan av den kompetens som företräds av institutets föreståndare. Jag utgår ifrån, att utskottet i likhet med utredningen räknar med att föreståndaren skall vara föredragande.

Jag anser det emellertid vara nödvändigt, att det inom själva delegationen finns en sådan vetenskaplig expertis, som kan balansera upp de anställda tjänstemännens synpunkter. Detta har inte bara vetenskaplig betydelse, utan det har även en mycket stor ekonomisk betydelse. De vetenskapligt skolade ledamöterna i delegationen får ju ett särskilt ansvar när det gäller att se till att utredningarna inte läggs upp på ett oekonomiskt sätt.

Utöver dessa vetenskapsmän måste olika intressenter vara företrädade i delegationen, framför allt därför att det är de, som skall ta ansvaret för valet mellan de olika alternativa antaganden, efter vilka man skall arbeta. Det är inte tillräckligt, att allmänheten och intressenterna i efterhand har tillfälle att ta del av prognosinstitutets material. Det är viktigt att de har den möjligheten, men de måste också ha möjligheter att påverka valet av antaganden. Jag skall bara ta ett enda exempel.

I ett utlåtande från statsutskottet, som vi väl kommer att behandla senare i dag — det gäller frågan om lärarutbildningen på det husliga området — har statsutskottet uttalat en viss skepsis mot de hittills gjorda prognoserna och begärt att nya prognoser skall göras. Jag föreställer mig att det är en lämplig uppgift för det blivande prognosinstitutet. Statsutskottet har där pekat på några av de faktorer, som kan påverka bedömningen av behovet av arbetskraft när det gäller denna utbildning. Till de där nämnda faktorerna kommer också sådana frågor som klassavdelningarnas storlek och de delningstal som skall gälla vid undervisning av detta slag. Om dessa faktorer inte beaktas när

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

prognoserna planeras, är det mycket svårt för dem som har en annan mening än regeringen i dessa frågor att komma med alternativa yrkanden. De har sannolikt inte något material som gör det möjligt för dem att kunna bedöma verkningarna av sådana alternativa förslag.

Slutligen skulle jag med ett par ord vilja beröra de synpunkter, som fru Sjövall tog upp i sitt anförande.

Nu är det ovillkorligen så — det sammanhänger delvis med prognosfrågan att utbudet av arbetskraft med en viss utbildning inte bara är beroende av hur många man utbildar utan också i vilken grad dessa personer är villiga att ställa sin arbetskraft till förfogande. Detta är frågor som delvis kan anses falla utanför debatten i dag; det är bl. a. en fråga om t. ex. lönesättning och beskattningsregler. Här vill jag gärna säga, att för akademiskt utbildade kvinnor ett förvärvsavgång på 2 000 kronor inte är tillräckligt. — Det är också en fråga om möjligheten att utnyttja arbetskraften partiellt.

Fru Sjövall pekade särskilt på det mycket besvärliga problem, som uppstår för en person som har en viss utbildning — det må vara akademisk eller någon annan längre utbildning — och som är borta från yrket ett antal år t. ex. på grund av vårdnaden av hem och barn men som sedan kommer i den situationen, att hon ensam måste klara försörjningsbördan och då vill gå ut på arbetsmarknaden. Det kan hända och händer mycket ofta, att hennes kunskaper då är förlegade. Om hon under äktenskapet har möjlighet att ha deltidsarbete, så kan hon i större utsträckning underhålla sina kunskaper. Då uppkommer detta problem inte i samma utsträckning, men för många måste tydligen det problem aktualiseras, som fru Sjövall tog upp och som ovillkorligen hör hemma i dagens debatt, nämligen frågan om möjligheterna att få tillträde till reaktiverings- och fortbildningskur-

ser. Det får inte finnas några åldersspärrar som hindrar den medelålders änkan tillträde till en sådan kurs. Det vore hänsynslöst mot henne, och det vore oekonomiskt ur samhällets synpunkt. Vi måste ta vara på alla möjligheter att utnyttja den arbetskraft, som utbildats för så stora kostnader.

Herr talman! Trots den bristande generositeten mot motionerna hos dem som författat utskottets kläm skall jag på grund av det sakliga ställningstagandet icke framställa något annat yrkande än om bifall till särskilda utskottets båda utlåtanden.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Här har talats många vackra ord om det stigande bildningsintresset i vårt land. Men bildningsintresset inom riksdagen är tydligen inte på toppen, eftersom kammaren varit så glest besatt denna förmiddag, då vi behandlat en av vårriksdagens verkligt stora frågor. Men vi börjar väl så här i slutet av maj mer och mer likna en skolklass som längtar efter sommarlovet.

I den stolta byggnad som genom föreliggande förslag reses för kultur- och bildningssliv i vårt land, förfogar också de teologiska fakulteterna över ett par mindre utrymmen. Trångboddheten har varit kännbar, men efter att ha läst vad universitetsutredningen uttalar — citerat i propositionen på s. 277 — vågar jag hoppas, att denna trångboddhet i någon mån skall komma att avhjälpas. Jag vill med tillfredsställelse konstatera att de läften, som tidigare givits de teologiska fakulteterna, börjar ta mera konkret form. Visserligen säger departementschefen, att universitetsutredningens förslag på denna punkt inte föranleder något ställningstagande från statsmakternas sida »i här förevarande sammanhang», men han har i årets statsverksproposition berett de teologiska och juridiska fakulteterna en viss förstärkning av undervisningsresurserna

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

genom att ge dem tillgång till anslaget för gemensamma universitetsändamål. Det är ändå ett första steg.

Man kan — såsom också universitetsutredningen observerat — räkna med en stigande tillströmning till de teologiska fakulteterna. Det var bara en tillfällig svacka läsåret 1957/58. Vidare får kristendomslärarna sin utbildning inom den teologiska fakulteten, där de enligt ungefärliga beräkningar utnyttjar 40 procent av undervisningsvolymen. Tidigare prognoser har ibland blivit missvisande just därför att man inte tagit tillbörlig hänsyn till denna kategori. De kanske skriver in sig vid universitet som humanister, men de får $\frac{2}{3}$ av sin utbildning inom de teologiska fakulteterna. Därför är det viktigt, att de teologiska fakulteternas undervisningsresurser anpassas till förändringar i undervisningsbelastningen.

Arbetsmarknadens stora efterfrågan på teologisk arbetskraft gör det angeläget att öka de teologiska fakulteternas utbildningskapacitet, och detta sker effektivast genom fasta tjänster.

Propositionen nr 119 har för de teologiska fakulteternas vidkommande gett något klarare konturer och något konkretare löften.

Herr talman, jag yrkar bifall till särskilda utskottets hemställan i dess utlåtande nr 1.

Herr RYDÉN (fp):

Herr talman! Det framhålles ofta att ett av de mera betydande inslagen i vårt näringslivs styrka och konkurrenskraft ligger i det förhållandet, att vi under många år av sparsamhet och förutseende skapat stora fonder av resurser bakom alla sysselsatta i vårt land. Alla siffror härom är naturligtvis mycket approximativa, men ofta nämns att det står realkapital för omkring 50 000 kronor bakom varje arbetare. Till denna kapitalutrustning skall vi naturligtvis

även foga våra resurser i fråga om utbildning av olika slag, som läggs ned på arbetskraften. Härvidlag kan det nog ifrågasättas, om inte de senaste årtiondena varit rätt magra utbildningsdecennier i fråga om såväl den akademiska utbildningen som den utbildning vi brukar kalla yrkesutbildning. När vi räknar samman våra resurser bakom varje arbetare betyder givetvis tillskottet i utbildningskvalitet mycket.

Eftersom ungdomen i allt högre grad dras till en högre utbildning och vi kan räkna med att få en nästan explosionsartad ökning av antalet akademiker under 60-talet, måste det vara en fråga av allra högsta angelägenhetsgrad att öka möjligheterna för våra ungdomar att skaffa sig behovsmässigt sett *rätt* utbildning. Det är mot bakgrunden av dessa fakta vi måste se med särskild sympati på universitetsutredningen och den därav föranledda propositionen. Det är fråga om en upprustning som är alldeles nödvändig, inte minst beroende på den eftersläpning som skett de senaste årtiondena. Här finns alltså ett angeläget investeringsbehov, som måste sättas i främsta rummet då det gäller att bedöma vårt samhälles och vårt näringslivs utvecklingsmöjligheter. Därför måste vi också enligt de ekonomiska översiktliga beräkningar som gjorts acceptera den kostnadsökning som följer med upprustningen av den högre utbildningen. Givetvis kan det bli fråga om alternativa vägar och diskussioner om det bästa möjliga utnyttjandet av dessa medel, men *storleksramen* tror jag vi bör acceptera. Då måste vi även i våra framtida överväganden och ställningstaganden komma ihåg, att det blir fråga om stora pengar. Under perioden mellan budgetåren 1960/61 och 1970/71 rör det sig om *ökningar* av de belopp, som ecklesiastikdepartementet behöver, på ungefär 200 miljoner kronor för löpande driftkostnader, omkring 195 miljoner kronor till utrustnings- och inrednings-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

detaljer samt omkring 650 miljoner kronor till investeringar i byggnader, d. v. s. sammanlagt mer än 1 000 miljoner kronor under ett decennium. Därtill kommer de anslagsbehov som automatiskt följer för studiesociala ändamål.

Det är alltså ett av våra allra största investeringsproblem vi har att ta principiell ställning till i dag. När vi tydligen är mycket eniga härom, må det vara befogat att samtidigt betona, att vi då också måste se till att utnyttja dessa nya resurser på ett så effektivt sätt som möjligt. Näringslivets behov av att göra omställningar, att skapa nya produktionsmetoder, att inrikta försäljningsansträngningarna inte bara inåt utan även utåt över våra gränser i ännu högre grad än hittills, kommer att kunna tillgodoses genom den ökade forskning och den ökade kvalitet på arbetskraften som vi kan ställa till förfogande. Men samtidigt är det naturligtvis av lika stor betydelse, att statsmakterna icke binder näringslivet för hårt genom olika restriktioner i fråga om kapitalanskaffning eller i fråga om skattetyngd och annat, utan ger företagen den flexibilitet, som så starkt behövs i ett dynamiskt samhälle.

Med hänsyn till den nuvarande starka ökningen av humanister bör nog företagargvärlden fundera något på att söka finna ökad användning även för akademiker. Jag tror att detta kan ske till företagens fromma. Ökad »akademiker-täthet» även av humanister inom företagen är att rekommendera till dess vi finner möjligheter att bättre avpassa inriktningen av de akademiska studierna.

Låt mig, herr talman, härefter säga några ord om en detalj i hela detta stora komplex, som redan berörts här i debatten — mycket ingående dessutom. Jag är emellertid så pass intresserad av frågan — och jag har motionerat i den — att jag även vill ta upp den här. Det gäller den ökade intagningen av studen-

ter vid handelshögskolan i Göteborg redan från och med denna höst.

Särskilda utskottets majoritet har uttalat sig för att ge handelshögskolan i Göteborg denna möjlighet. Jag anser detta vara mycket tillfredsställande. Det är ju fråga om att snabbt bidra till att ge en riktigare inriktning av studierna för ett sextiotal studenter till ett område, där vi har behov av just sådan arbetskraft. När reservanterna menar att denna fråga kan anstå ytterligare ett år, har de icke beaktat sådana fakta som att, om man väntar, förlorar självfallet 60 studenter möjligheter till valfrihet i fråga om studier, vilket är betydelsefullt. Men samtidigt blir det även svårare att göra utbyggnaden i fortsättningen. Ty det är tyvärr så att de lärarkrafter, som står till förfogande just nu, icke automatiskt gör det om ett år. Det är nämligen stor konkurrens med de fria företagen om dessa personer.

Fru Sjövall varnade för att dessa nya civilekonomer skulle få en utbildning som redan om några år skulle vara föråldrad, som hon sade. Dessa farhågor får fru Sjövall helt stå för själv. Sådana farhågor hyser man inte på ansvarigt håll. Ditt räknar jag i första hand rektorn för handelshögskolan i Göteborg. Dessutom var fru Sjövall ängslig för att inte välmeriterade lärarkrafter skulle kunna anställas nu. Detta är också taget helt ur luften. Vidare tillmätte fru Sjövall ett tidigare allmänt uttalande av professor af Trolle mer värde än hans klara besked om att han både vill och kan ordna denna ökade intagning nu. Fru Sjövall har tydligen upphöjt sig själv till större expert på civilekonomutbildningens område än rektorn för handelshögskolan i Göteborg.

Det finns, tror jag, ett enda skäl till att de socialdemokratiska reservanterna inte kan acceptera förslaget om ökad intagning av studenter vid handelshögskolan i Göteborg, och det enda skälet är att motionerna härom bär folkpar-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

tiets ursprungsbeteckning. Fru Sjövall är också motionär, men hon klarade sig ur greppet av sin egen motion genom att hänvisa till att hon blivit visare efter några månader. Fan tro't, sa Relling!

Jag yrkar bifall till särskilda utskottets utlåtande.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! När jag hörde att fru Sjövall och en partikamrat till henne på Göteborgsbanken i januari motionerat om en omedelbar ökning av antalet intagningar vid handelshögskolan i Göteborg med 60, från 120 till 180, blev jag personligen mycket tillfredsställd. Jag menade nämligen att därmed skulle möjligheterna att få majoritet för ett sådant yrkande avsevärt förstärkas.

Nu har jag emellertid läst reservationen till särskilda utskottets utlåtande och även hört fru Sjövalls yttrande i dag och fått klart för mig, att fru Sjövall helt frånträder sin motion. Det är ett öde, som man ibland kan råka ut för, när man väckt en motion och finner, att de argument man anförde i motionen inte är hållbara. Det är i och för sig ingenting att säga om det. Men givetvis bör de argument som framförts i motionen och i reservationen fortfarande vara lämpliga som underlag för en debatt här i kammaren.

Nu nämner fru Sjövall som ett första argument för att hon frångått sin motion, att handelshögskolans rektor skulle i en artikel ha sagt, att motionerna komplicerat hela saken, vilket gjort att fru Sjövall nu kommit på andra tankar. Det är helt naturligt, att om man väcker en motion angående en ändring i ett bestående förhållande, måste det alltid uppstå någon form av komplikation, en viss rubbning i de cirklar som redan finns. Men om varje motionär, som motionerat och upptäcker att det blir någon komplikation på grund av motionen, skulle få kalla fötter och retirera,

skulle man aldrig kunna motionera i denna kammare.

Det uttalande som professor af Trolle gjorde i artikeln går ut på att situationen komplicerats något av en i och för sig glädjande händelse, nämligen motionen. Det är alltså innehållet i hans uttalande. Det är enligt min mening en alltför liten spik för att hänga upp en fullständig åsiktsförändring på.

Det måste alltså finnas andra motiv, och om man går till reservationen till särskilda utskottets utlåtande finns där angivet, att man anser det tveksamt, om ökningen av intagningen kan genomföras redan i höst utan att vålla organisatoriska olägenheter och menliga följder för undervisning och forskning vid handelshögskolan. Det är klart att man kan vara tveksam på den punkten. Det var t. ex. handelsminister Lange, men han sade i sitt anförande, att han, om det skulle föreläggas omständigheter som visar, att det går att på tillfredsställande sätt ordna undervisningen, för sin del vore beredd att ändra mening.

Jag tycker, herr talman, att de omständigheter som kommit fram under de senaste dagarna är så tungt vägande, att de borde föranleda även reservanterna att ändra mening. Utskottsutlåtandet och därmed reservationen är daterat den 19 maj. Den 21 maj har handelshögskolans rektor i en insändare till tidningen Ny Tid på ett enligt min mening fullt tillfredsställande sätt klarlagt, att det finns möjlighet att sätta i gång undervisningen med dessa 180 nya elever redan i höst. Han säger att det sedan länge har pågått en planering av utökningen. Jag skall läsa ordagrant ur insändaren, därför att jag tycker att det är viktigt, att man i denna debatt får fullt klart för sig vad handelshögskolans rektor säger:

»Utökningen har sedan dess planerats in i minsta detalj. En person har anställts med enda uppgift att utarbeta en reviderad studieordning. Kvalificerade

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

personer har vidtalats att söka de lediga befattningarna och träningskurser för blivande lärare har igångsatts. Genom att ett beslut dröjt så länge har det inträffat, att vi förlorat aspiranter, som i stället gått ut i näringslivet eller fått erbjudande om avancemang och därigenom fallit bort. Dessa har emellertid kunnat ersättas, ehuru det givetvis medfört problem. Om man nästa vecka skulle besluta i riksdagen att vi skall utöka kapaciteten från hösten 1960 är vi emellertid fullt rustade att taga hand om utökningen.»

Det är ju, ärade kammarledamöter, mycket klara besked. Rektorn för handelshögskolan fortsätter så här: »Om beslutet i stället skjutes till nästa år, får vi börja om igen (med undantag för den nya studieordningen, som står sig) — — — Oavsett huruvida det blir en utökning i år eller nästa år, blir det icke fråga om en 'improvisation'. Vi har arbetat med förberedelser lika länge för en utökning hösten 1960 som vi kommer att göra med förberedelser för en utökning år 1961 med en ny kull lärar-aspiranter, om riksdagen fattar ett sådant beslut.»

Jag skall inte trötta kammaren genom att läsa upp hela yttrandet, men jag skall bara citera en mening till, där professor af Trolle gör en konklusion. Han säger: »Därmed är handelshögskolans ledning fullständigt beredd att klara en utökning redan hösten 1960.»

Skälet att inte handelshögskolan i Göteborg skulle vara rustad för denna utökning torde efter detta klarläggande från rektorns sida efter det utskottet undertecknat sitt utlåtande vara helt borta.

Emellertid har reservanterna anfört ännu ett skäl, nämligen att man inte kan bortse från att ett bifall till motionerna skulle medföra en merutgift av omkring 300 000 kronor. Fru Sjövall har emellertid i sin mycket intressanta mo-

tion, som jag till alla delar kan instämma i sagt följande:

»Om intagningen till handelshögskolan i Göteborg icke ökar, kommer i princip motsvarande antal elever att söka sig till andra läroanstalter för högre utbildning, där för närvarande icke intagningsspärre föreligger. Med tillämpning av den automatik som genomförts vid universiteten kommer kostnaden för undervisningen vid dessa att öka vid en sålunda ökad tillströmning. Nettokostnaderna för statsskolan kommer följaktligen icke att uppgå till den ovan angivna summan.»

Det säges vidare i motionen, att nettokostnaderna för en reform är »mycket ringa», och man vill därför, att en ökad intagning omedelbart skall komma till stånd. Jag får, herr talman, säga, att dessa skäl torde vara tillräckliga för denna kammare att besluta om en ökad intagning redan i höst.

Jag vill i likhet med tidigare talare uttrycka min glädje över att vi är eniga på en väsentlig punkt, nämligen frågan om att antalet intagningar skall utökas. Det är endast beträffande tidpunkten när detta skall ske som vi skiljer oss, och jag förstår att reservanterna siktar på att om ett år få till stånd en utbyggnad som motsvarar vad utskottet föreslår. Man kan därför säga att detta problem är av begränsad räckvidd. Jag håller med om detta, om man ser problemet i stort. Men det måste ändå sägas, att utskottets reservanter genom sitt förslag i onödan stänger dörren för 60 studenter, som skulle ha möjlighet att redan i höst kunna påbörja sin undervisning vid handelshögskolan.

Fröken *Elmén* (fp) instämde i detta yttrande.

Fru SJÖVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Gustafson i Göteborg vill jag säga, att man uppenbarligen får gå in på de kinesiska sed-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

vänjor som råder i riksdagen för att få en riktig bild av denna fråga.

Jag kan inte hålla med om att herr Andreasson och jag skulle ha frånträtt vår motion. Vi har fått den beviljad i större utsträckning än man brukar få motioner beviljade, genom att ecklesiastikministern lagt fram ett förslag. Att vi knutit det förslag, som vi lade fram i januari — när vi inte visste vad ecklesiastikministern skulle göra — till budgetåret 1960/61 beror på att detta är regeln. Man måste alltså ha den formuleringen. Skulle vi ha föreslagit något för ett senare budgetår, hade kammaren smålett roat åt motionärerna. Därmed är ju inte sagt, att det är bra att ett förslag går igenom alltför snabbt. Om vi sedan, på grund av det material som finns i universitetsutredningen och som inte var tillgängligt när vi skrev vår motion, finner att denna ökning av intagningen inte bör ske alltför snabbt och av den anledningen reserverar oss, borde man hålla oss räkning härför.

Jag tror att professor Trolle, som måste ha lämnat en del av de uppgifter till universitetsutredningen som jag tidigare citerat, gjort detta som ansvarig ämbetsman. Att han nu har ändrat sig beror kanske på att han funnit en chans — som herr Helén pregnant formulerade det — att få Göteborg att starta tidigare och därigenom få ökade möjligheter för Göteborg att konkurrera framför allt med Lund om att dra till sig universitetskrafter. Detta ligger självfallet i professor Trolles intresse, och han kanske anser detta intresse så vägande, att han kan bortse från andra, allvarliga komplikationer.

Herr Gustafson sade vidare att den lösning som nu är föreslagen inte är någon improvisation. Jag vill emellertid poängtera att det är fråga om en provisorisk lösning. Det står i såväl utskottets som i universitetsutredningens skrivning. Den definitiva lösningen väntar vi ännu på.

För de lärarkrafter, som handelshögskolan på grund av utbyggnaden kommer att behöva, har träningskurser inletts nu. Det är dessa »kvalificerade» lärarkrafter man skall bjuda de 60 nya studenterna. Jag vidhåller fortfarande, att det hela rör sig om vilken kvalitet på utbildningen som dessa 60 studenter skall få.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! I motionen yrkade fru Sjövall på en omedelbar förstärkning. Jag har inte klandrat fru Sjövall för att hon nu har en annan ståndpunkt; jag har bara anslutit mig till den hon intog i januari. Jag anser den ståndpunkten sakligt berättigad.

När jag talade om improvisation citerade jag ur professor af Trolles insändare i Ny Tid, där han säger, att handelshögskolan kommer att vara lika väl rustad att ta emot de nya eleverna i höst som nästa höst.

Herr RYDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sjövall sade att om hon inte hade lagt upp motionen på det sätt som hon gjorde utan begärt dessa medel för ett senare budgetår, skulle vi ha smålett roat åt motionärerna. Jag undrar just, om det inte är åt andra saker i samband med motionärerna vi i dag småler roat.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! I alla länders politiska liv råder en viss misstänksamhet mot professorer. Det hände en av mina kolleger vid universitetet i Chicago, när han kandiderade för en kommunal befattnings, att hans motkandidat lyckades vinna valet enbart genom att hela tiden kalla honom professor. Vålviljan är kanske litet större i Sverige, men naturligtvis bör vi även här, om vi är professorer, iaktta en viss försiktighet när vi talar om våra yrkesspörsmål. Jag

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

skall därför inte hålla något långt anförande.

Jag är som yrkesman tacksam för det intresse Kungl. Maj:t och utskottet har visat för universitetsfrågorna, och jag skall inte gå in på de många betydelsefulla principfrågor, som behandlas och som väl kanske ännu inte är helt lösta vare sig i propositionen eller utskottsutlåtandet.

När det gäller frågan om kvaliteten på universitetsutbildningen, vilken beröres på s. 59 i utskottsutlåtandet, vill jag också gärna med tacksamhet notera vad utskottet har sagt. I anslutning till vad som i onsdags yttrades under en debatt i första kammaren skulle jag vilja säga, att även andra akademiker än läkare och — såsom det då framhölls — bagare, har rätt att kräva respekt för sin yrkes stolthet och äger ett visst intresse av att inte kvacksalvare och bönhasar släppes in i yrket.

Jag har emellertid framför allt begärt ordet för att säga något om en aspekt på frågan, som *inte* har berörts i utskottsutlåtandet och i mycket ringa grad i propositionen, men som mot bakgrunden av vunna erfarenheter, inte minst under de senaste två åren, måste tillerkännas ganska stor betydelse.

När riksdagen på sommaren 1958, med ännu mindre intresse än kammaren visar i dag och med mycket stor hast, fattade beslut om universitetsreformens första etapp, tillät jag mig framhålla vikten av att man fäste tillräckligt avseende vid de administrativa aspekterna på frågan och såg till att reformens administrativa genomförande stod i klass med de grundsatser som då uttalades. Jag måste i efterhand konstatera, att denna varning nog inte var obefogad. 1958 års beslut, alltså den första etappen av universitetsupprustningen, är ännu bara till begränsad del genomfört. Det har hittills endast framlagts ett mindre antal organisationsplaner, på vilka det nya systemet skulle

byggas. Jag kan inte ange det exakta antalet, men jag tror att det är 10—20 organisationsplaner som hunnit godkännas. Skall det fortgå i denna takt även i fortsättningen, kan det hända att vi befinner oss i slutet av 60-talet innan 1958 års reformbeslut är fullt genomfört.

En bidragande orsak härtill är måhända, att det är roligare att syssla med de stora aspekterna på problemet än att hålla på med alla små detaljer som tillkommer när det gäller tillämpningen. Det är också uppenbarligen roligare att inrätta lektorat, assistenttjänster och t. o. m. professorer än att tillgodose behovet av kontorspersonal, där automatiken ju icke fungerar. Resultatet kan emellertid bli ett missbruk av den kvalificerade arbetskraften på grund av att den hjälparbetskraft som skulle behövas icke finns tillgänglig.

Denna andra etapp av universitetsreformen kräver antagligen ännu större administrativ ansträngning än den första gjorde. Här gäller det i ännu högre grad att vad som blir av det hela till mycket stor del beror på hur det kommer att administreras. Jag vill gärna i all artighet och utan att däri skall ligga någon kritik framhålla, att det vore önskvärt om dessa administrativa problem — härmed avser jag inte bara den akademiska topporganisationen utan många andra Martas bekymmer — verkligen skulle kunna bli föremål för tillräcklig uppmärksamhet under ärendets fortsatta handläggning. Om så blir fallet kan detta bli en reform i verkligheten; om så inte blir fallet är det stor risk för att reformen stannar på papperet. Det är — jag upprepar det — inte min mening att framföra kritik mot någon och framför allt inte att anklaga departementschefen, men jag vill gärna understryka betydelsen av denna aspekt.

Statsrådet yttrade själv i sitt inledningsanförande i debatten i morse, att

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

detta är ett dyrbart program. Ju dyrbarare det är, desto angelägnare är det också att man ser till, att pengarna blir väl använda och att inte brister i administrationen kommer att medföra att vi inte får valuta för de belopp, som i detta fall skall satsas. Jag vågar hoppas, att den energi och den snabbhet, som har utvecklats när det gällt att få fram detta förslag till riksdagens prövning, inte kommer att avmattas när det gäller de mindre spännande och ur publicitetssynpunkt naturligtvis betydelselösa detaljspörsmål, som hänger ihop med beslutets genomförande. I själva verket är vad man gör på detta område väl så viktigt som vad man skriver i propositioner och utlåtanden.

Herr AGERBERG (h):

Herr talman! Jag skall begränsa mig till att säga några ord om den högre utbildningen i Norrland eller Umeå-frågan, såsom den har benämnts i utskottsutlåtandet.

Såsom alla känner till har det sedan länge rått en mycket stor brist på akademiskt utbildad arbetskraft i Norrland. Detta är ett problem som har diskuterats i många olika sammanhang både här i kammaren och på andra håll. Man har framfört förslag till olika åtgärder i syfte att åstadkomma en förbättring, men tyvärr har vi ännu inte sett till något verkligt resultat därav. Många akademiker betraktar fortfarande en tjänstgöring i Norrland såsom en övergångsperiod, varunder man skaffar sig vissa meriter för att sedan så småningom flytta söderut. Detta är ett mycket beklagligt förhållande. För att råda bot därpå har man bl. a. tänkt sig, att norrlänningarna skulle i större utsträckning få sin akademiska utbildning i Norrland. Det kunde kanske då förväntas att de, som är födda i Norrland och har fått hela sin utbildning där hellre skulle stanna kvar i Norrland än om de

för sin utbildning måste söka sig längre söderut.

Det är därför med tillfredsställelse man konstaterar, att både universitetsutredningen och ecklesiastikministern har haft en positiv inställning till frågan om en utbyggnad av den högre utbildningen i Norrland. Att tillfredsställelsen dock inte varit fullständig, därom vittnar de många motioner från norrlandshåll som väckts i anslutning till propositionen.

Såsom en av de många motionärerna kan jag konstatera, att utskottet har starkt understrukt önskemålet om att det så snart som möjligt sker en utbyggnad av denna högre utbildning och att utskottet därvid har, åtminstone i vissa avsnitt, använt ett något mer bestämt språk än departementschefen gjort i propositionen. Det gäller kanske speciellt utbildningen av tandläkare och läkare. Just på detta område har det länge rått en verkligt skriande brist på befattningshavare särskilt i övre Norrland men även i det övriga Norrland. Jag konstaterar också med tillfredsställelse, att departementschefen i förmiddags klart och tydligt sagt ifrån, att det inte finns någon tveksamhet om att utbildningen av tandläkare och läkare i Umeå skall utvidgas, så att man där får en fullständig utbildningsanstalt för detta ändamål.

Vad vi i detta sammanhang ytterligare skulle önska är en något mera bestämd tidsplan för denna utbyggnad. Det räcker inte för oss med allmänna talesätt om att det bör ske en sådan utbyggnad. Vi hade gärna sett att man hade, i likhet med vad som skett beträffande vissa andra områden, klart angivit när denna utbyggnad skall ske.

Utskottet har också i anslutning till ett par motioner tidigare uttalat sig för att förberedande åtgärder bör vidtas för en komplettering av utbildnings- och forskningsinstitutionerna när det gäller centrala matematisk-naturvetenskap-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

liga ämnen, något som vi också noterar som en framgång. Men utskottet har samtidigt ganska försiktigt sagt att denna utbyggnad bör, liksom upprättandet av en samhällsvetenskaplig utbildnings- och forskningsorganisation, ingå som ett andra led i planläggningen av utbyggnaden i Umeå. Detta är gott och väl, men vi vet ju ganska litet om när detta andra led skall komma till stånd.

Ännu försiktigare har utskottet uttalat sig beträffande den tekniska utbildningen i övre Norrland. Utskottet framhåller att vid det framtida, mycket långsiktiga planeringsarbetet för universitet- och högskoleväsendet frågan om anordnandet av högre teknisk utbildning på härför lämplig plats i Norrland torde böra uppmärksammas. Jag tror att detta är en fråga av mycket hög angelägenhetsgrad, som inte bör skjutas på framtiden i större utsträckning än som är oundgängligen nödvändigt. Som ett särskilt motiv skulle jag vilja peka på exempelvis utbyggnaden av skogsbruket och skogsindustrin. Det har vitsordats bl. a. i samband med tanken på den fria europa-marknaden, att våra skogsindustrier kommer att ha mycket stora möjligheter att göra sig gällande, men en bestämd förutsättning för att vi skall kunna konkurrera är att vi kan genomföra rationaliseringar och ta vara på tekniska framsteg på området. Också beträffande industrien i övrigt i Norrland är det högst önskvärt med en ökad tillgång på tekniskt utbildad personal.

Jag noterar, att utskottet har anfört, att högre teknisk utbildning bör anordnas »på härför lämplig plats i Norrland». Jag hoppas, att jag inte gör mig skyldig till något slags lokalpatriotiskt tänkande om jag menar, att det kanske inte är alldeles nödvändigt att en sådan förlägges till Umeå, utan att också andra platser i Norrland kan komma i fråga.

Som jag redan antytt anser vi, att det

inte är nog med välvilliga uttalanden om en framtida utbyggnad av utbildningen i Norrland. Dessa planer måste också genomföras i praktiken. Om jag skall uttrycka mig mera försiktigt vill jag säga, att vi hoppas att få de resurser, som gör det möjligt att tillgodose de önskemål i detta sammanhang, som vi alla är överens om det berättigade i, och att då också Norrland skall få sin beskärda del.

Får jag, herr talman, innan jag slutar bara med några ord beröra en annan sak, som för oss är mycket aktuell. Möjligheterna för ungdomen att komma in i gymnasierna är i Norrland inte tillfredsställande. Jag såg för ett par år sedan några siffror, som berörde mitt hemlän, Jämtlands län, och konstaterade, att medan av all landets ungdom cirka 15 procent hade möjlighet att vinna inträde i gymnasium, var siffran för Jämtlands län bara mellan fyra och fem procent. Det är ett högst otillfredsställande förhållande, och det vore ytterst angeläget att vi därvidlag finge en förbättring. Det finns nämligen också i Norrland en begåvningsreserv, som bör tillvaratas. Våra ungdomar måste ges samma möjligheter som landets ungdom i övrigt att utnyttja de ökade resurser för den högre utbildningen, som vi nu är överens om att skapa.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (h):

Herr talman! Jag hade tänkt att framföra några funderingar om handelshögskolan i Göteborg — en detalj i detta sammanhang — men jag finner, att den diskussion som förts redan täcker hela fältet. Jag skall därför avstå från kommentarer och inskränker mig till att instämma i vad herrar Helén, Rydén och Gustafson i Göteborg här har anfört. Jag hoppas, ärade kammarledamöter, att denna återhållsamhet i ord skall komma saken till godo, när jag nu yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Ecklesiastikministern har naturligtvis rätt, när han tillmäter befolkningsutvecklingen och arbetsmarknadsfrågorna stor betydelse då det gäller att driva fram den upprustning av utbildningen och forskningsväsendet, som det nu är fråga om. Detta är emellertid varken någon förklaring till eller något försvar för de oerhörda försummelser, som därvidlag har förekommit under 1950-talet. Förhållandet är särskilt påfallande, om man granskar argumenten för och emot en snabbare takt i fråga om norrlandsuniversitetets utbyggnad, vilken jag i detta sammanhang uteslutande tänker hålla mig till. I varje fall har vi kommunister vid upprepade tillfällen under de senaste 15 åren anfört just näringsfrågor och befolkningspolitiska problem som avgörande argument för kravet på ett fullständigt norrlandsuniversitet. Detta är ingenting nytt för 1960-talet, även om det nu drar ihop till ett krisläge på detta område. Det är följden av bl. a. tidigare försummelser då det gällt att ge Norrland ett universitet. Norrlänningarnas sak tjänar givetvis inte heller på sådana ovederhäftigheter som statsrådet gav exempel på med det han återgav ur en skånetidning. Det är solklart, att opinionen för ett norrlandsuniversitet vunnit värdefulla praktiska resultat — jag tänker på tillkomsten av ett bibliotek och den redan pågående utbildningen av läkare och tandläkare — och genom årets behandling av dessa frågor har vi drivit fram positionerna ytterligare i vår kamp för att skapa ett fullständigt universitet. Vi norrlänningar betackar oss för »hjälp» av den typ som ecklesiastikministern har givit exempel på. Lika klart är att statsrådet Edenman har givit oss ett värdefullt handtag.

Vad vi har anmärkt på är att Norrland fortfarande ställs sist i kön när det nu äntligen skall tas krafttag för universitetens utbyggnad. Även i dag försvarar statsrådet sin och särskilda ut-

skottets mening att man inte kan ta mera bestämd ställning till frågan om det tänkta universitetet i Umeå. Det är klart att man inte i dag kan fatta beslut i detaljfrågor rörande detta och att vid planeringen av norrlandsuniversitetet mycket måste lämnas åt framtida överväganden. Jag skall inte försöka tolka varför statsrådet inte vill ha konkret beslut om de huvudlinjer vi föreslagit i vår motion utan föredrar de mera allmänna talesätt som förekommer i propositionen och i utskottets utlåtande. Ecklesiastikministerns inställning är emellertid svår att förstå med hänsyn till att han för andra delar av den nu aktuella universitetsutbyggnaden har vågat ange ganska bestämda riktlinjer, trots att han också där har måst förutsätta detaljplanering i framtiden. Man kan inte undgå intrycket att Norrland åter satts på undantag.

Detta reagerade vi mot redan då vi såg propositionen. Vi har i en motion utvecklat vad som enligt vår mening borde ske. Nu visar sig också att åtskilliga s. k. norrlandsvänner inte var mycket att hålla i handen när avgörandet närmade sig. Utom vår motion fanns ett stort antal andra motioner med i huvudsak samma yrkanden. Framför allt var högerns och folkpartiets motioner i år glädjande positiva till en snar uppbyggnad av norrlandsuniversitetet, men nu vet vi att detta bara var skådebröd. Herrar Heckschers, Agerbergs och Heléns yttranden i denna debatt jävar inte det påståendet. De nämnda motionärerna har nu alla kapitulerat, och inte en enda reservant i utskottet har tagit ställning för de motioner som innehöll väsentligen samma förslag som vår.

Vårt arbete, herr talman, att skapa opinion för ett fullständigt norrlandsuniversitet får inte avstanna, utan vi måste fullfölja kampanjerna till förmån för norrlandsuniversitetet. Det hade varit rimligt, tycker jag, att riksdagen i år hade tagit ett större steg framåt för att tillmötesgå de elementära rättvisekrav som

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

norrlänningarna under årtionden har rest. I den mån det kan bidra till detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motion nr 811 i denna kammare.

Herr talmannen tog åter ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Innan jag går över till den fråga som är orsaken till att jag yttrar mig i debatten omkring dagens utomordentligt viktiga problemkomplex skulle jag vilja tillfoga ett par reflexioner rörande utvidgningen av handelshögskolan i Göteborg.

Herr Helén framhöll att man borde ta hänsyn till att de ungdomar som önskar viss utbildning och är lämpade för den om möjligt skall få den. Han sade att det är en alltför angelägen uppgift att möjliggöra detta för att en reform utan tvingande skäl finge uppskjutas. Jag vill helt instämma med herr Helén och hoppas att man på regeringsbanken har samma allmänna inställning. Det är inte bara fråga om de omvittnade behov av viss utbildning som föreligger i landet, vilket senast herr Rydén talade om, utan det är också fråga om att man i ett gott samhälle skall, om man har någon möjlighet till det, beakta de önskemål unga människor har i fråga om sin utbildning. Om man säger att det inte brådskar så tror jag att man alltför mycket trycker på de arbetsmarknadsmässiga behovssynpunkterna.

Vad beträffar frågan om det finns lärmakter som kan sätta handelshögskolan i Göteborg i stånd att mottaga dessa elever behöver man ju egentligen inte mera än hänvisa till vad högskolans rektor har uttalat.

Jag kan kanske i denna kammare för en gångs skull uppträda som en som haft en viss kontakt med den materie det här gäller, även om jag inte brukar löpa den risken att — som professor Heckscher talade om — här i kammaren uppträda

som om jag befunde mig i ett helt annat hus — där jag har min verksamhet i övrigt. Jag litar fullständigt på professor af Trolles förklaring. Jag har rätt nyligen gått igenom liknande rekryteringsproblem som de som här är aktuella och diskuterat tillgängliga personella resurser. Jag är därför inte på något sätt imponerad av fru Sjövall och andra, som på formella grunder misstänker att det skulle bli en dålig undervisning. Göteborgs handelshögskola har visserligen ibland haft, inte bristfälliga, men otillräckliga resurser. Jag känner dock många av dem som är verksamma som lärare, och jag är övertygad om att de sätter kvalitetskravet så högt, att de inte skulle vilja vara med om utvidgningen utan att anse att kraven verkligen kan tillgodoses.

Beträffande den ekonomiska sidan av saken kan jag inte förstå, att chansen att avpressa Göteborgs stad ett ökat bidrag verkligen skulle vara den huvudsynpunkt som ligger bakom reservanternas ställningstagande. Bland annat skulle man genom att följa reservanternas gå miste om bidraget från enskilt håll för att lösa byggnadsfrågorna i snabb takt.

När jag talar om risken för svårigheter i fråga om undervisningen skulle jag vilja säga en sak till ecklesiastikministern. Det är nog — vilket jag tror redan herr Helén var inne på — ganska klart, att det är svårare att på en gång starta en omfattande högskoleundervisning av denna art i Lund än att utvidga en undervisning vid en redan existerande handelshögskola i Göteborg. Har man farhågor i fråga om möjligheterna att uppehålla kvaliteten, då tror jag att man hellre skall överväga vad man kan hinna med vid en nybildning i Lund och inte tveka så mycket när det gäller utbyggnaden i Göteborg. Men väl att märka, herr talman, jag påyrkar inte att man skall vara försiktig i Lund. Jag tror att man får ta vissa risker för att få i gång en tillräckligt stor utbildning tillräck-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

ligt snabbt. Är man villig att ta dessa risker i Lund, då kan man inte komma och säga att kvalitetshänsynen talar emot en reform i Göteborg i år. Detta framstår för mig såsom varande utanför all diskussion. Jag hoppas livligt att det både i Göteborg och i Lund skall gå efter de ritningar som utskottsmajoriteten angivit och som — med angivet undantag — överensstämmer med ecklesiastikministerens förslag.

Herr talman! Får jag påpeka, att i den mån frågan om den treåriga handelsgymnasieutbildningen löses, kan trycket på utbildningen vid handelshögskolor komma att avta något litet. Jag tror därför att vi skall dra den slutsatsen, att även om det tyvärr inte gått att få ett positivt resultat om den treåriga handelsgymnasieutbildningen i år, är det angeläget att den frågan löses i en mycket nära framtid. Jag tycker det är synd, om den yrkesbetonade gymnasieundervisningen på något sätt skall sättas i en annan och sämre klass än den vanliga gymnasieutbildningen. Den omständigheten att det här gäller utbildning för kommersiell verksamhet bör väl för den, som frigjort sig från gamla doktrinära socialistiska föreställningar, inte vara något skäl emot en sådan lösning.

Beträffande frågan om humanistöverskottet vill jag gå ett steg längre än herr Helén gjorde. Jag tror att det är angeläget att man i Sverige bedriver en verklig upplysningsverksamhet för att något ändra beteendemönstret hos arbetsgivare som anställer personal. Det bör ändras i anglosaxisk riktning. I de anglosaxiska länderna betraktar man en humanistisk utbildning såsom varande en god förberedelse för verksamhet på många platser inom näringslivet. I den mån vi kunde få en sådan praxis här i Sverige skulle den bidra till att klara frågan om humanistöverskottet.

Under den tid jag kanske mera intensivt sysslade med internationella kongresser och konferenser samt arbete i

Nationernas förbund roade jag mig med att då och då efterforska vilken universitetsutbildning de engelsmän hade, som på ledande poster sysslade med ekonomiska problem. Jag fann att de i de flesta fall inte hade ekonomisk universitetsutbildning utan allmän humanistisk utbildning. Det kan hända att proportionerna förskjutits sedan 1930-talet, från vilken tid jag hämtade mina flesta erfarenheter, men jag tror att det finns någonting att lära här för vår del.

Till sist vill jag peka på en annan reform som förefaller betydelsefull i och för sig och enligt min mening är viktigare än den fråga som huvudsakligen diskuterats här i kammaren i dag. Samtidigt skulle den kunna bidra till att minska riskerna för ett stort humanistöverskott.

Jag tänker, herr talman, på frågan hur man här i landet skall kunna ordna en tillfredsställande ekonomutbildning — kalla det för nationalekonomisk utbildning, om ni så vill. Vi har en juristutbildning. Den står på egna ben och man vet vad den innebär. Vi har fått en civilekonomutbildning, som så småningom har tillvunnit sig en i viss mån parallell position. I de flesta västerländska stater har man dessutom en nationalekonomutbildning med en egen profil och en egen avgränsad examen, lika markerad och lika allmänt bekant som juristutbildningen. Vad har vi i Sverige? Ja, vi har en pol.mag.-examen, som glädjande nog har blivit förbättrad men som länge var helt otillfredsställande. Jag vill emellertid än en gång understryka, att jag tycker att den reformering av pol.mag.-utbildningen, som genomfördes för något år sedan, var ett icke ringa steg framåt.

Men problemet är inte löst. Denna allmänna pol.mag.-examen, som kan betyda nästan vad som helst, ger sannerligen inte kvalifikationer som nationalekonom åt dem, som avlagt densamma. Det är många som inte alls har tillräck-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

liga ekonomiska kunskaper för att man skulle kunna erkänna dem vara ekonomer i samma mening som civilekonomerna är ekonomer av ett visst slag och i samma mening som juristerna är jurister. På den punkten finns alltså ett olöst problem, nämligen hur vi skall kunna få till stånd en ekonomexamen med en egen profil vid sidan av jur.-kand.-examen och civilekonomexamen.

Jag skall av hänsyn till de många ärenden vi har kvar att behandla inte ge mig in på att närmare motivera mina synpunkter i detta fall. Jag har under mina resor i utlandet länge ägnat intresse åt detta problem och funnit, att Sverige är ett efterblivet land i detta avseende — inget annat uttryck än detta är adekvat. Se t. ex. på Danmark. Där har man en cand.polit-examen. Utbildningen i det fallet är av ungefär lika stor omfattning som utbildningen av juris kandidater. Inom administrationen i Danmark har man inte det väldiga juristöverskott som vi har, utan man tar i många av ämbetsverken in samma antal nationalekonomer och jurister.

Jag vill bara, herr talman, framkasta ett par tankar för herr statsrådets övervägande. Jag rekommenderar tillsättandet av en utredningsman — inte en jättekommitté — med uppdrag att göra en första bearbetning av detta problem. Därvid skulle man som målsättning ha både en reform på kortare sikt och en mera radikal lösning på längre sikt. Reformen på kortare sikt skulle innebära att man — givetvis efter remissbehandling hos alla berörda institutioner och förberedelser av olika slag samt sedan utredningsmannen haft diskussioner med olika institutioner och studentorganisationer etc. — inom ramen för pol. mag.-examen ger exempelvis beteckningen »*ökonomie magisterexamen*» åt en viss någorlunda standardiserad ämneskombination. Denna skulle ha så mycket tonvikt på nationalekonomi och det skulle även finnas trygghet för så-

dana kunskaper i statistik, att man kan säga att det är en tämligen god nationalekonomisk utbildning. Denna speciella examen skulle förtjäna det namn, som jag nyss angett. Här i Sverige kan man inte »sälja» — i amerikansk mening — en sådan examen utan ett »varumärke». Vi måste ha en sådan examen vid sidan av juris kandidat- och civilekonomexamina. Och den måste ges, som jag förut sade, ett varumärke som effektivt talar om att det är fråga om en nationalekonomisk examen. Det är inte svårt att inom ramen för pol. mag.-utbildningen göra ett lämpligt urval av särskilda ämnen.

Men det är klart att det på litet längre sikt är angeläget att tillskapa en mera utmejslad ekonomisk examen. Jag menar att man i det fallet främst bör sikta på tre alternativa linjer: en administrativ linje, genom vilken de utexaminerade skulle kunna kvalificera sig bl. a. för olika anställningar inom offentlig tjänst, en mera renodlad nationalekonomiskt, delvis vetenskapligt inriktad linje samt en mera socialvetenskapligt inriktad linje. På det sättet skulle man också få möjligheter till en viss påbyggnad av socionomutbildningen. Jag anser den svenska socionomutbildningen vara en förnämlig prestation. Det hindrar emellertid inte att det kan vara bra för en del socionomer att gå vidare. Möjligheter härtill skulle föreligga genom en sådan examen, alldeles oavsett om vederbörande har studentexamen eller inte före avläggandet av socionomexamen.

Jag tror att en sådan mera markerad examen med en egen profil skulle kunna betyda ganska mycket. Den skulle till det svenska samhället kunna tillhandahålla en vidgad och förbättrad utbildning av en typ och omfattning, som i dag knappast finns. Den skulle dessutom som biprodukt få den verkan, att en del av dem som nu väljer humanistiska studier av allmän karaktär i stäl-

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

let skulle välja denna utbildning. Den skulle, om man så önskar, kunna börja vid endast ett par av universiteten. Det förefaller i varje fall mig klart, att om man ej vill börja denna utbildning på samtliga håll — vilket jag emellertid i och för sig sympatiserar med — skulle man ta fasta på att Uppsala universitet, som i varje fall tills vidare inte får någon civilekonomutbildning, i hög grad skulle kunna intressera sig för en nationalekonomutbildning av denna art.

Herr talman! Det gäller ju här planer på litet längre sikt. Därför har jag ansett det motiverat att framföra dessa synpunkter, även om problemet inte berörs mer än i förbigående i propositionen och i utskottsutlåtandet. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! På sidan 59 i detta utskottsutlåtande behandlas motion nr 815 gällande utredning angående inrättandet av en sjukvårdsfakultet knuten till universitetsorganisationen så som för närvarande förekommer i Förenta staterna. Det gäller främst den högre utbildningen för lärare och administratörer inom hälso- och sjukvården, vilken utbildning för närvarande sker vid statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor.

Efter att bland annat ha framkastat möjligheten att en viss del av den aktuella utbildningen skulle kunna komma att tillgodoses om en differentierad studiegång för studerande inom de båda filosofiska fakulteterna kommer till stånd, säger utskottet avslutningsvis: »Det i motionerna berörda spørsmålet synes emellertid enligt utskottets mening lämpligen böra upptagas till närmare bedömande i samband med gymnasieutredningen eller i annat lämpligt sammanhang.»

Ja, det låter ju glädjande positivt, men slutklämmens punkt 2) avvisar motio-

nerna reellt med att de icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda. Fröken Vinge har nyss framhållit, att samma förfarande gällt andra motioner: positiva uttalanden men negativ slutkläm. Att döma av utskottsutlåtandet i övrigt i detta stora ärende tycker jag att det borde i punkt 2) ha hetat »att riksdagen må i anledning av motionerna I:662 och II:815 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet har anfört».

Herr talman! Jag förstår väl att det inte är någon mening att yrka på ändring i utskottets kläm. Jag har dock velat för riksdagen framlägga vad enkel logik kräver i fråga om sambandet mellan utskottets uttalande och klämmens formulering. Låt mig tillägga att i detta stora ärende om utbyggnaden av universitet och högskolor är denna lilla detalj mycket viktig vid planering av landets hälso- och sjukvård.

Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Denna debatt har i stor utsträckning varit ganska fri från kontroversiella inslag, och de tack som från olika håll har framförts till departementschefen vill jag gärna instämma i. I vissa avseenden har det tagits verkliga krafttag, som vi har anledning att vara tacksamma för.

Jag vill emellertid mycket kort understryka en synpunkt, som i debatten har framhävts av Gunnar Heckscher. Det är samma synpunkt som Arthur Thomson vid flera tillfällen har utvecklat, nämligen att vi missbrukar högt kvalificerad arbetskraft, om vi har professorer som inte till sitt förfogande har tillräckligt med biträdande lärare och skrivbiträden. Herr Heckschers uttalanden är av väsentlig vikt. Det är tyvärr ofta så — herr Helén påpekade inledningsvis i sitt anförande för övrigt på ett kusligt sätt hur det var när han började studera vid universitet — att en del av

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

professorernas undervisning består i att man tar upp sådant som finns i läroböckerna. Detta sker kanske fortfarande på sina håll, om ock i mindre utsträckning. Visserligen har vi som statsrådet Edenman flera gånger betonat i många ämnen brist på läroböcker. Detta gör att utbildningen tar en onödigt lång tid i anspråk.

Å andra sidan förekommer i vissa discipliner alltför mycket av elementär undervisning även från högt kvalificerade forskare. Det förekommer till och med att man nästan läser upp vad som står i läroböckerna. Det är givet att universitetsutbildningen icke är så rationell som önskat.

Sedan vill jag, herr talman, bara ta upp en sak, där jag har en något annan uppfattning än fru Sjövall. Jag lyssnade med mycket stort intresse till hennes inlägg vad beträffar frågan om humanistöverskottet. Den som läser de olika remissinstansernas yttranden, finner att man naturligtvis kan värdera prognoserna olika. Det lär över huvud taget aldrig kunna skapas prognoser som är tillnärmelsevis tillförlitliga. Vi känner till den debatt som förts mellan statistiker — jag tänker på professorerna Härnqvist och Quensel — om svårigheterna att i vissa fall göra upp prognoser om begåvningsreserven. Jag tror att det är riktigt när universitetskanslerämbetet i sitt remissyttrande påpekar att prognoser kräver en högt kvalificerad arbetskraft.

Nu sade fru Sjövall att av de kvinnliga akademikerna är det en större procent som inte går ut i förvärvslivet. Hon ville utifrån det resonemanget — åtminstone fick jag den uppfattningen — ha ett slags anordning som reglerade tillströmningen av kvinnliga elever till den högre undervisningen. Har jag missförstått henne på den punkten, är jag mycket tacksam för en upplysning om detta. Det har faktiskt i kammaren dis-

kuterats livligt vad avsikten med hennes inlägg var.

Det är bara ett par veckor sedan fru Nancy Eriksson förebrädde finansminister Sträng för att han alltför mycket nonchalerat de kvinnliga akademikerna. Det var en ganska livlig debatt i det avseendet. Jag undrar, fru Sjövall, hur man över huvud taget skall kunna reglera dessa problem? En del kvinnliga akademiker gifter sig, och det är samma problem när det gäller sjuksköterskorna. Hur skall man med fog kunna stoppa tillströmningen av kvinnor till universitet och högskolor, om man har den princip, som herr Edenman i ett annat sammanhang framförde och som med all rätt citerades av Socialdemokratiska studentförbundet i dess remissyttrande beträffande den högre utbildningen, nämligen att den högre utbildningen i princip bör stå öppen för envar? Jag tycker det ligger rätt mycket i vad de socialdemokratiska studenterna säger, att det egentligen inte heller skulle vara någon spärr till fackhögskolorna, t. ex. de tekniska. Men vi vet att resurserna för närvarande är begränsade.

Jag vill gärna beträffande prognosinstitutet fråga fru Sjövall: Hur skall man över huvud taget kunna ta in de moment hon pekade på? Hon sade inledningsvis, att man inte skall göra någon skillnad mellan könen. Men av hennes slutsatser fick jag ändå den uppfattningen, att man skulle på något sätt mera begränsa tillströmningen av kvinnliga akademiker. Har jag tagit misste på den punkten, är det bara tacknämligt.

Jag vill till slut, herr talman, understryka en synpunkt, som väl inte heller är främmande för ecklesiastikministern och som aktualiseras i frågan om en differentiering av humanistutbildningen och en kombination av naturvetenskaplig och humanistisk utbildning, nämligen att de olika vetenskaperna

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

icke bör isoleras. Nobelpristagaren Heisenberg har i sin mycket fascinerande bok, som numera finns översatt till svenska, om den moderna fysiken och filosofien, pekat på att vetenskapen kan ena människorna men också skilja dem. Den kan ena människorna genom respekten för sanningssökandet, men den kan också skapa prestigeökanslor, som förstörar motsättningarna i världen. Heisenberg påpekar någonting som Einstein aldrig försummade att framhålla, nämligen att vi inte skall ha den övertro på naturvetenskapen, att den restlöst skulle lösa de stora problemen. För varje fråga som vetenskapsmannen tror sig lösa, säger Einstein i ett berömt uttalande, uppstår flera nya problem. Det finns i vår tid en tendens att övervärdera naturvetenskapens förmåga att nå sanningen. Där behövs en kombination av filosofiskt och naturvetenskapligt tänkande. Ur vissa synpunkter förstår jag den oro man från humanisthåll framfört. Man har ansett att departementschefen kanske inte riktigt i alla sammanhang fäster så stort avseende vid den humanistiska vetenskapen som vid den tekniska. Jag tror inte man har någon anledning att med utgångspunkt från denna proposition och detta utskottsutlåtande finna dessa farhågor välgrundade. Här gäller det ändå insatser för en forskning, som ökar produktionen, och som därmed också skapar resurser för höjande av välbefindandet. Jag får anta att man sedan också skall ge de anslag, som behövs för den humanistiska forskningen.

Fru SJÖVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Braconier har missförstått mig, och jag ber att få hänvisa till kammarens kommande protokoll.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Jag har närmast begärt ordet med anledning av vad herr Cassel

yttrade för en stund sedan. När han sade, att det fanns skäl både för och emot en intagning av ett större antal studenter vid handelshögskolan i Göteborg redan i höst, så håller jag med honom. Men om jag inte hörde fel, sade herr Cassel också ungefär så, att mot bakgrunden av de stora kostnadskrävande åtgärder i övrigt, som vi allesammans är ense om, är det närmast komiskt att, som reservanterna gör, bromsa när det gäller de 317 000 kronorna.

När herr Cassel sade det, kunde jag uppe i min bänk inte underlåta att göra den reflexionen, att om detta ärende hade behandlats inom statsutskottets andra avdelning, så hade vi tvingats väga ärendets angelägenhetsgrad mot andra också mycket viktiga och konkreta önskemål, och vi hade då varit tvungna att gå mycket hårt fram. Jag är långt ifrån övertygad om att detta ärende då hade placerats framför dessa andra mycket angelägna ärenden, som vi av olika anledningar varit tvungna att antingen helt avvisa eller uppskjuta till ett kommande år. Låt mig där bara hänvisa till alla motioner som väckts om inrättande av nya professurer — det är inte så få — och som vi varit tvungna att antingen avvisa omedelbart eller uppskjuta. Vi har i andra avdelningen sysslat med departementets äskanden om 1 843 miljoner kronor, och där är ett önskemål om 317 000 kronor ingen liten sak.

Herr talman! Det var bara detta jag ville säga till herr Cassel.

Överläggningen var härmed slutad.

Utlåtandet nr 1**Mom. 1 och 2**

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets

Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. samt anslag till handelshögskolan i Göteborg

berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den i ämnet väckta motionen II: 811; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. 4

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wahlund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. 4) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herrar Torsten Andersson och Wahlund.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wahlund begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 178 ja och 36 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta mo-

tionerna I: 653 och II: 806; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 6—14

Vad utskottet hemställt bifölls.

Utlåtandet nr 2*Mom. I*

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Sjövall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. II) i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Näsström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 102 ja och 109 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Ändringar i grundlagarna

§ 16

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 17 i vad densamma avsåge förslag till ändrad lydelse av 1 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen.

Efter föredragning av utskottets hemställan gav herr talmannen propositioner dels på bifall till densamma, dels ock på förkastande av det av utskottet framlagda grundlagsändringsförslaget; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17

Ändringar i grundlagarna

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i regeringsformen m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna den 22 april 1960 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 143, vari Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för den 1 april 1960, till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt förslag till 1) ändrad lydelse av 28 § regeringsformen; 2) upphävande av 31 § regeringsformen; samt 3) ändrad lydelse av 51 § riksdagsordningen.

I propositionen föreslogs för det första en uppmjukning av regeringsformens bestämmelser om svenskt medborgarskap såsom villkor för erhållande av statstjänst. Förslaget innebar, att vissa grupper av tjänster — nämligen de, vilka krävde medicinsk eller teknisk utbildning — i vidgad utsträckning skulle stå öppna även för utlänningar. Nu gällande krav på att utlänning skall vara av utmärkt förtjänst för att komma i fråga till vissa befattningar skulle enligt förslaget borttagas.

För att den i regeringsformen upptagna bestämmelsen att stadsfullmäktige skola avgiva förslag vid tillsättande av befattning såsom borgmästare eller rådman icke skulle omöjliggöra ett eventuellt förstатligande av rådhusrätterna redan inom den valperiod som började 1961 föreslogs vidare, att nämnda grundlagsbestämmelse upphävdes.

Slutligen föreslogs i propositionen slopande av det i riksdagsordningen upptäckta förbudet för talman att delta i kammares omröstning.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft följande i anledning av propositionen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 670 i första kammaren av herrar *Schött* och *Bergh, Ragnar*, samt nr 827 i andra kammaren av herr *Björkman m. fl.*, dels de likalydande motionerna nr 669 i första kammaren av herr *Osvald* och nr 828 i andra kammaren av herr *Gustafson* i Göteborg, dels motionen nr 829 i andra kammaren av herr *Rylander m. fl.*, dels ock de likalydande motionerna nr 650 i första kammaren av herr *Sveningsson* och nr 803 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås.

I motionerna I: 670 och II: 827 hemställdes, att riksdagen måtte avslå det framlagda förslaget om ändrad lydelse av § 28 regeringsformen.

I motionerna I: 669 och II: 828 hemställdes, att riksdagen för grundlagsenlig behandling måtte antaga förslaget till ändrad lydelse av § 28 regeringsformen med den ändringen, att andra punkten erhöles följande lydelse: Till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska läraretjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, ävensom eljest till befattningar, vilka kräva *naturvetenskaplig*, medicinsk eller teknisk utbildning, må dock utnämnas även utländske män och kvinnor.

Ändringar i grundlagarna

Motionen II: 829 utmynnade i en hemställan, att riksdagen till grundlagsenlig behandling måtte antaga — utom det i propositionen intagna förslaget till ändring av regeringsformen § 28 — även ett vid propositionen såsom bilaga A fogat förslag till grundlagsändringar, innebärande att endast vissa för statslivet väsentliga ämbeten och uppdrag grundlagsenligt skulle vara förbehållna svenska medborgare.

I motionerna I: 650 och II: 803 hemställdes, att riksdagen måtte avslå det framlagda förslaget om ändrad lydelse av 51 § riksdagsordningen.

Utskottet hemställde

A) att riksdagen — med förklaring att det i förevarande proposition, nr 143, framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 28 regeringsformen icke kunnat i oförändrat skick antagas — i anledning av propositionen och motionerna I: 669 och II: 828 ävensom med avslag å motionerna I: 670 och II: 827 samt motionen II: 829 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga följande såsom *utskottets förslag** betecknade

Förslag

till

ändrad lydelse av 28 § regeringsformen

(Nuvarande lydelse)

(Utskottets förslag)

§ 28.

Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra svenske medborgare till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenkap, att Konungen fullmakter därå utfärda, dock böra vederbörande förut med förslag hava inkommit, där sådana hittills ägt rum. *Konungen vare ock obetaget, att, efter vederbörandes hörande, eller uppå deras framställning, till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska läraretjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, ävensom till läkarebefattningar, kalla och befordra även utländske män och kvinnor av utmärkt förtjänst. Likaledes må Konungen kunna uti militära ämbeten nyttja utlänningar av sällsynt skicklighet, men icke till kommandanter i fästningarna.* Till konsul må ock utlänning nämnas, där lön ej är med befattningen förenad.

Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra svenske medborgare till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenkap, att Konungen fullmakter därå utfärda, dock böra vederbörande förut med förslag hava inkommit, där sådana hittills ägt rum. Till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska läraretjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, ävensom *eljest till befattningar, av vilkas innehavare kräves naturvetenskaplig, medicinsk eller teknisk utbildning, må dock utnämnas även utländske män och kvinnor.* Till konsul må ock utlänning nämnas, där lön ej är med befattningen förenad.

Konungen fäste — — — — — än föredraganden.

Kvinna må — — — — — 87 § 2 mom. stadgar.

Varje departementschef — — — — — departementet höra.

* Det i propositionen framlagda förslaget skilde sig från utskottets förslag så till vida, att det omfattade »befattningar, vilka kräva medicinsk eller teknisk utbildning».

Ändringar i grundlagarna

B) att riksdagen — med bifall till förevarande proposition, nr 143, såvitt avsåge förslaget om upphävande av § 31 regeringsformen — såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga ett i utskottets hemställan intaget förslag till upphävande av § 31 regeringsformen;

C) att riksdagen — med bifall till förevarande proposition, nr 143, såvitt avsåge förslaget till ändrad lydelse av § 51 riksdagsordningen, och med avslag å motionerna I: 650 och II: 803 — såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga i utskottets hemställan likaledes intaget förslag till ändrad lydelse av § 51 riksdagsordningen, innebärande slopande av förbudet för talman att deltaga i kammares omröstning.

Reservationer hade avgivits
beträffande avdelning A

1) av herrar *Ollén, Georg Pettersson, Hedblom* och *von Friesen*, vilka hemställt att riksdagen — med bifall till motionen II: 829 — måtte för vidare grundlagsenlig behandling antaga, utom det i propositionen framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 28 regeringsformen, jämväl det vid propositionen såsom bilaga A fogade förslaget till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen;*

2) av herrar *Pettersson* i Norregård, *Sveningsson, Nils-Eric Gustafsson, Axel Emanuel Andersson* och *Braconier* samt fru *Sjöqvist*, vilka hemställt att riksdagen med bifall till motionerna I: 670 och II: 827 måtte avslå det i förevarande proposition framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 28 regeringsformen;**

beträffande avdelning C

av herrar *Pettersson* i Norregård, *Ollén, Sveningsson, Nils-Eric Gustafsson, Axel Emanuel Andersson, Hedblom,*

von Friesen, Braconier och *Hammar* samt fru *Sjöqvist*, vilka yrkat att riksdagen måtte avslå det i propositionen framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 51 riksdagsordningen.

Ett särskilt yttrande hade av herr *von Friesen* avgivits beträffande avdelning C.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **PETTERSSON** i Norregård (cp):

Herr talman! I proposition nr 143, som hänvisats till konstitutionsutskottet, framlägges till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning förslag angående 1) ändrad lydelse av 28 § regeringsformen, 2) upphävande av 31 § regeringsformen samt 3) ändrad lydelse av 51 § riksdagsordningen.

Det väckte en viss förvåning i utskottet, att vi nu fick denna proposition till behandling, när författningsutredningen dock borde vara i slutet av sitt arbete. Man ställer sig frågan, om även regeringen börjat misströsta om att författningsutredningen skall komma till ett resultat beträffande de frågor som utredningen har sig förelagda.

Sedan författningsutredningen tillsattes, har vi i konstitutionsutskottet haft att behandla en del motioner med förslag till partiella ändringar i grundlagarna, men vi har som regel hänvisat dessa till författningsutredningen, för att de skulle kunna behandlas i det större sammanhang, vartill de hör; i direktiven för utredningen säges ju, att den skall göra en allsidig och omfattande prövning av just sådana frågor som tagits upp i dessa motioner.

År 1957 hade riksdagen såsom vilande antagit en ändring av grundlagen beträffande folkomröstningsinstitutet. Trots detta fick regeringen riksdagen

* Beträffande den avsedda innebörden av denna hemställan, se herr *von Friesen*s anförande s. 68.

** Beträffande den avsedda innebörden av denna hemställan, se herr *Pettersson*s i Norregård anförande s. 64.

Ändringar i grundlagarna

att gå med på att denna vilande grundlagsändring inte skulle fullföljas under den därpå kommande riksdagen utan hänskjutas till författningsutredningen.

I konsekvens med denna uppfattning har nu sex ledamöter i konstitutionsutskottet reserverat sig mot utskottets beslut att med viss ändring tillstyrka propositionens förslag om ändring av 28 § regeringsformen.

Departementschefen framhåller själv, att den utredningsman, som har att pröva här ifrågavarande reform, ännu inte är färdig med sitt arbete, och vid remissbehandlingen har invänts, att det är vanskligt att företa denna grundlagsändring, innan utredningsmannen framlagt hela sitt förslag.

Reservanterna anser att det inte är riktigt att nu antaga en vilande grundlagsändring, som skall underställas folket i val. Det finns enligt reservanternas mening inte tillräckligt starka skäl härför, utan man bör kunna vänta tills utredningsmannen blir färdig och det hela kan prövas i ett sammanhang.

Jag ber, herr talman, att beträffande utskottets hemställan under punkten A) få yrka bifall till reservation nr 2).

Punkt B) gäller upphävande av 31 § regeringsformen, enligt vilken städerna har förslagsrätt vid tillsättning av borgmästare och rådmän. Konstitutionsutskottet är enigt om att det inte finns anledning att dröja längre med detta upphävande, då ett dröjsmål ju skulle hindra tillkomsten av en eventuell domstolsreform. På den punkten ber jag därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

I den sista fråga som behandlas i utlåtandet, talmännens ställning i kamrarna enligt 51 § riksdagsordningen, har det däremot inte gått att nå enighet. I propositionen föreslås att talmännen i likhet med övriga riksdagsledamöter skall få rösträtt. Jag är för min del inte motståndare till tanken att författningsutredningen försöker finna en positiv lösning på detta problem, men då frågan har samband med många gamla tra-

ditioner, har jag och mina medreservanter inte ansett det lämpligt att på detta brådstörtade sätt anta ett grundlagsändringsförslag. Den nuvarande ordningen har dock gällt ända sedan 1920-talet, utan att något missnöje försports från de valkretsar talmännen representerat, och man frågar sig vad som har inträffat nu som gör en grundlagsändring påkallad. Jag har ingenting emot att författningsutredningen tar upp frågan, och departementschefen säger också i propositionen att den kommer att utredas ytterligare. Frågan måste också utredas, så att inte den aktade och särpräglade ställning talmännen har i den svenska riksdagen lider någon skada genom en lagändring. Vi är rika på traditioner i fråga om talmännens sätt att leda riksdagsarbetet, och vi bör slå vakt om aktningen för talmännen.

Det finns visserligen i utskottet de som anser att denna särställning skall bibehållas och de kommer senare i debatten att redogöra för denna sin uppfattning. För min personliga del har jag inte något emot att författningsutredningen behandlar denna fråga i positiv riktning. Vi reservanter har dock inte kunnat gå med på ett förslag till grundlagsändring i detta avseende utan har gått emot utskottets förslag; hälften av konstitutionsutskottets ledamöter har förenat sig om reservationen — det är lotten som avgjort att utskottets förslag blivit detsamma som Kungl. Maj:ts.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är avgiven av mig själv m. fl. beträffande avdelning C.

Fru SJÖQVIST (h):

Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anslutning till reservation nr 2 beträffande avdelning A, som gäller frågan om svenskt medborgarskap såsom villkor för erhållande av stats-tjänst.

Utskottet tillstyrker det i propositionen framlagda förslaget, vilket innebär en uppmjukning av regeringsformens

Ändringar i grundlagarna

bestämmelser om svenskt medborgarskap såsom villkor för erhållande av statstjänst. Förslaget innebär att vissa grupper av tjänster — nämligen de som kräver medicinsk eller teknisk utbildning — i vidgad utsträckning skall stå öppna även för utlänningar. Nu gällande krav, att utlänning skall vara av utmärkt förtjänst för att komma i fråga till vissa befattningar, skall enligt förslaget borttagas.

I enlighet med hemställan i motionerna I: 669 och II: 828 tillstyrker också utskottet att den grupp av befattningar, som i förevarande sammanhang öppnas för utländska medborgare, vidgas till att omfatta befattningar, av vilkas innehavare kräves naturvetenskaplig utbildning. Förslaget kan inte anses slutgiltigt utformat utan bör bli föremål för nya överväganden i samband med att förslag utarbetas till den särskilda lag, som förutsättes komma att innefatta den närmare regleringen av förevarande fråga. Då det är fråga om grundlagsändring föreslår utskottet att föreliggande förslag nu antages såsom vilande.

Med bifall till motionerna I: 670 och II: 827 har vi reseranter hemställt om avslag på det i propositionen framlagda förslaget till ändrad lydelse av 28 § regeringsformen.

Herr talman! Vårt avslag på Kungl. Maj:ts proposition innebär inte att vi skulle vara motståndare till den tankegång, som utvecklats av både utredningsmannen och departementschefen och som talar för en intensifiering av det mellanfolkliga samarbetet, inte minst inom Norden. Vi anser emellertid liksom motionärerna och flertalet remissinstanser, att de många spörsmål som dyker upp i sammanhanget är alltför oklara för att man nu skall genomföra de föreslagna grundlagsändringarna.

Det torde t. ex. bli svårt att lösa frågan innan man gjort en undersökning av förhållandet till vissa närliggande rättsområden, såsom reglerna om för-

värv av svenskt medborgarskap. Det måste därför anses rimligt, att inte ens riksdagens första beslut i grundlagsfrågan fattas utan att ett utformat förslag eller åtminstone principförslag i civil-lagsfrågan föreligger. Skulle propositionens förslag gå igenom, kan det i vissa fall bli lättare för en utlänning att erhålla svensk statstjänst än svenskt medborgarskap. Man tycker nog att det motsatta förhållandet borde vara rimligare. Tilläggas kan också att ett generellt slo-pande av kravet på utmärkt förtjänst för utlänning vid sökande av ordinarie befattning vid universitet skulle innebära vissa olägenheter. Ett borttagande av begränsningen i fråga kan skapa irritation hos våra svenska forskare.

Då enligt propositionen samråd skall äga rum mellan den särskilde utredningsmannen och författningsutredningen angående det fortsatta utredningsarbetet kan det inte vara riktigt att fatta ett beslut, innan författningsutredningen lagt fram det slutgiltiga förslaget. Därför ber jag, herr talman, att i anslutning till reservation nr 2 beträffande avdelning A få yrka avslag dels på Kungl. Maj:ts proposition i förevarande del, dels ock på utskottets hemställan i motsvarande del.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottets utlåtande nr 22 kan vid första påseendet tyckas svårt att överblicka. Utlåtandet behandlar nämligen tre olika förslag till grundlagsändringar: av 28 och 31 §§ i regeringsformen och 51 § i riksdagsordningen. Yrkandena är i utlåtandet redovisade under avdelningarna A, B och C, och jag ber, herr talman, att på alla dessa punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Beträffande regeringsformens 31 §, som avser städernas förslagsrätt vid tillsättning av borgmästare eller rådmän, är utskottet enhälligt i sitt tillstyrkande av proposition nr 143, som föreslår att paragrafen skall utgå ur regeringsfor-

Ändringar i grundlagarna

men och jag har som sagt endast att yrka bifall till denna hemställan.

28 § i regeringsformen behandlar bl. a. bestämmelserna om svenskt medborgarskap såsom villkor för erhållande av statstjänst. Kungl. Maj:t har föreslagit en viss uppmjukning av denna paragraf så att vissa grupper av tjänster i vidgad utsträckning skall stå öppna även för utlännningar. Det gäller tjänster för vilka kräves teknisk eller medicinsk utbildning. Vidare föreslås att stadgandet om utlännings rätt att inneha militära ämbeten skall utgå.

Frågan om utlännings rätt att inneha svensk statstjänst är komplicerad och är föremål för särskild utredning. Till grund för den nu föreslagna grundlagsändringen ligger ett delbetänkande från utredningsmannen, ledamoten av denna kammare landshövding Rylander. Utredningen förordar generösare bestämmelser än för närvarande och anser vidare att grundlagsbestämmelserna bör kompletteras genom en särskild lag, stiftad enligt 87 § 1 mom. regeringsformen. I utredningens förslag förordas ändring av ett flertal paragrafer i regeringsformen och riksdagsordningen.

Kungl. Maj:t har inte ansett sig kunna biträda utredningsförslaget till alla delar utan har ansett det för närvarande tillfyllest med den föreslagna ändringen av 28 §. Vidare ändringar bör anstå tills förslag föreligger beträffande den särskilda lag som skall komplettera regeringsformen. Det kan dessutom vara lämpligt att inte mer än absolut nödvändigt föregripa den kommande författningsrevisionen.

Utskottet har för sin del biträtt Kungl. Maj:ts förslag men gjort ett tillägg i anledning av motionsyrkanden. Sålunda föreslås även tjänster, för vilka naturvetenskaplig utbildning krävs, bli öppna för utlännningar. Enligt utskottets uppfattning tillgodoser grundlagstexten med det gjorda tillägget väl det aktuella behovet, så att ytterligare ändringar kan anstå till ett senare tillfälle i sam-

band med lösning av andra stora författningsfrågor. Utskottet kan därför, herr talman, inte biträda det reservationsvis framförda yrkandet om grundlagsändring enligt utredningsmannens förslag, och jag ber att få yrka avslag på reservationen beträffande avdelning A i utskottets utlåtande av herr Ollén m. fl.

Högerns och centerpartiets representanter i utskottet har inte velat biträda någon ändring av de nuvarande restriktiva bestämmelserna.

Det torde vara uppenbart, att det med hänsyn till det ökade internationella samarbetet och främst då de vidgade kontakterna inom Norden är mycket angeläget att vårt land mer än vad nu är fallet kan tillgodogöra sig utländsk arbetskraft. Överenskommelsen om gemensam nordisk arbetsmarknad för läkare kan t. ex. inte ge önskat resultat, om inte de mer än hundraåriga reglerna i 28 § regeringsformen mildras. Nordiska rådet har ägnat dessa spörsmål stor uppmärksamhet, och Sverige kan här ta ett betydelsefullt steg mot vidgat samarbete mellan Nordens länder. Ett bifall till konstitutionsutskottets hemställan löser de mest brännande problemen.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Strax efter påsk delades den kungl. proposition, som ligger till grund för det här under behandling varande konstitutionsutskottsutlåtandet. Ovillkorligen frågade man sig vid delningen, vad det var för ett viktigt spörsmål, som aktualiserat detta senkomna förslag. Ett tag undrade man faktiskt, om ärendet brutits loss ur författningsutredningens stora reformkomplex för att i ensamt majestät presenteras riksdagen före valet i höst. I själva verket befanns propositionen innehålla inte mindre än tre från varandra ganska vitt skilda spörsmål — ändrad lydelse av 28 § regeringsformen, upphävande av 31 § regeringsformen samt ändrad ly-

Ändringar i grundlagarna

delse av 51 § riksdagsordningen — som nästan på en höft häftats ihop till ett enda förslag. Mitt yttrande kommer endast att befatta sig med avdelning C i utlåtandet, som gäller ändringen av 51 § riksdagsordningen, frågan om att den som utövar talmansbefattningen ej må delta i överläggning eller omröstning.

I överensstämmelse med propositionen sätter utskottet inte i fråga, att talmannen skall delta i debatten. Den delen av riksdagsordningens paragrafer förbigås med tystnad. I stället ägnar utskottet huvuddelen av sin motivering åt att försvara förslaget om talmannens rösträtt. Denna motivering är — det skall villigt erkännas — hållen i mycket modesta ordalag. In i det sista förblir läsaren av utlåtandet faktiskt i ovisshet. Man väger skäl mot skäl — somt talar för den gamla ordningens bibehållande, annat för att talmannen må delta i omröstningen. Till sist finner dock utskottet, att det väger över för de synpunkter som anlagts i den kungl. propositionen. Klämman går därför ut på ett yrkande om bifall till regeringens framställning.

Innan dess har dock utskottet medgivit en mycket viktig sak: med största sannolikhet kommer författningsutredningen att upptaga denna talmansfråga, säger utskottet. Och inte det bara! Utredningen skall grundligt genomarbeta frågan i hela dess vidd och kommer i anledning därav också med förslag till en modernisering, som tar sikte på talmansinstitutionen som sådan.

Herr talman! Det är detta utskottets medgivande, som varit avgörande för mitt ställningstagande i denna fråga. Problemet är intressant och måhända svårbemästrat. Att på sätt som skett forcera fram ett avgörande synes mig i högsta grad olyckligt. Man kan inte blunda för att ärendet kommit sent och knappast är tillräckligt utrett. Med vad jag här säger kan och vill jag givetvis inte ta någon principiell ställning till själva sakfrågan. Men har författnings-

utredningen saken under behandling, bör den få fortsätta därmed och komma med förslag. Då kan vi hoppas på en grundlig utredning av frågekomplexet i dess helhet. Jag tänker bl. a. på detta, att talmannen eventuellt också bör ha yttranderätt. Rätt att rösta utan att ha möjlighet att få motivera sitt ställningstagande kan i förekommande fall försätta talmannen i en mycket brydsam situation. Som jag ser det, framstår förslaget blott som en halvmesyr, en halvdan lösning av ett nog så betydelsefullt spörsmål.

Av den anledningen är det knappast motiverat med ett beslut av riksdagen i enlighet med utskottets förslag. Då föregriper den ju författningsutredningens arbete.

Herr talman! Att så här i vårsessionens elfte timme fortsätta argumentationen är knappast tillrådligt. Låt mig i stället helt kort och gott få yrka bifall till den reservation beträffande avdelning C, som avgivits av herr Pettersson i Norregård m. fl.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Beträffande det första av de grundlagsförslag som vi här diskuterar, det som rör en ändring av § 28, skall jag gärna i anledning av vad fru Sjöqvist yttrade säga, att jag har en viss förståelse för den betänksamhet som präglade hennes anförande och som också kommit till uttryck i en särskild reservation. Jag har nämligen inte funnit, att man behövt ha så bråttom med att redan nu fatta ett beslut i denna fråga.

Den angelägenhet som i det sammanhanget alldeles särskilt intresserar mig, gäller den nordiska arbetsmarknaden för läkare. Efter vad jag har funnit vid ett studium av utredningarna i denna fråga föreligger inte här den reciprocitet i behandlingen olika länders medborgare emellan, som man kanske skulle kunna ha rätt att fordra. Att jag emellertid övervunnit mina betänkligheter i detta avseende beror på att ett avslag kanske

Ändringar i grundlagarna

skulle tolkas som ett motstånd mot den nordiska samarbetstanken över huvud taget och det skulle jag inte vilja vara med om. Jag kan möjligen förstå även dem som anser att kravet på ömsesidighet inte är för Sveriges vidkommande någonting oundgängligen nödvändigt. Vi kanske har råd att visa en viss generositet i detta avseende.

Jag vill emellertid, herr talman, fästa uppmärksamheten på att här föreligger en reservation av mig och några andra inom utskottet som avser att man som vilande skulle anta förutom de av utskottet förordade grundlagsförslagen också ett förslag som har framlagts av ingen mindre än utredningsmannen i denna fråga och som är redovisat i en särskild bilaga till detta utlåtande på sid. 19. Detta förslag har framförts i en motion av herrar Rylander och Kellgren och några andra, och jag tycker det är ganska rimligt, om riksdagen nästa år eller när det nu blir får tillfälle att samtidigt med ett ställningstagande till utskottets förslag, som ju bara innebär en liten modifikation av Kungl. Maj:ts förslag, välja mellan det och det förslag som här framförts av herr Rylander. Det är inte något ovanligt att man presenterar alternativa grundlagsyrkanden utan det är tvärtom en fördel för kammaren, ifall det råder en viss tveksamhet. Jag hemställer alltså på denna punkt, herr talman, att kammaren såsom vilande grundlagsförslag måtte antaga det förslag till ändring av § 28, som återfinnes i bilagan A nederst på sid. 19.

Den andra fråga som jag här vill ta upp och mera kommer att uppehålla mig vid rör talmännens rösträtt. Det föreföll mig, då jag såg denna proposition, att detta är väl om något en angelägenhet, där den svenska riksdagen i främsta rummet borde ha anmält sitt intresse. Icke under något enda av de många år jag tillhört konstitutionsutskottet har jag erfarit, att någon inom utskottet velat ta upp denna fråga och anmoda utskottet att komma med ett eget initiativ i ären-

det. Vi vet ju alla att uppslagsrikedomen är mycket stor i kammaren, när det gäller att komma fram med förslag på de mest skilda områden. Jag skulle bara som exempel vilja säga, att då man här rör sig på ett vidsträckt fält, från husbockens härjningar och älgens skadegörelser till införande av en ny nationalsång, visar det sig att fantasirikedomen hos ledamöterna är ganska betydande. Men ingen har kommit på tanken att föra just denna fråga vidare. Det har i stället allas vår överförmyndare Kungl. Maj:t gjort i en proposition, mot vilken jag skulle vilja rikta den kritiken, att jag tycker att den innehåller alldeles för torftiga motiveringar för att utan vidare kunna läggas till grund för ett riksdagens beslut.

Jag instämmer med dem som tidigare från denna talarstol har yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag. Men jag har till skillnad från en hel del av mina medreservanter en motivering, som innebär att jag är en bestämd motståndare till ändringen av talmännens status i detta avseende.

Man måste se denna fråga historiskt, och man måste ge dem, som skrev grundlagen, det erkännandet, att de nog ganska väl tänkt igenom saken, när de skrev bestämmelsen att talmännen inte skulle ha rösträtt. Hos oss liksom i en del andra parlament intar med full rätt talmannen en alldeles särskild ställning. Vi betraktar honom inte som någon partiman. Han är en representant för hela kammaren. Jag tycker det är alldeles onödigt att accentuera hans medlemskap i ett visst parti genom att medge att han får rösträtt, en rösträtt, som inte kompletteras med någon yttranderätt i kammaren. Han är följaktligen den ende som inte är i tillfälle att motivera sitt ställningstagande.

Talmännens ställning är ganska unik i vår författning därför att han har att bestämma propositionsordningen. Denna propositionsordning avviker ganska väsentligt från den som är gängse i många

Ändringar i grundlagarna

andra länder. I och för sig tycker jag det hade varit motiverat, om man hade tagit upp den frågan till granskning och ifrågasatt, huruvida en övergång borde ske till de förhållanden som råder i en hel rad kontinentala parlament beträffande voteringen. En sådan reform hade vi kunnat ena oss om efter en särskild utredning.

Ingen kritik kan, såvitt jag vet, riktas mot talmannens sätt att framställa propositionsordningen, och inte så länge jag kan minnas har någon kritik i det avseendet riktats mot honom. Men det finns ju en gammal sentens som säger att Caesars hustru inte får misstänkas. Herr talman! Det är inte anblicken av Er som ger mig associationerna till detta historiskt ryktbara fruntimmer, utan jag uttrycker mig bildligt och använder en formulering som är gängse i liknande sammanhang. Det får inte ens uppstå någon misstanke i eller utanför riksdagen om att talmannen i en viss fråga gjort ett ställningstagande beträffande propositionsordningen som kan diskuteras, att han tagit ställning till förman för sin egen sedermera redovisade åsikt i en fråga. Jag tycker att den auktoritet, som talmannen har och som han enligt min uppfattning alltid bör ha, utesluter att man skall låta honom få denna något tvivelaktiga rättighet.

I ett särskilt yttrande, som är fogat till konstitutionsutskottets utlåtande, har jag ytterligare försökt motivera varför jag anser att riksdagens båda talmän har en särställning ovanför partierna som är väl värd att beakta för det fall — som måhända inte är alltför fjärran beläget — att en regeringskris skulle kunna uppkomma. Talmännen är då Konungens rådgivare i en situation, då statschefen har sitt kanske enda stora tillfälle att utöva ett inflytande på den kommande ministärens sammansättning. Konungen kan naturligtvis fråga några förtrogna inom hovet eller några av sina personliga vänner, men jag ifrågasätter huruvida någon av dessa har den auktoritet

som riksdagens talmän måste ha, den kunskap om de politiska förhållandena som de har såsom representanter för riksdagens båda kamrar.

Jag beklagar att den här av mig framförda åsikten inte har kommit till uttryck annat än i ett enbart av mig själv gjort uttalande, men jag har velat framföra dessa synpunkter för att markera ett klart och bestämt motstånd mot denna reform.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid avdelningen C fogade reservationen av herr Pettersson i Norregård m. fl.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Då jag i allt väsentligt kan ansluta mig till de tankegångar som herr von Friesen utvecklat, skall jag försöka att fatta mig kort.

Konstitutionsutskottet har som bekant initiativrätt i konstitutionella frågor. Det åligger utskottet, inte minst när det gäller riksdagens arbete, att framlägga förslag som är väsentliga för riksdagsarbetet. Beträffande talmannens funktioner har, såvitt jag vet, aldrig av något svenskt konstitutionsutskott framförts den tanken att talmännen skulle ha rösträtt. Det är därför ganska anmärkningsvärt att det nu kommer ett förslag från regeringen i en fråga som direkt gäller riksdagens eget arbete och där det inte föreligger någon som helst opinionsyttring från det utskott som har att särskilt studera dessa frågor. Det är ingen tvekan om att konstitutionsutskottet skulle tagit ett initiativ, om det funnit att riksdagsarbetet så krävde.

Av den mycket kortfattade motiveringen i propositionen framgår, att justitieministern finner det vara av vikt, att talmannen får rösträtt. När har detta blivit av vikt? Har den tanken någonsin framförts i den svenska konstitutionella debatten? Vem har över huvud taget framfört den åsikten i den livliga statsvetenskapliga diskussionen? Vegelow har skrivit en avhandling, som speciellt

Ändringar i grundlagarna

ägnar sig åt den svenske talmannens ställning, och Georg Andrén, en av våra främsta statsvetenskapsmän, har gjort en utförlig anmälan av denna avhandling. Han belyser däri mycket rikhaltigt talmansförhållandena i Sverige i förhållande till andra länders.

Man säger nu, att förhållandena i andra länder skulle motivera en ändring här. Den som hörde debatten i första kammaren kunde konstatera detta. Man framförde till och med landstingens och stadsfullmäktiges presidiers funktion som argument i debatten om talmannens ställning. Det är, herr talman, en utomordentligt egendomlig jämförelse, som ger en missvisande bild av den svenska talmansinstitutionen.

Var finns det en sådan voteringsordning som i den svenska riksdagen, där det hela i så hög grad beror på talmannens uppmärksamhet, att han måste koncentrera all sin ansträngning på att voteringsordningen icke skall vara oriktig? Det är erkänt och omvittnat av alla som sysslat med dessa saker att den svenska voteringsordningen är ytterligt invecklad — det vet också alla ledamöter som sitter här i kammaren under sena nattplena — i jämförelse med andra länders, möjligen med undantag för Finland, där inte heller talmannen har rösträtt.

Denna stora fråga beröres över huvud taget inte i en proposition, som gäller riksdagens egna förtroendemän. Man hänvisar till att talmannen har rösträtt i andra länder. Hur tillämpar engelska över- och underhuset talmannens rösträtt? Han kan rösta i den mån han gör det, ofta rent negativt men ger alltid parlamentet möjlighet att komma tillbaka till frågan. Det är riktigt, att man i Förenta staterna under en viss tid gav utomordentligt stora befogenheter åt talmannen, men man fann snart att det var orimligt, och då beslöt representanternas hus att inskränka dem. Det krävs ju så mycket av en talman.

Jag vill dessutom, herr talman, erinra

om att hos författningsutredningen ligger motioner, som mycket nära berör talmännens funktioner, närmare bestämt § 90 i regeringsformen. Det finns antagligen inte i någon grundlag i världen någon som helst motsvarighet till denna paragraf med dess mycket egendomliga och föråldrade bestämmelser t. ex. om att man icke får kritisera regeringsmaktens beslut.

I en proposition, som gäller den svenska talmansinstitutionen, har det inte sagts ett ord om denna stora fråga som har diskuterats i årtal och bland annat i den svenska riksdagen, nämligen då det var fråga om vilka funktioner som talmannen skulle ha i och med att Konungens utnämningsrätt togs bort.

Jag får säga att det är rätt underligt, om vi skulle — kort innan författningsutredningen, som har i uppdrag att diskutera den svenska författningen, slutfört sitt uppdrag — ta så lättvindligt på en fråga som i hög grad berör riksdagens eget arbete. Under debatten i första kammaren sades det att den proportionella rättvisan kräver att talmannens röst skall medräknas. När har socialdemokraterna givit sin anslutning till principen om den fulla proportionella rättvisan? Har inte motion efter motion om tilläggsmandat förkastats? Är det, herr talman, så säkert att författningsutredningen kommer att gå in för ett strikt proportionellt valsystem? Det har ju t. o. m. kommit fram förslag om en majoritetsvalanordning; i varje fall är detta valsätt aktuellt i den politiska debatten. Jag kan därför inte se att man med proportionalitetsrättvisan kan motivera det förslag det här är fråga om.

Det ser verkligen egendomligt ut att bara några år innan författningsutredningen är färdig med sitt arbete, kommer det till den svenska riksdagen fram ett helt nytt förslag, sådant som det här föreliggande. Har man verkligen så litet förtroende för författningsutredningen att man inte vill att denna utredning skall ta upp alla de frågor som sam-

Ändringar i grundlagarna

manhänger med talmännens funktion? Detta är ett spörsmål som den svenska riksdagen själv skall avgöra, oberoende av de bestämmelser som tillämpas i andra parlament. För övrigt vet vi inte, herr talman, någonting om det vote-ringssystem som kommer att tillämpas enligt den nya författningen och de stora krav som därvid kan ställas på talmännen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som anförts beträffande avdelning C.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse till reservanternas inlägg här i frågan om talmännens rösträtt. Det första jag då kunde konstatera var att de i denna fråga — liksom i så många andra — har två rätt vitt skilda uppfattningar. Medan herr von Friesen var principiell motståndare till att talmännen skulle få rösträtt kunde de andra talarna mycket väl tänka sig rösträtt för dem under förutsättning att författningsutredningen först fick se på saken. En lösning av detta problem var alltså inte så brådskande.

Det andra jag kunde konstatera var att samtliga talesmän för reservationen praktiskt taget gled förbi vad jag betraktar som det centrala i detta spörsmål. Vad är då det centrala? Det är väl ändå att folkviljan, sådan den tar sig uttryck i folkrepresentationen, skall komma till synes vid omröstningarna i riksdagen. Det sker knappast, om två av riksdagens ledamöter förvägras att rösta. Talmannen i denna kammare är vald på precis samma sätt som vi andra ledamöter av kammaren. Herr Sundelin i Fellingsbro är vald efter precis samma regler som hans kamrater i första kammaren. Bakom vår talman står 15 000 å 20 000 väljare. De har samma rätt som andra väljare att kräva, att deras votum skall påverka omröstningarna här i kammaren.

Låt mig villigt erkänna, att den nu-

varande ordningen var riktig och naturlig i en tid, då kammaren saknade befogenhet att välja sin egen talman! I dag framstår den emellertid som en kvarleva från en svunnen tid. I lands-ting liksom i stadsfullmäktige- och kommunalfullmäktigeförsamlingar finner man det självklart, att även ordföranden skall ha rösträtt. Också där gör man med rätta anspråk på att församlingens ordförande med oväld skall leda förhandlingarna. Så sker väl i regel, men i den mån det brister i detta avseende vid ledningen av förhandlingarna beror det säkerligen på andra omständigheter än att vederbörande har rösträtt.

Egentligen är det en oförsynthet mot både de nuvarande och de kommande talmännen att ifrågasätta deras opartiskhet vid ledningen av debatterna för den händelse de skulle få rösträtt.

Det sägs inte direkt här, men det ligger väl under diskussionen, att det skymtar någon sorts partitaktik bakom den proposition som vi har att behandla. Jag tror det inte ett ögonblick. I stället, herr talman, ser jag propositionen som ett förslag i syfte att rätta till vad som är felaktigt. För övrigt är väl varje spekulatioon om vilket parti som vinner eller förlorar på en reform av detta slag fullkomligt meningslös. Denna ändring träder inte i kraft under innevarande period. Ingen vet i dag hur den andra kammare ser ut, som samlas i början av nästa år, och ingen vet heller hur första kammaren ser ut om låt oss säga tre till fyra år. Ingen kan med bestämdhet säga ur vilka partier man kommer att hämta talmän under de närmaste åren. Under sådana förhållanden finner jag det rätt onödigt att ifrågasätta, att det ligger några taktiska bevekelsegrunder bakom denna proposition.

Det har här i debatten sagts att förslaget föregriper författningsutredningens arbete. Jag vill gärna instämma däri, att man bör vara återhållsam med

Ändringar i grundlagarna

justeringar i fråga om grundlagarna just med hänsyn till författningsutredningens arbete. Men därifrån och till att motsätta sig varje ändring av grundlagarna är steget rätt långt. Jag tycker också att det är inkonsekvent, när företrädare för högern och folkpartiet här så energiskt hävdar att författningsutredningens arbete på detta område inte bör föregripas, eftersom man just från det hållet med sådan kraft har försökt få till stånd en ändring av våra författningar på en så väsentlig punkt som beträffande folkomröstningen som utgör ett centralt problem för författningsutredningen.

Jag anser att förslag till grundlagsändringar bör under vissa förhållanden kunna godtas, om de inte föregriper författningsutredningens prövning, och jag ser i det föreliggande förslaget uttryck för en principiell linje, nämligen att alla kammarledamöter skall ha rösträtt. Oavsett vilket kammersystem som i fortsättningen kommer att finnas, oavsett hurdan valordningen blir och oavsett vilket sammanräkningssystem som kommer att gälla, så bör det för framtiden ändå vara riktigt att alla kammarens ledamöter får rösta.

Jag kan således inte finna att författningsutredningens arbete skulle föregripas genom ett antagande av det föreliggande förslaget.

Herr von Friesen har här lagt ned stor möda på att försöka bevisa att en röstande talman skulle vid regeringskriser få mycket svårt att fylla funktionen som rådgivare åt monarken. Jag vet inte, hur spridd denna oro är i kammaren. För min del kan jag inte dela den. Det kan hända att våra olika meningar härvidlag delvis bottnar däri, att vi har skilda uppfattningar om talmännens reella inflytande och betydelse i detta sammanhang. Skulle man dra ut konsekvenserna av herr von Friesens tankegångar, redovisade i det särskilda yttrandet och i hans muntliga framställning här, skulle slutsatsen bli rätt un-

derlig. Herr von Friesens ideal skulle tydligen vara en ny typ av talman, ett slags politiskt könlöst andeväsen som fritt svävade omkring bland oss andra partipolitiskt fjättrade människor. Har herr von Friesen aldrig tänkt på att talmännen en gång har nominerats till vanliga riksdagsmän precis som vi alla andra?

Jag tycker att vi borde kunna nöja oss med att kräva att talmännen med oväld skall leda förhandlingarna och inte att de också helt skall överge den politiska uppfattning, för vilken de kanske har kämpat i många årtionden.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall endast så till vida svara herr Andersson i Linköping, att jag finner det egendomligt med hans först i dag dokumenterade intresse för denna påstådda anomali. Det förhållandet, att de väljare som står bakom den som sedan blivit talman, har valt en person som är berövad rösträtt, skulle ju enligt den perfekta proportionalismens regler kunna sägas vara ett missförhållande. Det är möjligt att herr Andersson i Linköping har den uppfattningen. Men jag tror inte att han, för att gå till det konkreta fallet som berörs i debatten, på något sätt kan tala å deras vägnar som har valt vår värderade talman, alltså medborgarna i den idogt blomstrande staden Alingsås med omnejd. De finner tvärtom en ära i att resultatet av deras meningsyttring har blivit, att det är de som utsett andra kammarens talman, den främste representanten för svenska riksdagen. Den där oron för en anomali beror helt säkert inte på reaktionerna hos talmannens väljare utan det är några politiskt verksamma personer i kungliga huvudstaden som har upptäckt den saken.

Herr PETTERSSON i Norregård (cp) kort genmäle:

Ändringar i grundlagarna

Herr talman! Jag begärde replik när herr Andersson i Linköping spelade upp den gamla melodien att det rådde oenighet bland reservanterna om den fråga vi behandlar. Reservanterna är fullt eniga om att grundlagsförslaget skall gå till författningsutredningen. Att sedan någon ledamot har uttalat en annan mening om hur frågorna skall lösas innebär väl bara att författningsutredningen får ytterligare förslag att ta ställning till. Vad vi har reagerat emot är att detta förslag till ändring i grundlagen skall läggas fram just nu.

Herr Andersson i Linköping säger att det är oförsynt att vägra talmannen rösträtt. Man undrar över att inte någon kom på den idén när vi för ett par årtionden sedan senast ändrade grundlagen i fråga om talmannens val. Det fanns tydligen på den tiden ingen så rättfärdig man i riksdagen som herr Andersson i Linköping som nu med rättvisepatos talar om oförsynthet. Vi har inte gjort det utan vill ha saken utredd på vanligt vederbörligt sätt.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte, herr talman, att det är klokt av herr Andersson i Linköping att dra in frågan om vilka som realiserar folkviljan. Man kan ju då säga att om denna detalj enligt deras uppfattning är avgörande för om man rättar sig efter folkviljan eller inte så har socialdemokraterna under alla dessa år då de haft möjlighet härtill avstått från att förverkliga folkviljan, eftersom de aldrig tidigare motionerat eller gjort något annat åt saken utan först i år visat sitt intresse för den.

Herr Andersson i Linköping uttalar sin förvåning över att högermän och folkpartister här hänvisar till författningsutredningen. Bara för en månad sedan stod han och jag på samma utskottsreservation beträffande rösträtten. Herr Andersson ansåg då alla skäl tala för att hänvisa till författningsutredningen.

Jag har, herr talman, pekat på de speciella omständigheter i den svenska riksdagsordningen och regeringsformen som anknyter till talmannens rösträtt och på den speciella voteringsordning som är utmärkande för det svenska voteringsystemet, som enligt allas mening ställer mycket stora krav på talmannen.

Jag tror inte, herr Andersson i Linköping, att man skall dra in frågan, vilka som vill realisera folkviljan eller inte, ty då kan man säga att socialdemokraterna avstått från detta under hela detta sekel, eftersom de icke framfört någon motion om talmannens rösträtt.

Herr ANDERSSON i Linköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl en ganska fåfäng uppgift som herr Pettersson i Norregård har åtagit sig när han försöker bevisa att reservanterna står eniga på denna punkt. Jag har aldrig varit med om att en reservant har avgivit ett särskilt yttrande och ändå förklarar att han är enig med övriga reservanter. Herr Pettersson måste nog vid närmare eftertanke vidgå att reservanterna har två vitt skilda uppfattningar i denna fråga.

Herr Pettersson i Norregård frågar efter skälen till att vi först i år upptäckt att folkviljan inte kommer till uttryck om talmannen saknar rösträtt. Det är ju mycket som man upptäcker efter hand. Jag förmodar att när herr von Friesen och herr Pettersson i Norregård för 20—30 år sedan först trädde in i kammaren, så var det väl inte så, att alla reformförslag motionsledes avverkades under första året! Nej, intrycken av händelser och annat gör att man undan för undan finner brister som borde rättas till i samhället.

Vad som har påverkat min uppfattning i denna fråga var vad vi upplevde under pensionskampanjerna. Den ene medborgaren efter den andre frågade mig: »Det kan väl inte vara på det sätt

Ändringar i grundlagarna

tet, att två av riksdagens ledamöter är förvägrade rösträtt och att det blir en annan majoritet i kammaren, därest talmannen går ifrån och dricker kaffe vid visst tillfälle och därmed rycker bort en röst från de partier som icke har talmansposten?»

Det är ingenting märkligt i och för sig att händelser som inträffat under senare tid föranleder initiativ.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! För undvikande av varje missförstånd ber jag inledningsvis att få citera vad vi understrukit i motionen och vad som också återgivits i reservationen: »Vi delar utredningsmannens och departementschefens uppfattning att det i åtskilliga fall är gynnsamt för vårt land att för en offentlig befattning kunna förvärva en utländsk medborgare och att önskvärdheten av ett intensifierat mellanfolkligt samarbete, icke minst inom Norden, talar för en uppmjukning av nu gällande krav på svenskt medborgarskap för erhållande av statstjänst.»

Där är vi alltså ense. Vi vänder oss emellertid emot tillvägagångssättet. Kammarens ärade ledamöter känner alltför väl formuleringen »utredning pågår». Den ena motionen efter den andra om angelägna ändringar på många olika områden har gått ett oblitt öde till mötes enbart av detta skäl.

Två utredningar pågår här. Dels författningsutredningen, dels utredningen om en särskild lag angående de villkor i medborgarskapshänseende som i övrigt skall gälla för erhållande av statstjänst. Jag tror jag vågar försäkra, att en motion med yrkande om ändring av § 28 under liknande förhållanden inte hade haft skuggan av en chans att bli bifallen. Men nu kommer det i form av en regeringsproposition och då ställer sig saken annorlunda.

Den regeringsform vi har i dag är förvisso inte densamma som 1809 års regeringsform — kanske till andan men

icke till bokstaven. Många paragrafer har varit underkastade förvandlingens lag. Icke heller § 28 har undgått detta öde. I sin nuvarande lydelse har den emellertid, i den del vi nu debatterar, varit oförändrad sedan 1853.

Finns det då något skäl till denna brådska nu? Man får en känsla av att sedan 150-årsjubileet förra året väl var över kunde man gå litet hastigare fram. Bör man inte i stället skynda särskilt långsamt då det gäller ändringar i grundlagarna? Kanske jag har en annan känsla för grundlagens helgd än konstitutionsutskottet. Det sammanhänger i så fall med min konservativa grunduppfattning. Går det ändå inte litet väl fort undan med ändringar i en grundlag som regeringsformen? Betänkandet lades fram den 11 januari i år. Propositionen är daterad den 22 april. Konstitutionsutskottets utlåtande är daterat den 17 maj. Konstitutionsutskottet har därtill vidgat ändringen till att omfatta även naturvetenskaplig utbildning.

Inom något mer än fyra månader skall riksdagen antaga — som vilande grundlagsändring — för den svenska statsverksamheten så grundläggande bestämmelser som regeringsformen § 28. Man ändrar dock icke en grundlag på samma sätt som man ändrar stadgar och förordningar.

Vi motionärer är ingalunda ensamma om vår uppfattning. Vi befinner oss tvärtom i gott sällskap. Många remissinstanser har ställt sig på samma linje, bl. a. justitiekanslersämbetet, universitetskanslern, hovrätten för Övre Norrland, kammarrätten, kammarkollegium, riksräkenskapsverket, riksarkivet, juridiska fakulteten i Uppsala. Jag skall be att få återge ett par rader av vad juridiska fakulteten i Uppsala sagt i sitt remissvar: »Det är både historiskt och sakligt oriktigt att betrakta grundlagsstadgandena såsom allenast formella hinder för lagstiftarens rörelsefrihet och att därför anse sig berättigad urlaka dem till innehållslöshet...».

Ändringar i grundlagarna

Huvudmotivet till ändringen är det förslag till överenskommelse om gemensam nordisk arbetsmarknad för läkare som framlagts efter rekommendation av Nordiska rådet. De nu föreslagna ändringarna går betydligt längre. De utvidgas till att gälla dem som har medicinsk utbildning, d. v. s. läkare, tandläkare, veterinärer, sjuksköterskor och barnmorskor. Utvidgningen gäller även tekniker. Som tidigare nämnts i debatten har utskottet gjort ett ytterligare tillägg och medtagit även naturvetenskaplig utbildning.

Ändringen är icke begränsad till att enbart gälla Norden. Lagen öppnar möjligheter för alla utlänningar. Någon reciprocitet finns inte för närvarande. Man frågar sig om övriga nordiska länder kommer att införa liknande bestämmelser. Herr von Friesen har redan varit inne på denna fråga och jag skall inte ytterligare kommentera den. Om svenska läkare vill arbeta i andra länder utanför Norden kan de ingenstades räkna med motsvarande generositet. Tvärtom krävs regelmässigt i den civiliserade världen avläggande av landets egen läkarexamen innan man får arbetstillstånd. Det är alltså här fråga om att öppna en dörr som endast går åt ett håll — inåt Sverige.

Även departementschefen har uttalat att han finner det vanskligt att ta definitiv ställning till dessa frågor utan att utredning verkställs beträffande utformningen av den särskilda lag som skall komplettera grundlagens bestämmelser.

Till sist, herr talman, vill jag också återropa vad konstitutionsutskottets majoritet säger. Det framhålls i slutet av utlåtandet att ändringarna av förevarande paragrafer måste anses bli av provisorisk natur i avvaktan på genomförandet av en allmän författningsrevision. Många starka skäl talar sålunda för att icke nu genomföra denna ändring i § 28.

Jag ber, herr talman, att få yrka bi-

fall till reservationen av herr Pettersson i Norregård m. fl. på denna punkt.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Kammarens ledamöter måste ursäkta att debatten blir något förvirrad. Mitt i diskussionen om talmannens rösträtt återvänder vi till frågan om utlännings rätt att förvärva svensk statstjänst.

Herr Björkman undrar vad som nu har hänt som givit anledning att så snart ändra § 28 i regeringsformen. Om förslaget framlagts i en motion, sade han, hade det inte haft skuggan av en chans att bli godtaget, men när det nu kommer från Kungl. Maj:t är utskottet genast villigt att godta det.

Jag ber att få erinra herr Björkman att jag i mitt inledningsanförande, då jag redovisade konstitutionsutskottets yttrande på denna punkt, påpekade det nya som håller på att ske i världen runt omkring oss: det vidgade nordiska samarbetet och de ökade internationella kontakterna. Det är detta som nu är anledningen till att vi anser det betydelsefullt och nödvändigt att utan att avvakta en stor författningsrevision vidta vissa ändringar av regeringsformens 28 §. Det nordiska samarbetet kräver det, anslutningen till EFTA kan komma att kräva det.

Det är riktigt att utskottet sagt att denna lagstiftning är av provisorisk natur, provisorisk därför att vi tror att det i framtiden blir nödvändigt att än ytterligare utvidga utländsk medborgares rätt till svensk statstjänst. Detta betraktar vi som ett första steg på vägen fram emot en betydligt generösare lagstiftning.

Herr talman! Bara några ord om reciprociteten. Det är naturligtvis på det sättet, att vi i dag inte har några garantier för att andra länder kommer att stifta lagar i enlighet med den lagändring som vi i dag skall företaga. Jag tycker att talet om reciprocitet inte är så särskilt bärande, ty vi i vårt land

Ändringar i grundlagarna

borde, i varje fall när det gäller det nordiska samarbetet, ha resurser och möjligheter att vara så generösa att vi i några avseenden kan vara föregångare. Sedan vi visat denna generositet, hoppas jag att också de andra länderna skall följa efter och vidta motsvarande åtgärder.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för ytt-

randes avgivande, beslöt kammarerna på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarernas ledamöter åtskildes här efter kl. 17.01.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 27 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Ändringar i grundlagarna (Forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i regeringsformen m. m. ävensom i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, enligt förut gjord anteckning, till

Herr RYLANDER (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag skall säga några få ord i detta ärende med anledning av att jag på sin tid utsågs att som särskild utredningsman verkställa en översyn av bestämmelserna i § 28 regeringsformen om svenskt medborgarskap som villkor för erhållande av statstjänst. Det sätt jag har använt vid handläggande av denna sak har tidigare i korthet skildrats av herr Alemyr, och jag be-

höver inte gå in på detta. Den som är intresserad men inte hörde herr Alemyrs anförande, kan läsa på sidan 5 i utskottsutlåtandet. Förslaget gick ut på att i grundlagen skulle uppräknas vissa befattningar, vilkas innehavare måste vara svenska medborgare. Jag utgick från att svenskt medborgarskap skulle fordras också för en rad andra befattningar men att bestämmelserna härom skulle inflyta i en särskild lag. Det har ju varit omöjligt att få fram detta lagförslag i sådan tid, att en proposition därom skulle kunna avlåtas. Det visar sig nämligen att berörda myndigheter har de mest skilda uppfattningar i frågan när svenskt medborgarskap skall erfordras. Det har emellertid syns mig tydligt, att man får använda den lagstiftningsteknik som jag hade använt. Förmodligen blir det omöjligt att i grundlagstexten pressa in de olika varianter, som här kan komma i fråga.

Här har gjorts gällande, att det väl inte var en så stor brådska utan att hela frågan kunde anstå i väntan på författningsreformen. Jag vill nu inte yttra mig om detta; man kan ju ha olika åsikter därom. Jag har bara effektue-

Ändringar i grundlagarna

rat den beställning som jag har fått. Men jag måste säga personligen, att jag tycker att något måste göras nu. Det väcktes nämligen redan vid 1947 års riksdag en motion, vari hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning av frågan om ökad delaktighet för danska, finländska, isländska och norska medborgare i de rättigheter och förmåner, som enligt svensk rätt tillkommer svenska medborgare. Tio å tjugu år tidigare hade man varit inne på samma sak fastän frågan då fallit.

Vidare har denna sak tagits upp i Nordiska rådet, och den har gjorts till föremål för en rekommendation. De nordiska justitieministrarna uttalade 1953 ett allmänt önskemål om att de grundlagsmässiga hindren mot att i nordiskt land anställa medborgare från annat nordiskt land i statstjänst skulle uppmjukas.

Jag tycker alltså att man inte har hastat med detta utan tvärtom, att man egentligen skulle ha gått fortare fram. Här frågade någon talare varför vi skall göra någonting — så ungefär föll orden — när de andra länderna inte gjort någonting. Tänk, jag tycker faktiskt att »storebror» bör gå före i detta hänseende.

Här har i en reservation hänvisats till de skäl, som anfördes i motionen nr 827 i denna kammare. Där står en del saker om författningsutredningen. Jag vill då säga, att det är omöjligt att tänka sig att författningsutredningen skall syssla i detalj med sådana spörsmål som likställighetssträvandena i det nordiska samarbetet. Författningsutredningens arbete i vad gäller sådana paragrafer måste ju gå ut på att författningsmässigt inordna dem i grundlagen. Men själva det materiella innehållet måste växa fram under nordiskt samarbete. Det är också fullt i sin ordning, tycker jag, när statsrådet här har tillsatt en särskild utredning för detta spörsmål.

Det görs vidare gällande, att om propositionens förslag genomfördes, skulle det bli lättare för en person med medicinsk eller teknisk utbildning att erhålla ordinarie statlig befattning än att bli svensk medborgare, och så säger man: »Det kan emellertid icke vara rimligt att ha strängare krav för erhållande av svenskt medborgarskap än för erhållande av ordinarie statstjänst. Denna synpunkt, — — — bör närmast föranleda att i utredningsarbetet undersöks huruvida icke en uppmjukning av medborgarskapskravet bör ske via de allmänna medborgarskapsbestämmelserna i stället för genom en ändring av regeringsformen § 28.» Det är ganska egendomligt att man säger detta nu. Utredningen tillsattes ju för länge sedan, och det hade väl varit lämpligt att på något sätt väcka den frågan då och inte bara låta den enligt motionärernas mening felaktiga utredningen pågå. Nu är den enligt min mening inte felaktig, utan detta problem måste som sagt utredas särskilt. Och det är alldeles uppenbart att man inte kan lösa det problemet genom en uppmjukning av medborgarskapsbestämmelserna i största allmänhet. Jag vill erinra om att vår medborgarskapsförfattning är av ganska färskt datum. Jag vill minnas att det var 1949 som den tillkom efter långvarigt nordiskt samarbete. Liknande bestämmelser har ännu inte antagits i Finland. Jag tar för givet att man inte här kan tänka sig någon större uppmjukning i vidare mån än vad som varit på tal i Nordiska rådet, nämligen att man förkortar den tid, som för nordisk medborgare fordras för förvärv av medborgarrätt i annat nordiskt land. I varje fall rör detta inte samma sak. Det kan lätt illustreras med ett exempel. I Trondheim sitter t. ex. en läkare, som kan tänka sig att söka en provinsialläkartjänst i Jämtland, om han blir ordinarie. Men blir han inte ordinarie, har han ingen lust att flytta på sig. Distriktet är kanske svårt att be-

Ändringar i grundlagarna

sätta. Det har inte på lång tid haft någon provinsialläkare, men här har man faktiskt en möjlighet att förvärva en person till tjänsten. I varje fall kan man inte förvänta sig att jag, i den utredning jag har hand om, skall komma med några sådana bestämmelser som rör medborgarrättslagstiftningen i stort. Mitt förordnande går inte ut på det utan på att vidta en översyn av just bestämmelserna i 28 § regeringsformen.

Vidare sägs att det kan vara rimligt att öppna vidgade möjligheter för tillträde till svensk statstjänst i större utsträckning för medborgare från övriga nordiska länder. Men det är alldeles självfallet att detta i så fall måste ske genom en särskild lag. Den saken kan inte gärna ryckas in i grundlagen. Det skulle för det första inte se bra ut, och för det andra kan bestämmelser av det slaget behöva ändras när som helst. Jag vill också med några ord beröra frågan om reciprociteten. Man har i motionen liksom förutsatt att det är ett berättigat krav från de svenska stats- och kommunalanställdas sida att det råder reciprocitet i möjligheterna för erhållande av offentlig tjänst. Jag vill då erinra om — vilket måste ha varit alldeles obekant för motionärer och reservanter — att man i det nordiska samarbetet vid olika tillfällen har betonat, att man inte skall se snålt på reciprociteten i sitt arbete för att utjämna skillnaderna mellan de nordiska medborgarnas rättsställning.

Jag har här i min hand ett utlåtande från Nordiska rådets juridiska utskott, där det står följande — ärendet var tidigare handlagt i Nordiska rådets juridiska niomannakommitté, som jag alla år har tillhört: »Man ønsker fra udvalgets side specielt at fremhæve det af komiteen udtrykte synspunkt, at der ikke mellem de nordiske lande nødvendigvis bør kræves absolut reciprocitet ved løsningen af ligestillingsproblemer.» Det har också gått igenom i rådet. Jag har själv gång på gång med kraft

hävdad just detta att man inte skall kräva reciprocitet, ty då kan vi inte komma någonstans i det nordiska samarbetet.

Jag vill också erinra om hur oerhört svårt det är att genomföra grundlagsändringar samtidigt i de nordiska länderna. I Danmark är t. ex. en grundlagsändring en mycket vidlyftig procedur, som skall föregås av folkomröstning. Var och en som sysslat med nordiska spörsmål känner till hur svårt det är att ändra danska grundlagsbestämmelser.

Jag tror heller inte att denna fråga kommer att föranleda någon irritation bland de nordiska tjänstemännen. När man här har talat om irritation bland läkarna, så beror detta uteslutande på att läkarna här i Sverige har så jämförelsevis mycket bättre villkor än läkarna i de övriga nordiska länderna, vilket gör att svenska läkare inte söker sig till andra länder men väl andra länders läkare hit. Det är för övrigt inte så lämpligt för oss att tala om reciprocitet i detta sammanhang, eftersom vi i det avseendet är snålare än i varje fall Norge och Danmark. I Norge är det bara de tjänstemän, som före år 1814 intog en sådan skyddad ställning, beträffande vilka man kräver norskt medborgarskap. I övrigt har man inga krav på medborgarrätt för att erhålla statstjänst. I Danmark tillsättes en mycket stor del av tjänstemännen genom kontrakt, och de faller inte heller under någon motsvarande bestämmelse.

Det saknas anledning för mig att här ingå på frågan vad som hade varit bäst att göra i detta sammanhang. Jag håller emellertid fortfarande på den linje som jag fört fram, därför att jag inte tror att man här kan komma fram på någon annan väg rent lagstiftningstekniskt. Men jag kan väl förstå att chefen för justitiedepartementet, med de remissutlåtanden som förelegat, har dragit sig för att gå så långt utan att något förslag till lag samtidigt framlagts. Jag

Ändringar i grundlagarna

hade för min del gärna sett att riksdagen hade antagit både utskottets förslag och det förslag som jag har framlagt och som återfinnes i reservation nr 1 avdelning A.

Då frågan väl nu inte kan lösas på det sättet, sedan första kammaren tagit ställning i ärendet, vill jag bara tillkännage att jag vid omröstningen här ändå kommer att biträda nämnda reservation.

Vidare anförde:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Det utredningsförslag som herr Rylander här redogjort för går ut på att frågan om medborgarskap som villkor för erhållande av statstjänst i väsentliga delar inte skall regleras i grundlagen, utan i den lagen skall bara slås fast att vissa av de mest betydelsefulla ämbetena är förbehållna svenska medborgare. I fråga om andra tjänster anser utredningen att medborgarskapskravet skall upprätthållas i viss utsträckning, men det skall enligt utredningen inte behandlas i grundlagen utan i en särskild av Kungl. Maj:t och riksdagen stiftad lag, som inte har grundlagskaraktär. I propositionen har jag i princip ställt mig på samma ståndpunkt som utredningsmannen, men jag har liksom flera av remissinstanserna ansett att man, innan man tar slutlig ställning, bör ha fått se den särskilda lag som skall innehålla de närmare bestämmelserna. Det är därför vanskligt att nu binda sig för utredningens förslag.

Att regeringen ändå har lagt fram förslag om en grundlagsändring på denna punkt beror på att det finns ett mycket starkt och aktuellt behov av lättnader i de nuvarande bestämmelserna. Herr Björkman frågade före middagspausen om det fanns skäl till den brådska som han menade att regeringen har visat i detta ärende. Ja, herr Björkman, jag tycker att det finns mycket goda skäl

för att göra något nu och inte vänta till 1965. Det är särskilt läget i fråga om tillgången på läkare som nödvändiggör en snar ändring. En revision av 28 § regeringsformen är angelägen för att överenskommelsen om en gemensam nordisk arbetsmarknad för läkare skall få någon större betydelse för Sveriges del. För att vi skall kunna hålla takten i den snabba tekniska utvecklingen är det också angeläget att det inte finns någon spärr när det gäller teknikertjänsterna.

När vi utarbetade propositionen i departementet övervägde vi också att i ändringsförslaget inbegripa befattningar av vilkas innehavare det krävs naturvetenskaplig utbildning. Men med hänsyn till att grundlagsändringen avsetts tillgodose bara de allra mest trängande behoven intogs i detta avseende en restriktiv hållning. Då emellertid utskottsmajoriteten nu tillstyrker att den grupp befattningar som skall öppnas för utländska medborgare skall vidgas till att omfatta också tjänster som kräver naturvetenskaplig utbildning, så har jag ingenting att erinra däremot.

Några reservanter har förordat att utom propositionens förslag också det av utredningen framlagda förslaget till grundlagsändring skulle antas som vilande. Givetvis kan man säga att det i och för sig inte finns något att invända mot att man håller möjligheten öppen att under nästa valperiod införa en ordning som anknyter till utredningens förslag, men enligt min mening är det vanskligt att binda sig för utredningens grundlagsregel utan att det föreligger förslag till den särskilda lagstiftning som skulle ansluta sig till regeln. Under alla förhållanden bör inte utredningens förslag i oförändrat skick antas som vilande. Det framgår av redogörelsen på sidorna 17 och 18 i propositionen att åtskilliga remissmyndigheter framfört en del detaljinvändningar mot lydelsen av paragrafen. Jag anser mig inte kunna rekommendera kammaren

Ändringar i grundlagarna

att anta den föreslagna texten som vilande utan att den sålunda framförda remisskritiken har närmare övervägts.

Vad beträffar förslaget om ändring av 51 § riksdagsordningen fick jag, herr talman, när jag i förmiddags hörde herr von Friesen och herr Braconier närmast det intrycket, att man fattat det som en påflugenhet av regeringen att lägga fram förslag om rösträtt för talmännen och att regeringen alltså skulle ha lagt sig i riksdagens interna angelägenheter. Men, herr talman, motiveringen till detta förslag är helt enkelt den, att det måste anses oriktigt att en av kammarledamöterna, som är vald till sitt uppdrag i samma ordning som alla övriga ledamöter, permanent skall vara berövad möjligheten att utöva den viktigaste av en riksdagsmans funktioner, nämligen att delta i avgörandet av förekommande ärenden. Inte minst mot hans väljare är det en orättvisa. Med den motiveringen är frågan inte en riksdagens interna angelägenhet utan något som angår hela väljarkåren.

Ätminstone en del av reservanterna har ansett att rösträtten inte skulle vara förenlig med talmannens ställning. I ett flertal utländska parlament har det inte ansetts förhålla sig så, och det finns många exempel från det kommunala livet på kombinationen oväld och röst-rätt.

Herr von Friesen har också talat om önskvärdheten av att talmännen är partipolitiskt obundna med hänsyn till deras inflytande vid regeringskriser. Drar man ut konsekvenserna av det resonemanget, får man nästan det intrycket att herr von Friesen också skulle önska att partiledarna i sådana situationer borde anse sig vara partipolitiskt obundna.

Om man är på det klara med att den nuvarande ordningen är otillfredsställande, finns det enligt min mening inte någon anledning att, som reservanterna önskar, avvakta författningsutredningens arbete. Rent lagtekniskt är ändringen en

enkel åtgärd, och jag har svårt att se att en ändring enligt propositionens förslag skulle kunna få konsekvenser som nu inte kan överblickas och som därför skulle motivera ytterligare utredning.

Herr **PETTERSSON** i Norregård (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet för replik efter herr Rylanders anförande. Nu har statsrådet redan talat om hur vanskligt han ansett det vara att lägga fram detta lagförslag. Jag kan kort och gott anföra utskottets referat av vad departementschefen yttrat i propositionen: »I likhet med flera remissinstanser anser departementschefen det emellertid vanskligt att taga definitiv ställning till den tillämnade reformen utan att närmare utredning verkställts beträffande utformningen av den särskilda lag, som skulle komplettera grundlagens bestämmelser. En överblick över hela fältet av de problem, som på förevarande område gör sig gällande, synes nödvändig, innan mera genomgripande ändringar i grundlagens nuvarande bestämmelser vidtages. Denna överblick kan vinnas endast om grundlagsbestämmelserna och föreskrifterna i den särskilda lagen överväges i ett sammanhang.»

Departementschefen har alltså varit mycket tveksam. Frågan om tillsättandet av dessa läkartjänster kan inte vara så brådskande. Jag känner till det därför att jag själv är ordförande i landstingets förvaltningsutskott. Vi har många utländska läkare anställda. Intet hindrar att de söker tjänsterna. Detta har till och med väckt uppseende i andra nordiska länder. Det är ju de som bekostar läkarnas utbildning, medan vi använder oss av deras tjänster. Brådskan är alltså inte så stor.

Jag anser inte att man kan skriva grundlagar på så osäkra premisser som dem departementschefen angivit vad gäller både detta förslag och förslaget om rösträtt för talmännen.

Ändringar i grundlagarna

Herr talmannen tog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till justitieministern skulle jag vilja säga några ord beträffande talmännens speciella ställning. Vid ministärkriser tillkallas självfallet partiledarna, men dessa är ju bundna och ger sina råd i överensstämmelse med de synpunkter, som förfäktas av deras partier, liksom också den avgående regeringschefen. Vi har ju accepterat parlamentarismen, och det är för att några högtstående, oberoende representanter för riksdagen skall kunna ge objektiva råd om riksdagens egen inställning i dessa frågor som jag ansett det vara väsentligt att talmännens nuvarande status bibehålles.

Jag vill erinra statsrådet om att flera av våra tidigare talmän har markerat sin oberoende ställning genom att aningen formellt lämna det parti som har valt dem eller också avstå från att delta i varje fall i partiets mera interna överläggningar. Det finns färskt exempel även på detta.

Statsrådet talar vidare om de utländska erfarenheterna, dock tyvärr utan att närmare specificera hur förhållandena är i andra demokratiska länder, vilket jag tycker är en av bristerna i den kungl. propositionen. Justitieministern besvarade inte frågan hur han tänkt sig att det skall gå till för att talmännen skall få möjlighet att motivera sitt ställningstagande i en viss situation. Ett exempel från det amerikanska representanthuset ger vid handen att dess ordförande kan lämna sin plats och motivera sitt ställningstagande. Då får vice ordföranden sitta i ordförandestolen utan att kunna utöva någon rösträtt.

Det skulle vara av intresse att höra vad statsrådet har att anföra som svar på denna undran, som är ganska utbredd här i kammaren och som kommit till uttryck i den reservation, vars kläm

i alla fall omfattas av hälften av konstitutionsutskottets ledamöter.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Pettersson i Norregård förbigick, att jag i propositionen i princip helt har ställt mig på utredningens ståndpunkt, men jag har ansett att vi inte *nu* kan ta detta förslag. Vi får göra ett provisorium för den närmaste valperioden och täcka de mest aktuella behoven av att ge utlänningar möjlighet att få svensk statstjänst.

Till herr von Friesen skulle jag vilja säga att det väl inte är något tecken på partipolitisk obundenhet att valperiod efter valperiod stå uppförd på ett visst partis lista. Vad herr von Friesens fråga beträffar om talmännens möjligheter att framföra en motivering till sitt ställningstagande så är det, även om debatterna ofta är mycket långa, väl inte vanligt att alla riksdagens ledamöter till protokollet anger en motivering för sitt ställningstagande i varje ärende. Vi behöver nog inte hysa några bekymmer för talmännens möjligheter att i någon form framföra skälen för sitt ställningstagande.

Herr BJÖRKMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Det har blivit ganska mycket debatt här om hur stor brådskan är när det gäller att få den föreslagna grundlagsändringen genomförd. Statsrådet och chefen för justitiedepartementet har gentemot mig framhållit att det är bråttom därför att behovet av läkare är så stort. Redan nu föreligger icke obetydliga möjligheter att låta utländska läkare få tillträde till svenska statliga och kommunala tjänster. Det står — för övrigt med en fin formulering — i 28 § regeringsformen: »Konungen vare ock obetaget, att, efter vederbörandes hörande, eller uppå deras framställning ... till läkarebefattningar kalla och befordra även utländske män och kvinnor av utmärkt förtjänst.» Vad

Ändringar i grundlagarna

som kommer bort i det nya förslaget är orden »av utmärkt förtjänst», och ordet »läkarebefattningar» ändras till »befattningar, av vilkas innehavare kräves medicinsk utbildning». Med paragrafens nuvarande formulering är alltså möjligheterna för utländska medborgare ingalunda uteslutna.

I mitt första inlägg erinrade jag också om att många riksdagsledamöter ansett ändringar i åtskilliga förordningar vara av synnerligen brådskande natur, och de har begärt sådana ändringar. Förslagen har avvisats därför att »utredning pågår». Jag skulle kunna nämna åtskilliga exempel, där till och med bevillningsutskottet begärt förslag av Kungl. Maj:t utan att det lett till någon åtgärd. Att det just i detta fall skulle vara så särskilt bråttom, är en uppfattning som vi inte kan dela.

Herr SEHLSTEDT (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att göra några kommentarer till frågan om rösträtt för kamrarnas talmän.

Vad som här sagts om valutslaget måste ställas in i sitt riktiga sammanhang. Vallagen fastställer ju hur valet skall ske och hur sammanräkningen skall ske, och vi kommer alla hit valda av människor som förutsätter att vi skall försöka fullfölja vissa bestämda strävanden. Detta är utgångsläget, och det innebär, att det borde vara varje riksdagsman obetaget att använda sin rösträtt. Det är väl också, såvitt jag förstår, den innersta meningen. Faktum är dock att riksdagen under många, många decennier på egen hand korrigerat folkviljans uttryck genom att förvägra talmannen rösträtt.

Det är alltså *riksdagen* som förvägrat talmannen den rösträtt som människorna som väljer honom väl ändå anser att han bör ha. Jag tycker det är ganska viktigt att ha detta klart för sig, när man diskuterar frågan. Då regeringen just i år lagt fram en proposition i ärendet — något som ju be-

tecknats som uttryck för en olycklig snabbhet från regeringens sida — måste jag för min del säga mig, att *riksdagen* väntat alldeles för länge med att ta upp frågan om talmannens rösträtt. Riksdagen har i decennier godtagit en ordning, som uppenbarligen inte kan anses vara riktig och som bibehållits kanske just därför att de som sitter här ibland är så bundna av traditionellt tänkande, att de mer eller mindre automatiskt är ovilliga att diskutera en förändring.

Dessutom undrar jag verkligen, om en riksdagsman plötsligt blir så där upphöjt opartisk, objektivt höjd över sina valmäns intentioner som han påstår vara, när han sätter sig i talmansstolen. Jag frågar dem som har invändningar här: Tror ni verkligen att talmannen, när han sätter sig i talmansstolen, frigör sig från sitt eget samvete? Och finns det inte en § 16 i regeringsformen som talar om »ingens samvete tvinga eller tvinga låta»? Det är kanske en originell synpunkt i sammanhanget, men jag anser att riksdagen bör fråga sig, om det verkligen är rimligt, att en som är vald till riksdagen och som kommer hit, fylld av tanken att försöka fullfölja strävanden som överensstämmer med valmännens intentioner, och som kommer med ett samvete, som bl. a. är politiskt, skall vara alldeles frigjord från det samvetstvång som det innebär för honom att sitta och vara »frigjord» från möjligheten att ge uttryck för vad han tycker och tänker. Hans samvete upphör inte att verka i och med att han blir talman. Men han har — det medger jag — frivilligt accepterat situationen, bunden han också kanske som många andra av den tradition, som man anser vara så gammal inom den svenska riksdagen.

Jag tror det är väsentligt vid varje talmansval i den svenska riksdagen, att man söker efter den som man räknar med skall vara oväldig och mot vilken det alltså inte skall finnas rimlig anled-

Ändringar i grundlagarna

ning att rikta anmärkning för partiskhet. Därför tror jag också att talmannen skulle bli en lika lysande prydnad för den svenska riksdagen även om han tillerkändes rätten att ge uttryck åt sin mening i samband med en votering. Och hyser man oro för att han inte också skulle ha möjlighet att ge en förklaring till sitt ställningstagande, är det såvitt jag förstår ytterst enkelt att i grundlagen eller på annat sätt ange, att talmannen har rätt att efter en votering avge en röstningsförklaring — för övrigt ett tillvägagångssätt som inte är okänt för den svenska riksdagen, eftersom det tillämpats tidigare. En sådan röstningsförklaring skulle öppna möjlighet för talmannen att motivera sin ståndpunkt, därest han känner behov av det, utan att vare sig han själv eller andra lockades att gå in i polemik.

Det har frågats hur det ligger till på andra håll. Jag skall som hastigast tilllåta mig relatera talmännens ställning i olika parlament. Talmannen har både vanlig rösträtt och vid lika röstetal utslagsröst i Norge. Han har vanlig rösträtt i Belgien, brittiska överhuset, Danmark, Island, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Förbundsrepubliken Tyskland och Österrike. Talmannen saknar vanlig rösträtt men har däremot utslagsröst i brittiska underhuset, i Eire och i Schweiz. Talmannen har varken rösträtt eller utslagsrätt i Finland, Frankrike och Sverige. I detta sammanhang kan man kanske tillfoga att finnarna uppenbarligen är något påverkade i fråga om sin grundlagsskrivning av den svenska riksdagens exempel.

Allt detta vittnar om att man på flera håll faktiskt tillerkänner talmannen den rätt som han, när han för första gången går in i parlamentet, anses böra ha och som fordras av den väljarkår som skickar dit honom.

Jag skall inte ta upp någon polemik härvidlag, men jag har en känsla av att en del av de invändningar mot förslaget som gjorts är av den karaktären,

att det värde man givit dem rimligen inte bör tillerkännas dem. Att konstitutionsutskottet inte tagit något initiativ, tycker jag spelar mindre roll; att regeringen tagit ett initiativ nu, tycker jag ur författningsutredningens synpunkt inte spelar någon roll. Jag tror inte att författningsutredningen känner sig sakna förtroende från riksdagens sida, om riksdagen godtar denna proposition. För min del skulle jag vara ganska tillfreds om riksdagen tog förslaget nu — vi har så många andra saker att syssla med i författningsutredningen att det räcker.

Var och en som rannsakar sig närmare måste komma till den uppfattningen, att det förtroende den kammarledamot får som placeras i talmanstolen, kommer han att motsvara såsom kammarens talesman och representant, även med rätt att ge uttryck för sin inställning i samband med voteringar. Han kommer att motsvara detta förtroende framför allt på grund av sin visade vilja att vara oväldig, att vara en rejäl och hygglig och en hyvens karl i olika sammanhang.

Kommer vi så till propositionsordningarna, som ju här anförts såsom en anledning till att man inte borde låta talmannen få rösträtt, så lär det väl ändå inte — med all respekt för talmannens propositionsordningar — vara någon hemlighet, att talmannen och kansliet gemensamt arbetar hårt för att göra dem sådana som de bör vara för att bli objektiva och framför allt klara ur kamrarnas synpunkt. Mot denna bakgrund tror jag inte det finns någon risk för att talmannens sätt att framställa proposition skall behöva bli föremål för någon som helst diskussion.

För övrigt är det inte talmannen som fastställer propositionerna, därest någon tvekan skulle råda, utan det är kammaren som gör detta. Är någon kammarledamot tveksam därvidlag, har han redan nu möjlighet att anmäla detta, innan beslut fattas om fastställande av propositionsordning.

En invändning, som också statsrådet

Ändringar i grundlagarna

berörde, har riktats mot talmannens roll i samband med regeringsbildningar. Jag är inte säker på att det skulle bli annorlunda, om talmannen hade rösträtt i kammaren. Jag vågar påstå att talmannen, även med rösträtt, skulle iaktta den objektivitet som varje talman, varje ordförande i varje församling personligen ålägger sig för att svara mot det förtroende, som visats honom från vederbörande valkorporations sida — vare sig det gäller riksdagen, stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige eller någon liten svensk folkrörelseorganisation var som helst ute i bygderna.

Så frigjord från samvete, som man på sina håll tycks förutsätta att en talman skulle kunna komma att bli, tror jag aldrig han blir. Han är en människa, han liksom alla andra, och därför blir det även för honom en samvetsfråga vilken ställning han skall inta utan hänsyn till andras påtryckningar. Jag misstänker att hänger det bara på att talmannen skall råda Konungen vid en regeringskris, finns det helt andra krafter i den svenska parlamentarismen som klargör på vilket sätt och under vilka former en regering i ett sådant fall skall tillsättas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PETTERSSON i Norregård (cp) kort genmäle:

Herr talman! Efter denna lektion i grundlagsskrivning kanske man inte skulle fortsätta debatten längre. Jag tycker det är riktigt, att vi ventilerar frågorna, men det är ganska ovanligt att de som blivit ledamöter i en så stor utredning som författningsutredningen visar sig så övertygade om att ett förslag är absolut riktigt. Jag har nästan på känn att det var fråga om en prickning av författningsutredningen för att den arbetat så långsamt, att regeringen inte ansett sig kunna vänta. Om herr Sehlstedt är så övertygad, som hans anförande givit vid handen, hade det rik-

tiga varit att komma med ett delbetänkande i denna fråga, som tydligen är så brådskande. Det är inget ovanligt med delbetänkande i frågor som anses böra lösas fortast möjligt. Jag tycker det är egendomligt att denna tanke har kommit upp i sådan hast, när författningsutredningen legat på ärendet så länge.

Herr SEHLSTEDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle gärna vilja ha vännen Pettersson i Norregård med i författningsutredningen. Då skulle han kanske upptäcka, att den utredningen har så oerhört många väsentliga frågor att syssla med, att den omständigheten att den inte är färdig ännu knappast kan läggas den till last, ärligt sagt. Men till saken hör också att i författningsutredningen råkar finnas personer, som till och med hade en mening om saker och ting innan de kom med — och som dessvärre också slåss för sin mening inom utredningen. Jag tillhör alltså de där odygdiga utredarna, och jag har slagits för talmannens rösträtt innan det ens var påtänkt med en författningsutredning, även om jag inte fört fram frågan i riksdagen. Men när det äntligen ges ett tillfälle, då molnen genom regeringens åtgärd skingras och det kommer en liten ljusstråle, tycker man sig ha rätt att säga sin mening i denna fråga, även om författningsutredningen inte blir färdig i år. Jag trodde att jag hade rätt härtill och inte behövde känna samvetstvang inför kammaren, om jag hävdade en mening som är mycket äldre än mitt medlemskap i författningsutredningen.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Herr Sehlstedt ville gärna ha med herr Pettersson i Norregård i författningsutredningen. Jag får väl uppfatta detta så, att herr Sehlstedt tänker sig två representanter från centerpartiet i utredningen?

Jag begärde ordet i denna fråga, när jag hörde herr Andersson i Linköping.

Ändringar i grundlagarna

I motsats till en del talare här i dag godkänner jag i och för sig herr Anderssons resonemang då han säger: »Vi socialdemokrater har inte tänkt på detta med talmannens rösträtt förut» — det hade tydligen herr Sehlstedt gjort, hörde vi nyss — »och det är väl inget fel, att man gör upptäckter i efterhand.» Nej, det tycker jag inte alls är något fel. Men det är inte detta som frågan direkt gäller, utan vad vi diskuterar är, huruvida de »upptäckter», som herr Andersson och andra gjort och efter vad jag förstår presenterat för departementschefen, är väl genomtänkta.

Jag kan glädja herr Andersson i Linköping med att säga att då det gäller hans grundtes har jag samma uppfattning som han. Herr Andersson sade att »folkviljan skall komma till uttryck i riksdagen». Inte bara herr Andersson utan även andra socialdemokrater har i dag redovisat denna sin uppfattning. Jag delar den uppfattningen. Vi skall eftersträva rättvisa. Norra Älvsborgs socialdemokrater skall inte få nöja sig med två effektiva mandat i stället för tre bara av den anledningen att vår vördade talman är vald i Norra Älvsborgs valkrets. Den rättvisepincipen hyllar även jag. Jag skulle emellertid ha varit glad om socialdemokraterna omfattat rättvisepincipen tidigare, exempelvis då jag motionsvis lade fram den valmetod som vi nu har med dess uddatalsregel. Jag skulle bli glad om jag från deras sida fick gensvar för rättvisepincipen i fortsättningen, exempelvis då det blir diskussion om spärren i valmetoden. Jag slår fast att herr Andersson med sin inställning inte kan acceptera tanken på enmansvalkretsar med majoritetsval.

Herr Andersson, som jag alltså så här långt instämmer med, var en smula konfunderad över utskottsminoritetens sammansättning, och särskilt skilde han mellan herr von Friesens inställning å ena sidan och de andra reservanternas å den andra. Jag skall göra herr Anders-

son ännu mer förbryllad genom att redovisa att jag, trots att jag delar den grunduppfattning som herr Andersson har, ändå kan följa herr von Friesen ganska långt i hans resonemang. Herr von Friesen deklarerade, att kammarens talman inte var att betrakta som en partirepresentant utan som en kammarens representant. Jag skall på den punkten t. o. m. gå ännu längre än vad herr von Friesen gjorde.

Talmannen är inte att anse som partirepresentant, inte ens som kammarrepresentant utan som *lagens* representant. Vi skall komma ihåg att en svensk talman representerar någonting alldeles artskilt i jämförelse med ordförandena i de utländska parlamenten, speakern i engelska underhuset icke undantagen. Det karakteristiska för en svensk talman är ju att han inte har någon materiell maktbefogenhet. Talmannen kan visserligen låta utrymma läktaren, om det skulle krävas, men talmannen har ingen materiell maktbefogenhet gentemot oss ledamöter i kammaren. Därvidlag inskränker sig talmannens befogenheter till förmaningar och tillsägelser, när han vill upprätthålla ordningen. Om det behövs några verkliga åtgärder — jag kallar dem materiella åtgärder — för att upprätthålla denna ordning kan talmannen avge förslag, men det är kammaren som beslutar. Möjligen kan talmannen upplösa ett plenum, om det blir för bråkigt, men inte ens om det finns det laga föreskrifter. Trots denna talmannens maktlöshet, om man ser saken formellt, fungerar det hela, ty talmannen har i dag *reell* makt, och den grundar sig på de svenska talmännens obestriddliga prestige. Jag håller med herr von Friesen om att vi bör tänka oss för två gånger, innan vi sätter den prestigen i riskzon. Observera herr Sehlstedt, att jag uttrycker mig så! Jag är inte så kategorisk i mina formuleringar som herr Sehlstedt. Det beror kanske inte i första hand på att jag är ledamot av författningsutredningen,

Ändringar i grundlagarna

herr Pettersson i Norregård, utan det beror på att dessa frågor är komplicerade.

Jag förstår mycket väl, om herr Andersson i Linköping nu i sin bänk undrar hur de båda resonemang jag för här går ihop. Det gör de. Vi har att kombinera herr Anderssons rättvisekrav och herr von Friesens krav på talmannens fristående ställning. Låt oss försöka det. Det finns många sätt att klara den saken. Jag nämner några, fastän jag är fullt medveten om att man kan använda både det ena och det andra mot de olika metoderna. Naturligtvis kan man välja talmannen utanför riksdagen. Då är saken klar. Men om man vill välja talmannen inom riksdagen, och det finns goda skäl för det, kan man tänka sig exempelvis det norska systemet med valda suppleanter, s. k. varamän. Den som blir vald till talman har en suppleant som automatiskt rycker in och övertager mandatets yttranderätt och rösträtt och, inte minst viktigt, mandatets motionsrätt. Man kan tänka sig andra möjligheter. En möjlighet är att göra en ny »sammanräkning» och på så sätt få fram en ersättare till den som utses till talman. Jag vill inte här binda mig för den ena eller andra lösningen, utan vad jag vill säga med detta är, att denna fråga är alltför svår och komplicerad för att lämpa sig för den snabbbehandling som man nu tänker sig.

I motsats till departementschefen menar jag, att det finns mycket starka skäl för att denna fråga liksom så mycket annat remitteras till författningsutredningen. När för en tid sedan folkomröstningsinstitutet behandlades här i kammaren, hade jag i sak samma inställning som höger- och folktopartirepresentanterna, men jag ansåg trots det riktigt att följa socialdemokraterna vid omröstningen, när de ville, att författningsutredningen skulle se på den saken. Och i dag har jag i konsekvens härmed samma inställning till det föreliggande ärendet.

Jag yrkar alltså, herr talman, vad gäller punkten C, bifall till reservationen.

Herr **SEHLSTEDT** (s):

Herr talman! Får jag bara säga en sak. Vi diskuterar inte valsystemet och valsättet nu, utan vi diskuterar frågan om talmannens rösträtt. Alldeles oavsett om vi har ett proportionellt system, som den ene eller andre anser mer eller mindre orättvist, eller vi har ett majoritetsvals system eller någon annan form av vals system, så uppstår ur min synpunkt alltid frågan om talmannens rösträtt. Hans rätt, när han sitter i riksdagen, är att rösta så som hans samvete bjuder honom.

Herr **WAHLUND** (cp):

Herr talman! Herr Sehlstedt högg ned på en detalj i mitt anförande. Det är alldeles riktigt att den inte hör till denna fråga. Men jag anser det fullt befogat att efterlysa den konsekvens i den inställning i hithörande frågor, som jag väntar mig från socialdemokraternas sida.

Men den viktigaste punkten är ju, om man kan vara så säker som herr Sehlstedt var här, när han talade för rösträtt åt talmannen och mycket väl taligt beskrev den röstberättigade talmannens förnämliga egenskaper. Jag är inte så säker på den saken som herr Sehlstedt. Jag yttrar mig inte så kategoriskt. Jag vill inte säga att jag inte tror på herr Sehlstedt — det vore för mycket sagt — men jag vågar inte vara säker på att herr Sehlstedt har rätt.

Jag har tagit mig före att från riksdagsbiblioteket ta hit en doktorsavhandling av en herre som behandlar den svenska talmansinstitutionen i ett arbete på över 200 sidor och naturligtvis ordentligt studerat detta ämne. Han kommer till en helt annan uppfattning än herr Sehlstedt här gjorde. Jag hinner förstås inte på den tid som här står mig till förfogande i ett genmäle att

Ändringar i grundlagarna

läsa upp så värst mycket. I den här avhandlingen talas det emellertid om de svenska talmännens opartiskhet, deras upphöjdhet över partisynpunkter och deras till följd härav moraliska makt. »Den förnämsta orsaken härtill», säger författaren, dr Vegelow, »är det sätt, varpå de svenska talmännen till-satts. Ty det är det sätt, varpå utnämningen sker, som är i så hög grad bestämmande för talmansinstitutens karaktär. Är källan till dessa grumlad av partisinne, kan det icke undvikas, att detta blir placerat i högsätet. I omvänt proportionellt förhållande till partisinnets styrka vid valen av talmän stå dessas opartiskhet, objektivitet och upphöjdhet över partisynpunkterna, vilket främmande länders talmansinstitut nog-samt vittna om.»

Jag skriver på utredningsstadiet inte under det som står i denna avhandling, men jag skriver inte heller under motsatsen.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Jag skall inte heller låta mig frestas av herr Wahlund att ta upp en diskussion om valsystemet. Det är inte det frågan gäller i dag. Naturligtvis finns det många bland oss, som med stark sympati ser på ett system med majoritetsval i enmansvalkretsar. Det finns andra som anser det proportionella valsystemet vara det bästa, och det finns bland anhängarna av detta företrädare för olika sammanräkningsmetoder. Oavsett vilket system man fastnar för i framtiden skall väl den folkvilja, som kommer fram i form av en riksdagsrepresentation, få ta sig uttryck vid voteringarna. Den frågan kallar herr Wahlund en detaljfråga i dag, men, herr Wahlund, det är just den som vi har att handlägga och ingen annan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen framställde först propositioner beträffande utskottets hemställen i avdelning A), nämligen dels på

bifall till utskottets förevarande hemställen, dels ock på förkastande av det av utskottet framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 28 regeringsformen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Norregård begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställen i avdelning A) i utskottets utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren förkastat det av utskottet framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 28 regeringsformen.

Sedan kammarens ledamöter härafter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Norregård begärde dock röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 147 ja och 65 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställen i avdelning A).

Härefter gav herr talmannen propositioner med anledning av den under avdelning A) avgivna reservationen 1) av herr Ollén m. fl., nämligen dels på antagandet av det såsom bilaga A till propositionen fogade grundlagsändringsförslaget, dels ock på förkastande därav; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr von Friesen begärde emellertid votering, i anled-

Uppskov med vissa ärenden

ning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren förkastar det grundlagsändringsförslag som framlagts genom den av herr Ollén m. fl. beträffande avdelning A) i konstitutionsutskottets utlåtande nr 22 avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren antagit ifrågasvarande grundlagsändringsförslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren förkastat det genom nu förevarande reservation framlagda grundlagsändringsförslaget.

I fråga om avdelning B) ställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på förkastande av det av utskottet framlagda förslaget till upphävande av § 31 regeringsformen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Herr talmannen gav slutligen beträffande avdelning C) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på förkastande av det av utskottet framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 51 riksdagsordningen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Norregård begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i avdelning C) i utskottets utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren förkastat det av utskottet framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 51 riksdagsordningen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 110 ja och 109 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i avdelning C).

§ 2

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 23, över motion väckt i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till konventionen angående upprättande av Europeiska frihandels-sammanslutningen, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3**Uppskov med vissa ärenden**

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 24, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr PETTERSSON i Norregård (cp):
Herr talman! Jag vill bara anmäla att ett årtal fallit bort i utskottets hemställan. Efter I: 609 skall det stå 1959.

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4

Anordnande av lokaler för luftbevakningen m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1960/61 till anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen m. m.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under kapitalbudgeten (bilaga 26, punkt 32, s. 34 och 35 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att till Anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett investeringsanslag av 12 150 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* (I: 156) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (II: 222), hemställts, såvitt nu vore i fråga, att förevarande anslag måtte uppföras med 7 150 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 156 och II: 222, såvitt nu vore i fråga, till Anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen m. m. för budgetåret 1960/61 under försvarets fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 12 150 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Regeringen har här begärt 12 150 000 kronor till anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen m. m. I följd utgick samma anslag med 6 miljoner kronor. Vi har föreslagit en nedprutning med 5 miljoner kronor, d. v. s. 1 miljon kronor mer än förra året.

Nu säger utskottet bl. a. vid behandlingen av denna fråga — och naturligt-

vis yrkar man bifall till regeringens förslag: »Vid den fortsatta projekteringen av anläggningen har det emellertid visat sig att beräkningarna varit så otillförlitliga, att totalkostnaden kommer att högst avsevärt överstiga den ursprungligen beräknade. Utskottet vill uttala, att utskottet betecknar vad sålunda förekommit som synnerligen otillfredsställande.»

Herr talman! Jag vill först yrka bifall till motionen nr 222 i denna kammare. Dessutom skulle jag vilja hemställa till utskottets talesman, att han litet närmare talar om för kammaren vad som dölj sig bakom denna gåtfulla skrivning. Har man överskridit summan med 30 eller 40 eller 50 miljoner?

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Här finns ett samspel mellan driftbudgeten och kapitalbudgeten. Pengar har beviljats på driftbudgeten till försvarets inköp av materiel för denna luftbevakning, och beställningarna är redan utlagda. Vad som här ifrågasatts är ett anslag på kapitalbudgeten till mera fasta anläggningar. Kungl. Maj:t har för detta ändamål begärt ett investeringsanslag på 12 150 000 kronor.

Jag förstår att det är utskottets skrivning som föranlett herr Hagbergs fråga. Vi har sagt ut, att vi inte känner oss helt tillfredsställda med hur detta ärende har redovisats. Statsrådet har också själv erkänt, att han hyser vissa betänkligheter angående kostnadsberäkningarnas tillförlitlighet. Han har dock kommit fram till att de arbeten som här är ifrågasatta har så oerhört stor betydelse för försvaret, att de måste fullföljas. Utskottet har också efter fördragningar och överväganden stannat för uppfattningen, att av hänsyn till en så angelägen del av försvaret som luftbevakningen numera utgör bör de inledda arbetena fullföljas.

Jag är inte i tillfälle att här i detalj redogöra för siffrorna och precisera lur kostnaderna spaltar upp sig, men jag ber alldeles särskilt få understryka, att jag

Anordnande av lokaler för luftbevakning m. m.

tror att det finns alla skäl för riksdagen att fullfölja projektet. Detta hindrar inte att utskottet har hävdad, och att också riksdagen bör kunna instämma i detta, att vi önskar få klarare utredningar och tillförlitligare beräkningar på ett tidigare stadium än vad som skett i detta fall.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Alltså: det blev inget svar på min fråga. Då kan man ju lugnt utgå ifrån att jag inte högg till för mycket, då jag antog att det rörde sig om flera tiotal miljoner kronor som de militära myndigheterna här sätter sprätt på utan att ha frågat riksdagen om lov.

Det är inte så, herr Skoglund, att utskottet har sagt att utskottet »inte var helt tillfredsställt», utan utskottet har sagt att utskottet »betecknar vad som förekommit som synnerligen otillfredsställande». Det är en anmärkningsvärt stark formulering utskottet har använt i detta fall, men när man sedan frågar vad som ligger bakom denna reprimand, då tiger den som talar för utskottet. Det är något som alltså inte angår den svenska riksdagen.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! När statsutskottet enhälligt har skrivit på det rätt anmärkningsvärda sätt som skett är det naturligtvis ingen tillfällighet. Jag vill utöver vad förste vice talmannen nyss sade alldeles oförblomerat säga, att vad statsutskottet här riktar sig emot är fjolårets kostnadsberäkningar. Det hade varit en ganska enkel sak för herr Hagberg att själv undersöka vad som begärdes i fjol, men eftersom han inte har gjort det kan jag stå till tjänst med att upplysa därom. Det finns ingen anledning fördölja, att det rörde sig om 2,8 miljoner kronor. Vid omräkningar och efterforskningar har det sedermera visat

sig, att beloppet behövt höjas på det sätt som här har skett.

Vad utskottet med sin skrivning har velat anmärka på var att riksdagen icke redan då anslaget begärdes fick en tillförlitlig kostnadsberäkning utan att anslaget på detta sätt har måst räknas upp så avsevärt ett följande år. Om detta har alltså utskottet bestämt uttalat att sådant icke bör få förekomma, och jag — liksom hela utskottet — står naturligtvis bakom detta uttalande.

Därmed är den saken klar, men sedan detta är klart är det lika klart — och när vi säger det förtar vi på intet sätt skärpan i kritiken mot att kostnadsberäkningar sker på så lösa grunder som här skett — att utskottet vid sin prövning funnit att denna allvarliga brist i fjolårets kostnadsberäkningar ingenting förändrar i behovet av att arbetena fullföljs. Detta är anledningen till att utskottet tillstyrker anslagsäskandet. Jag ber att få instämma i herr förste vice talmannens yrkande.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Sedan detta är klart, herr Ståhl, sedan det är klart att riksdagen förts bakom ljuset vid ett tidigare tillfälle, sedan det är klart att det som förelades riksdagen förra året inte alls hade med verkligheten att göra, säger utskottet: »Så får man inte göra!», och sedan betalar man, men talar inte om vad det i själva verket rör sig om. Det är detta jag konstaterar.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Riksdagen har inte förts bakom ljuset, ty om utredningen i fjol hade varit uttömmande och tillfredsställande, så hade kostnaderna fördenskull inte blivit lägre än de nu visar sig vara. Felet på fjolårets kostnadsberäkningar var att de var ofullständiga. Det är detta utskottet anmärker på i år.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Nej, så lätt är det inte! Om man skall hålla sig till statsut-

Anordnande av lokaler för luftbevakning m. m.

skottets skrivning rör det sig inte om ofullständiga uppgifter utan om »att det visat sig att beräkningarna varit så otillförlitliga, att totalkostnaden kommer att högst avsevärt överstiga den ursprungligen beräknade». Vad har statsutskottet för intresse att skriva så skarpt, om talesmän för utskottet sedan skall gå upp här i talarstolen och säga: »Det där menade vi egentligen ingenting med. Det är inte mer eller mindre överdrivet att lägga in en sådan tolkning som Hagberg gör.»

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag måste bestämt tillbakavisa herr Hagbergs beskyllning mot utskottet för att först skriva allvarligt och sedan ta tillbaka sina uttalanden. Här har uttryckligen förklarats, att ingenting finns att ta tillbaka i utskottets admonition till myndigheterna att redan från början göra fullständiga och tillförlitliga kostnadsberäkningar. Det är vad statsutskottet begär.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag har inte sagt att statsutskottet skulle ha tagit tillbaka sin kritik. Vad jag har sagt är att de som här försvarar utskottet ger en helt annan version av saken. Skillnaden torde vara ganska uppenbar.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag vill bara meddela kammaren, att i första kammaren upplyste utskottets talesman på en direkt fråga, att kostnadsberäkningarna nu är uppe i det sjudubbla beloppet jämfört med det ursprungliga. Detta var alltså en upplysning från utskottets talesman där.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag vill repetera siffrorna för herr Senander. Som jag nyss nämnde rörde det sig i fjol om 2,8 miljoner kronor. Nu begärs ett investeringsanslag på 12 150 000 kronor. Om man

räknar in vad de kommande arbetena belöper sig till är det möjligt att beloppet kommer att sluta på ett tjugotal miljoner, men till den saken kan vi för dagen inte ta ståndpunkt. 2,8 miljoner kronor är alltså det belopp som angavs i fjol, och det var den beräkningen som utskottet anmärkt på såsom otillförlitlig och ofullständig. För dagen är siffran 12 150 000 kronor. Längre i upplysning kan varken statsutskottet eller någon annan sträcka sig.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Utöver vad herr Ståhl här anfört om att utskottet lägger stor vikt vid önskemålet om bättre och tillförlitligare utredningar, vill jag tillägga att det dock här är fråga om ett utvecklingsarbete, som man inte från början kunnat helt bedöma. Det erkännandet måste göras med hänsyn till dem, som har sysslat med denna sak.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Men om utskottets talesman i första kammaren på en direkt begäran om mera preciserade uppgifter svarar, att han av sekretesskäl inte kan lämna dessa uppgifter men meddelar att den ursprungligen beräknade kostnaden hade sjudubblats, måste väl detta uttalande gälla. Det kan väl inte bestridas av utskottets talesmän i andra kammaren.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en för krigsmakten gemensam krigshögskola m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m.**§ 6****Anslag till arkiv m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1960/61 till arkiv, bibliotek, museer och akademier m. m. samt till naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, (punkterna 21, 33, 56, 58, 59, 60, 63 och 64 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1960), föreslagit riksdagen att anvisa vissa anslag till arkiv, bibliotek och museer samt akademier m. m.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft vissa i anslutning till respektive anslagspunkter i det följande redovisade motioner.

Vidare hade Kungl. Maj:t i samma proposition under åttonde huvudtiteln (punkt 139, s. 283) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1960/61 beräkna till Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter ett reservationsanslag av 17 885 000 kronor.

Härjämte hade Kungl. Maj:t i samma proposition under kapitalbudgeten (bilaga 30, punkterna 14 och 15, s. 26 och 27) föreslagit riksdagen att, likaledes i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1960/61 beräkna

till Statens lånefond för universitetsstudier ett investeringsanslag av 10 300 000 kronor samt

till Allmänna studielånefonden ett investeringsanslag av 10 500 000 kronor.

Sedermåra hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 89, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 11 mars

1960, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1960/61 anvisa

till Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter under åttonde huvudtiteln ett reservationsanslag av 17 865 000 kronor,

till Statens lånefond för universitetsstudier under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 10 600 000 kronor,

till Allmänna studielånefonden under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 10 200 000 kronor.

Avd. I. Vissa anslag till arkiv, bibliotek och museer samt akademier m. m.**Punkten 1****Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m.**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 21, s. 37—43 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 245 500 kronor, innebärande en anslagshöjning med 103 500 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 145 500 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m. för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudti-

Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m.

teln anvisa ett reservationsanslag av 245 500 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kajser*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m. för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 145 500 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Vid detta statsutskottets utlåtande är fogat ett antal reservationer bl. a. från utskottets högerledamöter. De avser i huvudsak direkta besparingar, nödvändiggjorda enligt reservanternas mening av det statsfinansiella läget, men de avser också principiella ställningstaganden till utgifter, som av Kungl. Maj:t begäres i detta avsnitt av åttonde huvudtiteln. Jag avser härvidlag anslaget till naturastipendier på 17 865 000 kronor under avd. II, punkt 1.

Vad först gäller de direkta besparingarna omnämnes dessa i reservationerna under avd. I, punkterna 1, 3, 5, 7 och 8. Det är i och för sig blygsamma besparingar, men med hänsyn till högerpartiets allmänna inställning till nödvändigheten av att göra besparingar även på mindre poster har vi reservanter tilllåtit oss att föreslå minskningar av de av Kungl. Maj:t begärda anslagen under dessa punkter. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna vid de här nämnda punkterna.

Med herr talmannens tillåtelse ber jag samtidigt att få yttra mig beträffande avd. II, punkt 1, i samma utlåtande från statsutskottet.

Beträffande naturastipendierna och

den vid denna punkt fogade reservationen är reservanternas ställningstagande ett resultat av både principiella och praktiska överväganden. Jag tror att man vågar säga, att man numera allmänt anser att frågan om statens medverkan vid finansieringen av studier vid universitet och högskolor inte är tillfredsställande löst.

Vad först gäller frågan om naturastipendier, har det nuvarande systemet så stora inneboende brister, att det inte ens efter vissa justeringar nu kan komma att innebära en för studenterna acceptabel lösning.

Enligt det förslag, som ecklesiastikministern har framlagt, skulle nu cirka 47 procent av alla nyinskrivna studenter erhålla naturastipendier under tre år, d. v. s. fri kost och logi under samma tid. Förutsättning härför är, att studenterna har minst Ba i genomsnittsbetyg i studentexamen och att deras föräldrars inkomster inte uppgår till 20 000 kronor.

För att börja med det sistnämnda kravet, som alltid varit föremål för mycket stor irritation i studentkretsar, är det här fråga om en ren diskriminering av sådana studenter, vilkas föräldrar visserligen har en inkomst som nått och jämnt överstiger 20 000 kronor men som av olika skäl — kanske på grund av amortering av egna studieskulder — inte har någon som helst möjlighet att bidra till finansieringen av sina barns studier.

För sådana studenter saknar föräldrarnas ekonomi all betydelse för barnens studier. Dessa måste helt enkelt klara sina studiekostnader själva.

Även om ecklesiastikministern skulle höja den nuvarande inkomstgränsen till låt oss säga 25 000 kronor, är tröskelproblemet därmed inte löst.

Vad sedan gäller betygskravet, som nu har sänkts till Ba i studentbetyget, kan man med all rätt fråga sig, varför man just i det nuvarande läget, som karakteriseras av en stor och svårbe-

Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m.

mästrad tillströmning till universiteten, skall sänka betygskraven och därmed särskilt uppmuntra studenter med lägre betyg att ta de knappa undervisningsresurserna i anspråk.

Man frågar sig också: Har vi råd att låta bli att satsa på våra verkliga begåvningar, och varför skall just de, som av naturen råkat bli begåvade, sättas på undantag när det gäller samhällets stöd.

Reservanterna — liksom högerpartiet — hävdar i detta sammanhang en för alla studenter mera positiv linje. Vi anser, att studenternas studiefinansiering bör lösas i jämlikhetens tecken med rättvisa åt alla studentkategorier. Enligt vår uppfattning bör lån med statlig kreditgaranti ställas till alla studenters förfogande.

Belastningen under studietiden kommer i huvudsak att avse räntekostnaden, eftersom lånen är amorteringsfria under studietiden. Efter studiernas slut bör sedan studiekostnadernas amortering få avskrivas vid beskattningen.

I en motion till årets riksdag har högerpartiet framlagt ett konkret förslag om hur avdragsrätten bör utformas. Tyvärr har utskottsbehandlingen av motionen skjutits till höstriksdagen. Detta är så mycket mer beklagligt som vi inom högerpartiet hyser den bestämda uppfattningen, att det verkligen är på tiden att den här frågans långa lidandes historia snart får en för studenterna positiv lösning. Redan 1934 tog herr Håstad i en interpellation i denna kammarupp frågan om avdragsrätt, sedan saken då hade aktualiserats av Sveriges förenade studentkårer.

Vilket intresse studentorganisationerna sedan har visat för frågans lösning behöver jag säkerligen inte tala om för chefen för ecklesiastikdepartementet med hans kontakt med opinionen inom studentvärlden. Herr statsrådet är väl heller inte omedveten om att olika framställningar i frågan har gjorts av såväl Saco, Läroverkslärarnas riksförbund, Sveriges yngre läroverkslärares

riksförbund, TCO och Statstjänstemännens riksförbund.

Redan 1952 års riksdag begärde av regeringen en proposition till nästkommande riksdag. Ännu har vi inte sett någon proposition på riksdagens bord.

Att döma av uttalanden av statsministern för några månader sedan nere i Lund är han också för sin del alltså jämt lika oförstående inför studenternas krav på avdragsrätt vid beskattningen. Vi reservanter anser att en sådan avdragsrätt i skattehänseende är betydligt rättvisare och måste komma före naturastipendierna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den under avdelning II vid punkten 1 fogade reservationen d) av herr Kaijser m. fl., som innebär avslag på Kungl. Maj:ts förslag om ett reservationsanslag på 17 865 000 kronor till naturastipendier.

Jag ber också, herr talman, att få yrka bifall till den under avdelning II vid punkten 1 fogade reservationen a) av herr Kaijser m. fl., som innebär att riksdagen måtte besluta att studerande vid de högre konstnärliga läroanstalterna erhåller rätt att söka statsgaranterat studielån.

Herr andre vice talmannen tog ånyo ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Vi behandlar just nu punkt nr 1 i avdelning I av statsutskottets utlåtande nr 131. Här föreligger en reservation från högern. Herr Nilsson i Göingegården som representant för reservanterna har inte ägnat ett enda ord till motivering för denna reservation. Det förefaller mig uppseendeväckande att detta inte har skett. Herr Nilsson i Göingegården har här uppehållit sig vid frågan om naturastipendierna, men han har helt och hållet gått förbi den rad av reservationer, där

Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m.

högern yrkar avslag på de höjningar av anslagen till konstnärligt kulturell verksamhet, som ecklesiastikministern har föreslagit.

Jag har försökt komma underfund med vilken den egentliga motiveringen är till att högerpartiet har ställt sig avvisande till den upprustning på detta område, som ecklesiastikministern har velat inleda. Jag har inte kunnat hitta något annat skäl än en hänvisning till det statsfinansiella läget. På den grundvalen skulle ju vilket parti som helst kunna inta en negativ inställning till dessa frågor. Det är emellertid bara högern som gör det, och det måste ju ha sin speciella orsak. Ville man vara elak, skulle man kunna ställa upp den teorien, att högern och de samhällsgrupper högern representerar är likgiltiga för litteratur, konst och musik. Men jag tror inte att detta är fallet; jag tror att man måste söka förklaringen på ett annat håll. Högern är nämligen det enda svenska parti, som konsekvent söker tillämpa den ekonomiska liberalismen på samhällsföreteelserna. På det konstnärligt-kulturella området skulle denna liberalism kunna formuleras på detta sätt: en konstnär, en tonsättare, en författare bör hänvisas till att leva på den inkomst, som hans konstnärskap kan ge. Och ger det inte tillräckligt, bör han övergå till annan verksamhet. Onekligen går det alltjämt till på det sättet. Många av våra mest betydande författare, konstnärer och tonsättare har stått eller står just nu i valet mellan att svälta och att ägna huvudparten av sin kraft åt förtjänstarbete av annat slag än det konstnärliga. Men bör det vara så?

I statsverkspropositionen hävdar ecklesiastikministern, att det skulle vara utomordentligt beklagligt och samhället ovärdigt, om en i eminent grad kulturskapande samhällsgrupp skulle tvingas att dagtinga med sitt samvete och utbyta sin konstnärliga verksamhet mot inkomstarbete av annat slag.

Jag vill gärna i detta sammanhang

som en kontrast mot högerns inställning hänvisa till det publicerade förslaget till nytt partiprogram för det socialdemokratiska partiet. Där finns en punkt, som kräver bättre villkor åt kulturarbetarna. I kommentaren till den punkten understryker man, att samhället har ansvar också för kulturlivets fria sektor — alltså den sektor där konstnärer, författare, musiker och andra utövare av de fria konsterna har sin verksamhet. Samhället måste slå vakt, heter det, om det konstnärliga skapandets frihet. Den privatkapitalistiska uppfattningen av konstnärliga skapelser såsom uteslutande marknadsprodukter måste brytas. En konstnär, som inte är »säljbar», får nu i allmänhet försvinna från marknaden. Ett sådant betraktelsesätt leder till en kommersialisering av kulturlivet och en snedvridning av hela den kulturella utvecklingen. Stat och kommun — det är konklusionen — måste därför ekonomiskt underlätta tillkomsten av värdefulla kulturskapelser.

Statsutskottet har i sitt utlåtande nr 131 behandlat ecklesiastikministerns förslag till en begynnande upprustning på detta försummade område och uttalat sin glädje över att här äntligen har skett något. Det är förvisso fråga om en mycket blygsam inledning, men den har hälsats med glädje av alla dem som är verksamma på det konstnärligt-kulturella området, just därför att det är en inledning, alltså någonting som kräver en fortsättning. Avsikten måste vara att så småningom skapa rimliga ekonomiska förhållanden på detta område och möjliggöra för kulturarbetarna att ägna sig åt sin uppgift utan den ständiga risken för ekonomisk misär.

Men för högern har redan denna blygsamma inledning blivit för mycket. Högern säger nej; vi har inte råd att hålla oss med andra konstnärer än sådana, som kan räkna med god avsättning på marknaden för sina produkter. Det är som att säga till en van Gogh: Sätt dig på kontor eller ta anställning vid gru-

Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Avlöningar

van! Vi har inte råd att hålla dig som konstnär.

Det skall inte glömmas, att det är högern och högern ensam som intar denna hållning till kulturarbetarna!

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag under avdelning I, punkt 1, i statsutskottets förvarande utlåtande nr 131.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag beklagar att herr Arvidson inte tycks ha hört mitt anförande från början. Om han gjort det, skulle han inte ha påstått att jag inte med ett enda ord berört alla reservationerna från högerhåll i utskottets utlåtande. Jag hänvisade till det statsfinansiella läget, och jag tror att inte ens herr Arvidson kan förneka att det är mycket bekymmersamt. Det är ju ändå så, som herr Arvidson mycket väl vet, att om man inte har råd med vissa utgifter, så får man låta bli att göra dem.

Man kan givetvis också låna pengar — och det gör man ju ofta — men man kan inte låna hur mycket som helst. Det är dessa besparingssynpunkter som kommit till uttryck i reservationerna i detta som i så många andra fall.

Jag vill gärna ge herr Arvidson rätt i att här är ett område, där det annars vore önskvärt att ge ekonomiskt stöd i högre grad än vi gjort tidigare, men därför att det inte längre finns några pengar att ta av, får man spara på de punkter där det är möjligt.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården har här förklarat, att det svenska samhället inte har råd att ge dessa anslag. Kammarens protokoll är ju offentliga handlingar och får alltså återges i tryck, men jag skulle ändå vilja hos herr Nilsson anhålla om ett personligt tillstånd att i lämpliga sammanhang få trycka av hans inlägg.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propo-

sitioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övernående ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller statsutskottets hemställan i avdelning I) punkten 1: o) i utskottets utlåtande nr 131, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit den vid punkten fogade reservationen 1) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herrar Nilsson i Göingegården och Arvidson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 169 ja och 42 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaran hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (punkt 56, s. 73 —75) föreslagit riksdagen att dels god-

Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Avlöningar

känna av departementschefen angiven avlöningsstat för Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels ock till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 515 700 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte a) godkänna av motionärerna angiven avlöningsstat för Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61 samt b) till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 468 700 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

b) till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Avlöningar för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 515 700 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser, Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna i reservationen intagen

avlöningsstat för Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

b) till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Avlöningar för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 468 700 kronor;

Efter punktens föredragning yttrade:

Herr *NILSSON* i Göingegården (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten av herr *Kaijser m. fl.* fogade reservationen.

Herr *ARVIDSON* (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herrar *Nilsson* i Göingegården och *Arvidson* begärde emellertid vötering, i anledning varav efter given varsel följande vöteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i avdelning I) punkten 3:o) i utskottets utlåtande nr 131, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 2) av herr *Kaijser m. fl.*

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och vöteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talman-

Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Stipendier m. m.

nen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Arvidson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 171 ja och 41 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5**Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Stipendier m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 59, s. 77 och 78) föreslagit riksdagen att till detta ändamål anvisa ett reservationsanslag av 127 400 kronor, vilket innebar en anslagshöjning med 47 200 kronor.

I de båda under punkten 1 redovisade likalydande motionerna (I: 259 och II: 317) hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Stipendier m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 80 200 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Stipendier m. m. för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 127 400 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i an-

ledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Stipendier m. m. för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 80 200 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *NILSSON* i Göingegården (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten av herr *Kaijser* m. fl. fogade reservationen.

Herr *ARVIDSON* (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Arvidson* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i avdelning I) punkten 5:o) i utskottets utlåtande nr 131, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 3) av herr *Kaijser* m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmanen tillkännagav, att han funne fler-

Musikaliska akademien med musikhögskolan: Stipendier m. m. — Bidrag till musikkonservatoriet i Göteborg

talet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Arvidson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medels ett omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 170 ja och 42 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 6

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7**Musikaliska akademien med musikhögskolan: Stipendier m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 63, s. 85) föreslagit riksdagen att till detta ändamål anvisa ett anslag av 80 000 kronor, vilket innebär en anslagshöjning med 40 000 kronor.

I de båda under punkten 1 redovisade likalydande motionerna (I: 259 och II: 317) hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte till Musikaliska akademien med musikhögskolan: Stipendier m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 40 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Musikaliska akademien med musikhögskolan: Stipendier m. m. för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 80 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kajser*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med

bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Musikaliska akademien med musikhögskolan: Stipendier m. m. för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 40 000 kronor.

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr **NILSSON** i Göingegården (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten av herr *Kajser* m. fl. fogade reservationen.

Herr **ARVIDSON** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 8**Bidrag till musikkonservatoriet i Göteborg**

Kungl. Maj:t hade (punkt 64, s. 85) föreslagit riksdagen att till Bidrag till musikkonservatoriet i Göteborg för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 135 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 35 000 kronor.

I de båda under punkten 1 redovisade likalydande motionerna (I: 259 och II: 317) hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte till Bidrag till musikkonservatoriet i Göteborg för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 100 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till musikkonservatoriet i Göteborg för budgetåret 1960/61 under

Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 135 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till musikkonservatoriet i Göteborg för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 100 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten av herr Kaijser m. fl. fogade reservationen.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Arvidson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i avdelning I) punkten 8:o) i utskottets utlåtande nr 131, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 5) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter häref-

ter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Arvidson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 172 ja och 41 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Avd. II. Vissa anslag till naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter m. m.

Punkten 1

Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

Kungl. Maj:t hade (propositionen nr 89, s. 38—46) föreslagit riksdagen att till detta ändmål för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 17 865 000 kronor, innebärande en anslagsökning med 6 415 000 kronor.

I samband med behandling av propositionen nr 89 hade utskottet förehaft dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* m. fl. (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund* m. fl. (II: 317), i vilka, såvitt nu vore i fråga, hemställts att riksdagen måtte avslå förslaget om anslag till naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1960/61;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 586) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund* (II: 720), i vilka motionärerna — med upprepande av avslagsyrkande i motionerna I: 259 och II: 317 i vad avsåge naturastipendier åt studerande vid uni-

Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

versiteten m. fl. läroanstalter — hemställt att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 89 måtte besluta att studerande vid de högre konstnärliga läroanstalterna erhöles rätt att söka statsgaranterat studielån;

dels en inom första kammaren av herr *Bergman* (I: 587) väckt motion, vari hemställts att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 89 måtte besluta att Valands konstskola upptoges i förteckningen över de skolor för högre konstnärlig utbildning, vilkas elever skulle vara berättigade att erhålla naturastipendier samt räntefria lån ur statens lånefond för universitetsstudier;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström m. fl.* (I: 588) och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.* (II: 734), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 89 måtte uttala, att inom ramen för anslaget till naturastipendier ett ökat antal delstipendier borde utdelas i syfte att åstadkomma en uppmjukning av behovsprövningskraven i enlighet med vad i motionerna anförts, samt även i övrigt beakta vad som framhållits i fråga om det nu förevarande förslagets provisoriekaraktär.

Utskottet hemställde

I. att motionerna I: 586 och II: 720 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionen I: 587, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 588 och II: 734 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett

reservationsanslag av 17 865 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Kaijser*, *Skoglund* i Döversörp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort under I. hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 586 och II: 720, besluta att studerande vid de högre konstnärliga läroanstalterna erhöles rätt att söka statsgaranterat studielån;

b) av herrar *Axel Johannes Andersson*, *Jacobsson*, *Källqvist* och *Ståhl*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort under II. hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen I: 587, såvitt nu vore i fråga, besluta att eleverna vid Valands konstskola skulle vara berättigade att erhålla naturastipendier;

c) av herrar *Axel Johannes Andersson*, *Jacobsson*, *Källqvist* och *Ståhl*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort under III. hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 588 och II: 734, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anförde om angelägenheten av sådan uppmjukning av behovsprövningskraven vid beviljande av naturastipendier, att rådande tröskeleffekter utjämnades;

d) av herrar *Kaijser*, *Skoglund* i Döversörp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort under IV. hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, besluta att avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande under åttonde huvudtiteln av ett reservationsanslag för budgetåret 1960/61 till Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall

Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

till de av herr Kaijser m. fl. vid punkten fogade reservationerna 6 a) och d).

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! När vi år 1957 behandlade frågan om naturastipendierna, där folkpartiet hade reserverat sig för en utvidgning av dessa till att omfatta 26 procent av det totala antalet nyinskrivna, yttrade herr Munktel: »Jag vill endast i största korthet säga, att jag med både mitt hjärta och mitt förnuft instämmer i den av reservanterna uttalade uppfattningen.»

Herr Regnéll yttrade: »Jag skall be att med några ord få instämma i herr Heléns och herr Munktells resonemang om nödvändigheten att stipendievägen uppmuntra vetenskapliga studier ... Jag tror att man här låter sparsamheten bedra klokheten. Det har omvitnats från så många håll, bl. a. av företrädare för industrien, att vi här i landet nödvändigtvis behöver få fram fler personer med högre utbildning.»

Herr talman! Jag finner det djupt beklämmande, att högerpartiet i frågan om upprustningen av universitetsväsendet, varom det här i dag rått enighet, nu anmäler en helt annan uppfattning. Vi i folkpartiet står fast vid vårt krav beträffande stipendieringen, som är och kommer att vara en av hörnstenarna i utbildningens demokratisering. De justeringar i rättvisehänseende som vi föreslagit är av en helt annan art. Det rör sig om nyanser i det stora arbetet.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 6 b) och c).

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Skulle herr Helén vilja ge mig protokollet! — Jag ber, herr talman, att få fortsätta där herr Helén slutade: »Det är *uteslutande* med hänsyn till statsfinanserna, om vilkas mer

än betryckta läge vi nyligen återigen fått vältaliga bevis, som jag finner mig nödsakad att följa utskottets förslag.» Det var alltså 1957.

Vid detta tillfälle förelåg en folkpartireservation. Nu har samma förslag, som reservationen då innehöll, framlagts av regeringen. Jag har icke ändrat uppfattning. Statsfinansernas betryckta läge gör att jag, trots att jag med mitt hjärta och med mitt förnuft instämmer i förslaget om ökning av naturastipendierna, kommer att rösta mot regeringens förslag.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! 1957 ansåg herr Munktel det vara självklart att stödja regeringens krav om ett vidmakthållande av stipendieringen på en sådan nivå, att man inom kort kunde uppnå student-sociala utredningens målsättning. I dag viker högerpartiet från hela denna målsättning och vill avskaffa hela naturastipendieringen. Det innebär att det finns ett ofullkomligt oförenligt förhållande mellan dessa uttalanden från 1957 och högerreservationen av i dag.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Herr Helén läser protokollet som en viss potentat läser Bibeln.

Herr Helén måste inse att jag icke har ändrat den uppfattning, åt vilken jag 1957 gav uttryck. Jag ber bara att få erinra herr Helén om att en miljard i omsättningsskatt åtminstone en liten smula bör tyda på att statsfinansernas läge i dag är ännu mera betryckt än 1957.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Vi hade häromdagen en budgetdebatt. Att i dag upprepa den debatten är överflödigt. Samtliga tre oppositionspartier har framlagt förslag, som innebär full täckning för statsutgifterna för kommande budgetår och därmed lämnar överskott.

Överläggningen var härmed slutad.

Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 6 a); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i avdelning II) punkten 1:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 131, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 6 a) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 170 ja och 44 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 6 b); och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. III

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 6 c); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Helén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i avdelning II) punkten 1:o) mom. III) i utskottets utlåtande nr 131, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 6 c) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Helén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 121 ja och 45 nej, varjämte 51 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. IV

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 6 d); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i

Statens lånefond för universitetsstudier

Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i avdelning II) punkten 1:o mom. IV) i utskottets utlåtande nr 131, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 6 d) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 172 ja och 42 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2**Statens lånefond för universitetsstudier**

Kungl. Maj:t hade (propositionen nr 89, s. 47—51) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för nästa budgetår under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 10 600 000 kronor, innehållande en anslagshöjning med 2 600 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft den under föregående anslagspunkt redovisade motionen I: 587, vari, såvitt nu vore i fråga, hemställts att riksdagen i anledning av

Kungl. Maj:ts proposition nr 89 måtte besluta att Valands konstskola upptoges i förteckningen över de skolor för högre konstnärlig utbildning, vilkas elever skulle vara berättigade att erhålla räntefria studielån för universitetsstudier.

Utskottet hemställde

I. att motionen I: 587, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte till Statens lånefond för universitetsstudier för budgetåret 1960/61 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 10 600 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Johannes Andersson, Jacobsson, Källqvist* och *Ståhl*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort under I. hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen I: 587, såvitt nu vore i fråga, besluta att eleverna vid Valands konstskola skulle vara berättigade att erhålla räntefria lån ur statens lånefond för universitetsstudier.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr ARVIDSON (s):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HELEN (fp):

Jag yrkar bifall till reservationen nr 7 under avdelning II vid punkten 2 av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Helén begärde emellertid votering, i anledning varav

efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i avdelning II) punkten 2:o) i utskottets utlåtande nr 131, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till reservationen 7) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Helén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 143 ja och 50 nej, varjämte 25 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående utbildningen av lärare på det husliga området m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Organisationsfrågor inom skolväsendet m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

Den allmänna försöksverksamheten

position angående vissa organisationsfrågor inom skolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 131 hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 1 april 1960 föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa gymnasiets linjeorganisation vid högre allmänt läroverk även i vad avsåge försöksgymnasielinjer, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i propositionen förordat meddela ändrade bestämmelser om behörighetsvillkoren för rektorstjänster vid det obligatoriska skolväsendet samt i anslutning därtill vidtaga övriga erforderliga författningsändringar, dels ock medgiva, att den Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga, för högre allmänna läroverket i Haparanda disponerade fastigheten, tomten nr 1 i kvarteret Lärkan med därå uppförda läroverksbyggnader, finge på av departementschefen förordat villkor utan vederlag överlätas till Haparanda stad.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft vissa motioner.

Punkten 1

Den allmänna försöksverksamheten

I avsnitt I av propositionen lämnade departementschefen ett kortfattat referat av skolöverstyrelsens redogörelser avseende försöksåret 1958/59 dels beträffande försök av olika slag inom de äldre skolformerna, dels ock beträffande försöksverksamheten med enhetsskola och kommenterade dessa redogörelser på speciella punkter. I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 642) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.*

Den allmänna försöksverksamheten

(II: 790), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte hemställa om uppdrag åt 1957 års skolberedning att vid utformningen av högstadiet beakta i motionerna anförda synpunkter på språkundervisningen i gren 8 c för blivande elever i tekniskt gymnasium.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 642 och II: 790, såvitt nu vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 642 och II: 790, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om uppdrag åt 1957 års skolberedning att vid utformningen av högstadiet beakta i motionerna anförda synpunkter.

Efter punktens föredragning anförde:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! För närvarande prövas i enhetsskolans försöksverksamhet en avvikelse från timplanen för 9 y. Den avser att ge de elever, vilka är tekniskt-matematiskt begåvade men har mindre lust och fallenhet för språkstudier, en tekniskt inriktad studiegång, kallad gren 8 c. Tyngdpunkten förläggs sålunda till studier i matematik, fysik och kemi. Elever med goda betyg från denna gren 8 c skall trots otillräckliga kunskaper i främmande språk vinna inträde på tekniskt gymnasium. Även om man är medveten om att tekniskt begåvade elever kan ha språksvårigheter, anser vi reservanter, att kunskaper i tyska och engelska är nödvändiga för att något så när kunna tillgodogöra sig undervisningen vid tekniskt gymnasium, där inte minst facklitteratur i dessa språk väl bör komma till användning. Vi reservanter har därför tillåtit oss att föreslå, att 1957 års skolberedning skall få i

uppdrag att vid utformandet av enhetsskolans högstadium tillse att dessa synpunkter måtte beaktas.

Utskottets majoritet säger i sitt utlåtande att de erforderliga språkkunskaperna bör dessa elever enligt utskottets mening kunna förvärva vid en senare tidpunkt. Jag tycker att detta är att ta litet för lättvindigt på denna utbildning. Det synes mig som om man på detta sätt bedriver verksamheten så att säga baklänges.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Kaijser m. fl. på denna punkt.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Till grund för högerreservationen på denna punkt ligger uppenbarligen ett egenartat missförstånd. Linje 9 y inom enhetsskolan ger förberedande yrkesutbildning. De elever som går till denna linje har i allmänhet inte valt främmande språk. Bland dessa elever finns det många som inte har intresse för språk och som har svårt att följa med språkundervisningen men som i stället är väl begåvade vad beträffar matematik och naturvetenskapliga ämnen. Nu har emellertid enhetsskolans struktur på de flesta håll varit sådan, att elever, som har valt bort språk, därmed också förlorat möjligheten att läsa kvalificerade kurser i matematik, fysik och kemi. Det är för dem som gren 8 c har tillkommit. Det är alltså en gren av klass 9 y, där elever utan språkinriktning kan få läsa matematik, fysik och kemi på ett högre plan.

Nu säger herr Nilsson i Göingegården, att också dessa elever skall läsa språk. Men därmed omintetgör man en välbehövlig anpassning av studierna till elevernas begåvningsinriktning. Är det det man vill, kan jag mycket väl förstå det, och då är det ett brutalt försök att omintetgöra en sådan anpassning. Den andra möjligheten är att herr Nilsson

i Göingegården helt enkelt har svarat goddag yxskafft.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag tror visst inte det föreligger något missförstånd härvidlag. Här föreslår man helt enkelt, att eleverna utan vidare skall gå över till tekniskt gymnasium utan språkkunskaper. Herr Arvidson säger att de skall kunna tillägna sig kvalificerade kurser i matematik, kemi och fysik men inte behöva ha några språkkunskaper vare sig i engelska eller tyska för att få gå över till tekniskt gymnasium. Jag kan för min del inte förstå, hur dessa elever skall kunna avlägga kvalificerad examen i tekniskt gymnasium utan att ha språkkännedom i både engelska och tyska. De måste väl i all rimlighets namn vid något tillfälle komma i kontakt med facklitteratur på dessa språk och om de då inte i någon mån behärskar språken har de heller ingen möjlighet att tillägna sig denna litteratur.

Vidare säger utskottet att den möjligheten står dem till buds sedan i en eller annan form. Ja, tacka för det, det står väl alla elever i alla skolor till buds, om de vid sidan av skolestudierna och kurserna sedan vill tillägna sig, vad de tidigare inte ens har luktat på. Men det gäller ju här att de utan vidare får komma in i tekniskt gymnasium. Jag kan inte förstå hur man vare sig från skolöverstyrelsen eller departementet vågar föreslå en sådan skolgång. Den måste bli bristfällig.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Här ropas på tekniker. Vi behöver tekniker av alla slag och av alla grader. Ett sätt att tillvarata möjligheterna att utbilda fler tekniker är att låta elever som har valt en praktisk studieväg inom enhetsskolan få kvalificerad utbildning i de ämnen de är in-

Den allmänna försöksverksamheten

tresserade av, matematik, fysik och kemi, och sedan försöka bygga vidare på detta. Herr Nilssons i Göingegården ståndpunkt skulle innebära att vi inte finge ha linjen 8 c utan hänvisades till elever som också läst tyska och engelska. Det skulle innebära att rekryteringsbasen bleve smalare.

Frågan huruvida dessa elever sedan skall få tillfälle till högre teknisk utbildning får lösas när den tiden kommer. Är det inte ändå så, att gymnasiet och den högre utbildningen över huvud taget får rätta sig efter den grund som finnes? Skulle vi behöva konstruera ett särskilt tekniskt gymnasium med grundläggande språkutbildning för att ta vara på den gruppen av begåvningar vi här talar om, får vi göra detta. Skolundervisningen måste byggas upp nerifrån och inte uppifrån.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag kan i det väsentligaste instämma i de synpunkter som herr Arvidson anført beträffande angelägenheten av att ge de elever, som är mera utpräglat naturvetenskapligt begåvade, möjligheter till studier.

För att få klarhet vill jag emellertid ställa en fråga till herr Nilsson i Göingegården såsom reservanternas talesman: Vad reserverar ni er emot? Är det emot upprättandet av linje 8 c och därmed möjlighet till matematiska och naturvetenskapliga studier för de elever som har fallenhet härför utan att vara språkligt begåvade? Eller vänder ni er mot inträdesfordringarna vid de tekniska gymnasierna? Det vore intressant att få reda på den saken.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Herr Arvidson sade i sitt första anförande att det är att brutalt avvisa elever som har förutsättningar tekniskt men inte språkligt att av dem kräva språkkunskaper. Det är emellertid inte detta vi vänder oss emot, utan vi vänder oss emot att man ger

Den allmänna försöksverksamheten

möjlighet för inträde i tekniskt gymnasium åt elever som inte har underlag för att där tillägna sig den undervisning som bjuds. Även om behovet av tekniker här i landet är skriande, får man inte godkänna vilken kvalitet som helst. De tekniker vi utbildar måste kunna hävda sig i konkurrensen både inom landet och utomlands, om de kommer dit.

Herr Larsson i Hedenäset frågade vad vi vänder oss emot. Som jag redan sagt till herr Arvidson vänder vi oss emot kvaliteten på de tekniker vi skall utbilda. Det får inte bli någon Epa-utbildning, vilket det faktiskt kommer att bli, om man ställer kraven på eleverna alltför lågt. Vi kan bara jämföra med de poängtal vi numera kräver för inträde till realskolor och gymnasier. Där måste vissa krav uppfyllas, och samma förhållande bör råda även här. Nog behöver vi utbilda tekniker, men vi skall inte undan för undan sänka kraven på kvaliteten hos de utbildade. Det gör man enligt min uppfattning med detta förslag.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Om jag inte missförstod herr Nilsson i Göingegården, innebär hans svar på mina frågor att det var inträdesfordringarna vid de tekniska gymnasierna, som högerreservanterna närmast har velat aktualisera. Hur kan det då finnas anledning att föreslå att riksdagen skall hemställa härom i skrivelse till 1957 års skolberedning, som inte har att utreda frågan om gymnasieorganisationen utan endast frågan om den obligatoriska nioåriga skolan?

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården sade att jag hade beskyllt honom för att brutalt vilja avvisa en grupp elever. Vad jag sade var emellertid att det var fråga om att brutalt avvisa en anpassning till elevernas studieförutsättningar.

Eleverna i klass 7 har att välja mellan huruvida de skall läsa tyska eller ett praktiskt ämne. Finner de att de inte har intresse för tyska men att de i stället har intresse för det praktiska ämnet, vore valet lätt. Så är emellertid i själva verket inte fallet, emedan valet av det praktiska ämnet, som förhållandena nu är, inte ger utbildningsmöjligheter i framtiden. Genom tillskapandet av gren 8 c till 9 y har man fått sådana vidare utbildningsmöjligheter i högre klass, och därigenom har det blivit möjligt att få en rimligare fördelning av eleverna på praktiska och teoretiska vägar redan i klass 7. Nu skulle den möjligheten tagas bort. Man skulle behöva läsa tyska för att över huvud taget komma vidare till högre teknisk utbildning. Jag kan inte finna detta vara en rimlig lösning.

Vi har för inte så länge sedan fått en utredning som visar, att den allmänbegåvning som herr Nilsson tror på inte är den vanliga. Det är i allmänhet inte så, att en människa är lika begåvad för språk som för matematik.

Tvärtom är det ganska vanligt att man är begåvad för det ena och inte för det andra. Skolan måste ta hänsyn till detta och anpassa sig efter det faktiska läget. Det krävs att man på enhetsskolans högstadium — speciellt i den avslutande klassen — ger möjlighet till studier av olika typ, så att man kan tillvarata både matematikbegåvningarna och språkbegåvningarna, vare sig detta skall ske — som jag tycker — inom klassens ram, i varje fall när det gäller sjunde och åttonde klasserna, eller med andra medel kanske i nionde klassen. Vad herr Nilsson i Göingegården här försöker omintetgöra är alltså en anpassning till detta läge. Han försvårar därmed också ett tillvaratagande av de åt matematikhållet ensidigt inriktade eleverna, vilka behövs som tekniker och lämpligen bör få åtnjuta högre teknisk utbildning.

Överläggningen var härmed slutad.

Ombildning av högre allmänt läroverks gymnasium till försöksgymnasium

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 2**Ombildning av högre allmänt läroverks gymnasium till försöksgymnasium**

Kungl. Maj:t hade, som inledningsvis redovisats, hemställt om riksdagens bemyndigande att fastställa gymnasiets linjeorganisation vid högre allmänt läroverk även i vad avsåge försöksgymnasier.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft tre motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom andra kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 642) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson i Göingegården m. fl.* (II: 790), hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att fastställa gymnasiets linjeorganisation vid högre allmänt läroverk även i vad avsåge försöksgymnasielinjer.

Utskottet hemställde

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 642 och II: 790, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa gymnasiets linjeorganisation vid högre allmänt läroverk även i vad avsåge försöksgymnasielinjer;

b) att motionen II: 791 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Kaijser, Skoglund i Do-verstorp* och *Nilsson i Göingegården* samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort under a) hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 642 och II: 790, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande att fastställa gymnasiets linjeorganisation vid högre allmänt lä-

roverk även i vad avsåge försöksgymnasier;

b) av fröken *Vinge*; och

c) av herr *Helén*; de båda sistnämnda utan angivna yrkanden.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr FRÖDING (h):

Herr talman!

»Lägg tungt och fast din hand i bordet och som ett lejon kungligt ryt!»

Det var, herr talman, det karska råd som jag fick av en i vanliga fall utomordentligt snäll och fridsam läroverksadjunkt i Sundsvall, när han hörde, att jag skulle gå upp för att försöka motarbeta ett alltför omedelbart indragande av vårt läroverks fyraåriga gymnasielinjer. Även med risk att förlora en valman skall jag dock inte efterkomma denna uppmaning. Jag har nämligen inte de erforderliga röstresurserna och känner mig på intet sätt som ett lejon, allra minst när jag skall tala i skolfrågor. Det är i stället i egenskap av orolig förälder till barn på enhetsskolans högstadium i Sundsvall som jag tar till orda, en förälder som har allvarliga farhågor inför den hårt pressade studiegång, som skulle drabba hans barn genom att de — om de lyckas komma in i gymnasiet — skulle bli nödsakade att gå i ett treårigt sådant. När jag gjort en framstöt för att vi tills vidare skulle få ha kvar vårt fyraåriga gymnasium vet jag också med mig, att jag bakom mig har många föräldrar och stadens föräldraförening.

Av propositionen nr 131 kunde man utläsa, att en del av våra gymnasier — bl. a. det i Sundsvall — löper stor risk att bli berövade sina fyraåriga linjer. Av departementschefens uttalanden tycktes det nämligen framgå, att han närmast var böjd att begagna den fullmakt beträffande de gamla gymnasier-nas linjearrangemang, som han tidigare erhållit, till att inom en mycket nära framtid utbyta bl. a. Sundsvallsgymnasiets fyraåriga linje mot treårig.

Ombildning av högre allmänt läroverks gymnasium till försöksgymnasium

När jag tillsammans med min bankamrat John R. Anderson i Sundsvall i motionen nr 791 i denna kammare hemställde, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts nyssnämnda proposition måtte uttala, att gymnasiets fyraåriga linjer tills vidare skulle få bibehållas i Sundsvall, återopade vi till en början att både läroverkets kollegium och dess rektor liksom även stadens skolstyrelse hade uttalat sig till förmån för dessa fyraåriga linjer. Kollegiet hade enligt sitt i motionen refererade yttrande ansett, att underlaget för gymnasielinjer av vanlig typ alltså var tillräckligt för läroverket. Vidare hade kollegiet bl. a. framhållit, att de fyraåriga linjerna visat sig mera lockande och behövliga, särskilt för enhetsskoleeleverna, samt att man måste beakta elevernas intresse av att få tillräckligt höga betyg för högskolestudier; frivillig kvarsittning i det treåriga gymnasiet hade förekommit. Kollegiet upplyste också om att övergången från enhetsskolans årskurs 8 till ring I⁴ hade utfallit väl. Rektor, till vars yttrande skolstyrelsen anslöt sig, hade dragit liknande synpunkter.

I vår motion anförde vi ytterligare — jag citerar ett litet stycke: »Att intresset bland föräldrarna är stort för de fyraåriga gymnasielinjerna visar det förhållandet, att det stora flertalet föräldrar vid årets inträdesansökningar begärt, att deras barn skall placeras i dessa. Detta gäller även barn som kommer från enhetsskolan.»

Motionärerna förmenade vidare, att den av departementschefen aviserade snara utredningen om den kommande gymnasiepolitiken borde avvaktas, innan vårt läroverks linjeorganisation ändrades. Slutligen framhöll vi, att enhetsskolan ännu mer eller mindre befunne sig på experimentstadiet och att dess hittillsvarande studieresultat påverkats ogynnsamt av den av departementschefen själv påtalade svårigheten att få tillräckligt antal kompetenta lärarkrafter, särskilt för högstadiet. Den-

na svårighet hade i mycket hög grad gjort sig påmind i Norrland.

Till närmare belysning av vad vi sålunda uttalat tillåter jag mig att besvara kammaren med några siffror.

Av de från enhetsskolorna i Sundsvall, Skön, Timrå och Njurunda härrörande sökandena till stadens gymnasium ville sålunda i år 89 stycken komma till de fyraåriga linjerna mot bara 67 till de treåriga. — Av årets studentkull hade endast 8 av 27 lyckats klara det treåriga gymnasiet på förutsatt tid. Detta innebär ett bortfall på ungefär 70 procent. Vad de fyraåriga linjerna beträffar var bortfallet avsevärt mindre eller ungefär 50 procent. — Därtill kommer att hälften eller 19 av 39 av lärarna vid Sundsvalls enhetsskolas högstadium saknar formell kompetens att undervisa på högstadiet.

Mot bakgrunden av dessa förhållanden finner jag det fullt naturligt att man i min hemstad ser med stor oro på ett nedläggande av de fyraåriga linjerna vid läroverket. Läroverkets föräldraförening, som inte tidigare beretts tillfälle att yttra sig i ärendet, har också i en till statsutskottet ingiven skrivelse uttalat sin anslutning till motionärernas synpunkter och yrkanden.

När vi väckte vår motion var i varje fall jag fullt på det klara med att den inte skulle bli helt bifallen. Det syntes mig föga troligt att riksdagen skulle göra en inskränkning i den till Kungl. Maj:t redan tidigare lämnade fullmakten speciellt för Sundsvalls del. Men jag hade nog väntat mig att motsvarande motionsaktioner skulle göras till förmån för övriga hotade gymnasiestäder, och jag hade kanske närmast tänkt mig att vår motion och dessa andra motioner, som sedan inte kom, skulle kunna föranleda utskottet till något mer positivt än att bara framhålla att utskottet visserligen i och för sig hyser förståelse för de önskemål som i vissa fall torde föreligga att bereda gymnasieelever en lugnare studiegång i den fyraåriga linjens

Ombildning av högre allmänt läroverks gymnasium till försöksgymnasium

form, men att utskottet likväl icke ansett sig böra förorda att motionen bleve föremål för någon riksdagens åtgärd. Jag hoppades nog att utskottet åtminstone skulle ha kunnat förorda att största möjliga hänsyn toges till föräldraönskemål och lokala besvärigheter när Kungl. Maj:t skulle utnyttja den lämnade fullmakten. Att inte ens mina partivänner i utskottet vågat sig på åtminstone detta, stämmer för övrigt ganska illa med det under punkt 5 i högerns till höstriksdagen uppskjutna partimotion — motion nr 20 i denna kammare — framställda yrkandet, där det ju heter att »tills frågan om gymnasiets framtida organisation och ställning lösts, bör fyraåriga gymnasiet även i fortsättning- en bestå i samma utsträckning som hittills». Emellertid är det kanske bara bra, att denna fråga inte har blivit någon sorts partifråga.

Då jag, herr talman, inte har någon reservation att falla tillbaka på skall jag inte här framställa något yrkande i anledning av vår motion. Däremot vill jag till ecklesiastikministern rikta en allvarligt menad vädjan att skynda en smula långsamt när det gäller indragning av sundsvallsgymnasiets fyraåriga linje. Förmodligen finns det anledning till ett »festina lente» även beträffande andra gymnasier i farozonen, vid vilka förhållandena kanske är ganska lika dem i Sundsvall.

Till sist, herr talman, vill jag bara beklaga att min medmotionär på grund av inträffat sjukdomsfall i hans familj blivit förhindrad att taga till orda i denna fråga. Han har emellertid från sin utgångspunkt som lärare vid Sundsvalls enhetsskola kommit till precis samma uppfattning i saken som jag i min egen- skap av orolig förälder.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Utan att gå in på frågan om studietidens längd, som herr Fröding här i anledning av sin motion berörde, skall jag med hänvisning till vad i reservationen säges be att få yrka

bifall till den vid denna punkt fogade reservationen av herr Kaijser m. fl.

Det blir säkerligen tillfälle vid höstriksdagen, då den av högerpartiet redovisade motionen angående framtida utbildning inom den nioåriga enhetsskolan kommer under behandling, att litet närmare gå in på de problem, som herr Fröding i dag tog upp.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! I det avsnitt av proposition nr 131, som behandlats under denna punkt, finns åtskilliga intressanta synpunkter på gymnasiefrågorna som inte utmynnar i någon direkt hemställan. Men den omständigheten att statsrådet tagit upp dessa frågor måste väl innebära, att han har velat bereda riksdagen tillfälle att diskutera dem.

En av dessa frågor gäller rekrytering- en till försöksgymnasier under övergångstiden, d. v. s. under den tid då vissa försöksgymnasier rekryteras dels från försöksskolan, i regel klass 9 g, dels från real- och flickskolan. Enligt gällande bestämmelser, som refereras i propositionen, skall minst hälften av eleverna komma från försöksskolan. Även om huvudregeln är att försöksgymnasium bara upprättas i sådana fall, då eleverna från försöksskolan kan beräknas vara i majoritet, kommer man inte ifrån att elevernas linjeval kan vara ojämnt och att det därför kan inträffa att de sökande till den ena eller andra bildningslinjen är fördelade på ett sådant sätt, att de som söker från realskolan befinner sig i majoritet. Om vi då antar att till viss linje söker 15 elever från 9 g och 30 från en realskola, då kommer alla in från 9 g även om en del bara är nätt och jämnt godkända, men från realskolan kommer bara de 15 bästa in. Det stämmer inte med vad som sägs på annat håll i skolöverstyrelsens uttalande, att dessa kategorier skall vara likaberättigade. Ännu orimligare blir det om t. ex. bara 10 söker från 9 g, ty då kommer inte 20 utan bara 10 in från realskolan.

Ombildning av högre allmänt läroverks gymnasium till försöksgymnasium

Även om man är medveten om att försöksgymnasiet i princip bygger på försöksskolans kurser, kan man inte göra gällande att kurserna är så olika, att principen om 9 g-elevernars företräde skall tillämpas in absurdum.

Nu vet jag ju att en jämkning har medgivits i något fall där orimligheten varit alltför påtaglig, men jag tror att själva grundregeln behöver jämkas under övergångstiden. Jag efterlyser ecklesiastikministerns mening på denna punkt.

En annan fråga är studiegångens längd fram till studentexamen. Jag har stora sympatier för herr Frödings resonemang att vi innan den aviserade gymnasieutredningen lagt fram sina förslag bör vara försiktiga med sådana ändringar som minskar antalet fyraåriga linjer. Vissa elever behöver lugnare studiegång. Å andra sidan måste vi också ha klart för oss att andra elever bör ha möjlighet att komma snabbare fram. Erfarenheterna visar att de fyraåriga gymnasierna är mera attraktiva både för eleverna och lärarna än de treåriga. Det är, herr statsråd, mycket svårt att rekrytera lektorer till de treåriga gymnasierna. Det har vi i min hemkommun mycket sorgliga erfarenheter av.

Ur en synpunkt kan detta anses vara ett skäl att bibehålla vissa fyraåriga gymnasielinjer vid sidan av de treåriga. Men frågan är mera komplicerad än herr Fröding ville göra gällande eller kanske har klart för sig. Det visar sig att just därför att de fyraåriga linjerna är så attraktiva, beläggs platserna på dessa i första hand av elever med högt poängtal. De som skulle behöva lugnare studiegång hamnar då på de treåriga linjerna med kvarsittning, en inte alltid frivillig kvarsittning som följd. Vidare rekryteras de fyraåriga gymnasierna i stor utsträckning av elever från andra klassen i treåriga realskolor eller från åttonde årskursen i en försöksskola. Att detta är olägligt för de avlämnande skolorna framhålles ju i propositionen.

Om man därför slår fast att övergången till gymnasium bör ske tidigast efter

nionde skolåret finns tydligen två möjligheter. Antingen måste man bibehålla det fyraåriga gymnasiet för elever som behöver lugnare studietakt eller också bör man införa ett tionde mognadsår före det treåriga gymnasiet.

Statsrådet berör i propositionen den blivande gymnasieutredningen. Jag förstår att han just är i färd med att skriva eller låta skriva direktiven för den utredningen. Jag skulle vilja uttala önskemålet att den blivande gymnasieutredningen får sådana direktiv, att de här nämnda alternativen kan allvarligt övervägas.

Skolöverstyrelsen har inte velat vara med om en trettonårig studiegång fram till studentexamen, men kvarsittning, eller skall vi säga kvarsättning, gör att det blir trettonårig studiegång för många. Låt dem då få sina tretton år i en i förväg tillrättalagd studiegång, för att citera ett uttryck vi använt många gånger i samband med 1950 års skolreform.

Jag vill slutligen uttala den förhoppningen att statsrådet utformar direktiven för denna gymnasieutredning så, att vi äntligen kan få förslag också tillushållstekniska gymnasier.

Det yrkande som ställts av herr Nilsson i Göingegården grundar sig säkerligen på en önskan jag också har att i viss utsträckning få behålla fyraåriga gymnasielinjer, men jag kan inte se att detta önskemål tillgodoses genom att vi följer det förslag herr Nilsson i Göingegården framställde. Kungl. Maj:t har redan möjlighet att fastställa linjeorganisationen vid det stora flertalet läroverk i vårt land. Det skulle inverka ytterst litet på situationen om man skulle tillämpa andra regler för försöksgymnasierna. Jag vill i stället begagna tillfället att rikta en vädjan till statsrådet att allvarligt besinna, att man inte skall i onödan förstöra det gamla fina fyraåriga gymnasiet.

Med detta ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Atomansvarighetslag

Mom. a

Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 2 a); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) mom. a) i utskottets utlåtande nr 133, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 2 a) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Mom. b

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 3 och 4

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 134, i anledning av väckta motioner om anslag till Sveriges elevers centralorganisation, och

nr 135, i anledning av väckta motioner angående livstidsgager åt förtjänta utövare av konstnärliga yrken; samt

8 — Andra kammarens protokoll 1960. Nr 20

första lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för varusmuggling, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10

Atomansvarighetslag

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m. (atomansvarighetslag), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 25 mars 1960 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 140, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m. (atomansvarighetslag).

I samband med propositionen hade utskottet behandlat tre i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 667 av herr Carlsson, Georg, och II: 823 av herr Elmwall m. fl. samt

motionen II: 822 av herr Spångberg m. fl.

I det vid propositionen fogade lagförslaget voro följande lagrum så lydande:

6 § första stycket

Anläggningsinnehavarens ansvarighet för atomskador i följd av en och samma händelse är begränsad till tjugufem miljoner kronor.

8 § första stycket

Anspraak på ersättning för atomskada skall vid äventyr av talans förlust an-

Atomansvarighetslag

mälas hos anläggningsinnehavaren inom två år från den dag då den ersättningsberättigade erhöll kunskap om skadan och om den för skadan ansvarige eller med iakttagande av skälig aktsamhet bort erhålla sådan kunskap. Talan å ersättning för skadan må icke i något fall väckas mot anläggningens innehavare senare än tio år från den händelse som gav upphov till skadan.

I motionen II: 822 hemställdes

I. att riksdagen måtte besluta att det i 6 § första stycket angivna ansvarighetsbeloppet fastställdes till sjuttiofem miljoner kronor;

II. att riksdagen måtte besluta att 8 § första stycket erhöles följande lydelse:

»Anspraak på ersättning för atomskada skall vid äventyr av talans förlust anmälas hos anläggningsinnehavaren inom fem år från den dag då den ersättningsberättigade erhöles kunskap om skadan och om den för skadan ansvarige. Talan å ersättning för skadan må icke i något fall väckas mot anläggningens innehavare senare än tjugofem år från den händelse som gav upphov till skadan.»

Därjämte hemställdes, att övriga paragrafer måtte erhålla den ändrade lydelse, som kunde erfordras vid bifall till de i motionen framförda förslagen.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen — med avslag å motionen II: 822 och yrkandet under I i motionerna I: 667 och II: 823 — måtte bifalla förevarande proposition, nr 140; samt

B. att motionerna I: 667 och II: 823, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet hemställt under A, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Eftersom jag väckt en motion i detta ärende skall jag be att få säga några ord trots den sena tim-

men. Jag gör det därför att jag anser att frågan har en så stor betydelse, att man inte kan gå alldeles förbi den. Jag tror också att den kommer tillbaka. Dels är problemet nu litet provisoriskt upplagt, dels kan det förslag som lämnats komma att visa sig vara ohållbart i längden.

Lagförslaget går ut på att innehavare av atomverk skall åläggas ett visst ansvar. Det gäller då först ett ansvarsbelopp, som skall begränsas till 25 miljoner kronor vid inträffade atomolyckor. Det är det lägsta belopp som organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete har tänkt sig när det har arbetat på sitt förslag till konvention i denna fråga.

I vår motion har vi föreslagit 75 miljoner kronor som begränsning. Skadorna kan bli åtskilligt större. Både propositionen och utskottsutlåtandet antyder ju att så kan bli fallet.

Som ett exempel på hur man räknar med dessa olyckors eventuella omfattning i utlandet kan jag anföra, att amerikanska staten garanterar ett belopp av 2 500 miljoner kronor vid varje inträffad olycka. I Tyskland garanterar staten utöver försäkringen ett belopp av 600 miljoner kronor. Man måste då förstå att dessa 25 miljoner kronor som man här begränsar ansvarigheten till ter sig alldeles för blygsamt.

Nu skall jag dock erkänna — och det har också framhållits — att om skadorna skulle överstiga 25 miljoner kronor så utgår ersättning från statsmedel. Men ersättningen skall då utgå efter grunder, som statsmakterna kommer att fastställa, när frågan om ersättning blir aktuell. Hur det kan gå i detta avseende, när det blir fråga om ersättningar på exempelvis många miljoner kronor, har vi väl fått en viss uppfattning om i dessa dagar, då vi har diskuterat de ekonomiska frågorna. Vi hade nyligen exempel på hur långt riksdagen ville sträcka sig när det gällde ersättningar för översvämningsskador. Vi har även

Atomansvarighetslag

sett hur det har gått när riksdagen har tagit ställning till skördeskador av olika slag. Det har visat sig att man inte är villig att helt ersätta de skador som har uppstått. Jag är rädd för att det kommer att bli likadant i de fall som vi nu diskuterar. Vi befinner oss dock här på ett område, där de som drabbas av skadorna över huvud taget är förhindrade att i förväg kunna teckna någon försäkring som skydd för skadorna. Det måste åvila den som bär ansvaret, d. v. s. ägaren till anläggningen.

Det är ju bra att staten i detta fall ger någon garanti — jag har inget emot det. Jag sympatiserar också i stort sett med tankegångarna i den andra motion, nr II: 667, som har väckts i detta sammanhang, enligt vilken staten helt skall garantera ersättning för de belopp, som överstiger försäkringssumman. Men om man går in för något sådant, är det ganska orimligt att denna försäkringssumma — med hänsyn till de stora skador som man i utlandet räknar med kan inträffa i dessa fall — stannar vid ett så relativt blygsamt belopp som 25 miljoner kronor.

Jag tycker därför att det finns anledning att kräva ut högre ansvarsbelopp av ägarna, så mycket mera som det förslag som här föreligger ingalunda ger någon absolut säkerhet åt den som lider skadorna i fråga. Men enligt lagförslaget kan ägaren i vissa fall helt befrias ifrån ansvar. Det sker då ansvarigheten upphör till följd av att preskriptionstiden har löpt ut. Preskriptionstiden anges i lagförslaget till tio år, räknat från den tidpunkt då skadan inträffat. Det kan förflyta mycket lång tid när det gäller strålningsskador av denna art innan skadan framträder. Vi har inte så lång tids erfarenhet på detta område, men vi har genom att ta del av utländska erfarenheter och genom litteratur i ämnet kunnat bilda oss en viss uppfattning. Vi har också sett hur det i utlandet har inträffat allvarliga atom-

skador. Rapporter om sådana har vi vid åtskilliga tillfällen fått från Amerika.

Vi har några exempel på strålskador, som jag något har berört i motionen. Det gäller strålskador i samband med röntgenbehandling vid ett lasarett. Själva strålningen blir i viss mån densamma som vid atomanläggningar, ehuru den kan skilja sig från dessa i styrka. Men de exempel som anförts i motionen, är framför allt avsedda att belysa hur lång tid det kan dröja mellan den tidpunkt då skadan inträffat och till dess skadan framträder. Jag har fått uppgifter om sex fall från ett lasarett, där patienter drabbats av skador efter röntgenbehandling. I flera av dessa fall har sjukdomen lett till dödlig utgång efter några års mycket svårt lidande. I intet fall av de sex har skadan upptäckts inom 10 år utan framträtt först efter respektive 12, 23, 24, 25 och 27 år efter den sista behandling som kunnat orsaka skadorna.

Vi finner i 8 § en ytterligare begränsning av skadeståndsansvaret. I denna paragraf stadgas: »Anspraak på ersättning för atomskada skall vid äventyr av talans förlust anmälas hos anläggningsinnehavaren inom två år från den dag då den ersättningsberättigade erhöll kunskap om skadan och om den för skadan ansvarige eller med iakttagande av skäligen aktsamhet bort erhålla sådan kunskap.»

Detta torde komma att föranleda att åtskilliga blir ställda utanför den ersättning som de borde vara berättigade till. Inte minst torde det bli processer när det gäller bestämmelsen »eller med iakttagande av skäligen aktsamhet bort erhålla sådan kunskap».

Det visar sig att en skada, som uppträder så småningom och kanske först efter tre, fyra eller fem år resulterar i stor skadeverkan, inte kommer att bli föremål för någon som helst ersättning. Finns det någon från utskottet som kan garantera att man med »erhållande av kunskap» menar den tidpunkt då den

Atomansvarighetslag

drabbade fått visshet om skadans karaktär och orsak? Det kan vara fråga om både personskador, som i större eller mindre grad förorsakats av radioaktivitet, och skador av annat slag. Dessa kan ha orsakats genom radioaktivt vatten, förgiftning av marken, förgiftning av växter, djur och livsmedel, som genom en biologisk växelverkan kan vara hundratusen gånger starkare än förgiftningen av det vatten i vilket dessa djur och växter finnes. Man kan räkna med att de befarade skadorna kommer att uppträda så långsamt, att det blir svårt att fastställa dem inom en preskriptionstid av två år.

Herr talman! Jag skall inte ta tiden mera i anspråk. Den motivering jag lämnade är mycket kort, men jag har velat ge den dels med tanke på att man vid en kommande riksdag, när dessa frågor föres på tal igen, inte skall kunna säga att den tidigare har förbigåtts. Jag yrkar bifall till motionen.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Jag kan i mycket instämman med föregående anförande, men det är på ett par punkter till som jag gärna skulle vilja säga några ord.

Det är inte förvånande om människor, som helt plötsligt finner sig vara bosatta inom riskzonen kring en atomanläggning, blir oroliga. Man har kommit in i någonting som man inte har kunskap om, har svårt att sätta sig in i och som man personligen inte kan påverka. I stora sammanhang kan man nog också förutsätta att kommunernas utveckling kommer att påverkas. Det strikta skadeståndsansvar, som det talas om, innebär såvitt jag kan förstå att den enskilde är berättigad att erhålla ersättning oavsett om innehavaren av atomanläggningen är ansvarig eller inte. Men den skadelidande har att bevisa att det är fråga om atomskada, och detta kan bli mycket svårt och även dyrbart,

särskilt om skadan uppträder en lång tid efter det att olyckan har inträffat.

Utskottet utesluter heller inte att katastrofskada kan inträffa vid atomanläggningar. Utskottet har t. o. m. den uppfattningen, att man kan tänka sig en skada av sådan omfattning, att de samlade resurserna inte skulle förslå att ersätta förlusterna. Om en atomskada får denna omfattning och blir så stor att de intakta, oskadade delarna av samhället icke kan ersätta förlusterna, då måste problemet givetvis angripas med utgångspunkt från de resurser som vid tidpunkten fortfarande står till buds. I annat fall måste jag nog fastslå, att den ersättning som staten skall ikläda sig, bör utges efter samma grunder och principer som gäller för innehavares av atomanläggning skadeståndsansvar och utan maximering.

Med hänsyn till den skiftande arten av atomskador och till svårigheterna att avgöra i vilken utsträckning en skada är av atomskadenatur och vad skadan kan komma att medföra för men för framtiden måste skapas ett organ sammansatt av tränade värderingsmän och tekniker, som utan kostnad för den enskilde på ett snabbt och effektivt sätt kan bedöma skadan. Detta värderingsorgan bör träda i funktion, oavsett om skadan skall ersättas försäkringsvägen eller av staten eller av båda. Det bör även utsägas att den enskilde skall erhålla ersättning för sina kostnader för utfående av skadestånd, därest ej kravet kan konstateras vara helt ogrundat. Problemet följdskador bör utredas och godtagbara regler för sådana utarbetas och bifogas antingen denna lag eller läggas in i en särskild sådan.

Herr talman! Utskottet har inte velat tillmötesgå min hemställan under punkt 1 i motion II: 823. Därför skall jag inte i dag ställa något yrkande, utan jag får väl återkomma vid ett annat tillfälle.

Herr förste vice talmannen tog nu ledningen av förhandlingarna.

Atomansvarighetslag

Herr HEDQVIST (s):

Herr talman! Jag kan mycket väl förstå den oro motionärerna här känner, när det gäller för riksdagen att ta ställning till ansvarigheten vid handhavandet av det nya ämne, som samhället nu skall ta i bruk för fredliga ändamål. Jag vill emellertid framhålla att propositionen avser en provisorisk lagstiftning om ersättning för skada i samband med driften av atomreaktorer och andra atomanläggningar. Den definitiva lagstiftning som kommer så småningom skall grundas på en konvention, vilken nu håller på att utarbetas inom organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete.

Den nu föreslagna lagstiftningen är tidsbegränsad till den 31 december 1963 och en snar omprövning är förutsatt. Enligt förslaget skall anläggningens innehavare vara ansvarig med ett belopp upp till 25 miljoner kronor per olyckshändelse, och ansvarigheten upp till denna gräns skall täckas av obligatorisk försäkring.

Herr Spångberg var inne på en bedömning av hur stora skador som eventuellt kan uppstå, men där saknar vi ju all erfarenhet, och vi kan väl inte nu utöka försäkringsskyddet till belopp som eventuellt kan överstiga hela det svenska samhällets samlade resurser. Vi får väl pröva oss fram så försiktigt. De skadelidande blir emellertid gottgjorda, även om skadorna överstiger 25 miljoner kronor, ty det är sagt i propositionen, att om skadorna överstiger försäkringsbeloppet, skall gottgörelse utgå av statsmedel enligt grunder som fastställs av Kungl. Maj:t och riksdagen. Jag återkommer sedan helt kort till de yrkanden som i de väckta motionerna ställts på olika punkter.

I en motion av herr Spångberg m. fl. har yrkats att beloppet 25 miljoner kronor skall höjas till 75 miljoner kronor. Motionärerna har emellertid inte berört att propositionen också innehåller en subsidiär statsgaranti, som bör till-

godose motionärernas önskemål i det fallet.

I andra motioner som väckts både här och i medkammaren har hemställts att den statliga garantien skall ge full ersättning åt de skadelidande. Jag vill där framhålla att erfarenheterna hittills synes visa att katastrofriskerna är mycket små, om man handskas med denna kraftkälla på ett tillbörligt sätt. Men riskerna för en katastrof är självfallet inte helt uteslutna. Om en katastrof inträffar, står det klart att skadorna därav kan få sådan omfattning att det helt enkelt är omöjligt att ersätta dem i full utsträckning. Det torde därför vara riktigt att avgörandet i ersättningsfrågan förbehålles statsmakterna vid det tillfälle då katastrofen inträffar. Man kan väl utgå ifrån att skadorna i så fall ersättes så långt resurserna medger.

Vidare har i motionerna föreslagits en förlängning av preskriptionstiden. I regeringsförslaget, som utskottet har tillstyrkt, blir skador som visar sig först efter den tioåriga preskriptionstidens utgång icke ersatta. Men även här skall statsgarantien gälla. Sålunda skall för skador som yppar sig mellan tio upp till trettio år efter olyckan utgå ersättning av statsmedel på precis samma sätt som för skador inom den tioåriga preskriptionstiden.

Härutöver har i motionerna framställts yrkanden om förlängning av tiden för anmälan av skada. Motionärerna har där begärt en förlängning från två till fem år för anmälan och resande av ersättningsanspråk. Jag har emellertid litet svårt att förstå vad motionärerna på den punkten syftar till. Lagförslaget bör väl till och med vara bättre än motionärernas yrkande. Den i propositionen föreslagna preskriptionsregeln är motiverad inte minst med hänsyn till de skadelidandes intresse av att skaderegleringen inte onödigtvis uppskjutes. Utskottet har därför inte ansett sig kunna biträda motionärernas förslag på den punkten.

Atomansvarighetslag

Herr talman! Herr Elmwall har här inte ställt något yrkande. Det har däremot herr Spångberg gjort. Med hänsyn härtill och med hänvisning till vad utskottet skrivit och jag här själv anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag skall inte gå in på alla dessa saker. Jag skall bara bemöta det här sista påståendet, att det skulle vara något slags fördel för den ersättningsberättigade, att det var en mycket kort preskriptionstid. Jag måste säga att jag inte alls förstår vare sig utskottets talesman eller utskottet självt. En preskriptionstid på två år är föreslagen. Efter den tiden, då en skada är upptäckt eller med »tillräcklig aktsamhet» borde ha kunnat upptäckas, skall skadeanspråk inte längre få ställas. Kan det vara en fördel för den som är utsatt för skadan? Det måste nog förklaras på ett rimligare sätt än vad utskottet har lyckats prestera i sin motivering, att det skulle gagna den som har berättigade anspråk att ställa, att rätten att framföra dessa anspråk upphör två år efter det skadan yppats. Det är ju möjligt att den skadade inte förstår att skadan har åstadkommits genom en strålning eller en olycka i en atomanläggning.

Om dessa två år räknades från den tid då det kunde fastställas att skadan orsakats av en händelse för vilken atomverket var ansvarigt, då skulle man förstå detta. Men så är det ju inte, eller vad säger inrikesministern om denna tolkning? Det kan exempelvis hända att en skada kan fastställas tre eller fyra år efter det att den har uppträtt. Låt oss säga att någon utsatts för radioaktiv bestrålning. Efter några år uppstår det en rodnad på huden, det blir utslag och ömhet. Han går till en läkare. Denne förstår inte vad det är fråga om, men behandlar kanske skadan på något sätt och säger att det är någonting som

troligen går över. Så dröjer det flera år innan det kan fastställas att skadan är orsakad av radioaktiv bestrålning. Är det verkligen i den skadades intresse som man gjort den här begränsningen till två år efter det att skadan inträffat? Det är i så fall ett fullständigt misstag från utskottets sida.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord till. I mitt förra anförande redogjorde jag för vad som eventuellt kan ske om det blir en katastrofskada av sådan omfattning att samhället inte till fullo kan ersätta den, och därför skall jag inte säga mer om den saken.

När det sedan gäller utskottets uppfattning att det bör förbehållas statsmakterna att avgöra ersättningen, vill jag ifrågasätta om detta är riktigt. Det kan ju vara statsmakterna som helt äger en anläggning där en sådan olycka sker. Är det inte riktigare att det blir en fullständigt opartisk värderingsnämnd, liksom i många andra fall, som har att avgöra hur skadorna skall ersättas?

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A

Förslaget till atomansvarighetslag

6 § första stycket

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lagrummets lydelse, dels ock på bifall till motionen II: 822 i motsvarande del; och godkände kamraren utskottets förslag.

8 § första stycket

Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets föreliggande förslag, dels ock på bifall till motionen II: 822 i nu förevarande del; och godkände kamraren utskottets förslag.

Lagförslaget i övrigt

Godkändes.

Lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.**Utskottets hemställan under mom. A**

Förklarades besvarad genom kammarens i fråga om lagförslaget fattade beslut.

Mom. B

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11**Lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 1 april 1960 dagtecknad proposition, nr 139, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.

I anslutning till propositionen hade utskottet behandlat de i anledning av densamma väckta, likalydande motionerna nr 666 i första kammaren av herr *Carlsson, Georg*, och nr 821 i andra kammaren av herr *Björkänge m. fl.*

I motionerna I: 666 och II: 821 hemställdes

»I. att riksdagen vid behandling av propositionen nr 139 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om erforderliga åtgärder i syfte att garantera, att länsstyrelse för upprättande av organisationsplan och vidtagande av övriga åtgärder till skydd vid olyckor i atomanläggningar samråder med berörda kommuners styrelser på sätt som ovan förordats;

II. att riksdagen måtte besluta, att förluster å enskild egendom, som uppstått genom av myndighet beslutade

skyddsåtgärder mot atomolycka och som inte omfattas av anläggningsinnehavarens skadeståndsansvar, i full utsträckning må gäldas av statsmedel, samt

att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig författningstext».

Utskottet hemställde

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 139,

B. att förevarande motioner, I: 666 och II: 821, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Thorsten Larsson, Ringaby, Lothigius* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett att utskottet under B. bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 666 och II: 821, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådana bestämmelser i lagen om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m., att full ersättning av statsmedel skulle utgå till den som lede förlust i anledning av skyddsåtgärd vid olycka i atomanläggning inom riket.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Departementschefen framhåller i propositionen nr 139, som ligger till grund för andra lagutskottets utlåtande nr 45, att de vägar vårt land beträder genom att ta atomenergien i anspråk som kraftkälla inte bara innebär fördelar genom att möjligheter till ökat välbefinnande skapas utan även innebär betydande riskmoment bland annat för de människor som får en atomreaktor inom sin bygd. Jag vill livligt instämma i detta. Men tyvärr kan man konstatera att departementschefen i propositionen inte i tillräcklig grad tagit hänsyn till de ekonomiska problem som kan uppstå för den enskilde vid en eventuell atomolycka. Det föreliggande

Lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.

lagförslaget skapar inte tillräckliga ekonomiska garantier för de människor som kommer i riskzonen.

Enligt förslaget till lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar ankommer det på länsstyrelserna att vidta åtgärder och föranstalta om utrymning av område »som kan antagas vara eller bli berört av utspridning av radioaktiva ämnen». Det är alltså länsstyrelserna som skall ha ansvaret för allmänhetens skydd. De har därför rätt att föreskriva åtgärder som kan få allvarliga ekonomiska konsekvenser för den enskilde. En länsstyrelse kan således påbjuda bortförande av djur eller livsmedel och den kan förordna om inskränkning i rätten att nyttja mark eller vattenområden eller naturprodukter ävensom rätten att bruka eller förfoga över egendom. Om det sedan visar sig att det område som länsstyrelsen belagt med förbud och beslutat om utrymning av inte i sin helhet blir utsatt för radioaktivitet i hälsofarlig mängd utan endast en viss del av området drabbas, så träder inte atomansvarighetslagen i tillämpning beträffande den del av det utrymda området som inte drabbas av de radioaktiva ämnena. Människorna har dock haft stora kostnader för utrymningen och återflyttningen, och det kan ha blivit skador på fastigheter och ledningar. En jordbrukare kan få lida förluster på grund av att han inte fått sälja sina produkter.

Departementschefen liksom utskottsmajoriteten vill ställa denna ersättningsfråga på framtiden. Departementschefen säger sig dock ha den uppfattningen att starka skäl talar för att statsmakterna träder in med viss hjälp. Men några som helst antydningar om regler eller principer för hur sådan ersättning skall utgå finns tyvärr varken i propositionen eller i utskottsutlåtandet. Detta vill jag beteckna som mycket otillfredsställande.

Genom samhällets beslut och åtgärder kommer vissa bygder som inom sina

områden får en atomanläggning att hamna inom en riskzon. De som bor där får vara medvetna om att en atomolycka kan inträffa och att de kan få utrymma området och därmed vidkännas stora kostnader, men någon garanti om ersättning från staten ges inte. Dessa förhållanden kommer helt naturligt att skapa ett tillstånd av osäkerhet och ovisshet inför framtiden bland de människor som just genom samhällets åtgärder kommer att utsättas för dessa risker. Jag kan ta ett exempel från mitt hemlän. I juni 1958 inträffade en katastrof i ett oljelager i Moheda. Först i år har de som drabbades av förluster fått ersättning från staten. Ända till nu har de alltså levat i ovisshet om hur det skulle gå, och jag tror att den mesta tiden gått åt till att undersöka vem som var vållande till olyckan. Att man inte på förhand kan fastställa några belopp råder det väl inga delade meningar om, men att avfärda problemet med att säga att starka skäl talar för att statsmakterna i dessa fall träder till med viss hjälp är väl ändå att ta litet för lätt på denna fråga, som ur den enskildes synpunkt är mycket väsentlig.

Jag vill beteckna det som en stor brist att det inte i samband med det föreliggande lagförslaget har meddelats bestämmelser om i vilken ordning eventuella skador skall regleras. Vilka normer skall enligt förslaget tillämpas om sådana här skador uppstår? Skall det finnas någon värderingsnämnd, och hur skall den i så fall sammansättas? Vilka möjligheter har en skadelidande att överklaga om han anser sig missgynnad? Skall staten, som är part i målet, döma i egen sak?

I likhet med vad någon yttrade vid behandlingen av det föregående ärendet vill jag framhålla att jag tror att det är nödvändigt att inrätta en opartisk nämnd eller en specialdomstol med exempelvis expropriationsdomstolen och vad som gäller för denna såsom mönster. Det bör också skapas klarhet

Lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.

om hur nämnden skall vara sammansatt och efter vilka principer värderingen skall ske.

Dessa frågor har tagits upp i motion nr II: 821. På grundval av denna motion har några utskottsledamöter reserverat sig på denna punkt. I motionen begärs också att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa om erforderliga åtgärder i syfte att garantera att länsstyrelse för upprättande av organisationsplan och vidtagande av åtgärder för skydd vid olyckor i atomanläggningar samråder med kommunernas styrelse. Jag vill livligt understryka angelägenheten av att så kommer att ske. Jag anser att motionärernas önskemål på denna punkt blivit tillgodosedda genom utskottets skrivning, då det förutsattes att länsstyrelserna kommer att ta erforderliga kontakter vid organisationsplanernas uppgörande. Till de erforderliga kontakterna är väl att hänföra de kommunala organen.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Min ärade utskottskamrat herr Gustavsson i Alvesta har ingalunda skäl att visa ett så stort missnöje som han nu ådagalagt, ty det förhåller sig inte riktigt så som han vill göra gällande, nämligen att propositionen inte skulle ha tagit vederbörlig hänsyn till de ekonomiska konsekvenser som kan uppstå då en länsstyrelse fattar ett beslut i samband med en atomolycka. Reservanterna kräver liksom motionärerna att full ersättning skall utgå för de förluster som uppstår genom av myndigheter beslutade skyddsåtgärder med anledning av en atomolycka och som inte ersättes enligt atomansvarighetslagen. Så långt har naturligtvis utskottet inte kunnat sträcka sig.

I propositionen säger departementschefen att starka skäl talar för att statsmakterna i de i motionen avsedda fallen träder in med viss hjälp. Man vill

sålunda inte binda sig på förhand på det sätt som motionärerna och reservanterna vill. Att stadga en generell rätt till full ersättning för förluster, som kan uppstå för enskilda med anledning av att myndigheter vidtar skyddsåtgärder vid olyckor, anser utskottet icke motiverat, men märk väl, herr Gustavsson i Alvesta, att utskottet tillägger: »så länge man icke på andra områden infört en motsvarande rätt till ersättning». Departementschefen har ju framhållit och utskottet understryker också att frågor om ersättning för förluster av detta slag bör lösas genom beslut av statsmakterna från fall till fall. Jag tror att reservanterna har anledning att vara tillfredsställda med den skrivning utskottet gjort.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Herr Nilsson i Göteborg anför som skäl för utskottets ställningstagande att denna fråga inte lösts på andra områden. Men detta är ju ett helt nytt område som vi ger oss in på. Det kan inte anses vara en orimlig begäran, att det i ett fall som detta ges garantier från statens sida, och då anser jag också att det är nödvändigt att det dras upp klara linjer och principer för hur frågan om en sådan ersättning skall kunna lösas.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Det är en sak som inte kommit upp i denna debatt, nämligen trygghetsmomentet, tryggheten för de människor som bor i närheten av reaktoranläggningar. Vid den diskussion som fördes i utskottet gavs bl. a. en redogörelse för olyckor som skett i sådana här sammanhang i England och Amerika. Det visade sig att dessa inte hade varit så omfattande. Skadorna hade koncentrerats till ett mycket litet område.

Jag anser emellertid att det hela är en psykologisk fråga. I framtiden mäs-

Lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.

te vi kanske ha många reaktoranläggningar i detta land som kraftkällor. Då är det viktigt att de människor som måste bo i närheten av dessa får känslan av att allt görs för att skapa även ekonomisk trygghet för dem. Det gör dem också mera villiga att gå med på att reaktoranläggningar placeras i närheten av deras bostäder och verksamhetsområden.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 134 ja och 76 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1960/61 till Understöd åt lant-hushållningsseminariet å Rimforsa, och

nr 33, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtande och memorial hemställt.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan uppförda ärenden till morgondagens sammanträde kl. 10.00.

§ 13

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att statsutskottets memorial nr 150 skulle uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 14

Till bordläggning anmälades

bevillningsutskottets memorial nr 72, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 66 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets memorial nr 33, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 26 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen

att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m., dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner om vissa åtgärder på den offentliga ekonomiska politikens område; och

andra lagutskottets memorial nr 51, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandling av andra lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om registrering och mönstring av sjömän (mönstringsförordning) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 15

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bankoutskottet:

nr 331, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering, m. m. jämte i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående ökad frihet för kapitalrörelser från och till Sverige, m. m.; och

från jordbruksutskottet:

nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln, punkterna 74 och 75, gjorda framställningar angående anslag till Sveriges utsädesförening samt till den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm jämte i ämnet väckta motioner.

Vidare anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 332, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behörighet att utöva läkaryrket m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § 1 mom. och 29 § 1 mom. värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 23.38.

In fidem
Sune K. Johansson

Lördagen den 28 maj

Kl. 10.00

§ 1

Sedan herr talmannen meddelat, att därest någon ledamot skulle råka rösta fel vid en rösträkning men anmälde detta innan omröstningen förklarats avslutad, komme ifrågavarande rösträkning att göras om, anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstningar över följande, av jordbruksutskottet i dess memorial nr 35 samt av bevillningsutskottet i dess memorial nr 67, 70 och 71 föreslagna, av

riksdagens båda kamrar godkända voteringspropositioner i följande ordning, nämligen

1:a omröstningen

(enligt jordbruksutskottets memorial nr 35)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I:480 och II:407, å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvi-

sa till *Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader* ett reservationsanslag av 5 085 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat, att i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 480 och II: 407, å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa till *Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader* ett reservationsanslag av 5 320 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 112 Ja och 112 Nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit

med 81 Ja och 69 Nej,
vadan, då därtill
lades andra
kammarens
röster eller 112 Ja och 112 Nej,
sammanräkningen

visade 193 Ja och 181 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

2:a omröstningen

(enligt bevillningsutskottets memorial nr 67)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall bifalla vad bevillningsutskottet hemställt i betänkande nr 61 och alltså

lämna de likalydande motionerna I: 118 av herr Hermansson m. fl. och II: 144 av herr Hansson i Skegrie m. fl. om viss restitution av energiskatt utan åtgärd, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herrar Hagberg, Spetz, Gustaf Elofsson, Anders Johansson, Torsten Mattsson, Nilsson i Svalöv, Kollberg, Magnusson i Borås, Gustafson i Göteborg och Larsson i Luttra och alltså beslutat att

med bifall till de likalydande motionerna I: 118 av herr Hermansson m. fl. och II: 144 av herr Hansson i Skegrie m. fl., handelsträdgårdsmästare med yrkesmässig växthusodling skall erhålla befrielse från energiskatten på bränsle avsedd för växthusuppvärmning under tiden den 1 juli 1960—den 31 december 1961.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 112 Ja och 112 Nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 80 Ja och 70 Nej,
vadan, då därtill

lades andra kam-
marens röster
eller 112 Ja och 112 Nej,
sammanräkningen

visade 192 Ja och 182 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

3:e omröstningen

(enligt bevillningsutskottets memorial nr 70)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall bifalla vad bevillningsutskottet under punkterna B 1 a), 2 a) och 3 ävensom under punkten C, såvitt avser inkomsttiteln »Allmän varuskatt» hemställt i betänkande nr 60 och alltså

dels lämna de inbördes likalydande motionerna I: 399 av herr Bengtson m. fl. och II: 508 av herr Hedlund m. fl., I: 404 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 513 av herr Hjalmarson m. fl. samt I: 413 av herr Lundström m. fl. och II: 529 av herr Ohlin m. fl. om upphävande av förordningen om allmän varuskatt utan åtgärd,

dels ock beräkna inkomsttiteln »Allmän varuskatt» till 1 400 000 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit den vid betänkandet fogade, med I betecknade reservationen av herr Hagberg m. fl., såvitt avser slopande av den allmänna varuskatten med undantag för vin- och spritdrycker samt tobaksvaror, och

med förklarande att inkomsttiteln »Allmän varuskatt» skall beräknas till 985 000 000 kronor, antagit följande författningsförslag:

1) *Förslag till*

förordning om upphävande av förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt

Härigenom förordnas, att förordningen den 1 december 1959 om allmän varuskatt skall upphöra att gälla fr. o. m. ingången av år 1961.

I samband med upphävandet skall följande iakttagas.

1. Förordningen skall alltså äga giltighet i fråga om sådant tillhandahåll-

lande inom riket av vara eller tjänsteprestation, som skett före den 1 december 1960 eller varom före den 16 oktober 1960 slutits skriftligt avtal, däri vederlaget blivit till beloppet fastställt, ändock att vederlag erlägges efter utgången av år 1960. Likaledes skall förordningen alltså äga giltighet i fråga om tillhandahållande av vin- och spritdrycker och av tobaksvaror.

2. Vad i förordningen stadgas beträffande deklarationsskyldighet, taxering, skattekontroll, uppbörd, anstånd med inbetalning av skatt, indrivning av skatt och restitution av skatt skall alltså i tillämpliga delar gälla.

3. Där avdrag från den skattepliktiga omsättningen enligt tredje stycket av anvisningarna till 16 § icke kunnat till fullo utnyttjas under period som där sägs, skall den skattskyldige, efter där om till länsstyrelsen före utgången av år 1961 gjord ansökan, erhålla restitution av varuskatt med belopp motsvarande vad sålunda blivit för mycket erlagt.

4. Erfordras eljest särskilda bestämmelser i fråga om denna förordnings upphävande, äger Kungl. Maj:t meddela sådana bestämmelser.

2) *Förslag till*

förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623)

Härigenom förordnas, att 19 § taxeringsförordningen den 23 november 1956 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

19 §.

Riksskattenämnden består — — — sådan egenskap.

Ordföranden skall — — — hos nämnden.

För envar — — — beträffande suppleanterna.

Förordnande såsom — — — var utsedd.

Ledamöter och — — — i konkurstillstånd.

Kungl. Maj:t — — — nämndens verksamhet.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

3) Förslag

till

förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 1 juni 1951 (nr 442) om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor

Härigenom förordnas, att 1 § förordningen den 1 juni 1951 om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

1 §.

Riksskattenämnden må, — — — eller ersättningsskatt.

Vad ovan — — — av fastigheten.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 107 Ja och 112 Nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 78 Ja och 70 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster

eller 107 Ja och 112 Nej,

sammanräkningen

visade 185 Ja och 182 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

4:e omröstningen

(enligt bevillningsutskottets memorial nr 71)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall bifalla vad bevillningsutskottet hemställt under punkterna 4) och 5 a) i betänkande nr 62 och alltså lämna de likalydande motionerna I: 287 av fru Hamrin-Thorell m. fl. och II: 357 av herr Kollberg m. fl. samt de likalydande motionerna I: 203 av herr Ferdinand Nilsson m. fl. och II: 246 av herr Larsson i Hedenäset m. fl., sistnämnda motioner såvitt avser ersättning för skatteredovisningen, utan åtgärd, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit vad beträffande berörda punkter i betänkande nr 62 hemställts i den vid betänkandet fogade reservationen av herr Hagberg m. fl. och alltså beslutat

i anledning av nyssnämnda motioner att 46 § 1 och 2 mom. samt 49 § förordningen om allmän varuskatt skall erhålla följande lydelse:

46 §.

1 mom. Preliminär allmän varuskatt förfaller till betalning den 18 i månaden närmast efter utgången av den redovisningsperiod, som skatten avser.

Vid inbetalning av preliminär allmän varuskatt må skattskyldig tillgodogöra sig kostnadsersättning genom avdrag, beräknat enligt följande grunder. För skattepliktig omsättning överstigande 4 000 kronor utgör ersättningen dels ett grundbelopp av 15 kronor, dels ock ett rörligt belopp motsvarande 3 procent av skattebelopp å omsättning överstigande 4 000 kronor men ej 30 000 kronor, 0,5 procent av skattebelopp å omsättning överstigande 30 000 kronor men ej 150 000 kronor och 0,25 procent av skattebelopp å omsättning överstigande 150 000 kronor. Kostnadsersättningen avrundas nedåt till helt kronor.

2 mom. Senast den dag preliminär allmän varuskatt förfaller till betalning skall densamma, efter avdrag av kostnadsersättning som i 1 mom. andra stycket sägs, inbetalas till statsverket genom insättning å särskilt postgiro-konto.

Omfattar redovisningsperiod delar av olika beskattningsår, skall till varje sådan del hänförligt belopp inbetalas för sig. Till redovisningsperiod eller till sådan del av redovisningsperiod, som nyss sagts, hänförligt belopp erlägges i helt antal kronor, därvid öretal bortfaller. Understiger den preliminära allmänna varuskatten 10 kronor, må inbetalning underlåtas.

49 §.

Vid debitering av slutlig allmän varuskatt skall skattskyldig gottskrivas, förutom preliminär allmän varuskatt som av den skattskyldige inbetalats, sådan ersättning som i 46 § 1 mom. andra stycket sägs, ävensom sådan preliminär allmän varuskatt som jämlikt 41 § fastställts till betalning.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 106 Ja och 117 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 78 Ja och 72 Nej, vadan, då därtill

lades andra kam-	
marens röster	
eller	106 Ja och 117 Nej,
sammanräkningen	
visade	184 Ja och 189 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Ordet lämnades på begäran till

Herr HAGBERG (k), som anförde:

Herr talman! På grund av att regeringen ville överlämna regeringsmakten till högern eller samtliga borgerliga partier, därest riksdagen avslag dess förslag om förlängning av omsättningsskatten, har vi nedlagt våra röster i den slutliga gemensamma voteringen om denna skatt.

Regeringens demissionshot avsåg att göra kommunisterna ansvariga för den eventuella tillkomsten av en borgerlig regering eller att i annat fall framtvinga vårt stöd utan villkor åt den nuvarande regeringen. Dess demissionshot är enligt vår mening orimligt, eftersom driftbudgeten upptar 275 miljoner kronor mer i inkomster än i utgifter och hela underskottet, därest beslut hade fattats om att avskaffa omsättningsskatten fr. o. m. den 1 januari 1961, hade uppgått till 140 miljoner kronor, alltså endast 0,8 procent av hela riksstaten för nästa budgetår. Det är tydligt, och detta är det allvarliga, att regeringen betraktar omsättningsskatten som ett led i en ny skattepolitik.

I direktiven för de häromdagen tillatta skatteutredningarna uttrycktes regeringslinjen så, att där förordas en fortsatt utbyggnad av de indirekta skatterna jämte ytterligare lättnader för förmögenhetsägarna liksom en urvattning av den progressiva beskattningen. Om man hänför folkpensionsavgifterna till de förkastliga indirekta skatterna, har dessa indirekta skatters andel av samtliga statliga skatteinkomster på de tre senaste åren ökat från 46 procent till 63 procent. Den nyss framlagda utredningen om folkpensionsavgifterna föreslår en ökning av dessa till 5 procent av den taxerade inkomsten eller maximalt 1 000 kronor. Denna nya inriktning av skattepolitiken är i högsta grad odemokratisk och orättfärdig mot de mindre inkomsttagarna.

Kommunistiska partiet har framlagt förslag till en demokratisk inriktning av

Svar på interpellationer ang. bensinhandelns investeringar och ang. statsmakternas inflytande över oljehandeln

skattepolitiken, vilket innebär ökad beskattning av förmögenheterna, bolagen och spekulanterna, skattebefrielse upp till 9 000 kronors inkomst och skattelättnader för övriga inkomsttagare upp till 25 000 kronors inkomst samt slopande av omsättningsskatten från den 1 juli 1961. Detta förslag innebär också en relativt ringa nedpressning av militärutgifterna till 1957 års nivå.

Alla dessa förslag har avisats av regeringspartiet, liksom av de borgerliga partierna. Under dessa förhållanden har den kommunistiska riksdagsgruppen ansett sig förpliktad att till det yttersta utnyttja de parlamentariska möjligheterna för att ge uttryck för missnöjet bland de mindre inkomsttagarna över den nya skattepolitik, för vilken omsättningsskatten, de höjda folkpensionsavgifterna samt de många lättnaderna för bolagen och förmögenhetsägarna är representativa. Den uttrycker därmed också sitt avståndstagande från militärutgifter, som i det närmaste slukar hela den direkta statsskatten. Kommunistiska partiet kommer att sätta in sina krafter på att i höstens val aktivisera en allt starkare opinion mot de nya tendenserna i skattepolitiken.

§ 2

Justerades protokollet för den 21 in-
nevarande maj.

§ 3**Svar på interpellationer ang. bensinhandelns investeringar och ang. statsmakternas inflytande över oljehandeln**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Haglund till finansministern rik-
tat följande frågor:

1) Anser statsrådet att byggandet av 394 nya bensinstationer och 98 ombyggnader till en kostnad av nära 45 miljoner under åren 1958—1959 vara förnuftig investeringsverksamhet?

2) Avser statsrådet föreslå någon ny utredning om bensinhandeln eller föreslå någon begränsning av ovan nämnda byggnadsverksamhet?

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

I en annan till mig riktad interpellation har herr Senander frågat:

Har regeringen övervägt frågan om åtgärder i syfte att förskaffa statsmakterna det inflytande och den kontroll över oljehandeln, som erfordras för att förebygga konflikter av det slag som oljearbetarnas arbetsnedläggelse i Göteborg utgör?

Herr talman! Under 1950-talet har den svenska bilparken ökat stadigt år efter år och vi har i dag den största biltätheten i Europa. Samtidigt har det oavbrutet byggts nya vägar och andra har fått delvis nya sträckningar. Nya stadsdelar och områden har tillkommit i våra städer och större tätorter. Det är den bakgrunden som man måste ha i minnet när man betraktar de siffror som herr Haglund presenterat i sin interpellation.

Under tvåårsperioden har det sålunda enligt länsarbetsnämnderna nybyggts i det närmaste 400 bensinstationer till en byggnadskostnad av ca 41 miljoner kronor. Därtill kommer en del ombyggnader. Detta är otvivelaktigt stora siffror.

Om bilismen expanderar i den takt som skett anser jag det emellertid vara självklart, att bilisternas legitima servicekrav måste tillgodoses i den mån detta kan ske utan att rubba den samhällsekonomiska balansen. Det innebär att vi måste bygga nya och bättre vägar i takt med bilismens expansion men också att bilisterna måste erbjudas den

Svar på interpellationer ang. bensinhandelns investeringar och ang. statsmakternas inflytande över oljehandeln

service som ett vitt förgrenat nät av bensinstationer utgör.

Självfallet är emellertid att såväl den enskilde som samhället måste väga kravet på service mot den kostnad som det medför. Den konkurrens mellan de olika bolagen som får sitt uttryck i att det byggs så många nya bensinstationer — ibland på ett sätt som synes strida mot rationell användning av samhällsresurserna — får ju till sist betalas av konsumenten. Därför måste man beklaga, att antalet s. k. samstationer där flera bolags bensinmärken samtidigt försäljs inte har vunnit mer terräng. Samstationer skulle sannolikt innebära en icke obetydlig rationalisering av det nuvarande distributionssystemet. Däremot välkomnar man den tendens som på sistone framkommit att i ökad utsträckning erbjuda bilisterna stationer med självbetjäningspumpar och självtvättningsplatser.

Vad avser en begränsning av byggandet av bensinstationer är ju förhållandet det, att myndigheterna numera har ytterst ringa möjligheter att påverka omfattningen av denna byggnation. Tidigare fanns det en särskild byggnadskvot för bensinstationer men numera gäller ett generellt byggnadstillstånd. Det innebär att länsarbetsnämndernas tillståndsprövning begränsas till igångsättningsstillståndet och detta har som bekant en arbetsmarknadspolitisk motivering.

Den omfattande byggnationen för bensinstationer måste ses som ett element i det allmänna ställningstagandet till oljehandeln, och jag anser det mycket viktigt att man även i fortsättningen noggrant följer utvecklingen, så att åtgärder kan vidtagas om så skulle visa sig nödvändigt. F. n. är jag emellertid inte beredd medverka till någon ändring av rådande förhållanden.

Vad beträffar herr Senanders fråga vill jag begränsa mig till att konstatera, att enighet i huvudsak råder här i lan-

det att statsmakterna icke skall ingripa varken direkt eller indirekt för att påverka utgången av avtalsförhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Såvitt jag kan bedöma finns det inte någon anledning att i det av herr Senander berörda fallet intaga en annan ställning. För övrigt skulle jag vilja påpeka, att i frågan om samhälleligt inflytande över oljehandeln — alldeles oberoende av vilken inställning man må ha till den frågan — det argument som herr Senander använt, nämligen att undvika konflikter på arbetsmarknaden, inte har någon relevans.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat de båda interpellanternas frågor.

Härefter anförde:

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för handelsdepartementet för svaret på min interpellation om de många nytilkomna bensinstationerna. Tyvärr måste jag dock säga, att svaret icke blev det jag och många med mig väntat. Sedan interpellationen lämnades har jag nämligen styrkts av både utvecklingen och människor, som själva är sysselsatta inom bensindistributionen, att det nuvarande systemet i längden är ohållbart. Statsrådets uttalande, att han för närvarande inte är beredd medverka till någon ändring i rådande förhållanden betraktar jag som en följd av alltför påträngande andra angelägna arbetsuppgifter, uppgifter vilka jag i och för sig har full förståelse för.

Utvecklingen på bilismens område behöver jag inte närmare gå in på. Den känner alla till. Vi har full förståelse för — vilket jag även säger i interpellationen — att nybyggnad av bensinstationer måste ske i takt med bilismen — men inte i otakt. Flera länder har redan tagit fasta på detta med otakten. I Norge har bland annat handelsdepartemen-

Svar på interpellationer ang. bensinhandelns investeringar och ang. statsmakternas inflytande över oljehandeln

tet, efter skrivelse från Norges bensinhandlarförbund, hemställt om ytterligare upplysningar rörande de undersökningar som gjorts av ifrågavarande förbund. I Danmark måste tillstånd sökas för anläggning av den minsta bensinpump. För närvarande lämnas inga dylika tillstånd. Nya Zeeland och Australien har också infört reglering av bensinstationsbyggandet. Bakgrunden härtill är densamma som hos oss, nämligen att en massbebyggelse av stationer har skett och att nyetableringen inte har anpassats efter behovet.

Vi har samma tendenser, av vilka en del framgår av min interpellation. Men då rätt lång tid förflutit sedan denna lämnades har jag kunnat komplettera de i interpellationen lämnade uppgifterna. I dessa ingick nämligen i huvudsak endast själva stationsbyggnaderna. Härtill kommer kostnader för pumpar, cisterner, maskiner och övrig utrustning. Oljebolagen själva räknar med en genomsnittlig byggnadskostnad av 250 000 kronor per station, varför en enkel räkneoperation visar att de 400 stationer, som jag omnämner i interpellationen, måste ha kostat närmare 100 miljoner kronor. Vederhäftiga bedömare inom bensinhandeln vill till och med påstå, att de verkliga kostnaderna för ifrågavarande anläggningar ligger närmare 200 miljoner än 100 miljoner. Oljeförbrukningen i vårt land visar också konstant stegring. Sålunda uppgick den under 1958 till 11,6 miljoner kubikmeter, varav två tredjedelar utgjordes av eldningsolja och en tredjedel av drivmedel. Vår oljeförbrukning per capita var dessutom den i särklass högsta i Europa — 1 350 kg.

En granskning av den övriga delen av samhällets kostnader för bilismen ger vid handen att bruttoinvesteringarna 1958 uppgick till inte mindre än 4,4 miljarder eller cirka 22 procent. 1950 var bilismens andel av investeringarna 17 procent. Mellan 1950 och 1958 ökade he-

la transportsektorns investeringar med omkring 80 procent.

Vi skall också komma ihåg, att det är stora pengar det rör sig om. Årsförbrukningen av bensin i hela landet uppgår för närvarande till något mer än två miljoner kubikmeter samt av diesel- och motorbränsle till omkring en miljon kubikmeter. En prissänkning med ett öre per liter på ifrågavarande oljor medför sålunda besparing för konsumenterna på inalles 30 miljoner kronor. Att det därför behövt vidtagas undersökningar och åtgärder för rationell utbyggnad av bensinhandeln är jag fullt övertygad om. Det kan endast vara fråga om ett mycket kort »vänta och se».

Både bilisterna och de som är anställda i utländsk bensindistributions-tjänst i Sverige skulle med säkerhet ha hälsat ett ingripande med stor tillfredsställelse — särskilt kanske de sistnämnda som många gånger får sitta emellan på grund av bland annat hårda kontraktsbestämmelser. Om dessa bestämmelser skriver ett organ för Sveriges bensinhandlares riksförbund: »Oljebolagen har i sina ensidigt utarbete kontrakt helt dikterat villkoren för denna 'fria företagsform'. Sålunda bestämmer bolaget hur stationen skall drivas, hur personalen skall vara klädd, öppethållningstider, vilka löner innehavaren skall betala, vilka varor som skall säljas etc.»

Att hela vår oljemarknad står under inflytande av utländskt kapital är numera ingen hemlighet. Att detta inflytande icke är av det humana slaget är också känt. Ovan citerade organ slutar också sin artikel med följande: »Vi har material till förfogande, som ger en god bild av hur hårda amerikanska affärsmetoder praktiseras i vårt land. Frihet var ordet — man för vem?», slutar artikeln. Detta om bensinstationerna.

Då jag nu lyckats så dåligt med framställningen till statsmakterna om hjälp med lösandet av detta speciella bilist-

Svar på interpellationer ang. bensinhandelns investeringar och ang. statsmakternas inflytande över oljehandeln

problem, skall jag till slut i stället vända mig direkt till bilhandelns folk om två andra viktiga frågor beträffande bilismen, nämligen det stora antalet bilmärken vi har i vårt land och de höga marginalerna på biltillbehör.

Beträffande det förstnämnda problemet är min fråga kort och gott: Varför skall vi behöva vara begåvade med omkring 75 olika bilmärken, när billandet Amerika har endast 20—30? En sanering och effektivisering bör kunna åstadkommas inom bilhandelns ram.

Så övergår jag till påläggen på biltillbehör. Enligt pris- och kartellnämnden varierar de totala handelspåläggen inom biltillbehörsbranschen mellan 67 och 200 procent på anskaffningskostnaden. Mer än 170 procent pålägg har noterats på fläktremmar, stänkskydd, polermedel, vindrutetorkarblad, kylargardiner, reflektorer och bensintanklock. Jag är beredd på kritik och hårda motargument. Ett argument som vi bilister skulle acceptera omedelbart vore sänkta priser och minskade marginaler.

Detta var endast några av bensin- och bilistproblemen som jag besvärat riksdagen med i sista minuten. Att jag dessutom har fräckheten deklarerat, att jag återkommer till riksdagen i annan form om bensinstationerna och deras kostnadsfördyrande verkningar, hoppas jag kammaren har överseende med.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för handelsdepartementet för svaret på min interpellation. Det synes mig emellertid som om statsrådet missförstått syftet med interpellationen alldenstund statsrådet försöker göra gällande att den skulle syfta till ett ingripande av statsmakterna i avtalsförhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att huvudmomentet i min interpellation är frågan om ett förstatligande av oljehandeln. Att jag apo-

stroferade oljekonflikten i Göteborg var ganska naturligt, eftersom denna enligt min mening på nytt aktualiserade frågan om ett förstatligande av oljehandeln. I interpellationen framhölls, att det bör vara ett samhällsintresse av vital betydelse att statsmakterna skaffar sig kontroll över importen och distributionen av oljan. Utredning av frågan är redan verkställd och har resulterat i förslag om ett statligt monopol på oljeimporten och oljehandeln.

Det var alltså huvudsyftet med interpellationen. Därvidlag pekade jag särskilt på konflikten i Göteborg oberoende av dess karaktär. Jag framhöll, att de rika oljebolagen underbetalar sina arbetare, så att dylika konflikter uppstår och förorsakar störningar — i detta fall av lokal betydelse men i andra senare fall kanske av riksbetydelse — av den viktiga oljedistributionen inte bara till bilarna utan också till fastigheterna för deras uppvärmning.

Jag beklagar att statsrådet här har undvikit den väsentliga frågan, nämligen att statsmakterna bör förskaffa sig ett sådant inflytande och en sådan kontroll över oljehandeln, att dylika händelser i framtiden inte skall kunna upprepas. Jag utgår nämligen ifrån att statsmakterna i händelse av ett förstatligande av oljehandeln skall uppträda på ett mera humant sätt än vad oljebolagen har gjort. Det var deras uppträdande som tvingade fram en så desperat aktion som den vilken oljearbetarna i Göteborg och västra Sverige tillgrep.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill först säga några ord till herr Haglund. Jag skulle aldrig vilja och aldrig kunna åberopa andra arbetsuppgifter som skäl för att inte ta itu med ett viktigt område, om jag ansåg att man här verkligen borde och kunde handla.

I mitt interpellationssvar har jag sagt,

Svar på interpellationer ang. bensinhandelns investeringar och ang. statsmakternas inflytande över oljehandeln

att olägenheterna för närvarande såvitt jag kan förstå inte är så betydande, även om statsmakterna har skyldighet att följa utvecklingen på detta område. Jag har vidare anfört, att jag tills vidare inte är beredd att medverka till någon ändring av rådande förhållanden. Detta betyder inte att jag för all framtid anser att statsmakterna skall undvika att eventuellt, om så erfordras, ingripa. Jag vill inte alls förneka att vissa goda skäl kan komma att anföras härför.

Till herr Senander vill jag endast säga, att bakgrunden till den motivering som han åberopade för att här ta upp frågan om oljeimportens och oljehandelns förstatligande — det kan väl herr Senander ändå inte bestrida — utgjordes av den arbetskonflikt som ägde rum i Göteborg. Denna motivering kan jag inte godtaga ens såsom ett bidragande skäl till att förorda ett sådant ingripande som herr Senander önskar.

Jag vill slutligen säga att vårt land befinner sig i ett ganska gynnsamt läge så till vida, att marknaden är öppen och fri. Vi åtnjuter därför alla de fördelar som en ohämmad konkurrens medför. Om jag är riktigt underrättad har vi för närvarande de lägsta importpriserna på olja i världen. De skäl som kunde ha föreburits efter kriget när oljeutredningen undersökte möjligheterna för ett förstatligande finns inte längre, men jag vill inte bestrida, att det även på detta område finns all anledning för statsmakterna att med uppmärksamhet följa utvecklingen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 72, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 66 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1955 (nr

256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning jämte i ämnet väckta motioner.

På framställd proposition biföll kammaren utskottets hemställan att detta memorial måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning, varefter kammaren biföll utskottets hemställan i övrigt.

§ 5

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 33, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 26 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m., dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner om vissa åtgärder på den offentliga ekonomiska politikens område.

Sedan kammaren på given proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets hemställan i övrigt.

§ 6

Föredrogs andra lagutskottets memorial nr 51, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandling av andra lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om registrering och mönstring av sjömän (mönstringsförordning) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

På framställd proposition bifölls utskottets hemställan att förevarande ärende måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning. Härefter biföll kammaren utskottets hemställan i övrigt.

§ 7

Statstjänstemännens löner under åren
1960 och 1961 m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord i anslutning till den motion, som har väckts av herr Virgin i första kammaren och av mig i andra kammaren angående bl. a. flygtilläggen.

I föreliggande proposition, som utskottet har tillstyrkt, anges att flygande personal vid armén och marinen erhåller ett fast flygtillägg av 480 kronor per månad efter utbildning. Det innebär att en furir vid armén eller marinen får samma tillägg som en furir vid flygvapnet, men för den flygande personal som har högre tjänstegrad blir ersättningen mindre än motsvarande inom flyget, eftersom flygets personal har ett med lönen ökande flygtillägg. Det systemet verkar ungefär så, att man efter skatteavdrag får samma nettobehållning av flygtilläggen, något som förefaller mig både riktigt och rimligt. För den flygande personalen vid marinen och armén kommer Kungl. Maj:ts förslag i stället att innebära, att ju högre lön vederbörande har, desto lägre flygtillägg får de efter skatteavdraget. Nog tycker man att det vore rimligt, att man hade samma bestämmelser i detta fall inom de olika försvarsgrenarna.

Statsutskottet avstyrker emellertid detta yrkande med hänsyn dels till att det skulle innebära en ändring av ett föreliggande förhandlingsresultat, dels därför att utskottet ifrågasätter riktigheten av den uppfattning som ges till känna i motionen, enligt vilken flygsäkerheten inom de olika försvarsgre-

narna, vare sig det gäller helikopterflyg eller annat flyg, skulle kunna anses jämförbar.

I den första frågan förhåller det sig så, enligt uppgifter som jag inte har någon som helst anledning att betvivla, att vederbörande förhandlingsparter, bl. a. personalorganisationen, ställdes inför alternativet att antingen acceptera det föreliggande förslaget eller också inte få någon ersättning alls. Jag vet inte om det är normalt att förhandlingar med staten som ena part går till på det sättet. I så fall tycker jag att det är mycket beklagligt. Som underlag för förslaget hade i försvarsdepartementet gjorts en enmansutredning, men denna hade inte varit ute på remiss och hade alltså inte fått granskas av den andra parten, vilket förefaller mig ganska egendomligt.

I fråga om flygsäkerheten inom respektive försvarsgrenar torde det inte gå att leda i bevis, att riskerna skulle vara mindre eller förslitningsgraden lägre vid flygning med helikopter än vid flygning med ett jetflygplan.

Ur fredsmässig synvinkel är helikoptern ett synnerligen säkert flygtransportmedel, men under krigsförhållanden och utbildning för sådana ställer det sig helt annorlunda, bl. a. därför att flygarna måste övas intensivt i extrem lågflygning.

Utomlands har man också accepterat att helikopterflygare och övriga flygare, oberoende av försvarsgrenstillhörighet, jämföras i fråga om flygtillägg. Under alla förhållanden är det väl uppenbart, att helikopterflygare i armén och marinen helt kan jämföras med helikopterflygare i flygvapnet. Detta till trots får de alltså sämre villkor, vilket principiellt måste vara felaktigt. Särskilt anmärkningsvärt tycker jag det är att inte ens pensionsförmånerna för flygaränkorna är överensstämmande utan sämre när det gäller armén och marinen.

Därutöver skulle jag vilja framhålla, att det av praktiska skäl borde vara

Statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.

mindre lämpligt att ha särbestämmelser för en så pass liten grupp som det här är fråga om. Det gäller för närvarande bara cirka 20 flygare vid vardera armén och marinen.

Jag hade hoppats att statsutskottet skulle ha gjort ett positivt principuttalande på denna punkt att beaktas vid kommande förhandlingar. Så blev tyvärr inte fallet, kanske i någon mån beroende på att denna fråga kom upp till behandling i ett så pass sent skede.

Jag förstår, herr talman, att det inte lönar sig att yrka bifall till motionen. Jag vill i stället vädja till civilministern att söka åstadkomma rättvisa i detta avseende vid nästa förhandlingstillfälle.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! När jag tog del av lönepropositionen råkade jag uppmärksamma att länsarkitekterna blivit uppflyttade till 3:e lönegraden på den högre planen under det att överlantmätarna har fått stanna i 1:a lönegraden. Detta förvånade mig. Jag har nämligen som härads hövding i en stor jorddelningsdomsaga kommit att bli i hög grad medveten om de utomordentligt betydelsefulla insatser för fastighetsbildningen och fastighetsrättsskipningen som våra överlantmätare gör. Jag hade svårt att föreställa mig att tjänsten inte skulle vara åtminstone lika betydelsefull som länsarkitekternas. Men då jag hade endast ringa kännedom om länsarkitekternas tjänsteförhållanden, rådgjorde jag med några av våra landshövdingar. Ingen av de tillfrågade ville sätta den ena tjänsten över den andra om man såg till deras betydelse.

Jag hade då planerat att få till stånd en flerpartinotion med yrkande om uppflyttning även av överlantmätare och hade fått många i båda kamrarna som var villiga att skriva på den motionen. Men så blev jag uppringd av ordföranden i Sveriges lantmätareförening, överlantmätare Bergenz, som bad mig låta bli att motionera. Man var inom

lantmätarnas organisation, visserligen ledsen över att inte ha fått sitt krav på en uppflyttning av överlantmätarna bifallet men ville helst inte ha denna lönefråga löst så att säga bakvägen utan hoppades i stället på bättre framgång vid förhandlingarna nästa år. Därför, herr talman, skall jag här endast uttala den förhoppningen, att det skall gå bättre vid förhandlingsbordet för överlantmätarna nästa gång.

Herr STIERNSTEDT (h):

Herr talman! Den löneförhöjning som i föreliggande proposition föreslås för jägmästarna vid domänverket är enligt min mening fullt motiverad. Den står i full samklang med den löneflyttning som skett för tjänster av samma art inom andra statliga, kommunala och privata verk och förvaltningar. Vad jag emellertid vill framhålla som anmärkningsvärt inkonsekvent är, att icke också domänintendentslönerna uppvärderats i motsvarande omfattning. Det är svårt att förstå varför domänintendenternas arbete skall betalas sämre än andra förvaltningsuppgifter som är förknippade med liknande arbetsbörda och jämförligt ansvar.

Herr talman! Jag har intet yrkande men har velat påtala den till synes för låga lönesättningen för domänintendenterna.

I detta anförande instämde herr Nilsson i Svalöv (h).

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Att vi inte har motionerat i denna fråga får inte tolkas så att vi är tillfredsställda med den uppgörelse som träffats för statstjänarna, och det är säkerligen inte det stora flertalet statstjänare heller. Det är sant att uppgörelsen är bättre, rent siffermässigt sett, än för den stora massan andra löntagare. Men med hänsyn till den eftersläpning statstjänarlönerna varit utsatta för, jämte det förhållandet att statstjänarna inte kan tillgodogöra

Statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.

sig någon löneglidning, gör att uppgörelsen materiellt sett inte är stort bättre än den som den allmänna uppgörelsen innebär.

Statstjänaruppgörelsen rör sig om 5 procents förhöjning av utgående löner för innevarande år och lika mycket för nästa. Det betyder att statstjänarna har fått något mer än kompensation för omsättningsskatten. I verkligheten är emellertid prisstegringen större än vad index utvisar. Någon nämnvärd reallönestegring ger uppgörelsen inte.

Allvarligast är emellertid att det inte alls finns någon garanti mot fortsatta prisstegringar. Vi har vid upprepade tillfällen krävt att pris- och kartellnämnden skall utrustas med större befogenheter, så att den omedelbart och utan onödigt omgång skall kunna ingripa mot de spekulativa krafterna och deras försök att driva priserna i höjden. Våra förslag har avvisats med motive-ringar, som närmast kan betecknas som de obotfärdigas förhinder.

Om ingenting sker på detta område, kommer priserna utan tvivel att raka i höjden under tvåårsperioden och reallönerna att sänkas. Så nära ligger gränsen till reallöneförsämringar, att även relativt små prisstegringar kan orsaka sådana. Här måste därför genomföras en effektiv priskontroll, om inte statstjänare och andra löntagargrupper vid tvåårsperiodens slut skall befinna sig i ett starkt försämrat ekonomiskt läge.

I detta sammanhang vill jag framkasta tanken att på lämpligt sätt skapa garantier mot reallöneförsämring under en avtalsperiod. För egen del skulle jag vilja rekommendera ett övervägande av frågan om införande av indexreglering av statstjänarlönerna, gärna med en gräns uppåt för de högsta tjänstemännen. Under alla förhållanden kan det inte i längden tolereras att statstjänarna vid varje avtalsperiods slut tvingas konstatera att deras löner släpar efter såväl i förhållande till inträffade prisstegringar som till den allmän-

na löneutvecklingen. Detta bör vara en mycket viktig fråga vid förhandlingarna om statstjänarlönerna.

Beträffande uppgörelsens innehåll i övrigt vill jag göra en del randanmärkningar. För några år sedan företogs under allmänt instämmande från de lägre statstjänarna en sammanpressning av löneskalan, varigenom klyftan mellan högre och lägre tjänstemän minskades något. Men årets uppgörelse innebär att löneskalan på nytt tänjes ut. Detta är en följd av att procentuell höjning utgår över hela linjen. Medan en lägre befattningshavare får mellan 30 och 40 kronor per månad i förhöjning, får den högst betalde befattningshavaren på den allmänna löneplanen 125 kronor.

Ännu mer markerad är skillnaden vid en jämförelse med chefslönerna. Chefstjänstemännen har nämligen av en givmild löne minister begåvats med en minst tioprocentig löneförhöjning. Detta innebär, att medan den lägre befattningshavaren får mellan 30 och 40 kronors förhöjning per månad, får den högst betalde chefstjänstemannen 519 kronor i månaden. Han kommer därmed upp till en årsinkomst av 62 232 kronor.

Men denna jämförelse blir inte fullständig, om man inte samtidigt ser på resultatet av förhandlingarna om den s. k. B-listan. Där förekommer en mängd lönegradsupplyftningar för redan tidigare väl betalda högre tjänstemän. Utöver den procentuella höjningen får dessa tjänstemän en ytterligare lönestegring genom uppflyttningar i lönegrad. I de flesta fall rör det sig om två lönegrader. Dessa uppflyttningar av de högre tjänstemännen får syndigt betalas av de lägre. Vad de höga tjänstemännen lyckats erövra, får de lägre avstå från, trots att de är i större behov av en löneförstärkning. En granskning av uppgörelsen i denna del ger ganska uppseendeväckande resultat.

Enligt vad som redovisas i propositionen har i runt tal 3 500 befattningar

Statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.

uppflyttats i lönegrad. Det har i sammanhanget nämnts siffran 7 000 sammanlagt, men jag håller mig till vad som redovisats i propositionen. Och av dessa 3 500 är det endast omkring 1 000 befattningar i lönegrad 9 och därunder som kommer i fråga till uppflyttning. De återstående 2 500 tar resten av vad man numera med en kortspelsterm betecknar som potten. För att fullfölja kortspelsterminologien skulle man här kunna tala om »svalta räv» i mer än en bemärkelse.

Bland de allttjämt missgynnade befinner sig också de kvinnliga befattningshavarna. Något större intresse för det verkligt generande problemet att statsmakterna inte ens inom sina egna domäner har löst frågan om kvinnans likställighet spårar man inte i propositionen. Jag skulle vilja hemställa till civilministern att han tar ett krafttag och uppträder som föregångsman i likställighetsfrågan. Allttjämt återfinnes den överväldigande delen av kvinnorna i statstjänst bland de lägst avlönade befattningshavarna. Jag tror det är mera angeläget att ta itu med den frågan än att ge chefstjänstemännen högre löner, i en enligt min mening obefogad rädsla för att de eljest skall sluta sina anställningar och övergå till privat tjänst.

Huvudintrycket av den på uppgörelsen grundade propositionen är, att man nu är inne på en väg som leder till en ständig utvidgning av löneklyftan mellan hög och låg i statstjänst, och det anser jag vara en äventyrlig utveckling. Den är dessutom i högsta grad orättvis och klassbetonad.

Det måste här särskilt observeras att de lägre tjänstemännen utsättes för ett allt starkare tryck i tjänsten. Rationaliseringen — som ofta är allt annat än rationell — drabbar praktiskt taget endast de lägre tjänstemännen. De högre tjänstemännen utgöres inte sällan av rationaliseringsexperter, som sätter en ära i att göra besparingar, naturligtvis främst bland de lägre tjänstemännen.

Därvidlag lämnas inte ens den lagfästa arbetstidsförkortningen i fred. Man räknar sålunda in redan inarbetade fridagar i semestern och berövar därmed de lägre tjänstemännen en del av arbetstidsförkortningens fördelar. Arbetsbetsregleringen pressas så långt det över huvud taget är möjligt, och arbetskraften utnyttjas till det yttersta.

Befordringsmöjligheterna är inte heller stora. Reglerad befordringsgång har länge varit ett önskemål för de lägre tjänstemännen, men resultatet av strävandena i det fallet är det klenst beställt med. I det sammanhanget bör det också påtalas att den för några år sedan införda begränsningen av vikariatsersättningen har förorsakat stor olust bland de berörda. Var och en måste också medge att det inte ligger någon rim eller reson i att vikariatsersättning icke utgår vid förordnande på högre tjänst annat än om förordnandet överstiger sju dagar.

Herr talman! Jag har velat anföra dessa synpunkter på propositionen för att göra civilministern uppmärksam på en del missförhållanden som bör rättas till vid nästa avtalsuppgörelse. Jag anser nämligen att civilministern i egenskap av representant för arbetsgivaren Staten har minst lika stort ansvar för trivseln i statstjänsten som statstjänarnas representanter har. Det måste anses vara en förlegad uppfattning att inte Staten som arbetsgivare kan ta självständiga initiativ till förbättringar för de anställda, när det gäller löner och andra arbetsvillkor.

Det borde vara främmande för statsmakternas representanter att vid förhandlingarna presentera en s. k. pott med förklaringen: Detta kan vi ge men inte mer. Sådant kan inte betecknas som förhandlingar. Det är ett ultimatum, som säger: Hitintill men inte vidare. Ytterst gäller det dock rätten att existera människovärdigt på sitt arbete.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Jag skall inte ta alltför mycket av kammarens tid i anspråk för att framföra några synpunkter på en del av de problem som herr Senander nyss berörde. Herr Senander uttryckte sitt missnöje med vissa avsnitt av förhandlingsuppgörelsen där han menade att den skulle vara alltför generös när det gäller de högre tjänsterna.

Jag vill erinra herr Senander om att vi, med det förhandlingsförfarande vi har på den statliga sektorn, har fyra huvudorganisationer som var och en bevakar sina intressen. Varje huvudorganisation eftersträvar vid förhandlingarna att proportionellt, i förhållande till sin storlek och i förhållande till sina lönesummor, få ut en så jämn fördelning som möjligt. Detta leder till att jag ibland mera får vara förlikningsman än förhandlare. I vissa avseenden har det skett förbättringar under de senaste åren.

Herr Senander kritiserar i dag de avsnitt av uppgörelsen som gäller de högre tjänstemännen och talar om en obefogad rädsla för att dessa skulle avgå ur tjänst. Denna rädsla är emellertid ingalunda obefogad. Jag skulle tro att herr Senander i likhet med mig är angelägen om att vi skall få så högt kvalificerat folk som möjligt på olika ledande poster i statsförvaltningen, chefer, civilingenjörer, naturvetenskapsmän eller andra för den samhällseliga verksamheten betydelsefulla befattningshavare. Om herr Senander tittar på det nuvarande marknadslöneläget så skall han i likhet med mig finna att det är ostriktigt att vi på den statliga sektorn har släpat efter den utveckling som ägt rum inom den enskilda sektorn och inom Stadsförbundet. Vad som ägt rum är ingenting annat än en anpassning till utvecklingen på andra områden. Det bör ändå ur statsnyttans synpunkt vara angeläget att de kvalificerade tjänstemännen stannar i statlig tjänst och inte

genom extra lönerörelser lockas lämna den. Det kan på längre sikt, herr Senander, bli en betydligt dyrare politik än den som löneuppgörelsen innebär.

Herr **SENANDER** (k) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag velat framhålla är det oriktiga i att man ger huvudparten av den pott, som finns att dela, åt dem som redan tidigare har det bra ställt. Kunde man göra potten större och ge mera åt dem, som har det dåligt ställt, så funnes ingenting att invända däremot.

Även jag erkänner att konkurrensen om den kvalificerade arbetskraften är hård. Men detta är också en konjunkturföreteelse. Många räknar med att stats-tjänsten trots allt är säkrare. Jag har hört samma resonemang också på det kommunala området. Där har det vid flera tillfällen visat sig att det inte varit hållbart.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Jag vill bara rätta till ett missförstånd från herr Senanders sida. Han talade om att man av den pott, som fanns disponibel, hade givit huvudparten åt högre tjänstemän. Detta är inte i överensstämmelse med förhandlingsresultatet. De högre tjänstemännen är nämligen proportionellt sett ganska få. Om herr Senander studerar organisationernas redovisning av förhandlingarna så skall han finna att det inte finns något som helst underlag för en dylik bedömning av uppgörelsen.

Herr **SENANDER** (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår mycket väl att de högre tjänstemännen inte tagit huvuddelen av pengarna, men när man höjer lönerna så kraftigt som med minst 10 procent och dessutom gör lönegradsuppflyttningar av mängder av högre befattningshavare, som redan befinner sig i lönegrad 23, 25 eller 27, så tycker

Statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.

jag att detta verkar orättvist. Och när jag talade om vilka som till sist får betala det hela genom att avstå från berättigade löneförhöjningar, så höll jag mig så högt som till lönegrad 10. De som ligger däröver tar säkert huvudparten av potten.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Som motionär tillsammans med herr Per-Olof Hanson i första kammaren beträffande polissituationen i Stockholm, har jag anledning notera en viss tillfredsställelse med statsutskottets utlåtande nr 143, men känner ändå behov av att starkt understryka nödvändigheten av att denna fråga hålls levande och följs upp. Mina synpunkter sammanfaller i allt väsentligt med det särskilda yttrande som herr Nihlfors fogat till utskottsutlåtandet. Därav framgår att det förslag, som ligger på riksdagens bord för avgörande, innebär en viss, om också blygsam, förbättring av löneförhållandena även för stockholmspoliserna. Denna förbättring, som tacksamt noteras, har dock gett utskottet anledning uttala att det inte funnit tillräckliga skäl föreliggande för bifall till våra motioner. Ändå erkännes utan omsvep även i propositionen att polisläget är prekärt. Den avgörande frågan är, huruvida dessa löneförbättringar räcker för att underbygga en bestående och betydande förbättring av polisrekryteringen i storstäderna. Vi har i kammaren debatterat den frågan förut med civilministern. Statsrådet är inte främmande för att vi gärna såge att Stockholm och ytterligare några av våra storstäder i det stycket i högre grad än nu placerades i särklass. Läget är, som alla vet, att antalet i egentlig polistjänst sysselsatta personer i Stockholm sedan 1949 bara har ökat med ett femtiotal. Visserligen förklarade civilministern i kammaren i höstas att vakansläget då var väsentligt förbättrat, med minskande antal vakanser. Jag hade en känsla av att civilministern då gav en

något för ljus bild av läget. Han angav, för att belysa den tillfredsställande utvecklingen, att antalet vakanser inom stockholmspoliserna vid en viss tidpunkt i höstas var cirka 130. Antalet hade emellertid den 1 maj i år stigit till 166. Ytterligare en försämring av läget måste sålunda ha inträffat. Enligt min uppfattning sammanhänger den med den allmänna förbättringen på arbetsmarknaden, vilken uppenbarligen spelar en stor roll i fråga om vederbörandes val av anställning. Man kan fråga sig vilken slutsats civilministern är beredd att dra av den reella försämring som inträffat sedan i höstas.

Det bör heller inte glömmas bort vad som hänt det snaste årtiondet i Stockholm, nämligen att befolkningen i stadens ytterområden har vuxit med 150 000 personer. Jag skall inte ta kammarens tid onödigtvis i anspråk med att räkna upp stegringen av antalet fylleri-förseelser och ouppklarade brott av olika slag, men jag har en känsla av att den sammanhänger med den otillräckliga polisrekryteringen. Det förefaller ibland som om det vore föga riskfyllt att vara tjuv i Stockholm.

I en år 1958 verkställd utredning fastslog ordningspolisintendenten att de befattningar som var vakanta och de som var påkallade för att öka polispersonalen till det önskvärda antalet var omkring 500. Det talet angavs alltså från stockholmspolisens sida som ett mått på dess verkliga förstärkningsbehov under 1959 och det är naturligtvis inte mindre i dag.

Herr talman! Jag vill även mycket kort beröra den oerhörda förslitningen av polispersonalen genom övertidstjänst. Det kan inte vara riktigt att en otillräcklig polispersonal skall ha en så orimligt stor övertid. Det finns enskilda polismän i Stockholm som är nödsakade att tjänstgöra på övertid mer än 1 000 timmar per år. Det kan medges att stockholmspoliserna klarar sina bevakningsuppgifter på ett efter om-

Statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.

ständigheterna föredömligt sätt, men det sker med uppoffring av den tid som den borde vila och ägna åt sina hem. Detta framgår också av de utbetalade övertidsersättningarna. Av ett tjänsteutlåtande från de kommunala myndigheterna framgår att under år 1958 över-skreds anslaget till övertidsersättning till poliser med inte mindre än 300 procent jämfört med föregående år. Exakt utbetalades 2,4 miljoner kronor mer än året dessförinnan. Antalet övertidstimmar under tiden januari—november 1959, alltså i det närmaste ett år, var 154 894. Det är naturligtvis önskvärt med en viss möjlighet till övertidsarbete. Många önskar det även av ekonomiska skäl, men när det går så långt som i Stockholm, innebär det en utnötning av poliskrafterna som inte i längden är önskvärd. Det kan inte heller vara ekonomiskt försvarligt att betala övertid i stället för att animera nyrekrytering- en genom förbättrad lönesättning.

Förra årets riksdag hemställde om att folkpartiförslaget om införande av s. k. polisbötessystem vid parkeringsföreselser för lättande av polisens arbetsbörda skulle behandlas med förtursrätt. Det är beklagligt att vi ännu inte fått något regeringsförslag om det. Man skulle kunna göra dylika arbetsuppgifter litet smidigare så att polisens kraft direkt kunde användas för brottsbekämpande.

Jag är medveten om, herr talman, att polisfrågan i Stockholm inte endast löses med förbättrad lönesättning. Den är vida större än så. Jag tror vi alla måste hjälpas åt för att skapa ett polisvänligt klimat och på allt sätt uppmuntra denna verksamhet. Sedan är det givetvis en kommunal angelägenhet att åstadkomma vissa förbättringar av tjänsten, kanske genom införande av kvarterpolis, ungdomspolis o. s. v., det vill säga en inre differentiering av arbetet. Jag vill än en gång understryka att lönesättningen är en mycket väsentlig faktor för polisrekryteringen i

Stockholm och att det borde skapas större möjligheter att konkurrera om arbetskraften på löne marknaden.

Häri instämde herr *Gustafsson* i Borås (fp).

Herr **PERSSON** i Växjö (s):

Herr talman! I Kungl. Maj:ts proposition nr 151 har föreslagits införandet av viss långivning för i statens tjänst anställda, vilka blivit omplacerade, en långivning som avser att för vederbörande underlätta att skaffa sig bostad på den nya ort han kommer till. Dessa lån är avsedda för täckande av kostnader för kontantinsatsen, när man skaffar sig bostadslägenhet genom en bostadsrättsförening. Inga högre lånebelopp skall beviljas än insatskostnaden, och den högsta summan skall vara 10 000 kronor, amorteringstiden 10 år och låneräntan 6,5 procent. I propositionen föreslås att dessa lån skall beviljas av generalpoststyrelsen efter tillstyrkan från anställningsmyndigheten, till vilken låneansökningen skall ingivas. Utskottet har också stannat för detta förslag.

Jag har i denna kammaren och herr Strand har i första kammaren väckt en motion, som avser att ge även sparbankerna möjlighet att bevilja dessa lån. Utskottet har som motivering för sitt avslagsyrkande på denna motion för det första anför, att denna långivning torde bli av relativt begränsad omfattning. Jag tycker knappast att detta kan anses vara något bärande skäl för ett avslag. För det andra säger utskottet, att en delning av långivningen på flera kreditinstitut inte är ändamålsenlig. Inte heller detta kan betraktas som något bärande argument mot motionen.

I utskottsutlåtandet anføres: »Att långivningen på förslaget sätt koncentreras till postsparbanken torde innefatta administrativa fördelar och underlätta en samlad överblick över låneverksamhetens utveckling.» Om långivningen blir av så begränsad omfattning — i

Statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.

propositionen har man t. o. m. sagt att det kanske inte blir någon långivning alls under det första året — kan det väl inte innebära något större besvär att få en samlad överblick över denna. Vidare tycker jag det kan diskuteras, om det verkligen blir några administrativa fördelar med utskottets förslag. Lånen skall ju beviljas genom generalpoststyrelsen, och alla låneärenden måste alltså gå till Stockholm över den lokala postsparbanken, vilket knappast kan anses vara någon bekväm ordning. Om det gäller en tjänsteman, som tidigare har skött sina affärer genom en sparbank och som nu blir omplacerad, tycker åtminstone jag det vore enklare om han vände sig till sparbankens avdelningskontor på orten och där finge sitt lån ordnat.

Utskottet säger vidare: »Då fråga här är om åtgärder från statens sida såsom arbetsgivare synes det vidare naturligt, att de genomföres i samarbete mellan postsparbanken i egenskap av statlig myndighet och vederbörande anställningsmyndigheter.» Sparbankerna får bevilja bottenlån för egna hem och lån även i vissa andra fall för anskaffning av bostäder till såväl tjänstemän som andra anställda i statens tjänst. Under dessa förhållanden förstår jag inte vad det förhållandet, att det är staten som är arbetsgivare, skulle utgöra för hinder när det gäller att ge dessa nya lån.

De bottenlån sparbankerna beviljar för byggandet av egna hem skall nu vara stående under 30 år i stället för tidigare 25. Visserligen försöker sparbankerna få till stånd en viss amortering även på dessa lån, men de är i princip stående. När man nu inför en låneform, som avser amortering under 10 år med en låneränta på 6,5 procent, tycker jag att man också kunde låtit sparbankerna få bevilja sådana lån. Jag vet att detta inte är någon stor fråga — det har upprepats flera gånger och jag var medveten om det från början — men just med hänsyn till lånens ringa omfattning

skulle man ha kunnat ge sparbankerna dessa möjligheter.

Jag står endast antecknad för en blank reservation och har därför, herr talman, inget yrkande.

I detta anförande instämde herr *Staxäng* (h).

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag vet inte om jag skall gratulera statstjänarna, vilka så här i en hast fått så många ombudsmän. Men det gäller ju inte bara statstjänarna utan också sparbankerna. Jag skall inte gå in på någon längre diskussion om detta utlåtande. Det gäller en av parterna godkänd överenskommelse, som tillstyrkts av ett enhälligt statsutskott. Det tycks mig ganska överflödigt att vid denna tidpunkt spilla många ord på detta.

Herr Hedin började med att tala om flygarna vid marinen och armén. Han menade att det var orättvist, att dessa flygare inte fick samma flygtillägg som vid flygvapnet. Denna orättvisa säger herr Hedin skulle bestå i att man vid flygvapnet har varierande flygtillägg efter lönegradsplaceringen men att man inte har det när det gäller helikopterflygarna inom armén och marinen. Vad än motionärerna må påstå kan jag aldrig få i mitt huvud, att tjänsterna som fältflygare vid flygvapnet respektive helikopterflygare vid armén eller marinen är jämförbara. Flygtilläggen vid flygvapnet varierar ju inte bara efter lönegrad, utan med variationen i lönegrad följer för dessa flygvapnets flygare variationer i ansvaret — en som är ledare för en grupp flygplan står i högre lönegrad än den som inte på detta sätt är gruppledare, och en som är divisionsledare står i ännu högre lönegrad. Det är alltså det ökade ansvaret som är anledningen till de högre flygtilläggen i högre lönegrader. Någon sådan gradering i ansvar föreligger såvitt jag känner till inte för helikopterförarna inom armén och marinen.

Statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.

Sedan vet jag inte vad skatteprogressiviteten, som herr Hedin blandade in, har med detta att göra. Blandar man in skatteprogressiviteten här kan man ju blanda in den när det gäller all lönesättning. Jag vill hänvisa till att det även på denna punkt föreligger en uppgörelse mellan parterna, en uppgörelse som det inte rimligen finns anledning för riksdagen att göra någon ändring i och där det knappast heller finns anledning att göra en beställning om ändringar. Kan vi inte komma överens om att låta parterna sköta sina löneförhandlingar utan alltför mycken inblandning från den svenska riksdagen, som väl i detta fall närmast representerar arbetsgivarsidan?

Herr Fröding och även herr Stiernstedt berörde vissa grupper, och jag vill med anledning av deras inlägg bara säga, att en överenskommelse är ju en överenskommelse. Alla grupper får väl inte vad de begär — skulle de få det, skulle det nog se ganska underligt ut efter en löneuppgörelse i detta samhälle. Jag tycker att den ordförande i en förening, vilken det nu var, som nämndes i sammanhanget och som hade avrått från motionerande på denna punkt, var en mycket klok karl.

Efter inläggen från herrar Hedin, Fröding och Stiernstedt vill jag vidare bara göra det stillsamma påpekandet att det, som jag förut sagt, föreligger en överenskommelse. Dessa tre herrar vill se till, om inte nu så i varje fall för framtiden, att överenskommelsen skall bli ännu dyrare för staten vad ifrågavarande grupper beträffar. Jag tycker detta går dåligt ihop med högers sparsamhetsiver i alla andra sammanhang. Jag hade nästan väntat att man från högers sida skulle säga, att denna uppgörelse kostar alldeles för mycket pengar. En sådan attityd från de tre representanter för högern, som här uppträtt, hade varit lättare att förstå.

Herr Senander skall jag helt och

hållet förbigå i detta sammanhang. Det har ju varit en replikväxling mellan herr Senander och civilministern om herr Senanders inlägg.

Jag vill så säga några ord om herr Rimmerfors' anförande.

Herr Rimmerfors avstod från att yrka bifall till motionerna — han gjorde väl det i känslan av att det även på den punkt han närmast berörde föreligger en överenskommelse mellan parterna. Jag tror emellertid att det var ett riktigt konstaterande som herr Rimmerfors gjorde avslutningsvis, att polissituationen i Stockholm inte är att betrakta enbart som en lönefråga. Det är många faktorer som där inverkar, men jag skall nu inte gå närmare in på orsakerna. Jag vill bara påpeka, att i den uppgörelse som träffats har en del speciella anordningar vidtagits för att förbättra befodringsmöjligheterna och därmed också löneställningen för storstadspoliserna. Detta innebär att man i de större städerna och speciellt i Stockholm framöver kommer att få betydligt flera befodrings-tjänster än i övriga polisdistrikt, och det kommer alltså i Stockholm att finnas ett större antal poliser i högre lönegrad än i andra polisdistrikt. Jag tror inte att det går att lösa polisfrågan i Stockholm eller i andra storstäder genom att skapa speciella stockholmslöner eller storstadslöner, utan man måste gå andra vägar. Infördes speciella stockholmslöner, skulle poliserna i andra polisdistrikt vägra att finna sig i situationen. Herr Rimmerfors skakar på huvudet. Men jag kan erinra herr Rimmerfors att vi hade något av en sådan situation, innan vi fick en enhetlig reglering av polisernas lönefråga, och jag tror det är risk för att det kiv och den konkurrens, som då var rådande, skulle återkomma, om man försökte att på någon ort skapa speciella löneställningar. Jag menar därför att vi inte i framtiden får arbeta med den metodiken, utan vi får söka

Statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.

att på andra vägar förbättra situationen för stockholmspolisen och polisen i andra storstäder.

Slutligen ett par ord till herr Persson i Växjö. Han citerade i ganska stor utsträckning vad utskottet sagt, så jag kan inskränka mig till en hänvisning till herr Perssons hänvisning till statsutskottets utlåtande. Jag tillägger bara att detta inte är någon stor fråga, och ingen vet heller om det blir en fråga av någon betydelse. Vi har menat, att det är ur alla synpunkter enklare att staten här har ett avtal med en statlig institution om att sköta långivningen till statstjänstemän som omstationeras och behöver lån för att skaffa sig en bostadsrättslägenhet. Det är ingenting annat det är fråga om. Det borde stå klart för var och en att detta inte kan bli av så stor omfattning, att banker och andra penninginstitutioner har anledning att börja konkurrera om statsgaranterade lån för detta ändamål.

Vi har i statsutskottets femte avdelning ansett det vara en praktisk och enkel åtgärd att ha detta förfarande. Det kan herr Persson visserligen förneka, men jag tror att han i så fall talar mot bättre vetande. Det är administrativt enklare, och man får en bättre överblick av utvecklingen på detta område, om denna bostadslångivning koncentreras till postsparbanken och inte sprides ut till alla sparbanker.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande.

Herr PERSSON i Växjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson i Stockholm har utnämnt mig till ombudsman för sparbankerna, därför att jag väckt en motion och anfört en blank reservation i denna fråga. Eftersom motionen trycktes i första kammaren och där väcktes av herr Strand, är väl i så fall herr Strand förste ombudsman och jag något slags andre eller biträdande ombudsman. Jag tycker dock inte att herr

Gustafsson har någon större anledning att tala om ombudsmannaskap i denna fråga, och det har inte jag heller.

Vad som sedan är onödigt att yttra här i kammaren kan man alltid diskutera. Det är många som tycker, att det sägs mycket onödigt här i riksdagen. Jag har ansett att man dels kan göra långivningen enklare — och att det skulle vara möjligt kan nog inte herr Gustafsson bestrida — och dels kan göra den mera behändig för vederbörande tjänstemän, som ändå har sina affärer i sparbankerna — och det tror jag inte heller går att bestrida.

Jag har inte gjort detta ärende till någon stor fråga, och det nämnde jag i mitt förra anförande. Herr Gustafsson upprepade för tredje gången att detta inte är någon stor fråga, och det är säkerligen ingen som har uppfattat den så heller.

Herr HEDIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson i Stockholm ansåg att man inte kan jämföra de riskmoment som finns för helikopterflygare i armén och marinen med dem som finns för personalen vid flygvapnet. Den frågan kan väl varken herr Gustafsson eller jag fackmässigt bedöma. Man kan emellertid konstatera att många fackmän anser att så är fallet. Vi kan vidare konstatera att man även utomlands anser detta, och där har man dragit konsekvenserna därav och lämnat motsvarande flygtillägg för de olika förbanden. I varje fall kan herr Gustafsson inte förneka att helikopterflygare i armén och marinen helt kan jämföras med helikopterflygare i flygvapnet — sådana finns nämligen också där. Herr Gustafsson menade att variationerna i flygvapnet berodde på ökat ansvar. Inom armén och marinen finns personal med högre grad som är helikopterflygare.

I mitt första anförande påpekade jag att förhandlingarna varit mycket ensidiga och att närmast den ena parten

Statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.

ställt inför kravet att antingen antaga förslaget eller också inte få någon ändring alls.

Detta är en liten fråga. Den gäller en liten grupp och den är även liten ur ekonomisk synpunkt, liksom jag förställer mig att även den fråga, som berördes av herr Stiernstedt, är av ganska ringa ekonomisk betydelse. Det är emellertid alldeles uppenbart, att man inte endast på grund av den allmänna besparingspolitiken och det ekonomiska läget kan låta bli att rätta till orättvisor. Detta är vad vi strävat efter att göra i detta fall.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Min gode bankkamrat, herr Gustafsson i Stockholm, argumenterade mot mina synpunkter på polisfrågan i Stockholm och anförde därvid ett par olika skäl. I första hand ansåg han, att poliserna i landet i övrigt inte skulle finna sig i en särställning i lönehänseende för stockholmspolisen — i varje fall inte en mera markerad särställning. Härtill vill jag mycket kort genmäla, att jag tror att man ute i landet inser, att tjänstgöringsförhållandena i Stockholm är så svårartade att det finns motiv för en särställning. Det framgår av att efter polisutbildningen ett mycket ringa antal av varje årsklass vid polisskolan stannar i Stockholm. Man härdar helt enkelt inte ut med att vara här, i synnerhet på grund av de nuvarande löneförhållandena. Men det är inte bara lönerna det hänger på, utan även tjänstgöringens svårighetsgrad. Därför tror jag att även landsortspolisen skulle acceptera en särställning i lönehänseende för stockholmspolisens del.

För det andra säger herr Gustafsson i Stockholm att man inte löser polisproblemet i Stockholm lönevägen. Ja, vilken annan väg skulle man gå för att lösa det? Här har visserligen antytts en annan befordringsgång, men detta löser

inte hela problemet. Man måste alltid ta hänsyn till arbetsmarknadsläget, om man vill konkurrera om prima arbetskraft.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Vem som skall vara förste eller biträdande ombudsman för sparbankerna överlåter jag åt herr Persson i Växjö att göra upp med herr Strand i första kammaren. Herr Persson säger att detta inte är någon stor fråga, men ändå argumenterar han som om den vore det. Jag har också sagt att det inte är någon stor fråga.

Till herr Hedin vill jag säga att jag inte har märkt i något annat sammanhang att man från den svenska riksdagens sida har anknytit till de löner som finns i utlandet. Jag vet inte om man skall ge sig in på det. Det kanske ur vissa synpunkter, i varje fall för statens vidkommande skulle vara en tämligen bra affär, beroende på vilket land vi anknyter till. Om vi i detta avseende skulle ifrågasätta anknytning till Norge tror jag att i varje fall statstjänarna skulle be Gud bevara dem för en sådan anknytning.

Beträffande förhandlingarna återkommer herr Hedin till att här förelåg ett ultimatum. Jag vet inte vilka erfarenheter herr Hedin har av förhandlingar inom den privata sektorn. Emellertid kommer man alltid till en viss gräns, där förhandlarna säger »hit men inte längre». Det kan man naturligtvis betrakta som ett ultimatum. Men det är väl alltid på det sättet vid förhandlingar att den metodiken användes av båda parterna. Arbetsgivarparten säger: »Jag går hit men inte längre.» Arbetarparten gör likadant. Då blir det fråga om man skall göra upp eller inte. Här har man gjort upp på det givna budet, och därmed tycker jag den saken kan vara klar.

Till herr Rimmerfors vill jag ställa frågan: Har herr Rimmerfors aldrig

Statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.

uppmärksammat det relationstänkande som finns så utomordentligt utpräglat just på det statliga löneområdet? Tror herr Rimmerfors ett ögonblick, att en speciell lönesättning för poliserna i storstäderna inte skulle ha återverkningar för lönesättningen i andra polisdistrikt? Vad skulle vi vinna med det? Vi skulle så småningom saxa upp den allmänna lönenivån. Är det det man vill, skall man givetvis driva en sådan linje, som herr Rimmerfors gör här, nämligen att det skall vara speciella löner för poliserna i Stockholm. Sedan har vi hela relationen till det statliga löneområdet i övrigt, och då vet herr Rimmerfors lika bra som jag, att var-enda grupp bevakar alla andra. Om det sker en förändring för någon grupp, kräver de andra omedelbart, att de gamla relationerna skall återställas. Eftersom situationen är sådan, får man på polisområdet i Stockholm försöka laborera med andra medel än att införa speciella stockholmslöner.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Det var bara en mindre fråga i anslutning till statsutskottets utlåtande som jag ville beröra. Förra året flyttade vi upp 22 vägdirektörer i landet i lönegrad. Gotland och Blekinge lämnades därvid utanför. Nu gör vi exakt samma operation genom att flytta upp 22 länsarkitekter och lämna Gotland och Blekinge utanför. I och för sig är denna fråga, sedd ur kostnadssynpunkt, av mycket liten betydelse, men det innebär faktiskt, att man i dessa båda län får genomgångstjänster, och vi vet alla vilka olägenheter som är för- enade därmed.

Motiveringen för uppflyttningen är att vi behöver mera kvalificerade chefs- tjänstemän både för vägfrågorna och samhällsplaneringen. Arbetet är inte mindre kvalificerat i nämnda båda län, utan den lägre lönesättningen motive- ras med att ärendenas antal är mindre i dessa län. Jag tycker inte det skälet

är så starkt bärande. Jag har inget an- nat yrkande att framställa än om bifall till statsutskottets förslag, men skulle gärna vilja hemställa till civilministern, att han i samband med nästa års parti- ella revision av B-listan välvilligt ville ta dessa skäl under förnyat övervä- gande.

I detta yttrande instämde herrar *Arweson* (s), *Henningson* i Visby (h) och *Nyberg* (fp).

Härmed var överläggningen slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 8

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken, och

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skogsvårdsstyrel- sernas organisation och verksamhet m. m., i vad propositionen avser be- myndigande för Kungl. Maj:t att vid- taga vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente ävensom att utfär- da de övergångsbestämmelser som må bli va erforderliga i anslutning till dessa ändringar;

bankoutskottets utlåtande och memo- rial:

nr 25, angående regleringen för bud- getåret 1960/61 av utgifterna under hu- vudtiteln Riksdagen och dess verk m. m., och

nr 27, angående särskilt lönetillägg åt hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän; samt

första lagutskottets utlåtande och me- morial:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angä- ende ändrad lydelse av 2 § 2:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regerings- rätt, och

Statsunderstödet till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.

nr 37, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och memorial hemställt.

§ 9**Statsunderstödet till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av väckta mo-

tioner om statsunderstödet till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 469 i första kammaren av herr *Sveningsson m. fl.* samt nr 578 i andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte antaga följande

**1) Förslag
till****Förordning**

angående ändrad lydelse av 29 § 1 mom. förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor

Häriigenom förordnas, att 29 § 1 mom. förordningen den 14 december 1956 om erkända arbetslöshetskassor skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

29 §.

1 m o m. Daghjälp må — — — — — tjugu kronor.

Barntillägg utgör två kronor om dagen för varje barn.

Barntillägg utgör en krona 50 öre om dagen för varje barn.

Maketillägg utgår — — — — — samma belopp.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1961.

**2) Förslag
till****Förordning**

angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 14 december 1956 (nr 630) om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor

Häriigenom förordnas, att 2 § förordningen den 14 december 1956 om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §

Grundstatsbidrag utgår, där ej annat följer av vad nedan sägs, för varje dag, för vilken daghjälp utgivits, med dels ett grundbelopp av tre kronor 25 öre vid en daghjälp av sex kronor, dels ock ett tilläggsbelopp av 25 öre för varje hel krona, varmed daghjälpens överstiger sex kronor; dock må grundstatsbidraget ej i något fall uppgå till

Grundstatsbidrag utgår, där ej annat följer av vad nedan sägs, för varje dag, för vilken daghjälp utgivits, med dels ett grundbelopp av två kronor 25 öre vid en daghjälp av fem kronor 50 öre, dels ock ett tilläggsbelopp av 25 öre för varje hel krona, varmed daghjälpens överstiger fem kronor 50 öre; dock må grundstatsbidraget ej i något

Statsunderstödet till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.*(Gällande lydelse)*

högre belopp än *sex* kronor för varje ersättningsdag.

För dag, då halv ersättning utgives enligt 29 § 2 mom. förordningen om erkända arbetslöshetskassor, skall grundstatsbidrag utgå med hälften av belopp, som i första stycket sägs.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 469 och II: 578, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ringaby* och *Hamilton*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 469 och II: 578, för sin del måtte antaga de genom motionerna framlagda förslagen till dels förordning angående ändrad lydelse av 29 § 1 mom. förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor, dels ock förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 14 december 1956 (nr 630) om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **HAMILTON** (h):

Herr talman! Sedan riksdagen i dag vid gemensam votering har fattat beslut om omsättningsskattens bibehållande tills vidare, har detta ärende blivit till viss del av formell natur. Jag anholder därför att få inskränka mig till att i korthet få yrka bifall till reservationen av främst formella skäl.

Herr **ODHE** (s):

Herr talman! Om detta ärende hade kommit upp i går, skulle jag till nöds ha kunnat förstå det nu ställda yrkandet,

(Föreslagen lydelse)

fall uppgå till högre belopp än *fem* kronor för varje ersättningsdag.

*Har daghjälp*en fastställts till *lägre* belopp än *fem* kronor 50 öre, skall grundstatsbidraget utgå med *fyr*tio procent av det fastställda beloppet.

För dag, då halv ersättning utgives enligt 29 § 2 mom. förordningen om erkända arbetslöshetskassor, skall grundstatsbidrag utgå med hälften av belopp, som i första och andra styckena sägs.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1961.

men i dag är hela grunden för detta undanröjd, såvida man inte ifrågasätter principen om compensation. Det har man emellertid efter vad jag vet inte gjort.

Herr talman! Jag anser, att jag har fullgod anledning att nu be att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr **HAMILTON** (h):

Herr talman! Herr Odhe, jag ifrågasätter förvisso icke principen om compensation. Denna reservation angående arbetslöshetsförsäkringsbidragen innebär en ändring, som kommer att gälla från den 1 januari 1961, alltså först från en tidpunkt då det eventuellt — beroende på det politiska läget efter valet i höst — kan bli aktuellt att samordna frågorna igen. Jag anser mig förden skull oförhindrad att yrka bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs vart efter annat

andra lagutskottets utlåtande och memorial:

Riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet

nr 48, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, och

nr 49, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; samt

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 28, angående uppskov med behandlingen av visst till bankoutskottet hänvisat ärende,

nr 29, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om pension åt fru Emy Lovisa Lindqvist,

nr 30, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om engångsunderstöd åt f. d. städerskan vid riksdagshuset Judit Olsson, och

nr 31, i anledning av väckt motion om underlättande av radio- och TV-sändningar från riksdagsdebatterna.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och memorial hemställt.

§ 11**Riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 135 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 25 mars 1960, föreslagit riksdagen att godkänna av föredragande statsråd förordade riktlinjer för en statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet, att tillämpas från och med den 1 januari 1961.

I de likalydande motionerna I: 648 (av fru *Gärde Widemar m. fl.*) och II: 801 (av herr *Rimmerfors m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

1) att fasta minimilöner fastsloges

för familjerådgivare och att dessa löner anpassades med hänsyn till den merutbildning utöver socialinstitutet, som föreskrevs för behörighet till sådan tjänst,

2) avslå Kungl. Maj:ts förslag att låta provinsialläkare vara lokal tillsynsmyndighet för familjerådgivningsverksamheten,

3) att statsbidrag efter särskild prövning måtte kunna utgå även till familjerådgivningsbyråer i enskild regi, samt

4) att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad som i övrigt anförts i motionerna.

I de likalydande motionerna I: 654 (av herrar *Kajser* och *Schött*) och II: 807 (av fröken *Wetterström m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition.

Utskottet hemställde

I. att motionerna I: 654 och II: 807 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 648 och II: 801, i vad de avsåge fasta minimilöner för familjerådgivare, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 648 och II: 801, i vad de avsåge den lokala tillsynen över familjerådgivningsverksamheten, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 648 och II: 801, såvitt motionerna avsåge statsbidrag till familjerådgivningsbyråer i enskild regi, godkänna av utskottet förordade riktlinjer för en statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet, att tillämpas från och med den 1 januari 1961;

V. att motionerna I: 648 och II: 801, i vad de ej behandlats under I.—IV., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Kajser*, *Skoglund* i Döversörp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att

Riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet

utskottet bort under I. hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 654 och II: 807 avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag;

2) av fru *Wallentheim* samt herrar *Söderberg* och *Arvidson*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Fröken **WETTERSTRÖM** (h):

Herr talman! Till detta statsutskottets utlåtande nr 136 är fogad en reservation, i vilken yrkas avslag på Kungl. Maj:ts proposition med riktlinjer för en statsunderstödd familjerådgivning. Reservationen bygger på en motion, som jag tillsammans med en del partikamrater har avlämnat. I all korthet ber jag, herr talman, att en liten smula mera utförligt än vad som står att läsa i reservationen få redogöra för hur vi ser på statsrådet Lindströms förslag.

Att en familjerådgivning visat sig behövlig i vårt samhälle är tyvärr omvittnat. De skiftande anledningar som har samverkat till denna situation känner alla väl till, och de har också ganska utförligt redovisats i propositionen. Därför finner jag det obehövligt att här gå närmare in på dem. Vi är nog alla i sak överens om att det samhälle som vi lever i trots alla framsteg i tekniskt och materiellt avseende — eller kanske snarare till följd av dem — blivit betydligt mera komplicerat för den enskilda människan att finna sig till rätta i.

Vi motionärer är väl medvetna om att en familjerådgivning behövs och att den, rätt upplagd och utformad, kan vara till hjälp för de människor som inte ser sig i stånd att själva reda upp trassliga samlevnadsproblem. Jag säger detta, herr talman, för att inget missförstånd skall behöva uppkomma om vår inställning på denna punkt.

En familjerådgivning bedrivs sedan ganska lång tid tillbaka på olika håll i landet, dels i kommunal regi och dels på initiativ av kyrkliga och andra orga-

nisationer. Man borde alltså ha en någorlunda samlad erfarenhet på området att tillgå, och det hade varit lämpligt att man inom departementet inhämtat uppgifter om och redovisat resultaten av denna försöksverksamhet i propositionen. Då hade det funnits material för att bedöma om en sådan utvidgning av verksamheten som nu föreslås är lämplig. Det har emellertid inte skett.

Statsrådet betonar att en kvalificerad familjerådgivning, vid vilken tillräcklig medicinsk och social sakkunskap är förreträdd, är nödvändig. Efter att ha konstaterat att det råder stor brist på läkare, psykologer och kuratorer är statsrådet emellertid ändå beredd att göra avkall på kravet på gedigen utbildning för familjerådgivare. Statsrådet säger nämligen att den personliga lämpligheten måste tillmätas stor betydelse och att formella krav inte får utestänga i och för sig kvalificerade krafter och därigenom minska möjligheten till en snabb utbyggnad av familjerådgivningen.

För mig innebär ordet kvalificerad att vederbörande har såväl en gedigen utbildning som de personliga egenskaper som erfordras för uppgiften. Det finns enligt min mening inget »antingen — eller» utan det är fråga om »både-och».

När vi alla vet att det redan nu är oerhört svårt att få t. ex. psykologer så att man tillnärmelsevis kan täcka den brist som råder på många viktiga områden, ter det sig föga välbetänkt att forcera fram en relativt ny verksamhet utan minsta garanti för att utbildad arbetskraft står att erhålla. Sådana ömtåliga frågor som förekommer inom familjerådgivningen kan enligt min mening endast anförtros åt personer som blivit särskilt och grundligt utbildade därför. Annars kan det goda syftet förfelas och verksamheten rentav bli till ingen nytta. Riksdagen bör inte med överdriven optimism tro, att det där med personalen kommer att ordna sig

Riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet

av sig självt. I stället skulle det vara klokt att avakta och låta verksamheten växa fram i den utsträckning som de personella resurserna medger. En familjerådgivning som endast existerar på papperet gagnar inte de människor som är i behov av den hjälp som här avses.

När det gäller fråga om samordning mellan familjerådgivning och abortrådgivning har statsrådet tagit viss hänsyn till den starka kritik som riktats mot kommittéförslaget från mer än två tredjedelar av remissinstanserna. De försök som rekommenderas i propositionen och av utskottet innebär emellertid bl. a. att familjerådgivningen skall kunna ske i anslutning till abortrådgivning.

Vi anser att en sådan sammankoppling endast kan accepteras om verksamheten bedrivs inom eller i anslutning till sjukhus. Vi kan inte vara med om att göra avsteg från de nuvarande principerna att legal abort ytterst är att betrakta som ett medicinskt spörsmål, medan familjerådgivningen kan vara av både social, psykologisk och medicinsk natur. Slutligen tycker vi att det är felaktigt att riksdagen genom de förordade statsbidragen binder sig för utgifter, som man nu inte kan redovisa. Genom en förordad snabb utbyggnad av familjerådgivningen, där statsbidraget är avsett att animera landsting och landstingsfria städer till att utöva verksamheten, skulle man beröva riksdagen möjligheten framdeles till en förutsättningslös prövning av anslagsfrågan.

Vi motionärer liksom reservanterna anser att regeringsförslaget är allt för vagt för att tjäna som grund för ett riksdagsbeslut, och därför ber jag att få yrka bifall till reservationen, som vill avslå Kungl. Maj:ts framställning.

I detta anförande instämde herrar *Gansmoe* (h), *Hamilton* (h) och *Edlund* (h).

Statsrådet fru **LINDSTRÖM**:

Herr talman! Jag är medveten om att en sak så här i riksdagens trettonde

timme förlorar i good will ju mer man talar om den. Jag skall därför inte på det sättet förstöra sympatierna för en reform, vilken jag vet omfattas med förhoppningar och välvilja av många både inom och utom denna kammare. Jag skall i stället nöja mig med kortast möjliga kommentar till högerreservanternas avslagsyrkande i detta vårriksdagens sista ärende och på det sättet låta familjerådgivningen som begrepp debutera här i kammaren med att befrämja riksdagsmännens resor hem till sina familjer.

Reservanterna erkänner behovet av familjerådgivning, säger fröken Wetterström och låter förstå att hon inte är motståndare till en familjerådgivning, som är »rätt utformad». Men — hon ville inte vara med om en försöksverksamhet i syfte att pröva sig fram till den rätta utformningen. Reservanterna kan för egen del inte bidra med någon anvisning på hur den rätta utformningen bör se ut. Men de kan tala om vad som enligt deras mening är en oriktig utformning. De avvisar sålunda familjerådgivningskommitténs förslag om anknytning av familjerådgivningen till den abortförebyggande verksamheten. Det förhåller sig bara så, att den kritiken saknar relevans till propositionsförslaget, eftersom propositionen inte inbjuder riksdagen till att ha någon egen patentuppfattning i anknytningsfrågan utan förordar valfrihet för huvudmännen, d. v. s. landstingen, att pröva den anknytning som de finner bäst. Det finns landsting, som har uppenbart intresse för ett sammanförande av abortrådgivningen och allmän familjerådgivning, och då bör de få göra detta utan att hindras av de förutfattade och oförytterliga meningar som luftas här. Både fröken Wetterström och jag skall avstå från att använda pekpinna.

Reservanterna har vidare hakat sig fast vid den i propositionen redovisade knappheten på utbildad personal på de sociala och socialmedicinska områdena.

Riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet

Den knappheten kommer att accentueras, menar de bekymrat, om man skulle fatta ett principbeslut om försöksverksamhet med av samhället understödd familjerådgivning. Dessutom måste kompetenskravet på personalen sättas mycket högt, anser man. Men man lämnar obesvarad frågan hur vi skall kunna öka den framtida tillgången på kompetent folk för en dylik verksamhet, om denna inte ens skulle finnas skisserad i ett principbeslut. Reservanterna underkänner här blankt resonemanget i propositionen om att ett principbeslut rörande en reform och vetskapen om att det i framtiden kommer att finnas intressanta arbetsuppgifter på ett visst område kan tänkas underlätta för unga människor att inrikta sina studier och sitt praktikval på detta område. Det resonemanget fördes emellertid redan av samlingsregeringen år 1945, när förslaget om den psykiska barna- och ungdomsvården — som familjerådgivningen har tagit till mönster — förelades riksdagen. Statsutskottet för 15 år sedan anslöt sig enhälligt — alltså även högerledamöterna — till uppfattningen att ett samhällsstöd till en ny verksamhet stimulerar intresset för att utbilda sig för denna verksamhet.

Reservanterna anmärker slutligen på kostnaderna — de vore väl inte högerreservanter annars. 3—4 familjerådgivningsbyråer skulle kosta 100 000 kronor i statsbidrag, upplyser propositionen. Om man betänker, att det tog 15 år att för den psykiska barna- och ungdomsvården få fram 13 statsbidragsberättigade rådgivningscentraler, står det klart att det här är fråga om mycket blygsamma, nästan löjligt små investeringar för omvårdnaden av familjerna, även om utbyggnaden skulle gå dubbelt så snabbt, vilket jag hoppas. När den psykiska barna- och ungdomsvården på sin tid godkändes av riksdagen, förelåg bara en motion, en högermotion, som ville *förstärka* försöksmöjligheterna genom bättre löner, peda-

gogisk tillsyn m. m. Tyvärr har högerpartiet blivit bra mycket negativare sedan dess, när det gäller att satsa på människovården. Eller är det bara så, att högern inte under ett valår och med nuvarande politiska motsättningar kan svälja ett initiativ som råkar komma från fel håll?

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Det finns ingen anledning att dra in olika spekulationer inför ett val i detta sammanhang. Det är mig fullkomligt främmande.

Statsrådet Lindström säger att högern inte vill vara med om försöksverksamhet. Det vill vi visst. Den försöksverksamhet som under en följd av år på normalt sätt har vuxit fram i den takt som bedömts möjlig, skall vi fortsätta med ännu en tid. Vi tycker inte det är riktigt att forcera verksamheten. Statsrådet betonar själv, att hon väntar sig en snabb utbyggnad. Det är meningslöst att uppföra ett hus, om man inte kan fylla det med de människor som skall finnas i det och sköta arbetet, och det är dem vi saknar.

Det finns redan nu fullständig valfrihet. Den tycker jag vi skall bibehålla.

Statsrådet lät framskynta, om jag inte missuppfattade henne, och det står väl också så i propositionen, att i och med att man byggt ut familjerådgivningen så som propositionen nu föreslår skulle personalbristen lättare avhjälpas, därför att människor då skulle animeras till att söka sig till de utbildningsvägar som gav för dessa arbetsfält erforderlig kompetens. Jag tror inte, statsrådet Lindström, att det behövs någon forcering av utbyggnaden för att ytterligare stimulera människor att utbilda sig för dessa uppgifter, ty redan nu finns så stora luckor att fylla, att det sannerligen inte är någon risk för att det blir för mycket personal som kommer att vara utbildad för arbete på dessa områden.

Riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet

Statsrådet fru **LINDSTRÖM**:

Herr talman! Fröken Wetterström tillbakavisade en smula indignerat min förmodan att det inte skulle vara helt sakliga invändningar högern reser mot förslaget om familjerådgivningen. Men vad skall jag väl tro annat, när jag läst hur prominent högerfolk tidigare har uttalat sig till förmån för en statsunderstödd — icke privat! — familjerådgivning? Det är bara ett halvår sedan den Kjellinska utredningen om ungdomsbrottsligheten otåligt beställde förslag till riksdagen, och i den utredningen finner vi bland andra en framstående högerman i denna kammare. Även Högers kvinnoförbund, som jag antar att fröken Wetterström tillhör, har tidigare varit en varm anhängare av familjerådgivning i samhällets regi. Jag skulle kunna citera stycken ur dess remissyttranden över abortutredningens, respektive över familjerådgivningskommitténs förslag, som verkligen vore besvärande för reservanterna med den ståndpunkt som de nu infar.

Fröken **WETTERSTRÖM** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förmodar att professor Munktelj själv kommer att svara statsrådet på den första frågan.

Vad beträffar Högers kvinnoförbund tror jag mig rätt väl känna till det remissvar förbundet lämnade 1957. Det finns ingenting i vår nuvarande ståndpunkt som avviker från vad vi där hävdade.

En statsunderstödd familjerådgivning kan visst vara motiverad, men skall vi fatta beslut om en sådan, skall vi ha så klara fakta på bordet, att vi kan bedöma både kostnader och annat. I detta sammanhang är väl kostnadshänsynen mindre väsentliga än de principiella synpunkterna, och därvidlag sammanfaller vår ståndpunkt fullständigt med vad Högers kvinnoförbund uttalade i det remissvar statsrådet återopade. Det

allra väsentligaste är personalfrågan, och den är inte löst.

Statsrådet fru **LINDSTRÖM**:

Herr talman! Fröken Wetterström säger att hon vet vad som står i högerkvinnornas remissyttranden. Jag behöver nog friska upp hennes minne en smula. År 1954, exempelvis, ville Högers kvinnoförbund, att abortbyråernas verksamhet *inte* skulle begränsas till enbart sexual- och abortrådgivning utan utvidgas till att omfatta familjerådgivning i allmänhet, och år 1957 tyckte samma förbund att det vore »obilligt», om inte också primärkommunerna skulle få rätt till statsbidrag, om de inrättat familjerådgivningsbyråer, även om förbundet ansåg att »huvudmannaskapet i princip bör anförtrors landstingen för att en rådgivningsverksamhet *inom rimlig tid* skall kunna komma till stånd».

Det var som sagt 1957 som man hade så där bråttom. »I nuvarande läge» finner man det däremot alls inte lämpligt att ge statsbidrag till sådan verksamhet, och i dag är det högsta ovisshet att anknyta en allmän familjerådgivning till den abortförebyggande verksamheten.

Herr **ÅKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Under hänvisning till utskottets motivering och samtidigt uttalande av att jag inte tror att motståndet från högern i denna fråga är så allvarligt menat ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Också folkpartiet har ett förflutet i denna fråga. Det är åtskilliga år, jag skulle gissa på mellan 6 och 7 — sedan vi motionerade om en rådgivning i form av en broschyr till hjälp för familjer och för unga människor som skulle bilda hem, en broschyr som skulle ge en viss vägledning beträffande äktenskaps ekonomiska, ju-

Riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet

ridik och även innehålla råd i etiska frågor. Det är bl. a. därför som jag anser att det är lyckosamt att vi nu har kommit därhän, att vi på riksdagens bord ändå har ett förslag om en familjerådgivning, som i vidare mening förverkligar dessa intentioner och som vill hjälpa oss att få ett organ anpassat till tidens behov. Från den utgångspunkten kan jag alltså inte biträda fröken Wetterströms avslagsyrkande, även om några av hennes synpunkter också för mig är relevanta.

Jag tror att vi måste tillmötesgå tidens behov av rådgivning. I tidningarnas insändarspalter märker vi hur rådvilla många människor är, och vi skulle önska att vi kunde komplettera med en saklig familjerådgivning. Vi har den gamla själavården, som sannerligen inte är föråldrad och övergiven. Tvärtom upplever bikten och de själavårdande samtalen en renässans i vårt folk, som vi är mycket glada över. Vi är dock medvetna om att den för många behöver kompletteras också med en annan form av rådgivning. Jag vill därför, herr talman, understryka värdet av att ett samarbete sker på detta område.

Jag måste säga, att utredningen tillfredsställde mig mindre än propositionen och propositionen mindre än utskottsutlåtandet. Följaktligen synes mig förslaget undan för undan ha förbättrats. Varje idé och varje tanke har sin historia, och när det nu föreligger ett förslag som är så genomtänkt och som har bearbetats i så många instanser, tycker jag att vi ändå skulle vara mogna för att anta det.

Fru Gärde Widemar och jag jämte våra medmotionärer har visserligen fått avslag på några punkter, men på andra punkter har utskottet tillmötesgått våra motionsförslag. Jag vill särskilt bekräfta en av dessa senare punkter säga några ord till protokollet. Det gäller möjligheten för de nu verkande enskilda och kristna rådgivningsbyråerna att inte bara få fortsätta — det säger

sig självt i ett fritt land — utan också bli likvärdiga med samhällets egna motsvarande organ och få det ekonomiska stöd som utgår till de allmänna byråerna. I utskottsutlåtandet anges som en förutsättning för att statsbidrag skall utgå, att dessa organ har en kompetent ledning. Den kännedom vi har om dessa byråer, exempelvis de som drives av Sankt Lukas-stiftelsen och andra kyrkliga och frikyrkliga organ i ekumeniskt samarbete, säger oss att man där tillhandahåller kvalificerad rådgivning.

Jag skulle gärna, herr talman, ytterligare vilja understryka värdet av att vi i det stycket kan få till stånd en differentiering och fördjupning av rådgivningen. Vi vet ju, att många familjekonflikter ingalunda bottnar enbart i ekonomiska eller juridiska orsaker, utan i djupare liggande svårigheter av andlig och moralisk karaktär, om vilka människorna behöver tala ut med en förstående rådgivare. Ur den synpunkten är naturligtvis kraven på de blivande tjänstemännen — rådgivarna, utomordentligt viktiga. Det har emellertid sagts tillräckligt mycket om denna sak både i vår motion och i andra sammanhang.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan med en förhoppning, att detta utgör början till en värdefull insats i samarbetets tecken till gagn för våra svenska hem.

Statsrådet fru **LINDSTRÖM:**

Herr talman! Bara några få ord med anledning av vad herr Rimmerfors här sade om huvudmannaskapet för familjerådgivningsverksamheten.

Utskottet är ju ense med Kungl. Maj:t om att byråerna normalt bör drivas med landstingen och städerna utom landstingen som huvudmän. Men utskottet öppnar därutöver en möjlighet för familjerådgivningsbyråer i enskild regi eller med en primärkommun som huvudman att efter »särskild prövning» erhålla statsbidrag, förutsatt att de »uppf

Riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet

fyller de villkor som kommer att gälla för statsbidrag». I den statsbidragskunskap, som väl i sinom tid kommer att utfärdas, får naturligtvis de kvalitetsvillkor preciseras, som skall uppfyllas, för att Kungl. Maj:t skall kunna dispensera från den normala ordningen, d. v. s. att landstingen skall vara huvudmän. Det finns precedensfall från andra områden, som därvidlag kan tjäna som ledning. Men det ligger i sakens natur att innan statsbidrag kan medgivas måste man göra en mera noggrann kvalitetsprövning av enskilda verksamheter än av en verksamhet i regi av landsting, som besitter stor erfarenhet på människovårdens olika avsnitt. Det är också naturligt, att det blir Kungl. Maj:t, som ombesörjer den prövningen.

Herr GANSMOE (h):

Herr talman! När jag läste propositionen, kom jag till den slutsatsen att det egentligen är en betydelsefull sak som fattas i densamma. Herr Rimmerfors har helt nyligen berört den sidan av saken. Den omfattar den sociala, psykologiska och medicinska vetenskapen, och jag skulle i det här sammanhanget vilja ställa en fråga till statsrådet Lindström: Var i familjerådgivningen får den andliga vården av en människa sin plats? Har statsrådet räknat med att det är en högst betydelsefull faktor, som även den medicinska sakkunskapen har tagit hänsyn till?

För en tid sedan hälsade jag på en god vän till mig som är praktiserande läkare. När jag kom till honom, var hans mottagningsrum fullt med människor. Då jag antydde att han hade väldigt mycket att göra, svarade han: »Ja, men det värsta är att hälften av dem som sitter här skulle jag behöva skicka till en präst.» Detta var alltså en legitimerad, praktiserande läkares uppfattning om vården av patienterna.

Personligen anser jag inte att propositionen är utbyggd på det sättet att den omfattar hela människan. Vad jag

här saknar är ett utrymme för människans andliga vård, och det skulle vara intressant att höra var statsrådet Lindström tänker att denna sak skall få sin plats.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! På den sista frågan vill jag svara, att familjerådgivningen får ge rådgivning, byggd på psykologiska, sociala och medicinska synpunkter. För den andliga vården har vi kyrkliga sammanslutningar och en statskyrka, som skall kunna bereda medborgarna andlig vård. När den ärade talaren nämnde prästerna vill jag gärna framhålla, att det inte finns något som hindrar en familjerådgivningsbyrå att, om man så skulle finna lämpligt, till sig som expert knyta en präst eller att hänvisa till en sådan.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! I denna riksdagens, som statsrådet Lindström uttryckte det, trettonde timma ber jag att få citera ett uttryck, visserligen inte från 1300-talet utan från 1500-talet: »Härtill är jag nödd och tvungen» — med tillägget »av statsrådet Lindström».

Med anledning av vad statsrådet Lindström sade vill jag för min del betona att jag anser att en förbättrad mentalhygien på vissa områden varit önskvärd. Det har jag uttryckligen uttalat i det betänkande, som statsrådet Lindström hänvisade till. Däri står också, sedan det räknats upp ett flertal utredningar på mentalhygienens område: »Utan att taga ställning till förslagen vill vi starkt understryka vikten av att åtgärder snarast vidtages på ifrågasvarande område.» Om jag vetat om denna debatt skulle jag kanske ha försökt att till denna mening få fogat, att det inte gäller vilka åtgärder som helst.

Jag vill starkt understryka dels att kommittén enhälligt betonat vikten av att åtgärder snarast vidtages på ifrågasvarande områden, men dels även att vi

Riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet

lika uttryckligt ej tagit ställning till de föreliggande förslagen. Jag kan därför inte dela den uppfattning, som har framkommit såväl i familjerådgivningskommittén som i abortrådgivningen, att det ovillkorligen skulle föreligga ett nära samband mellan familjerådgivningen i mera vidsträckt bemärkelse och en speciell abortrådgivning.

Under instämmande med fröken Wetterström vill jag understryka, att jag tror att det skulle vara olyckligt, om såväl den allmänna familjerådgivningen som abortrådgivningen överfördes till särskilda familjerådgivningsbyråer. Det behövs sannerligen inte mycken psykologisk insikt eller kännedom om människorna för att förstå att en sådan anordning skulle medföra, att dessa byråer i den allmänna uppfattningen helt enkelt skulle få stämpeln »abortbyråer».

Jag vill också instämma i vad fröken Wetterström sagt om den absoluta nödvändigheten av särskilt utbildad personal. Detta skulle mycket lättare kunna ske, om dessa ärenden handläggs inom sjukhusens ram. Det går ofta troll i ord, och här har talats så mycket om frestelser. Men vi måste komma ihåg, att frestelsemängden i samhället — frestelsemängd är för övrigt ett mindre lyckat ord, men jag använder det i brist på bättre — framför allt har två olika sidor, som jag skulle vilja kalla den psykologiska sidan och den materiella sidan. Den psykologiska sidan uttryckes kanske enklast och bäst genom att dels citera det gamla uttrycket »människan är ett svagt käril», dels genom att citera en bön, som sedan vårt lands kristnande stigit från miljoner svenskers läppar: »Herre, inled oss icke i frestelse.» Den materiella sidan åter kan i största utsträckning återföras till den stegrade och den alltfjämt stigande levnadsstandarden. Det finns nu överallt så oerhört många materiella ting, som kan vara lockande för människor — särskilt ungdom — att lägga sig till med.

Med det sist sagda, herr talman, har jag velat understryka att familjerådgivningen sannerligen inte endast är en fråga om abortförebyggande.

Det är omöjligt att i dessa vårriksdagens sista timmar ta upp hela detta komplex till behandling. Jag vill bara erinra om att när i dagens jäktade och stressbetonade samhälle människors nerver, både äldres och yngres, ligger bara och spända som fiolsträngar, har dessa människor ofta helt enkelt ett behov av att få tala ut. Det är något helt annat än abortrådgivning. Det ligger mycket i den katolska bikten.

Jag vill vidare framhålla att det för mig synes uppenbart, att verklig medicinsk sakkunskap är nödvändig. Människor som är djupt disharmoniska, som är drivna till förtvivlans brant, tillhör inte vad vi brukar kalla den normala sektorn. Även detta är ett skäl för att såväl abortrådgivningen som familjerådgivningen i mera vidsträckt bemärkelse verkligen skall ske inom sjukhusens ram, ty det är ofta fråga om psykiatriska fall.

Jag beklagar än en gång, herr talman, att denna viktiga fråga har kommit på kammarens bord i dessa vårriksdagens sista timmar. Det vore oändligt mycket mera att tillägga, men jag inskränker mig till vad jag här sagt och ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till den av herr Kaijser m. fl. avgivna reservationen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Eftersom jag ursprungligen är motionär när det gäller frågan om en utredning rörande familjerådgivningsverksamheten, kan jag inte vara annat än glad för att vi i dag har ett förslag som tycks kunna realiseras på ett så smidigt sätt att man tillvaratar alla möjligheter till sådan rådgivning.

Jag är emellertid litet förvånad över fröken Wetterströms cyniska inställning. Hon talar här om kostnaderna och säger också att vi inte har tillgång till

Riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet

de människor som här skall hjälpa till med arbetet. Men, fröken Wetterström, vi skall komma ihåg att många människor behöver denna rådgivning. Och kan man inte i högerpartiet någon gång bortse från de materiella synpunkterna i sina bedömningar? Kan man inte inom högern säga att här får vi verkligen anstränga oss litet och offra litet pengar, ty detta är en viktig och högst allvarlig sak?

Det torde vara skilsmässofrekvensen som gör att man allmänt är överens om att vi skall ha en statsunderstödd verksamhet, som ger de berörda människorna möjligheter att tala ut med personer som kan förstå deras problem. Och de flesta äktenskap ingås av kärlek, fröken Wetterström. Det är inte så att äktenskap ingås av ekonomisk beräkning. Man gifter sig i förhoppningen att bilda hem och få barn, att trofast få gå samman till livets slut. Det är mycket allvarliga föresatser bakom ett äktenskap även moderna människor emellan.

Men påfrestningarna är många och stora — liksom fördomarna. Detta gör att det ibland uppstår söndring i äktenskapen även där grundorsakerna inte är så allvarliga från början. Då glider makarna isär, och till slut verkar det för dem omöjligt att fortsätta äktenskapet. Men, fröken Wetterström, en skilsmässa är också en stor ekonomisk fråga, och det är inte alls ekonomiskt fördelaktigt för samhället att många äktenskap efter någon tid upplöses, att barnen hamnar på ett ställe och föräldrarna, märkta för livet, går var och en på sitt håll, även om de är överens om att skiljas.

Detta är så allvarliga ting, att om vi också bara kan rädda en liten del av dessa äktenskap genom att i tid räkna vederbörande en hjälpande hand, så är detta värt mycket. Jag tror visst inte att vi kan trolla bort de stora problem som kan uppkomma i ett äktenskap, där parterna tycker att det inte går att fortsätta samlevnaden längre, men problemen är i många fall inte så stora som

kontrahenterna just vid den aktuella tidpunkten upplever dem. Om vi därför kan få en rådgivning, som hjälper makarna att härda ut, att komma över de värsta hindren, att bita samman tänderna och gå vidare, så vinner vi oerhört mycket på det inte bara för samhället utan även för de familjer som som står inför hotet av upplösning.

Detta, fröken Wetterström, är värt ansträngningar och pengar, om vi därmed kan få lämpliga människor till denna rådgivningsverksamhet. Hela vårt samhälle formligen ropar efter att vi skall försöka förmå människor att hjälpas åt, och här är ett tillfälle där ingen borde ställa sig utanför försöken att få en familjerådgivning till stånd. Jag tycker åtminstone att högerns kvinnor här skulle säga: Vi bryr oss inte om ifall detta kostar pengar eller om det i början blir svårt att få denna verksamhet att arbeta effektivt. Här skall alla goda krafter hjälpa till. Detta är en så god sak att vi inte får ställa oss utanför.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr MunkteLL sade här något, som jag skulle tro bygger på ett missförstånd. Det föreföll som om han ansåg att denna fråga väsentligen gällde abortrådgivning. Jag har för min del fattat saken så att det här gäller verklig familjerådgivning och att abortrådgivningen helt kommer i andra hand. Utskottet har ju i sitt utlåtande skrivit att »det är önskvärt att pröva både fristående och till sjukvårdsinrättning anslutna familjerådgivningsbyråer liksom byråer, samordnade med den psykiska barna- och ungdomsvården eller, om så befinnes lämpligt, abortrådgivningen.» Det är sålunda på sin höjd en kontaktfråga.

Vad beträffar de kristna rådgivningsbyråerna, som jag bäst känner till, så sysslar de över huvud taget inte med abortrådgivning. När man där får hand om konkreta abortfall, hjälper man ve-

Riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet

derbörande att få tala med en läkare. Men i den mån vi kommer att fullfölja denna verksamhet — och jag har en stark känsla av att det är en stor uppgift som där ligger framför oss — så kommer vi inte att i rådgivningsverksamheten inrymma vad man kan kalla abortrådgivning i egentlig mening. Det är för oss en medicinsk fråga, även om den skall behandlas ur mycket mänskliga aspekter.

Det som också uppkallade mig att begära ordet var statsrådet fru Lindströms ord om att vi skall ställa större krav på den enskilda än på den samhälleliga rådgivningen. Jag har ingenting emot att stora krav ställs på enskild rådgivning, men jag vill understryka att vi bör göra det även på samhällets rådgivningsbyråer. Och om vi får kvalificerade personer till denna verksamhet, människor som verkligen förstår sin uppgift, så tror jag att det kommer att bli ett mycket intimt samarbete mellan rådgivningsbyråerna och själavårdarna. De människor som sköter rådgivningen bör veta, att man i svåra situationer inte löser alla konflikter med enbart ekonomisk, juridisk eller medicinsk hjälp. Lika väl som man skickar sjuka människor till läkare måste man hänvisa en del av de hjälpsökande till den kristna själavården.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är tyvärr ingenting nytt att fru Eriksson i Stockholm beskyllder mig för att ha en cynisk inställning. Jag tar det för min del ganska lugnt, ty jag tror mig ärligt kunna säga, att min inställning inte är cynisk. Det behöver inte vara en cynisk inställning när man vågar tala om fakta, om realiteter, som en del inte tycker är trevliga att höra.

Fru Eriksson säger att det finns många som behöver hjälp. Det har jag ju sagt här tidigare. Det finns många människor, som är i stort behov av

hjälp på detta område. Men vad hjälper det vederbörande, om vi inte har lämpliga människor till förfogande, som kan ge dem de råd, den vägledning och det stöd som de behöver?

Jag vet inte vad fru Eriksson menar, när hon vänder sig till mig och talar om att äktenskapet inte är någon ekonomisk spekulation. Jag tycker att den frågan inte hör hemma i detta sammanhang. Jag har tidigare sagt som min personliga inställning, att det inte är den ekonomiska aspekten som är den avgörande härvidlag. Fru Eriksson säger att det är värt att offra pengar. Det kan det visst vara, men jag säger än en gång: Vad tjänar det till att offra pengar, om man inte har de människor som behövs?

Vi menar att vi gagnar saken bäst, om vi låter frågan lösas på litet längre sikt. Vi vill ge familjerådgivningen ett verkligt innehåll, ett sådant innehåll som den inte kan få förrän vi har den kvalificerade arbetskraft vi behöver. Vi vill med andra ord ha en garanti för att familjerådgivningen skall fungera. Det gör den inte utan kvalificerad personal.

Herr HALLEN (s):

Herr talman! Herr Gransmoe efterlyste i vad mån det andliga behovet är tillgodosett i denna byråverksamhet. Av en tillfällighet har jag kontakt med flera olika rådgivningsbyråer, inte minst den i Karlstad. Jag kan vitsorda vad statsrådet Lindström sade, att vi först och främst har det statskyrkliga systemet, enligt vilket det av samhället skall utses en medlare i äktenskapliga tvister. Ofta väljer man såväl en kyrklig som en mera fristående person. Såvitt jag vet står nästan alla rådgivningsbyråer i kontakt med en prästman. För dem som kommer för att få hjälp vid rådgivningsbyråerna har dessutom konflikten i regel fördjupats så att det blir fråga om skilsmässa. Antingen har de fått medling eller också blir de hänvisade till en medlare.

Enligt vad jag hört från Uppsala och

Riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet

andra platser är det mycket vanligt, om det inte finns någon prästman eller annan andlig representant med i själva byråns direktion och styrelse, att man hänvisar den sökande till en sådan. Jag vet att det förekommer mycket ofta i Karlstad, att man söker kontakt med vederbörande pastor. Det händer sällan att det till rådgivningsbyråerna kommer någon hjälpsökande, som icke redan har haft en sådan kontakt med vederbörande pastor, och den som förestår byrån, t. ex. en kurator, samråder såväl med vederbörande läkare vid lasarettet som vederbörande pastor. Jag tror därför man kan säga, att det är väl sörjt för den andliga synpunkten. Från de många fall jag känner till kan jag vitsorda, att det verkligen sällan är fråga om rent materiella ekonomiska problem, utan det gäller genomgående psykologiska och andra personliga frågor. Jag vet efter flera års kontakt med dessa byråer, att de utför ett välsignelsebringande arbete, och vi som är intresserade av denna sak hälsar därför det föreliggande lagförslaget med tacksamhet och tillfredsställelse.

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Man har här under debatten enligt mitt förmenande talat om motsatsförhållanden, som faktiskt inte finns. Vi har här bara framfört den synpunkten, att man inte bör forcera fram frågan innan man har erforderliga resurser.

Som här har påpekats, både i utskottsutlåtandet och under debatten, är resultatet av en sådan här verksamhet helt beroende av den berörda personallens livserfarenhet, omdöme och låt mig säga även hjärtelag. Det gäller ju, som också sagts, människor i psykisk nödsituation, och deras problem är av den svåraste och ömtåligaste natur som över huvud taget tänkas kan. Men om de människor, som skall handha denna rådgivning, inte fyller måttet, kan rådgiv-

ningen bli inte blott värdelös utan till direkt skada.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 136, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Johansson i Norrköping begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 161 ja och 45 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Fröken HÖJER (fp), som anförde:

Herr talman! Jag råkade rösta nej, men då jag avsåg att rösta ja tryckte jag sedan på båda knapparna, så att tavlan markerar »avstår».

Uppskov med behandlingen av vissa ärenden — Statsregleringen**Mom. II—V**

Vad utskottet hemställt bifölles.

§ 12

Föredrogs tredje lagutskottets memorial nr 29, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden m. m.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 13

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr 146, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om motionsvis väckta förslag om utredning i syfte att vinna besparingar i den statliga förvaltningen.

§ 14

Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs statsutskottets memorial nr 148, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Vid kammarens sammanträde den 13 maj efterlyste herr Brandt i Sätla tvenne motioner som hänvisats till statsutskottet men som inte hade redovisats i dess utlåtande. Han ansåg att det hänt en rätt egendomlig sak, som han uttryckte sig, och ställde en direkt fråga till utskottets ordförande: »Vart har motionerna tagit vägen och hur har de behandlats?»

I detta statsutskottets memorial nr 148 över till höstriksdagen uppskjutna ärenden finns de båda motionerna. Jag föreställer mig att det endast var herr Brandts okunnighet om den gängse behandlingen av ärendena som kom honom att på detta sätt ta kammarens tid i anspråk. Så småningom kommer väl herr Brandt underfund med att han

genom en enkel fråga i utskottets kansli hade kunnat stilla sin ängslan.

Herr talman! Jag har tillåtit mig säga detta, då jag inte ville att herr Brandts anförande skulle stå oemotsagt i protokollet och för att ingen skugga skulle falla på kanslipersonalen, som givetvis skött detta ärende lika perfekt som alla övriga ärenden.

Herr BRANDT i Sätla (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för denna något senkomna upplysning. Jag bara beklagar att herr Nilsson inte tidigare låtit sin visdom flöda. Då hade det hela kanske kunnat ta mindre aggressiva former. Jag vill inte orda om varje enskild motion, men beträffande motion II: 32 vill jag säga, att jag ingalunda är övertygad om att den har behandlats så som borde ha skett.

Härmed var överläggningen slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 15

Föredrogs vart för sig

statsutskottets memorial nr 149, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1959/60; och

bankoutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckt motion angående utgivande av en matrikel över riksdagens ledamöter.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 16**Statsregleringen**

Föredrogs statsutskottets memorial nr 150, angående statsregleringen för budgetåret 1960/61.

Punkterna 1—12

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 13

Lades till handlingarna.

Punkten 14**Utgifter å driftbudgeten**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr andre vice talmannen **MALMBORG** (fp):

Herr talman! Riksdagen har numera, i enlighet med den vid jordbruksutskottets utlåtande nr 27 fogade reservationen, beslutat att med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 224 och II: 277 till Bidrag till den praktiskt-vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 210 000 kronor. Vidare har riksdagen med bifall till den vid särskilda utskottets utlåtande nr 2 fogade reservationen beslutat att i anledning av motionerna I: 110 och II: 119, I: 185 och II: 194, I: 387 och II: 473 samt I: 660 och II: 818, sistnämnda två motioner såvitt nu är i fråga i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att medel för ökning av intagningskapaciteten vid handelshögskolan i Göteborg upptages i riksstaten för budgetåret 1960/61. Slutligen har riksdagen, i enlighet med den vid jordbruksutskottets utlåtande nr 22 fogade, med 5) betecknade reservationen, beslutat att med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 480 och II: 407 för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa till Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader ett reservationsanslag av 5 085 000 kronor.

I anledning av det anförda får jag yrka, att det under förevarande punkt å tredje raden angivna beloppet om 15 250 407 000 kronor utbytes mot 15 249 755 000 kronor samt det å femte raden angivna beloppet om 398 227 600 kronor utbytes mot 397 575 600 kronor.

Vidare får jag hemställa, att första stycket å s. 9 i memorialet erhåller följande ändrade lydelse:

Då inkomsterna enligt vad ovan un-

Utgifter å driftbudgeten — Riksstat

der punkten 13:o) angivits uppgår till 15 500 236 700 kronor, uppstår ett beräknat *överskott* å statsregleringen av 275 481 700 kronor.

Vidare yttrades ej.

Vad herr andre vice talmannen Malm-borg hemställt bifölls, varefter punkten lades till handlingarna.

Punkten 15

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16

Lades till handlingarna.

Punkten 17**Riksstat**

Efter punktens föredragning yttrade

Herr andre vice talmannen **MALMBORG** (fp):

Herr talman! Vid punkten 17 i förevarande memorial får jag hemställa, att kammaren måtte besluta att — sedan riksstat för budgetåret 1960/61 av den lydelse, som framgår av utskottets förslag med däri av kammaren beslutade ändringar blivit upprättad — densamma, försedd med herrar talmäns underskrifter, må till Kungl. Maj:t överlämnas.

Vidare anfördes ej. Denna hemställan bifölls.

§ 17

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en för krigsmakten gemensam krigshögskola m. m.;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1960/61 till arkiv, bibliotek, museer och akademier m. m. samt till naturstipendier åt studerande vid universitetet m. fl. läroanstalter m. m.;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående utbildningen av lärare på det husliga området m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisationsfrågor inom skolväsendet m. m.;

nr 317, i anledning av väckta motioner angående livstidsgager åt förtjänta utövare av konstnärliga yrken;

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunal-skattemedel till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1960/61;

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående underskott å statens järnvägars fond för budgetåret 1960/61;

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1960/61 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag rörande garanti för banklån till Stockholms kapplöpningsällskap;

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken;

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skogsvårdsstyrelsernas organisation och verksamhet m. m., i vad propositionen avser be-myndigande för Kungl. Maj:t att vid-taga vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente ävensom att utfär-

da de övergångsbestämmelser som må bliva erforderliga i anslutning till dessa ändringar;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om lokaliseringen av vissa statliga institutioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 336, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till en estnisk skola i Göteborg;

nr 337, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1959/60;

nr 338, angående statsregleringen för budgetåret 1960/61;

nr 339, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1960/61, och

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1960/61 till anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen m. m.

Härpå anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 344, angående beräkning av bevil-lingarna för budgetåret 1960/61, m. m.;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om utjämningskatt å vissa varor, m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämnning jämte i ämnet väckta motioner.

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bankoutskottet:

nr 343, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m., dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner om

vissa åtgärder på den offentliga ekonomiska politikens område;

från andra lagutskottet:

nr 340, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om registrering och mönstring av sjömän (mönstringsförordning) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.; och

nr 342, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna;

från jordbruksutskottet:

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1960/61 till Understöd åt lant-hushållningsseminariet å Rimforsa; och

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om bidrag till hushållningssällskapens omkostnader; samt

från särskilda utskottet:

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anslag för budgetåret 1960/61 till handelshögskolan i Göteborg jämte i ämnet väckta motioner.

Härefter anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

rad lydelse av 10 kap. 11 § strafflagen, m. m.;

nr 348, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för varusmuggling, m. m.;

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m. (atomansvarighetslag); och

nr 350, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 2:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Slutligen anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1959 och 1960 vid dess elfte ordinarie möte fattade beslut jämte i anledning av propositionen väckta motioner;

från bevillningsutskottet:

nr 351, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt; samt

från bankoutskottet:

nr 330, angående regleringen för budgetåret 1960/61 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

§ 18

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 13.16.

In fidem
Sune K. Johansson